

Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet

Studier i politik 94 (Göteborg Studies in Politics)

Att förklara
POLITISKT FÖRTROENDE
Betydelsen av socialt kapital och rättvisa procedurer

Ylva Norén Bretzer

Akademisk avhandling
för avläggande av filosofie doktorsexamen i statsvetenskap.
Avhandlingen försvaras offentligt kl. 13.15 den 16 september 2005
i Sal X, Universitetsbyggnaden, Vasaparken, Göteborg.

Abstract

Ylva Norén Bretzer. Att förklara politiskt förtroende. Betydelsen av socialt kapital och rättvisa procedurer (English title: *Explaining Political Trust: The Relevance of Social Capital and Procedural Justice*). Swedish text. English summary. Göteborg Studies in Politics 94. Department of Political Science, Box 711, 405 30 Göteborg, Sweden. 258 pages. ISBN 91-89246-20-9, ISSN 0346-5942, nr. 94.

What explains political trust? Many researchers have presented various theories and explanations to this question. Therefore the number of answers according to previous research has been numerous and ambiguous. In contributing to this line of research, this dissertation uses a multi-level definition by David Easton and Pippa Norris and her colleagues. I continue to choose two theories that particularly have been presented as possible answers to why political trust varies among citizens. The first is the social capital theory and the second is the theory on procedural fairness.

I continue to test the relevance of the selected theories, where the data on the micro-level is a) a national sample in Sweden evaluating national political trust, and b) a regional sample covering 50 municipalities of West Sweden, evaluating municipal political trust. Several results are found. First, social capital theory is primarily valid in terms of generalised trust, while associational activities do not result in any significantly higher political trust at all. Second, the civiness hypothesis is confirmed but with marginal effect. This means that people living in areas where they think their neighbours are more willing to give a helping hand at emergencies, or do some extra work for the benefit of the local community, have a significantly higher political trust. However, this effect is quite marginal in size.

When the second theory is tested, the role of procedural fairness, I find that persons who believe that the courts are working in a fair and foreseeable way across the country have significantly higher political trust. This is true together with the social capital theory, and the analyses have also been controlled for the home-team hypothesis presented by Holmberg and others, that implies that you tend to trust those that you have voted for. For the micro-level, I conclude that generalised trust and perceived procedural justice are the primary relevant explanations to the variance of political trust, under control for the home-team hypothesis and other background variables.

The two theories are also being tested on the macro-level, since it has been argued by social capital theory that the relevant effects should be detected at aggregate levels. The results in this regard are meagre; there are no social capital effects to be found across municipal populations where I investigate the variation of mean political trust. What could be detected was an important effect of the perceived possibility to affect political decisions. This result gives credit to Tom Tyler's argument on process control, which was confirmed on micro level as well. Following this part of the analyses, I conclude that social capital theory is not valid to explain political trust at the macro-level, at least not within the same country. Another important result was that the working definition of political trust transferred well from the national to the municipal level.

Keywords: political trust, generalised trust, social capital, procedural justice, multi-level analysis, municipality, micro-level, macro-level, political attitudes, Sweden, West Sweden, SOM-data.

Att förklara
POLITISKT FÖRTROENDE

Betydelsen av socialt kapital och rättvisa procedurer

Akademisk avhandling för filosofie doktorsexamen vid
Statsvetenskapliga institutionen
Göteborgs universitet
2005

Avhandlingen ingår som nummer 94
i serien Studier i Politik
(Göteborg Studies in Politics)
Redaktör: Bo Rothstein

© Ylva Norén Bretzer, 2005
Ylva.Noren-Bretzer@cefos.gu.se
ISBN 91-89246-20-9, ISSN 0346-5942
Omslag: Ralph Bretzer
Tryck: Grafikerna Livréna i Kungälv AB, 2005
Omslagsillustration: Tavla målad av Sinziana Ravini

Förord	iii
INLEDNING	1
1. VAD MENAS MED POLITISKT FÖRTROENDE?	15
2. DEN TEORETISKA KARTAN – NÅGOT ATT ORIENTERA EFTER	43
3. POLITISKT FÖRTROENDE I SVERIGE	84
4. POLITISKT FÖRTROENDE I VÄSTSVRIGE	124
5. AGGREGERAT POLITISKT FÖRTROENDE	163
6. CIRKELN SLUTS – ETT AVSLUTANDE SAMTAL OM DEMOKRATI	192
APPENDIX A	215
APPENDIX B	217
APPENDIX C	219
APPENDIX D	223
APPENDIX E	225
ENGLISH SUMMARY	231
REFERENSER	237

Tillägnas

Ralph & Leo

med tillgivenhet och största kärlek,
och stor tacksamhet för att ni har orkat vänta

Tiden går fort när man skriver en avhandling. Detta avhandlingsprojekt tog sin början när jag antogs till forskarutbildningen 1996, och avslutas nu år 2005 som en slutlig rapportering av projektet ”Samhällsorganisation och socialt kapital” (HSFR F0416/96). Hade jag vetat hur lång tid forskarutbildningen faktiskt skulle ta, så hade jag kanske aldrig gett mig in på den här banan. En före detta utbildningsminister stipulerade för några år sedan att avhandlingar skulle skrivas på fyra år, men han hade nog inte varit ute på fältet och sett hur avhandlingsskrivande egentligen går till.

Under ett halvår vistades jag och min man vid University of Washington, Seattle, vilket möjliggjordes av Sverige-Amerikanska stiftelsen 1999/00. Ytterligare två månaders metodstudier i Ann Arbor finansierades av HSFR 1999. ECPR håller en sommarskola i *local government*, vilken år 2000 hölls i Bordeaux, där jag deltog år 2000. Genom Jubileumsfonden, Göteborgs universitet, ägnades en månads sommarstudier vid University of Essex 2001. Under 2002/03 arbetade jag med fyra olika externa uppdrag. I januari 2004 föddes Leo och åtta mycket värdefulla månader ägnades åt mer jordnära ting. Dessutom har jag cirka 400 undervisningstimmar, och sista året har jag i praktiken arbetat med ett nytt projekt. Sammantaget visar detta att en doktorand gör betydligt mer än att bara forska.

Nu är jag mycket stolt över att projektet äntligen har rots i land. Särskilt tacksam är jag för det stöd och den färdvisning som mina handledare har bistått med. Professor Bo Rothstein är den person som planterade tanken hos mig att jag kanske skulle söka till forskarutbildningen – en tanke som tidigare inte hade förespeglat mig. Jag har haft stor glädje av både handledning och mer övergripande diskussioner om socialt kapital med Bo, evinnerligen stort tack! Min biträdande handledare docent Henrik Oscarsson har också varit ett avgörande stöd, både i det metodologiska arbetet såväl som i texttvätten. Stort tack för din tålmodighet! När avhandlingar närmar sig sitt slutskede kopplas examinator och ”grönläsare” in. Jag hade turen att få professor Sören Holmberg och professor Peter Esaiasson som grönläsare, och många viktiga kommentarer från deras sida har bidragit till avhandlingens kvalitet. Stort tack för den tid som ni har ägnat denna text, och de kommentarer ni så frikostigt har bidragit med! Ansvaret för de återstående bristerna ligger dock helt och hållet hos mig.

Jag vill även rikta ett stort tack till SOM-institutet i Göteborg, vars undersökningar jag frikostigt har fått använda och även tillfoga några egna frågor. Det har varit mycket lärorikt att få samarbeta med SOM-gänget! Jag har även haft många vägledande samtal med forskare som jag har träffat under konferenser eller resor, däribland vill jag särskilt nämna Oscar Gabriel, Larry Rose, Steven R. Smith och Evert Vedung. Ett alldeles speciellt tack ska Sonja Zmerli ha, vi möttes på en konferens i Exeter år 2000 och vi har sedan fortsatt att prata jobb eller privata spörsmål om vartannat. Utan Sonja hade den här boken inte funnit denna form. Ytterligare en betydelsefull person som jag och familjen vill framhålla är Betty-Jane Narver, som vi lärde känna under tiden på East Crescent Dr. 19 i Seattle. Hon gick hastigt bort år 2001, och det är med stor saknad vi tänker tillbaka på den tid vi fick och de intryck som lämnats kvar.

Många andra personer har varit ett värdefullt stöd under forskarutbildningen och viktiga samtalspartners då det gäller statsvetenskap i allmänhet eller kanske kommuner och föreningsliv i synnerhet. ”Doktorandsyskonen” har deltagit på nästan samma resa; jag är förstås mycket tacksam för att ni finns här i vardagen, Anna Bendz, Ann-Kristin Jonasson, Staffan Kumlin och Marie Uhrwing (numera i Stockholm). Dessutom har även Mette Anthonsen, Kerstin Bartholdsson, Magnus Hagevi, Sverker C. Jagers, Joakim Johansson, Lennart J. Lundqvist, Johan Martinsson, Lennart Nilsson, Helena Rohdén och Gabriella Sandstig funnits där på ett självklart sätt, som på olika vis betytt mycket för mig. Stor tacksamhet riktas även till Statsvetenskapliga institutionen som en stimulerande forskningsmiljö, med sin internationella atmosfär, otalet intressanta seminarier och ständiga anledningar att ta en viktig diskussion över en kopp kaffe. Stort tack även till kollegerna på CEFOS som ständigt sprider gott humör omkring sig.

Stödet från alla människor utanför akademien har varit oersättligt. Tack till Marie Alm, Bengt Arup, Helena Forslund, Per Frick, Cecilia Halle, Helena Holmberg, Dean Kelly, Anna-Karin Lissel-Swenning, Bertha Maakaroun, Louise Nenow, Anette Pettersson, Jörg Simons, Anna Svanlund, Sinziana Ravini och Måns-Per Fogelberg, Håkan och Maria Strömberg för att ni inte har försvunnit när jag har stängt in mig i skrivande. Detsamma gäller mina båda familjer, Marianne och Björn, Sigrid och Erika Norén, Andreas, Bibbie, Bosse, Ralph och Leo Bretzer, tack för ert ovillkorliga stöd vad jag än företar mig. The ‘extended family’ har också funnits där, Hans & Christel, Jack & the Fensters och the family of Joy. Tack!

Finansiärer som på olika sätt har gjort avhandlingsprojektet möjligt är dåvarande Humanistisk-Samhällsvetenskapliga Forskningsrådet (HSFR), som finansierade de tre första åren. Dåvarande Svenska Kommunförbundet och Brottsförebyggande Rådet finansierade forskningsfrågor i SOM-undersökningarna år 2000. Adlerbertska forskningsfonden, Anders Karitz Stiftelse, Jubileumsfonden vid Göteborgs universitet, Knut och Alice Wallenbergs stiftelse, Kungliga och Hvitfeldska stiftelsen, Kungliga Vetenskaps- och Vitterhetssamhället i Göteborg, Paul och Marie Berghaus stiftelse, Stiftelsen Siamon, Sverige-Amerika Stiftelsen, Stiftelsen Staten och Rätten samt Wilhelm och Martina Lundgrens vetenskapsfond har på olika sätt finansierat tryckningen av avhandlingen, konferensresor, forskarutbyte och inköp av forskningsmaterial. Utan era generösa bidrag hade heller inte denna bok kommit till.

Göteborg i blommande maj 2005

Ylva Norén Bretzer

Krevaderna har tystnat
och krigen har tagit slut
Ensam sitter kaparen vid kanonerna
Över gytjefyllda gravar
ligger luften tung av krut
Han fingrar litet tankspritt på patronerna
Och när han tittar sej i spegeln
har den rämnat mitt itu
Och mellan halvorna av hans ansikte
kilar rättorna in och ut
Då kommer Mor Maria krypande
och hennes ögon är så blå
när hon skriker, vem i hela världen kan man lita på
Vem i hela världen kan man lita på

Mikael Wiehe, 1972

VEM I HELA VÄRLDEN KAN MAN LITA PÅ? SJÖNG HOOLA BANDOOLA BAND PÅ 1970-TALET. Textraden aktualiseras med jämna mellanrum när politiska förtroendekriser uppdagas i det offentliga rummet. Att inte kunna lita på en medmänniska medför besvikelse och sorg, men vi upprörs också när vi känner att vi inte längre kan lita på våra politiska företrädare. Det politiska förtroendet sammanlänkar oss medborgare till den stat som den politiska teorin lärt oss är oundviklig – den demokratiskt styrda staten är trots allt det bästa alternativet av alla tänkbara lösningar (Ross 1948, 1963).¹ Via vårt politiska förtroende ger vi vissa partier och politiker vårt mandat att de ska föra vår talan och verka för landets bästa. Detta förtroende ger det politiska systemet legitimitet och är det sammanhållande kitt som gör samhället möjligt (Beetham 1991, Elster 1989, Gamson 1968, Luhmann 1979, Przeworski 1995, Rothstein 2003).

Vem kan man lita på? implicerar en tveksamhet inför förtroendet för en enskild person, men kan också tolkas som en undran inför förtroendet för de gemensamma institutionerna i samhället. Förtroendebegreppet i sig själv är relativt komplicerat och i den här avhandlingen genomförs en analys av medborgares *politiska förtroende*. Med politiskt förtroende avses förtroende för demokratin, förtroende för demokratins institutioner och förtroende för politikerna. Detta kan kort även sammanfattas som förtroendet för *demokratin, dess institutioner* och *aktörer*. Definitionen bygger på en

---

¹ Redan filosoferna Thomas Hobbes och John Locke talade om förtroende i relation till dåvarande kungamakten (som ett alternativt styre till demokrati) (Hobbes 1962, Locke 1998). Locke menade att kungens makt egentligen vilade på ett förtroendeuppdrag (trust) som fritt kan återkallas av medborgarna (jfr. Ross 1963:34). Senare kom fransmannen Jean Jacques Rousseau att utveckla idén om *le volonté générale*, samhällsfördraget, som bygger på att all legitim makt härleds ur de styrdas samtycke (Rousseau nyövers. 1994).

diskussion utvecklad av Pippa Norris och Russell Dalton i boken *Critical Citizens* (Norris 1999). Norris och Daltons definition, som i sin tur bygger på David Eastons tidigare arbete, innebär att det politiska förtroendet definieras i olika abstraktionsnivåer (Easton 1975).

Som medborgare ställer vi krav på hur politiker och partier bör agera. Politiker bör följa de regler och lagar som gäller för övriga medborgare, och vi förväntar oss även att politiker har högre moral än allmänheten i gemen, till exempel vad gäller redovisning av kvitton och ersättningar samt det samhällspatos de är satta att förvalta. Det politiska förtroendet vilar på en förväntan, en gissning om framtiden, som inte alltid låter sig infrias. Förtroendet vilar också på historiska erfarenheter och kollektiva minnen som bestämmer förtroendets eller misstroendets nivå (Rothstein 2000). Vad är då avgörande för att det politiska förtroendet ska ligga på en högre eller lägre nivå? Varför hyser vissa medborgare mer politisk misstro än andra? Vilka faktorer styr graden av politiskt förtroende eller misstroende bland medborgarna?

I den här avhandlingen prövas två teorier som ger olika svar på dessa övergripande frågor. Den ena är Robert Putnams etablerade teori om socialt kapital som har rönt stor uppmärksamhet under 1990-talet.² Troligen är denna den mest kända och den mest omdebatterade teorin inom forskningsområdet förtroende. Enligt Putnams teori bestäms medborgarnas politiska förtroende av förekomsten av sociala kontakter och nätverk, som i sin tur antas generera mellanmänsklig tillit i samhället, och så småningom bygger detta även förtroende för de politiska institutionerna (Putnam 1993, 2000, 2003). Relevansen av denna teori kommer att prövas då det gäller det politiska förtroendet i Sverige samt i de västsvenska kommunerna.

Den andra teorin som väntas kunna förklara variationen i politiskt förtroende företräds av psykologen Tom Tyler. Hans argument är att förtroendet för rättsstaten

---

² Med socialt kapital avses enligt Putnam individers kontakter, nätverk och tillit till andra människor. Den kanske mest använda definitionen som refererats utifrån Putnam är följande: "*Social capital here refers to features of social organization, such as trust, norms and networks, that can improve the efficiency of society...*" (Putnam 1993:167). Begreppet *socialt kapital* kan spåras tillbaka till 1916 då det först användes av en rektor i West Virginia. Därefter kom urbanforskare att återuppta det på 1960-talet och ekonomer tog upp det på tidigt 1970-tal (Woolcock & Narayan 2000:228). Woolcock och Narayan definierar i sin forskningsöversikt begreppet på följande sätt: "*social capital refers to the norms and networks that enable people to act collectively*" (ibid s. 226). På makronivå talar man även om samhällen med en hög *medborgaranda*. En utvecklad definition och diskussion följer i kapitel ett, not 12.

är avhängigt medborgarnas uppfattningar om rättvisa procedurer. Tyler menar att personer som begår brott, det kan gälla fortkörning, rattfylleri, droginnehav etc, de är beredda att acceptera sina straff i mycket högre grad om de uppfattar att alla lagöverträdare behandlas lika. Uppfattningen om likabehandling är den mest centrala aspekten i Tylers teori, men även möjligheten att göra sin röst hörd är en viktig komponent. Eftersom Putnams kritiker i hög grad lutar sig mot Tylers arbeten, har jag valt att undersöka huruvida Tylers teori är relevant då det gäller att förklara variationen i det politiska förtroendet i Sverige (Tyler 1990, 2001, 2002).

Den antagna kausaliteten är enligt dessa två teorier olika. I fallet med det sociala kapitalets betydelse, antas det politiska förtroendet vara resultatet av samhällsmedborgarnas socialisation i föreningslivet och i sociala nätverk, och det därav uppkomna förtroendet för människor i allmänhet.

I fallet med rättsstatens betydelse och rättvisa procedurer, är orsakssambandet ett annat. Enligt denna teori måste det finnas en fungerande rättsstat först, som agerar på ett rättssäkert och förutsägbart sätt. Därefter kommer medborgarna att hysa ett högre politiskt förtroende, och kan i lugn och ro ägna sig åt att bygga nätverk och ett aktivt civilsamhälle, enligt Putnams kriterier. Enligt Tylers teori är det medborgarnas uppfattningar om den proceduriella rättvisan i rättssystemet som ”smittar av sig” på hur de uppfattar det politiska systemet. När det existerar ett rättsväsende och procedurer som inte uppfattas som korrupta, när deras tillämpning uppfattas som korrekt och rättvis, då kommer detta också att resultera i ett högre politiskt förtroende hos medborgarna.

Avhandlingens huvudsyfte är att pröva dessa två teoriers potential att kunna förklara det politiska förtroendet hos svenska medborgare. Huvudinsatsen kommer därför att inriktas på att pröva hypoteser som har genererats från dessa båda teorier. Hypotesprövningen kommer även att inkludera en systematisk test av ett antal andra potentiella bakomliggande faktorer, men dessa ska i huvudsak betraktas som kontrollvariabler.

Avhandlingens teoriprövning

Avhandlingens övergripande syfte innebär en teoriprövande ambition. De teorier och hypoteser som har anförts av tidigare forskning i relation till frågan om politiskt förtroende är många. William Mishler och Richard Rose har formulerat en övergripande kategorisering av dessa teorier, och denna fyrfältsindelning kan ytterligare precisera avhandlingens teoretiska ambition. Mishler och Roses fyrfältsindelning redovisas i tabell 1.

Tabell 1. Konkurrerande teorier om det politiska förtroendets ursprung

		Typ av teori	
		Kulturteorier	Institutionella teorier
Datanivå	Makro	Nationell kultur (II) P	Institutionell prestation (III) P/T
	Mikro	Individens socialisering (I) P	Individens evaluering av institutionell prestation (IV) T

Kommentar: Efter Mishler & Rose 2001:34. **P**=Putnams teori är relevanta för markerade fält. **T**=Tylers teori är relevant för markerade fält.

Fyrfältsindelningen ger en tydligare struktur till den kommande teoridelen. Den kommer att användas vidare i kapitel två där jag mer ingående diskuterar olika teorier som har anförts som förklaringar till det politiska förtroendet. Fyrfältarens två huvuddimensioner är dels teoriernas nivå (vilken nivå teorierna gör anspråk på att generalisera till), dels vilket teorikomplex som uttalar sig om politiskt förtroende. Enligt kulturteorierna uppkommer förtroendet hos individen då hon stöps i en nationell kultur eller socialiseras in i ett särskilt sammanhang, och därav skulle sedan det politiska förtroendet följa som ett resultat av denna kulturella "dopning". De institutionella teorierna hävdar istället att de faktorer som bestämmer det politiska förtroendet existerar utanför individen, som en konsekvens av olika institutionella prestationer (Mishler & Rose 2001:33). Dessa förklaringar står att finna i hur institutioner eller organisationer faktiskt agerar, eller hur individen utvärderar dessa institutioners prestation.

Kulturteorier på mikronivå (fält I) utgår ifrån att individen insocialiseras till vissa normer, värderingar och handlingsmönster. Detta påbörjas redan vid födseln och pågår upp i vuxenlivet. Förtroende för andra människor eller aktivitet i föreningslivet är något som individen "ärver" av sina föräldrar och sin närmaste omgivning, och som sedan kommer att bestämma vilket politiskt förtroende individen har. Till exempel kommer personer som är uppvuxna i familjer med välutvecklade sociala nätverk att senare i livet ha ett högre politiskt förtroende jämfört med personer som vuxit upp i familjer utan dessa nätverk (åtminstone genomsnittligt sett). Putnams teori räknas här som ett exempel på en kulturteori på mikronivå.³ Föregångare till detta synsätt är till exempel Almond & Verba (1963). Vad som särskilt indikerar att teorin befinner sig på mikronivå är att den tänkta variationen återfinns mellan olika individer, där socialisationsprocessen är ett resultat av olika ansikte-mot-ansikte-relationer⁴ i lokalsamhället (Mishler & Rose 2001).

Jag anser att det inte är klarlagt huruvida Putnams teori enbart hänförs till mikronivån. Kulturteori på makronivån (fält II) gör istället gällande att variationen i politiskt förtroende återfinns på aggregerad nivå mellan befolkningsgrupper i till exempel länder, delstater eller regioner (cf. Sztompka 1996, 1998). Det kausala synsättet skulle enligt denna tolkning vara att individer som befinner sig i en kontext med mycket föreningsaktiviteter och förtroende, själva kommer att anamma detta kulturella beteende, och på den aggregerade nivån kommer medborgarnas sammanlagda sociala kapital att även spilla över (eng. *spill over*) i ett generellt högre politiskt förtroende hos områdets befolkning. Enligt denna tolkning är det kontextuella egenskaper hos befolkningar i sin helhet som orsakar ett högre politiskt förtroende, medan individuella variationer inte är särskilt relevanta. Den som läser Putnams studie i Italien kan notera att undersökningen genomförs på aggregerad nivå i regionerna, och det är därför högst rimligt att det är på denna nivå som Putnams teori i första hand bör uttolkas. Av de rapporterade undersökningar som följt efter Putnams Italienstudie, har dock ett mycket litet antal prövat teorin på den aggregerade nivån.⁵ Det är alltså tänkbart att kausaliteten är giltig på den aggregerade nivån, det är en fungerande demokrati som befolkningen har förtroende

---

³ Många av de analyser som följde efter att Putnam publicerade sin Italienstudie, genomförde dessa på individdata.

⁴ Eng. *face-to-face-relations*, se Offe 1999:63.

⁵ En utvecklad diskussion kring detta och redovisning av relevanta studier genomförs i kapitel fem.

för, som i sin tur bidrar till att befolkningen har möjlighet att sammantaget ägna sig åt aktiviteter som genererar ett högre socialt kapital. Även denna aspekt har diskuterats i flertalet forskningsalster (Booth & Bayer 1998, Holmberg 1996, Levi 1996, Rothstein 2003, Rothstein & Stolle 2003a, b).⁶

Enligt Mishler och Roses uppdelning innebär de institutionella förklaringarna på makronivå (fält III) att det politiska förtroendet kan förklaras utifrån faktiska institutionella prestationsmått, det vill säga vad det politiska systemet faktiskt levererar i olika avseenden. Det är detta som brukar kallas att systemets *performance* eller *prestation* har avgörande betydelse för det politiska förtroendet (Helliwell 1993, della Porta m fl 1999, Przeworski m fl 1996, Rose 1994, Rose-Ackerman 1999). Dessa teorier handlar om att främja tillväxt, minimera korruption och att höja effektiviteten i styrningen för att höja det politiska förtroendet. Det sistnämnda kan även tolkas som serviceleverans. Om staten levererar det som medborgarna ”beställt”, kommer befolkningens politiska förtroende att vara högre. Detta gäller vad som *faktiskt* levereras och därmed inte uppfattningar om det som levereras.⁷

I den fjärde rutan (fält IV), institutionella teorier på mikronivå, återfinns teorier som tar upp individernas subjektiva bedömningar eller uppfattningar om vad det politiska systemet levererar, det vill säga åsikt om output eller serviceleverans. I dessa teorier kommer personliga preferenser eller erfarenheter till uttryck, och enligt dessa teorier bestämmer uppfattningar om serviceleveransen vilket politiskt förtroende medborgarna kommer att ha (Hibbing & Theiss-Morse 2001, Johansson, Nilsson & Strömberg 2001:kapitel 7, Kumlin 2002, Miller 1974, Nye, Zelokow & King 1997).

Utifrån att Mishler och Rose prövar hypoteser som härrör till alla dessa fyra teorifält, drar de slutsatsen att det finns litet stöd för hypoteserna på makronivå, och detta gäller i synnerhet för kulturteorierna. Deras resultat pekar istället på att det är de

---

⁶ Holmberg skriver i not 13 ”Putnams italienska resultat med ofta höga korrelationer bygger oftast på aggregatdata (regioner).”

⁷ I Putnams Italienstudie utgörs den beroende variabeln av denna typ av faktorer. Det som förklaras i studien är varför vissa regioner har fungerande budgetprocesser, barnomsorg, uppfinningsrikedom i lagstiftningen, industripolitiska instrument, bostäder och stadsplanering och så vidare. Dessa faktorer (institutionell prestation) utgör vad som i studien betecknas som *den fungerande demokratin*, där det finns en variation mellan regioner hur väl dessa fungerar. En mer utvecklad diskussion följer i kapitel fem.

institutionella teorierna som är överlägsna i sin förklaringskraft, och då särskilt de på mikronivå.⁸

Dessa resultat gör det extra påkallat att undersöka huruvida motsvarande slutsatser gäller även i andra kontexter, till exempel i den svenska, eller om dessa uteslutande är giltiga för de tio post-kommunistiska länder som ingick i Mishler och Roses undersökning? Efterson både Putnams och Tylers teorier är prövningsbara på såväl mikro- som makronivå, har jag möjlighet att pröva deras hypoteser inom ramen för Mishler och Roses fyrfältsindelning. Den undersökningsdesign som jag har valt i de empiriska kapitlen tar sin utgångspunkt i Mishler och Roses fyrfältsmodell.

Varför undersöka det politiska förtroendet i Sverige?

Den undersökningsdesign som jag har valt innebär att jag prövar Putnams och Tylers hypoteser på mikro- och makronivå i endast ett land, i Sverige. Det finns åtminstone tre goda skäl för att välja Sverige som det enda landet i undersökningen.

Det *första* skälet är att Sverige är en social och politisk kontext där både Putnams och Tylers teorier kan få bäring. Gynnsamma förhållanden för teorierna innebär att det finns goda möjligheter att få stöd för teorierna. Genom en välvillig inställning till teorierna i ursprungsläget, menar jag att olika samband kan elaboreras bättre.⁹ Var kan vi hitta ett land där det finns goda möjligheter att finna ett välutvecklat socialt kapital och samtidigt ett rättsväsende som inte alltför nära förknippas med den politiska sfären?¹⁰ Mitt svar är att dessa förutsättningar finns i Sverige.

---

⁸ De skriver: "[r]esults strongly support the superiority of institutional explanations of the origins of political trust, especially micro-level explanations, while providing little support for either micro-cultural or macro-cultural explanations." (Mishler & Rose 2001:30).

⁹ Jag är medveten om att detta kan tolkas som en glidning mellan den teoriprovande och den teoriutvecklande ambitionen, men föreliggande studie bör inte betraktas som en traditionell fallstudie trots att den genomförs i ett enda land (jfr. Esaiasson m fl 2002). Teoriprovningen genomförs på tre olika analytiska nivåer i ett land (nationella individer, kommunala individer och kommunbefolkningar), vilket är avhandlingens huvuduppgift. Som en konsekvens av detta upplägg bidrar jag även till att elaborera den teoretiska förståelsen av begreppet politiskt förtroende.

¹⁰ De krav som här ställs på de huvudsakliga oberoende variablerna är att de ska vara mätbara och konceptuellt skilda från den beroende variabeln.

Ett flertal studier har pekat på de skandinaviska ländernas särart då det gäller medborgarnas föreningsaktivitet och medborgaranda.¹¹ Dessa länder uppvisar de högsta nivåerna i internationell jämförelse (Amnå, Munck & Pettersson YCP2002:34; Inglehart 1999, 1998a och b, 1997a). Om teorin är riktig, att socialt kapital styr det politiska förtroendet, är det mer sannolikt att ett sådant empiriskt samband kan bekräftas i ett skandinaviskt land. Vad gäller tudelningen mellan den politiska makten och den verkställande, torde Sverige och Finland befinna sig i en särställning, där förvaltningsmyndigheterna har givits en mer autonom position visavi de politikbeslutande strukturerna, jämfört med vad som varit normen i andra länder (Nordquist 2001).¹² Visserligen är Norge det nordiska land där lagprövningsrätten haft den största praktiska betydelsen (Nergelius 2001: 44). Domstolsväsendet i Sverige inräknas till förvaltningsmyndigheterna, och högsta domstolen och regeringsrätten är inte underkastade någon politisk kontroll (Strömberg & Lundell, 2004:22, 154).¹³ Statsvetaren Jan Assarsson har dessutom visat att det finns en distinkt uppfattad skillnad hos medborgarna mellan a) förtroende för offentliga institutioner, b) uppfattningar om rättsstatens funktionssätt, och c) tilltro till den demokratiska processen (Assarsson 1995).¹⁴ Dessa tre kan ses som distinkta underliggande dimensioner i hur svenskarna uppfattar de offentliga institutionerna.

---

¹¹ Jag tänker då särskilt på medborgaranda operationaliserat som tillit till andra människor.

¹² Nordquist diskuterar den politiska roll som domstolarna har spelat i många länder, t ex i USA, Tyskland och på Irland, medan de svenska domstolarna har haft en relativt perifer politisk roll under 1900-talet. Denna position har dock kommit under omprövning på senare år, inte minst i relation till EU-medlemskapet (se Nordquist 2001:13-19). Även Assarsson visar att det finns en distinkt skillnad mellan a) förtroende mellan de offentliga institutionerna, b) uppfattningar om rättsstatens funktionssätt, och c) tilltron till den demokratiska processen (Assarsson 1995).

¹³ Enligt Montesquieus maktodelningslära indelas samhällsinstitutionerna i den första statsmakten (den lagstiftande, riksdagen), den andra statsmakten (den verkställande, förvaltningsmyndigheterna), den tredje statsmakten (den dömande). Uttrycket "den fjärde statsmakten" (medierna) lär ha myntats av Edmund Burke i Storbritannien (Thelin 2001). Maktfördelningen mellan dessa institutioner föreskrivs i ländernas konstitutioner, men bestäms också av den kulturella rättstraditionen och dess tillämpning. Det är därför svårbedömt vilka länder som har mer eller mindre självständiga rättsfunktioner, jag har här nöjt mig med att Sverige har ett tillräckligt självständigt rättsväsende av västerländskt snitt. Här avses att rättsväsendet enligt konstitutionen inte ytterst styrs vare sig av kungen, den politiska makten eller någon religiös ledare. I 1974 års RF fastslås högsta domstolen och regeringsrätten som fullt självständiga satsorgan, sidoordnade med regeringen (Strömberg & Lundell 2004:75). De viktigaste befordringsgrunderna för domare ska vara "förtjänst" och "skicklighet", även om praxisen för dessa befordringar har varit föremål för debatt.

¹⁴ Han skriver vidare: "[s]ystemtilltron visade sig således inte vara en sammanhängande psykologisk storhet hos den svenska befolkningen. En tredimensionell rymd krävs för att korrekt återge människornas tilltro till det politiska systemet." (Assarsson 1995:163).

Sverige har även en lång tradition av lokalt självstyre som formellt sträcker sig tillbaka till 1862, men som kan sägas ha en förankring i landskapslagarna redan på 1200- och 1300-talen.¹⁵ Redan de tidigaste fördemokratiska politiska institutionerna inrymde representation av bondebefolkningen och Sverige undslapp i väsentliga delar det feodalstyre som stora delar av Europa präglades av, och som kan ha verkat hämmande på traditionen att fritt få mötas och utöva olika slags föreningsverksamheter (Anderson 1994, Petersson 1994).¹⁶ Det finns även en lång rättslig tradition i Sverige, med en fungerande centralmakt, byråkrati och rättsväsende som har varit i funktion sedan 1600-talet. Under lång tid var Sverige ett av världens mest demokratiska länder, innan USA:s för sin tid mycket radikala konstitution tog form (Hadenius 1999:69). Traditionen med den kommunala självstyrelsen och den relativt sett höga autonomin för kommunerna talar för att Sverige är ett relevant land att genomföra en flernivåstudie i.¹⁷ Den långa demokratiska traditionen kan även vara värdefull i sammanhanget, särskilt med tanke på att det vore olämpligt att välja en relativt ung demokrati för denna studie, då argumentet alltid finns att det tar lång tid innan ett demokratiskt styre konsolideras. Detta gör att Sverige förefaller som ett bättre val framför t ex Finland, som skiljdes från det svenska styret 1809/1917.

Det *andra* skälet att välja Sverige är att undersökningen kräver god variation i den beroende variabeln, dvs det som ska förklaras (politiskt förtroende). Tidigare kartläggningar av det politiska förtroendets utveckling i olika länder över tid, har visat att de största variationerna har noterats i USA och i Sverige (Holmberg 1999, Nye, Zelikow & King 1997). I övriga nordiska länder har det politiska förtroendet varit mer stabilt, därav har valet inte fallit på Norge eller Danmark. Hur är det möjligt att det politiska förtroendet har minskat i ett land där det sociala kapitalet befinner sig på en hög och relativt stabil nivå? Genom att konstanthålla systemfaktorer, ökar möjligheten att förklara regionala och individuella variationer. Det är dessutom nödvändigt med tanke på teoriprövningen på mikro- såväl som på makronivå, att variation i den beroende variabeln finns på både individnivå och makronivå (som här

---

¹⁵ Det kommunala självstyret fastställdes enligt Svenska Kommunförbundet genom den kommunala beskattningsrätten som beslutades genom 1862 års kommunalförordningar.

¹⁶ I Frankrike rädde organisationsförbud fram till 1900-talets början, vilket visar spår än idag genom en förhållandevis låg organiseringsgrad (Hadenius 1999:64). Det s k *konvertikeplakatet* i Sverige avskaffades år 1858, vilket hade förbjudit religiösa sammankomster i hemmen.

¹⁷ En *flernivåstudie* är nödvändig för att erhålla varians i det som ska förklaras på både individnivå (mikro) och på aggregerad nivå (kommuner, makro). Kravet här är att det finns en politisk nivå med reell egen politisk identitet och funktion, vilket kan sägas vara uppfyllt i skandinaviska kommuner.

kommer att operationaliseras som aggregat i kommuner). I och med förekomsten av Väst-SOM-undersökningarna har det varit möjligt att använda ett mått på politiskt förtroende i 47 västsvenska kommuner, där skillnaderna i förtroende mellan respektive kommunbefolkning uppvisar signifikans. Utöver dessa mätningar finns mycket sporadiska uppgifter om politiskt förtroende i svenska kommuner.

Det *tredje* skälet till att välja Sverige som fall för hypotesprövningarna är mer pragmatiskt. Stora mängder data vad gäller medborgarnas politiska förtroende finns insamlade här genom Riks-SOM och Väst-SOM-materialen, vilket möjliggör den flernivåanalys som kommer att genomföras.¹⁸ Jag har dessutom haft möjlighet att tillfoga kompletterande indikatorer i undersökningarna år 2000. Den goda tillgången på data för både den nationella och kommunala nivån såg jag som ett ypperligt tillfälle att genomföra en sammanhållen flernivåstudie på ett sätt som tidigare inte har gjorts för dessa teorier.

Luckor i tidigare forskning om politiskt förtroende

Vad kan en ny studie av politiskt förtroende bidra med? Den tidigare forskningen har för det första inriktat sig i hög grad på att samla in tidsserier, vilket är en mycket värdefull kunskapsbas i sig. Det har varit relativt vanligt att i första hand prioritera fortsatt datainsamling framför uttömmande begreppsdefinition och analys. Detta innebär att det finns många ej tillräckligt utforskade frågeställningar att bearbeta i tidigare insamlade material. För det andra har forskningen om politiskt förtroende inte definierat teoretiskt vad som menas med politiskt förtroende på ett tillräckligt tydligt och enhetligt sätt. Därmed har ett antal skilda operationella indikatorer använts. Några har analyserat hur nöjda medborgarna är med demokratin, andra har analyserat förtroendet för dem som sitter i parlamenten och åter andra har talat om förtroendet för politiska institutioner eller för samhällsinstitutioner. Ibland får vi veta

---

¹⁸ SOM-institutet (Samhälle, Opinion, Media) vid Göteborgs universitet bildades 1986 gemensamt av Institutionen för Journalistik och masskommunikation, Statsvetenskapliga institutionen samt Förvaltningshögskolan. Institutet genomför årligen undersökningar på nationell nivå och i Västra Götalandsregionen, men flera riktade specialundersökningar har också genomförts (se vidare www.som.gu.se). Sedan 1986 genomförs årligen en nationell undersökning av svenska folkets åsikter i en rad olika frågor (Riks-SOM, Holmberg & Weibull 2005, 2004, 2003 osv.). Sedan 1992 genomförs även motsvarande undersökningar i Göteborgsregionen (13 kommuner), vilka utökades 1998 till att omfatta 50 kommuner i Västra Götaland. Svarsfrekvensen för Riks-SOM-undersökningarna ligger mellan 63 och 71 procent (netto) och svarsfrekvensen för Väst-SOM-undersökningarna ligger mellan 60 och 70 procent (netto) (se vidare (Nilsson 2005, 2003, 2002 osv).

att det inte är någon fara alls med det politiska förtroendet (Fuchs, Guidorossi & Svensson 1995), medan det vid andra tillfällen skrivs larmrubriker (Holmberg 1999, Möller 1998, Nye, Zelikow & King 1997). Jag menar att detta i hög grad beror på att man har analyserat olika abstraktionsnivåer av begreppet politiskt förtroende, och jag förespråkar istället mer samlade analyser av olika delkomponenter i begreppet. Ett tredje problem med den tidigare forskningen är att snart när varje enskild forskare på området har förfäktat sin egen förklaring till det politiska förtroendets variation, och en mycket stor mängd av förklaringar till det politiska förtroendets variation har kunnat anföras. Redan 1981 förde Sören Holmberg fram sina tankar kring svårigheten att förklara politiskt misstroende:

"Man kan inte undgå att bli betänksam när man ser alla dessa negativa resultat och svaga samband. Det politiska misstroendet verkar leva sitt eget liv. Det korrelerar inte alls med en mängd tänkbara faktorer. Och sambandet mellan graden av misstroende och valdeltagande eller andra former av politisk aktivitet är dessutom ofta obetydligt. Den misstro som opinionsmätningarna registrerar i sina undersökningar tycks varken ha några orsaker eller några konsekvenser." (Holmberg 1981:174).

Den stora mängd förklaringar som har funnits i omlopp kan tänkas vara relaterade till det förhållande som Sören Holmberg sätter fingret på, att det politiska förtroendet har varit notoriskt svårt att definiera och analysera. De arbeten som gjorts på området har varit av stort värde, man kan gott säga att forskningsfältet under decennier har befunnit sig i en explorativ fas. Vad som ännu saknas är dock en tydligare struktur i hur begreppsanvändningen har utvecklats och vilka teorier som faktiskt är relevanta, och vilka som kan avfärdas. Den teoriprovande uppgiften på detta område är därför mycket angelägen. Är vissa teorier mer centrala för att förklara det politiska förtroendet, och är det några vi faktiskt kan förkasta? Vilka gäller under vissa betingelser, men inte under andra? Det är dags att pröva om antalet förklaringar i någon mån kan reduceras.

Avhandlingens bidrag

Det bidrag som denna avhandling väntas ge till såväl den internationella som den svenska diskursen om politiskt förtroende, är att huvudsakligen pröva två etablerade teorier som gör anspråk på att kunna förklara politiskt förtroende. I begränsad omfattning kommer denna teoriprövning att genomföras så att vissa alternativa förklaringar också undersöks, vilket elaborerar Putnams och Tylers hypoteser i relation till andra centrala hypoteser som har förts fram. Genom att kontrollera för alternativa förklaringar stärks giltigheten i studiens huvudresultat.

Huvudproblemet inom diskursen är att det finns så många olika typer av förklaringar. Vissa befinner sig på mikronivå, andra på makronivå, så som Mishler och Roses teoritypologisering visade. Vissa av deras förklaringstyper tycks stå i motsats till varandra, medan andra snarare förefaller vara kompletterande förklaringar. Kanske står heller inte Tyler och Putnam i sådan motsats till varandra som den akademiska debatten har velat göra gällande? Med avhandlingen vill jag bidra med en tydligare teoretisk struktur för relationerna mellan olika förklaringar, där huvudfrågan är hur Putnams och Tylers teorier förmår att förklara varför det politiska förtroendet varierar.

Den undersökningsdesign som här har tagits fasta på utgår från att teoriprövningen behöver genomföras på två olika nivåer, dels på mikronivå, dels på makronivå. Det innebär att politiskt förtroende kommer att undersökas både på individnivå och på aggregerade geografiska nivåer, nämligen hos befolkningarna i hela Sverige samt i kommuner i Västsverige. Ett sådant samlat grepp har inte gjorts tidigare inom svensk demokratiforskning. Huvuddelen av de internationella forskarna har prövat Putnams teori på mikronivå (Brehm & Rahn 1997, della Porta 2000, Newton 1999, Stolle 1998, van Deth 2000), men ett fåtal undantag finns dock. Prövningar på både mikro- och makronivå har tidigare gjorts av Putnam 2000 samt Newton och Norris 2000. En tydligare medvetenhet om konsekvenser av att pröva teorier på olika nivåer är också ett av avhandlingens bidrag. Det har såväl teoretiska som praktiska konsekvenser att veta om det politiska förtroendet kan stärkas genom insatser som stärker det sociala kapitalet eller om det är tilltron till rättsväsendet och dess procedurer som istället bör stärkas. Eller uttryckt på annat sätt, det får praktiska implikationer att veta om det är

på individnivå eller institutionell nivå som insatser bör göras om man vill stärka det politiska förtroendet hos medborgarna.

Den tidigare forskningen har heller inte definierat begreppet *politiskt förtroende* på något enhetligt sätt. Den definition som kommer att användas här föregås av en begreppsutredning baserad på den tidigare forskningen på området. Med utgångspunkt i denna analys argumenterar jag för valet av den definition som jag sedan kommer att arbeta vidare med. Bidraget i detta avseende är att avhandlingen skapar en mer sammanhållen kunskap om olika förtroendefinitioner och hur man kan tänka vid valet av någon av dem. Den definition som jag har valt fördjupar de stigar som trampats upp av David Easton och Pippa Norris med flera (Norris 1999). Denna begreppsutredande uppgift gör det förhoppningsvis enklare för kommande forskare att förhålla sig till begreppet politiskt förtroende och hur detta begrepp har utvecklats över tid.

Studiens syfte och disposition

Det torde här stå klart att syftet med föreliggande studie är att pröva två centrala teories förklaringskraft vad gäller svenskarnas politiska förtroende. Frågan om hur det politiska förtroendet – eller misstroendet – kan förklaras har i tidigare forskning erhållit många olika svar. Ett stort antal förklaringar och teorier förekommer i sammanhanget, och uppgiften här är att pröva två centrala sådana, för att i möjligaste mån försöka reducera antalet teorier eller för att peka på vilket sätt de kompletterar varandra. Genom att pröva teorierna på både mikro- och makronivå är det möjligt att närmare specificera under vilka omständigheter teorierna är tillämpliga.

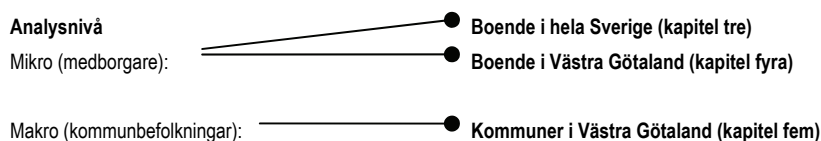
I kapitel ett elaboreras begreppet förtroende generellt och det politiska förtroendet specifikt. Här förs en diskussion med utgångspunkt i diskursen över hur begreppet politiskt förtroende har utvecklats över tid. Avsikten med denna begreppsdiskussion är att klargöra det förhållningssätt jag sedan väljer till den beroende variabeln i föreliggande undersökning.

I kapitel två förflyttas fokus till den mängd teorier som har förts fram som förklaringar till det politiska förtroendets variation. Här utvecklas Mishler och Roses teoriindelning ytterligare, och jag argumenterar för varför just Putnams och Tylers teorier väljs som föremål för teoriprövningen. Här genereras också prövbara

hypoteser och den preliminära modell som ligger till grund för de kommande analyserna.

I kapitel tre, fyra och fem genomförs de empiriska analyserna. I kapitel tre prövas Putnams och Tylers hypoteser på data för den nationella nivån. Här prövas teorierna i relation till *nationellt politiskt förtroende (NPF)*, och analysnivån är mikronivå (variation mellan personer i hela landet). I kapitel fyra och fem undersöks teorierna i relation till det *kommunala politiska förtroendet (KPF)*, och då analyserna i kapitel fyra är på mikronivå, undersöks där personer boende i Västra Götalandsområdet (Väst-SOM). Kapitel fem är en analys på makronivå, vilket innebär att fokus för analyserna i kapitel fem blir *kommunbefolkningarnas politiska förtroende (KPF)*. Analysenheten i detta kapitel är kommunbefolkningar och inte individer, och därför undersöks befolkningarnas genomsnittliga politiska förtroende. De empiriska kapitlens olika varianter av analysenheter sammanfattas i figur 1:

Figur 1. Analysnivåer i de empiriska kapitlen

I det avslutande kapitel sex summeras resultaten och dessa diskuteras både i relation till det inledande syftet och i relation till de vidare implikationer dessa kan tänkas ha såväl forskningsmässigt som policymässigt. Frågorna *Vem är det som litar? – och varför?* väntar på ett svar.

När Alice kommer fram till Chesshirkatten frågade hon

-Vill du vara snäll och tala om för mig vilken väg jag ska gå för att komma härifrån?

-Det beror till stor del på vart du vill gå, sa katten.

-Det betyder inte så mycket vart..., sa Alice.

-Då betyder det ingenting vilken väg du går, sa katten.

Ur Alice i Underlandet, Lewis Carroll

VAD ÄR EGENTLIGEN FÖRTROENDE, OCH VAD MENAS MED POLITISKT FÖRTROENDE? Uppgiften i detta kapitel är att begreppsmässigt utreda vad forskningen, och då särskilt den statsvetenskapliga, avser med *politiskt förtroende*. Även inom den statsvetenskapliga forskningsfåran finns det många olika definitioner, och kapitlet avslutas med att jag tydligt definierar hur jag kommer att använda begreppet politiskt förtroende fortsatt i avhandlingen.

Politiskt förtroende är en attityd som formas hos den enskilde individen. Många forskare, kanske allra mest socialpsykologer, har antagit att individens attityder bidrar till att styra eller motivera beteenden (Eagly & Chaiken 1993, Granberg & Holmberg 1988). Ju starkare en attityd är, desto mer utpräglade blir vissa beteendemönster. Några av de mest intressanta typerna av beteendemönster som dessa attityder anses kunna styra är till exempel individers beslut att samarbeta, förhålla sig passiva eller att fuska i olika sammanhang (jfr Axelrod 1984, Hardin 1968, Ostrom 1998, 1990, Scholtz 1998a, b).¹ Den enskildes förtroende bestäms inte oberoende av andra personers åsikter. Det enskilda förtroendet uppstår inom ramen för individens interaktion med övriga medborgare och med samhället. Medborgare som är bärare av olika nivåer av *politiskt förtroende* utsätts ständigt för olika slags stimuli som har med politik och politiker att göra. Utifrån dessa erfarenheter,

---

¹ Men vad är då en *attityd*? På ett övergripande plan kommer jag att följa Eagly & Chaikens definition av en attityd, en definition som det i det närmaste råder konsensus kring inom den moderna socialpsykologin. Denna definition säger att en attityd är en psykologisk benägenhet som uttalas genom att utvärdera en särskild storhet med någon grad av gillande eller ogillande (Eagly & Chaiken 1993). En attityd är en utvärdering, eller evaluering, på så sätt att en person värderar eller rangordnar ett objekt som han eller hon ställs inför. Exempel på sådana attitydfrågor kan vara Hur stort förtroende har Du för det sätt rikspolitiker sköter sitt arbete? Svarens personens attityd mäts oftast genom att han eller hon får svara utifrån en graderad skala. Det objekt som skall utvärderas i ovanstående exempel är rikspolitikers sätt att sköta sitt arbete. Fler exempel på frågor som försöker att komma åt utvärderande attityder kan vara Hur viktigt anser Du personligen det är att engagera sig i frågor i kommunen där du bor? eller Var skulle Du vilja placera in Göran Persson på följande skala? Om personen inte kan besvara frågan är detta ett exempel på en icke-attityd (Schuman & Presser 1981:kap 4-5).

uppfattningar, information och känslor formas det politiska förtroendet. Det politiska förtroendet kan även ses som en kollektiv storhet, en politisk anda eller kultur som finns gemensamt hos en grupp medborgare, i en stadsdel, i en kommun eller hos ett folk (Putnam 1993, Strömblad 2003, Sztompka 1998, Uhrwing & Lundqvist 1997).² I den här avhandlingen kommer jag i huvudsak att behandla förtroendet som en individbunden attityd (kapitel tre och fyra), men i det tredje empiriska kapitlet kommer jag även att analysera politiskt förtroende som en kollektiv egenskap hos olika kommunbefolkningar (kapitel fem).

1.1 Förtroendebegreppet i olika forskningsdiscipliner

Forskningen om förtroende är omfattande och förtroende diskuteras ofta i mycket skilda bemärkelser inom olika akademiska forskningsfält. Socialpsykologer diskuterar förtroende som en personlig egenskap, och då innebär förtroende oftast individers förtroende gentemot andra individer eller grupper av individer (se vidare Rotter 1971, 1967).³ Förtroende inom denna forskning benämns ofta även med tillit, men termer som trovärdighet, lojalitet och pålitlighet har också använts (Blomqvist 1997:279). Ett begrepp som har använts mycket av antropologer, och som har fått stor användning även inom andra forskningsfält, är begreppet *reciprocitet*. Reciprocitet, eller ömsesidighet, användes ursprungligen i antropologiska analyser av utbytesförhållanden mellan olika ursprungsfolk. Utbytet av gåvor mellan folkgrupper, stammar eller byar var en symbolisk manifestation av den förtroenderelation som rådde mellan byarna. Till gåvan fanns knutet normer som reglerade gåvoinstitutionen. Dessa normer kunde handla om återgåldande, förpliktelser, heder och ära, giltiga motiv för gåvor, regler för uppvisande av generositet och så vidare (Mauss 1972, Schrift 1997). Antropologer menar att detta gåvoutbyte, inklusive dess normsystem, är analogt med ett primitivt samhällskontrakt (i Rousseaus eller Hobbes mening), där detta normsystem ersätter vad som i senare samhällsformer har kallats för "staten" (Sahlins 1988:169). Även i dessa samhällen var förtroendet en viktig komponent för det gemensamma samhällets stabilitet. Alla samhällen, även tidiga kulturer, har oftast haft någon person eller grupp som ansvarat för att uttolka samhällets rådande normsystem och regler. Sådana personer kan ha kallats för vise män, shamaner, kungliga rådgivare eller jurister (Wilson 1992:21, cf Boholm 2003).

---

² Dessa författare representerar studier på makronivå, där man antar att det finns en politisk anda, en politisk kultur eller ett politiskt deltagande som är specifikt för vissa geografiska områden.

³ Rotters arbete ledde bland annat fram till *The Interpersonal Trust Scale*.

Begreppen förtroende och reciprocitet har också fått stor betydelse inom företagsekonomisk forskning och organisationsforskning. Ett centralt antagande inom ekonomisk forskning har varit antagandet om den egenyttigt rationella aktören, där man har antagit att individers rationalitet och nytto-maximering har legat till grund för ekonomisk blomstring och tillväxt (Becker 1976, Buchanan 1975, Downs 1957, Eriksson 2005, Holmberg & Oscarsson 2004:kapitel 10, Lewin 1988). På senare år har detta antagande dock kommit att ifrågasättas starkt.⁴ Kritikerna menar att egenintresse endast är ett bland många andra faktorer som styr individers handlande och ekonomiska framgång. Andra sådana faktorer som inverkar på ekonomiska verksamheter kan vara självvups-kattning, makt, status, plikt, reciprok altruism, tillit och trygghet, och man talar därför om *begränsad rationalitet* (eng. *bounded rationality*) (jfr Jones 1999, Ziegler 1998). Idag har till exempel kundernas förtroende för olika varumärken, miljöpolicyer eller rättvisemärkningar fått en växande betydelse för marknadsaktörerna (Boström 2002, Lagergren 1998, Micheletti 2003).

Förtroendeforskningen inom ekonomiämnet har fått betydelse både då det handlar om relationer mellan olika enheter inom organisationer och relationer mellan en organisation och andra organisationer (t ex leverantörer och kunder till ett givet företag). *Transaktionskostnadsekonomi*⁵ används för att tydliggöra de kostnader som finns förbundna med de transaktioner som sker mellan aktörer och ett centralt resultat är hur förtroendet mellan aktörer bidrar till att minska transaktionskostnaderna eller *riskerna*. En av de viktigaste osäkerheterna inom komplexa organisationer, är informationsosäkerheterna, eller informationsasymmetrierna (Miller 1996, North 1990). Dessa osäkerheter kan minimeras genom riskspridning, genom att bädda in sociala relationer i agenturrelationerna, eller – där så är möjligt – att utveckla formella kontrakt⁶ (vilka i praktiken ofta är svåra att specificera och att använda). Den sociala kontrollen, som bygger på informations- och förtroenderelationer, bidrar

---

⁴ En viktig tidskrift som diskuterar dessa frågor är *Rationality & Society*. En mycket god översikt kring kritiken mot *rational choice*-antagandena i relation till statsvetenskap är Mansbridge (1990).

⁵ Transaktionskostnadsteori härrör ur nobelpristagaren Ronald H. Coase's *Theory of the Firm* (1937). En modernare forskare på området är t ex Oliver E. Williamson (1996). År 2001 belönades även Joseph Stiglitz med ekonomipriset till Alfred Nobels minne för sina insatser på området asymmetrisk information och transaktionskostnadsteori.

⁶ Att jämföras med funktionen av kontraktsrätt på företagsnivå, såväl som med konstitutionell rätt på medborgar- och nationsnivå. Formell kontraktsrelation är svår att upprätthålla utan den informella, reciproka relationen mellan aktörer, vilken inte kan framtingas utan bygger på ett *frivilligt samtycke* hos aktörerna.

till stabilitet och minimerande av risker. I komplexa miljöer där aktörer ständigt har ofullständig information skapar vi institutioner, regler och rutiner som fungerar som genvägar (eng. *short cuts*) (jfr Downs 1957, Goto 1996, Luhmann 1979, Oscarsson 1998, Popkin 1991). På detta sätt kan aktörer lättare hantera komplexa miljöer och komplex information, och därmed minska riskerna. För att förtroende skall uppstå mellan parter krävs upprepad interaktion och följaktligen ett minne av föregående möten. Förtroende hänger också samman med en individs eller en aktörs *rykte* och ett sådant måste successivt förvärvas (Dasgupta 1988:59). Efter upprepade interaktioner uppstår relationer som bygger på förtroende, och detta förtroende bidrar till att ge aktörerna en något bättre information, sänkta transaktionskostnader och lägre risk. Förtroende ligger till grund för varje affärsuppställning, kapitalinvestering, marknadsföring via varumärken (eng. *trade marks*), vid relationsmarknadsföring eller vid etablerandet av personliga nätverk. Förtroende är en grundläggande komponent i varje mänsklig interaktion (Gambetta 1988).

Förtroenderelationer är relevanta studiefenomen för varje samhällsvetenskaplig forskare, och olika discipliner har bidragit med olika pusselbitar. Hur högre eller lägre politiskt förtroende i praktiken omsätts i politiska handlingsmönster hos medborgaren är dock främst teoretiskt utforskat, medan antropologer, sociologer och ekonomer också har fastställt konkreta konsekvenser av förtroendets vara eller icke vara. Förtroenderelationer i mer statsvetenskapligt hänseende kan dock ännu sägas vara relativt vagt utforskade. Jag skall snart utveckla detta närmare, men jag skall ännu en stund uppehålla mig vid begreppens generella mening innan jag benar ut det i olika underkategorier.

Förtroendets natur

Begreppet förtroende kan inte existera utan att även omfatta *risk* (Baier 1986). För den person som har perfekt information om de personer som han eller hon har relationer med är förtroende inte en fråga, denne person vet hur han eller hon skall kalkylera sina kommande relationer med andra personer. Detta blir då en rationell kalkyl. Eftersom perfekt information aldrig existerar i verkligheten måste sannolika bedömningar göras. En vanlig term i amerikansk forskning är mellanmänniskt förtroende (eng. *interpersonal trust*) och det definieras enligt följande: aktör A hyser förtroende för att aktör B kommer att göra X. Aktör A har förtroende för B eftersom han/hon antar att det är i B:s intresse att agera på ett sätt som överensstämmer med

A:s intresse. På detta sätt är förtroendet ett uttryck för en relation och denna relation kommer att upprätthållas om förväntningen uppfylls. B:s utförande av X bekräftar relationen, medan icke-uppfyllandet kan bryta förtroendet (Baier 1986:236, Hardin 2000:35, 1999:26, Levi 1998:78, Warren 1999:324).⁷

Förtroende är inte samma sak som samarbete, även om förtroende kan resultera ur ömsesidigt samarbete. Förtroende i denna generella mening innefattar alltså aktörer, relationer och förväntningar. Förtroendet har en historisk komponent, det består av ett *rykte*⁸ eller ett minne av tidigare erfarenheter eller föregående spel (Axelrod 1984, Blau 1967, Dasgupta 1988, Holmberg 1996, Rothstein 2000, Yamagishi 1994). På samma gång är förtroendet en *skugga av framtiden* (eng. *shadow of the future*) eftersom en relation även kan innebära framtida transaktioner (Blomqvist 1997). På detta sätt kan förtroendet ses som en bro mellan förflutna erfarenheter och framtida förväntningar (Salamond 1994). Förtroendet i det moderna samhället gör dess komplexitet möjlig (Giddens 1990, Luhmann 1979, Simmel 1990, Warren 1999). Genom förtroendet kan vi lita på att flygledare och piloter gör sitt bästa för att landa flygplan, att hjärtkirurger inte fejkar operationer eller att vi får ta ut våra pengar på de banker där vi har satt in dem.

Förtroende delas i forskningen upp i två huvudkategorier, *horisontellt* förtroende och *vertikalt* förtroende.⁹ Utifrån den litteratur som behandlar begreppet förtroende i olika avseenden, har jag i figur 1.1 illustrerat hur begreppet förtroende kan uppdelas i fyra olika avseenden, a) politiskt förtroende, b) förtroende för övriga institutioner, c) generaliserat förtroende, och d) partikulärt förtroende. Denna uppdelning ligger också till grund för den fortsatta diskussionen i detta kapitel.

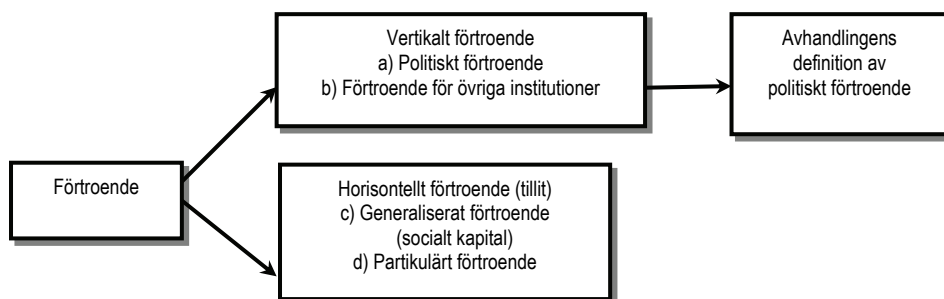
---

⁷ Även Williamson använder en snarlik definition, "When we say we trust someone or that someone is trustworthy, we implicitly mean that the probability that he[or she] will perform an action that is beneficial or at least not detrimental to us is high enough for us to consider engaging in some form of cooperation with him [or her]" (Williamson 1993:463).

⁸ Ett stiliserat exempel på vilken betydelse en persons *rykte* kan ha, kan hämtas från maffians anatomi: "Den mest kritiska perioden för en maffiafamilj inträffar när ledarskapet ska överföras från en person till en annan. Problemet med vem som ska 'ärva' företaget är nämligen större inom beskyddarbranschen än i andra industrier. (...) När det gäller ett maffiaföretag är dess främsta tillgång i stället det 'rykte' som förvärvat med tiden. Det är omgivningens *tilltro* till att företaget kan tillverka beskydd som skapar inkomster." (Lappalainen 2000:110f, se även Webster 2003).

⁹ Distinktionen är en relativt vedertagen term inom förtroendelitteraturen, där ingen "upphovsrättsinnehavare" har kunnat spåras. Distinktionen används till exempel Hadenius 1999:62, Offe 1999:81ff, Rothstein 1996:317 och av SOU 2000:1 s. 196).

Figur 1.1 Förtroendebegreppets uppdelning i underkategorier

De två huvudkategorierna, horisontellt förtroende och vertikalt förtroende skall nu redovisas och problematiseras var för sig.

Horisontellt förtroende

Hittills har jag talat om förtroende i mer generella termer eller utifrån ett antagande om jämlika aktörer. Detta slags förtroende har i forskningen kallats för horisontellt förtroende, vilket oftast används då det gäller förtroende mellan personer, men det är även tänkbart att tala om ett horisontellt förtroende mellan elitgrupper eller mellan företag i samma storlek (Offe 1999:44, 84). I denna bemärkelse diskuteras även socialt förtroende (eng. *social trust*) (Cvetkovich & Löfstedt 1999, Miztal 1996, Newton 1999).

Förtroendet medborgare emellan är av två slag, *generaliserat* och *partikulärt* förtroende (jfr Cohen 1999:220f, Uslaner 1999:122f, Warren 1999:8, 318, 356).¹⁰ Det partikulära förtroendet innebär mindre risktagande och att man litar på sina medmänniskor i den mån "de är som jag". Man litar till dem som tillhör samma "grupp" eller "stam", det kan innebära samma klan, folk, ras, stam eller föreningskamrater. "Gruppen" kan i extremfallen utgöras av personer som tillhör Ku Klux Klan, Hells Angels eller någon terrorgrupp. De partikulära relationerna baseras

¹⁰ Analogt språkbruk för dessa termer är också *tjockt förtroende* eller *tunt förtroende* (Barber 1983, Hardin 1993, Williams 1988). En mer betydelsefull distinktion i diskursen är *bridging and bonding* (Gittell & Vidal 1998, Narayan 1999, Putnam 2000, Warren 2001, Zmerli 2003). *Bridging* refererar till generaliserat förtroende och *bonding* till det partikulära förtroendet.

huvudsakligen på *relationer ansikte mot ansikte* (eng. *face-to-face relations*) och att man identifierar sig kring vissa strikta symboler eller värden. Offe beskriver det så här:

"The logic supporting this (...) is this: As I know the tradition, culture and values of a particular group, I can generalize trust to everyone belonging to that group" (Offe 1999:63)

Denna typ av förtroende befästs genom ritualer och kan inramas i en pseudofamiljär dramaturgi, där man till exempel använder förnamn eller smeknamn, avsätter tid för gemensamt ätande eller drickande, namn på potentiella förtroendebekräftande bekanta nämns i förbifarten och man utbyter gåvor eller konfidentiellt skvaller (Offe 1999:65). Denna typ av föreningsverksamheter använder sig ofta av olika slags trösklar för medlemskap, där medlemskapet är villkorat till vissa egenskaper eller inträdesprov.

Det generaliserande förtroendet å andra sidan är tvärtom tolerant gentemot det annorlunda och avvikande. Inom dessa föreningar eller verksamheter är inkluderingen allmän, alla som vill vara med är välkomna. Ett generaliserat förtroende förväntar sig inte vi-specifika attribut och det kräver inte heller att man 'känner till' de personer som förtroendet utsträcks till. Det generaliserade förtroendet refererar huvudsakligen till okända främlingar. Deras attribut, fritidsaktiviteter, sexuella eller religiösa läggning, ras eller seder är ovidkommande faktorer vid avgörandet av förtroendet.¹¹

Statsvetaren Eric Uslaner menar att denna distinktion mellan partikulärt och generaliserat förtroende är nödvändig för att kunna urskilja vad som i debatten har kallats för 'bra' socialt kapital och 'dåligt' socialt kapital. Föreningsaktiviteter av olika slag behöver inte alls bidra till *medborgarandan*¹² (eng. *civic good*) i samhället, även

---

¹¹ Det är främst den här typen av *generaliserat förtroende* forskare försöker att komma åt genom enkät- eller intervjufrågor av typen "Generellt sett, hur stort förtroende har du för människor i allmänhet?" I World Value Studies (WVS) och andra internationella undersökningar ställs frågan: "Generally speaking, would you say that most people can be trusted or that you can't be too careful in dealing with people?"

¹² Begreppet *medborgaranda* härrör från Putnams begreppsanvändning där han hänvisar till *civic virtues* och *civicness*. *Medborgaranda* och *medborgerlig gemenskap* beskrivs enligt den svenska översättningen *Den fungerande demokratin* med följande: "De som ingår i en medborgerlig gemenskap är i regel mer än enbart aktiva, samhällstillvända och jämlika. Dygdiga medborgare är hjälpsamma och aktningsfulla och hyser förtroende för varandra, även när de har olika uppfattningar i viktiga frågor[...] Sammanslutningar bland medborgarna bidrar till demokratins effektivitet och stabilitet [...] både på grund av sina interna effekter på enskilda medlemmar och på grund av sina "externa" på staten" (Putnam 1996:110f).

Hells Angels har föreningsmöten, insamling av ekonomiska medel, och kan idka sociala aktiviteter (Wijkström 1998). De delar många karaktäristika med andra föreningsverksamheter, ändå så främjar de partikulära vi-intressen och motverkar en tolerant syn gentemot människor och grupper i allmänhet (Uslaner 1999:125). Vid undersökningar av mellanmänniskt tillit (synonymt med *horisontellt* förtroende) borde alltså hänsyn tas till den här distinktionen mellan partikulärt och generaliserat förtroende. Jag kommer att pröva betydelsen av generaliserat förtroende för det politiska förtroendet senare i avhandlingen, och kommer även att återkomma till en diskussion om partikulära föreningsaktiviteter.

Uslaner gör ett annat viktigt påpekande. Det mellanmänniska förtroendet hos en individ bestäms inte enbart av graden av tolerans eller av ett generellt förtroende för främlingar. Även den miljö en person befinner sig i kan komma att vägas in i den rationella kalkyl som avgör individens förtroendeposition. En så kallad '*höglitande*' person i Sverige som förflyttas till Kosovo eller Albanien kanske reviderar sin litandekalkyl till en betydligt lägre nivå, med hänsyn tagna till de potentiella riskerna i den nya kontexten (Rothstein 2003:99-102, Uslaner 1999:123, jfr Offe 1999:69). Kunskaper om miljön (grundade eller ogrundade) kan komma att internaliseras i personens förtroendekalkyl. Det finns även andra kontextuella faktorer som har diskuterats som betydelsefulla för uppkomsten av mellanmännisklig tillit eller socialt kapital. Ronald Inglehart visar t ex att ökat välstånd mätt i BNP ger ett ökat horisontellt förtroende, att protestantiska och konfucianska länder har ett relativt sett högre horisontellt förtroende än vad katolska, islamistiska och ortodoxa länder har (Inglehart 1999:91), samt att länder som har en relativt sett högre nivå av politiska fri- och rättigheter också har en högre nivå av horisontellt förtroende (s. 106). Även politisk stabilitet är en betydelsefull faktor, enligt Inglehart.

Utifrån den omfattande litteraturen om framför allt horisontellt förtroende, eller om förtroende som ett mer allmänt begrepp, har jag här redovisat de viktigaste funktionerna och komponenterna i det horisontella förtroendet och dess två underkategorier, generellt och partikulärt förtroende. En av de kritiska punkter som framkommit gentemot teorin om det sociala kapitalet, är just att Putnam inte skiljer mellan generaliserat och partikulärt förtroende. Å ena sidan diskuterar Putnam balanserad och generaliserad reciprocitet (Putnam 1993:172) vilket liknar

diskussionen om generaliserat och partikulärt förtroende¹³ och Putnam förespråkar den balanserade reciprociteten eftersom denna typ inte är överförbar till patron-klientförhållanden (jfr s. 174f). Å andra sidan finns det flera föreningsformer som har partikulära karaktärsdrag, och dessa liknar mycket mer just sådana *patrimoniala*¹⁴ relationer, där maffians organisationslogik kanske är ett av de mest utstuderade exemplen.

Vertikalt förtroende

Forskarna är oeniga om det över huvud taget är möjligt att ha förtroende för institutioner (till exempel politiska). Russell Hardin menar att detta inte är möjligt, eftersom förtroende för honom är detsamma som *ett inkapslat intresse* (eng. *encapsulated interest*). Med inkapslat intresse menar Hardin en relation där båda parter har något att vinna ur situationen, det kan vara en kärlekshistoria, vänskap eller ett annat utbyte av mer affärsmässig karaktär (Hardin 1999:28f). Ett sådant förtroendeförhållande kan inte uppnås mellan institutioner och medborgare enligt Hardin, eftersom förtroende enligt Hardin definieras genom nära personliga band, sådana som man utvecklar med familj och vänner (eng. *thick trust*). Hardin menar istället att vi skall använda begreppet *trovärdighet* (eng. *trustworthiness*) eller *politiskt förtroende* (eng. *political confidence*) när vi talar om förtroende för de politiska institutionerna (Hardin 2000, 1998). Hardins tolkning av begreppet förtroende baseras på en ansikte mot ansikte-förståelse av förtroendet i en mer patrimonial bemärkelse, och tar inte hänsyn till diskussionen om det generaliserade förtroendet.¹⁵ Hardins tolkning av förtroende löper alltså stor risk att likställas med det partikulära förtroendet.

---

¹³ Även om jag menar att generaliserad *reciprocitet* är ett dåligt begrepp som dessutom inte har med generaliserat *förtroende* att göra. Distinktionen borde vara *balanserad* respektive *obalanserad* (eller skev) reciprocitet (jfr Hastrup & Ovesen 1982:198-201).

¹⁴ Ordet *patrimonial* kommer av *patron*, som refererar till 'fader' eller 'beskyddare'. Med ett patrimonialt samhälle avses ett samhälle som är organiserat kring en beskyddare som tar ansvaret för ett givet lokalsamhälles väl och ve. Ett svenskt exempel är det gamla brukssamhället där brukspatronen styrde och ställde med sina bruksinvånare, där daglönearbetet utbyttes mot beskydd och säkerhet. Motsvarande system rådde mer utpräglat inom de europeiska feodalsystemen, och inom antropologin benämns också många samhällen som patrimoniala samhällen när de baseras på att vissa klaner eller familjer har en motsvarande beskyddarroll (jfr Eisenstadt & Roniger 1984). Även maffiasamhällen av siciliansk typ kan benämnas som patrimoniala eller som patron-klientförhållanden (jfr. Putnam 1993:142-48).

¹⁵ Hardins ståndpunkt känns igen, även i en artikel 1998 diskuterade han att endast institutionernas agenter kan bedömas i trovärdighet (en person som jobbar på socialbyrån kan vara trovärdig eller ej i förhållande till sin klient, men det var enligt Hardin irrelevant att diskutera huruvida klienten har förtroende för socialbyrån som institution eller ej). Då det gäller det vertikala förtroendet föredrar alltså Hardin, precis

Sociologen Claus Offe understryker å sin sida att lita på sin granne inte är samma sak som att lita på en institution. Att lita på sin granne involverar någon form av reciprocitet, medan att lita på en institution istället innebär att känna till och acceptera institutionens grundläggande idé. Om denna idé är tillräckligt angelägen för människor, kommer också detta att motivera deras stöd och lojalitet för densamma (Offe 1999:70f). Offes position kan exemplifieras med följande:

"[I]nstitutions mediate trust because they are seen to 'stand for' and represent certain values and operate so as to provide arguments, as well as incentives, which condition loyalty and effective compliance with these values." (s. 73)

Jag ger Hardin rätt i att begreppet *förtroende* (eng. *trust*) används alldeles för vidlyftigt, och de specifikationer av vilka slags förtroenderelationer vi talar om som Offe gör här, är helt nödvändiga om detta teorifält skall kunna utvecklas i någon riktning.

Även Mark Warren och Bo Rothstein går på Offes linje i denna fråga (Rothstein 2000b, 1998, Warren 1999:347f). Rothstein argumenterar att förtroende för staten inte kan vara detsamma som det inkapslade intresse som Hardin talar om. Det inkapslade intresset kan tillskrivas mellanmännsliga förtroenderelationer, medan det krävs ett annat slags förtroende för att kunna fatta beslut om att överlämna sina barn till privat eller offentlig skola, att ta emot vård från ett privat eller offentligt sjukhus etc. Vad Rothstein diskuterar är just skillnaderna mellan det *horisontella* och det *vertikala* förtroendet. Rothstein ger Hardin rätt i att regeringar och även demokratin bygger på ett antagande om *checks and balances*, regeringar skall granskas, kritiseras och emellanåt bytas ut. Samtidigt hävdar Rothstein att det inte går att stödja en regering som man saknar förtroende för, förtroende och stöd går hand i hand. Hardin hävdar att man inte kan stödja en regering eftersom den potentiellt kan skada sina medborgare eller missköta sina åtaganden gentemot medborgarna. Rothstein å sin sida menar att principen om *universalitet* är central för det vertikala förtroendet, staten måste vara designad så att den inte särskilt gynnar några utan är till för alla medborgare enligt på förhand definierade och kända villkor (Rothstein 1998, 1994).¹⁶

---

som Margaret Levi, att tala om *trovärdighet* (eng. *trustworthiness*) istället för om *förtroende* (jfr Hardin 1998, Levi 1998).

¹⁶ En universell välfärdspolitik inkluderar alla medborgare som enligt vissa kriterier (till exempel socialbidragsnormen) kvalificerar sig för en viss åtgärd. En stat kan formos utifrån flera tänkbara modeller,

Kanske har denna skillnad mellan Hardin och Rothstein sitt ursprung i olika normativ syn på staten. Den anglosaxiska rättighetsfilosofin grundad av Locke och Mill under 1600-1800-talen betraktar individens frihet som avsaknad av staten. Det franska rättighetstänkandet som grundades av Rousseau under 1700-talet utgår istället från staten som garant för individens frihet (jfr Crawford 2002). Hardin ser i så fall på staten som något potentiellt ont, som alltid bör misstänkliggöras, medan Rothsteins syn på staten i utgångsläget är att den är förutsättningen för individernas välfärd, och därför bör litas på i åtminstone någon mån, eftersom medborgarna inte har något bättre alternativ. I denna debatt kommer jag att ansluta mig till Offes och Rothsteins linje. Jag menar att det är fullt möjligt för individer att hysa förtroende för politikens institutioner och aktörer.

Det vertikala förtroendet består rent principiellt av medborgarnas förtroende för institutioner av olika slag, det kan bland annat gälla politiska institutioner, juridiska och polisiära, religiösa, kungliga, militära eller ekonomiska institutioner. Vertikalt förtroende bygger på en asymmetrisk relation där parterna inte är jämställda eller likvärdiga, staten kan t ex aldrig vara jämställd med medborgaren i juridisk, beslutsmässig eller tvångsmässig mening. Den här avhandlingen handlar specifikt om det politiska förtroendet och andra typer av vertikala förtroenderelationer kommer inte att diskuteras vidare som beroende variabel. Däremot kommer andra vertikala förtroenderelationer att användas som förklaringsvariabel, till exempel förtroendet för rättsstaten. Russel Hardins invändningar lämnas därmed åt sidan.

Vad tidigare forskning i hög grad har misslyckats med är att utreda vad som egentligen avses när *politiskt förtroende* diskuteras. En mycket central del för avhandlingens vägval är att definiera hur den beroende variabeln egentligen skall operationaliseras, därför krävs det en tydlig diskussion kring detta begrepp och dess kommande användning. Jag inleder med några reflektioner kring forskningsområdet, och visar sedan hur begreppshandlingen kring politiskt förtroende har utvecklats sedan 1960-talet och fram tills idag. Utifrån denna diskussion kommer jag också att argumentera för vilken tolkning jag själv kommer att tillämpa fortsatt i arbetet.

Rothstein har t ex diskuterat modeller om staten som folkuppfostrare, en patriarkalisk förtryckarorganisation, staten som en neutral rättsordning, staten som en militärmaskin eller staten som ett socialliberalt försäkringsinstitut (jfr Rothstein 1994:122).

1.2 Forskning om politiskt förtroende

Forskningen om *politiskt förtroende* har på flera sätt kommit med svårtolkade eller motsägelsefulla resultat, vilket omnämndes redan 1972 av Aberbach & Walker;

"Studies contradict each other as conceptual and measurement problems abound. Sometimes political trust is clearly related to social status and sometimes not. Often it is correlated with feelings of political efficacy, but not always. In most instances it is strongly related to measures of trust in other people, but again, not always. At least some of this confusion is due to the fact that the reported research has taken place in different settings." (Aberbach & Walker 1972:228)

Även statsvetaren Tommy Möller menade i en skrift om politikerföraktet att forskningsläget kring politisk misstro tycks vara "[e]tt svart hål [...] En bidragande orsak till dessa svårigheter är naturligtvis att man inte haft riktigt klart för sig vad det är som ska förklaras" (Möller 1998:18).¹⁷

För att gå vidare med denna angelägna forskningsuppgift kommer jag att sammanställa hur begreppshandlingen har skiftat och utvecklats sedan 1960-talet. Jag kommer slutligen att argumentera varför jag väljer att använda en modifierad form av Pippa Norris och Russell Daltons definition, vilken i sin tur bygger vidare på Eastons definition från tidigt 1970-tal.

Politiskt förtroende i den tidiga diskussionen

Ett problem med forskningen om politiskt förtroende är att teori och empiri har haft svårt för att mötas. Några av 1960-talets mer teoretiska exempel på detta var David Easton och William A. Gamson, medan Robert Lanes arbeten var mer empiriskt inriktade. Dessa forskares arbeten har lagt den teoretiska grund som efterkommande forskare inom området haft stor nytta av. Politisk alienation användes olyckligtvis ofta som synonymt med politiskt förtroende i statsvetenskaplig och sociologisk forskning på 1960-talet (Gamson 1968, Lane 1962). När Robert Lane diskuterade *politisk alienation* definierade han detta på följande sätt:

---

¹⁷ Även Holmberg ansluter sig till detta tema. Han skriver: "Debatten kring förtroendemätningar gäller alltså inte främst hur de teoretiska begreppen ska avgränsas. Opinionsforskare är ofta praktiskt och empiriskt orienterade människor." (1981:160) Detta citat illustrerar ytterligare behovet av att tydliggöra begrepsdiskussionen.

"Politisk alienering refererar till en persons känsla av främlingskap från politiken och styrningen av hans/hennes samhälle. Det kan tolkas som att denna känsla innebär att offentliga frågor inte 'är min sak', eller att staten 'är inte min stat', eller att lagen 'är inte min lag' i den meningen att den enskilde inte identifierar sig med dessa. Detta innebär mer än ointresse; det implicerar avvisning..." (Lane 1962:161f, min övers.).

Lanes tre exempel på *politisk apati* eller *alienation* grundar sig i uppfattningar hos individen att inte kunna medverka (att försöka vore meningslöst), att ställa sig vid sidan av det politiska etablissemanget (de representerar inte mig) och för det tredje, att de politiska spelreglerna inte anses legitima. Dessa exempel visar att icke-förtroendet kan ha flera olika slags orsaker. Dessa attityder, politisk misstro och alienation, bör inte sammanblandas.

Den kanske allra mest citerade forskaren inom fältet är statsvetaren David Easton som 1965 utkom med de två böckerna *A System Analysis of Political Life* och *A Framework for Political Analysis* (Easton 1965a och b). Även den artikel som Easton utkom med 1975, *A Re-Assessment of the Concept of Political Support* är av central betydelse för förståelsen av hans insats. Eastons arbeten, som inte är särskilt lättillgängliga, har en mycket hög teoretiserande ambition och en strävan efter stora systemmodeller som inte så lätt är empiriskt tillämpbara.¹⁸ En av Eastons mest kända distinktioner vad gäller det politiska systemet är att det politiska systemet kan ses som en *svart låda* som påverkas av en rad olika krav eller en efterfrågan (eng. *demand* eller *inputs*), medan det som sedan kommer ut ifrån den svarta lådan är en lång rad resultat (eng. *outputs*).¹⁹ Under den process som äger rum i den svarta lådan (under den politiska processen) inträffar en feedback-process som till exempel kan bestå av information om beslutade policys eller konkret erfarenhet av policys (Easton 1965b:110-112). Easton tänker sig att medborgarnas stöd för det politiska systemet i grova drag kan bestämmas av att jämföra medborgarnas politiska krav med de politiska resultaten, men Easton utvecklar sin terminologi då han med stöd för det politiska systemet (eng. *support for the political system*) delar upp det i *specifikt* och *diffust* stöd (Easton 1975). Det diffusa stödet för det politiska systemet omfattar en längre varaktighet i tiden, och det diffusa politiska stödet indikeras av den legitimitet eller det politiska förtroende som de politiska auktoriteterna erhåller. Detta diffusa stöd omfattar både politikerna och de politiska institutionerna, men också mer beständiga storheter som stöd för konstitutionen eller nationen (Easton 1975:445,

---

¹⁸ Kanske främst på grund av omöjligheten i att analysera hela politiska system. Problemen med Eastons konceptuella oklarhet noteras även av Fuchs, Guidorosso & Svensson 1995:330.

¹⁹ Se *A Framework for Political Analysis* (Easton 1965:110).

1965a:177-82). Det specifika politiska stödet är mer objektorienterat. Det specifika politiska stödet omfattar en direkt utvärdering av de politiska auktoriteternas beslut, policys, handlingar och uttalanden (ibid. 1975:437), kort sagt den svarta lådans prestation i förhållande till de behov och krav som ställts (ibid. 438).

Eastons "svarta låda" ger oss en enkel metafor att hålla oss till när vi talar om något så pass komplext som det politiska systemet. Han ger även ett viktigt bidrag då han talar om att medborgarna kan utveckla ett specifikt såväl som ett mer diffust politiskt stöd, detta innebär att vi kan förstå den politiska lådan både ur ett mer konkret avseende eller i en mer abstrakt bemärkelse. Beroende på vilken lins vi använder kan vi fokusera på *de politiska auktoriteterna*, *den politiska regimen* eller *det politiska samhället* (eng. *the political authorities*, *the political regime* och *the political community*). Den argumentering Easton använde var dock långt ifrån glasklar, och de kategorier och exempel som användes var inte alltid varandra uteslutande. Jag får därför anledning att återkomma till dessa kategorier lite längre fram.

En av Eastons kolleger var sociologen William A. Gamson. Han var huvudsakligen intresserad av sociala rörelser och grupper, och hur dessa försöker påverka det politiska systemet. Han gjorde en distinktion vad gäller de politiska objekten som är påfallande lik Eastons. Han definierade dessa fyra olika objekt till a) de sittande politiska auktoriteterna, b) de politiska institutionerna, c) den allmänna filosofin om ett politiskt styrelsesystem, och d) det politiska samhället. Gamson påpekade även att dessa storheter kan ha ett *hierarkiskt* förhållande till varandra, där förtroende på högre nivåer kan ses som en generalisering av förtroendet på underliggande nivåer (Gamson 1968: 50f). Här utvecklades ett tänkande längs en glidande skala; Gamson skriver att "politiskt förtroende kan definieras som sannolikheten, P_b , att det politiska systemet (eller en del av det) kommer att producera önskat resultat" (ibid. s. 54). Med *politisk tilltro* (eng. *confidence*) avsåg Gamson ett antagande om att de politiska auktoriteterna handlar i medborgarnas intresse och att de värderingar som manifesteras uttrycker de värderingar som approximerar medborgarsamhällets etos. *Neutralt politiskt förtroende* gentemot de politiska auktoriteterna innebär att medborgarna anser att de politiska auktoriteterna är medelmåttigt kompetenta och effektiva, men att de inte hyser några särskilda ledarskapsförmågor. Politikerna fungerar inte bättre än om de vore slumpmässigt sammansatta. Med *alienerat politiskt förtroende* anser medborgarna, enligt Gamson, att politiker är inkompetenta

och att de misslyckas med att uppnå kollektiva målsättningar. De fungerar inte som lokalsamhällets företrädare eller agenter, utan som deras anti-agenter (ibid. s. 56f).

William A. Gamsons definition av det politiska misstroendet ligger också nära den tolkning som Arthur H. Miller gjorde några år senare.

"...their sense of insufficient political influence implies a futility in bringing about desired social change or control through political efforts; hence, they feel government is generally not to be trusted because it does not function for them." (Miller 1974:951)

Miller, liksom Gamson tenderar att omtala dessa politiska begrepp med viss ovarsamhet. Millers specificering av *politiskt förtroende* innebar en utvärderande funktionen längs en attitydskala;

"Political trust can be thought of as a basic evaluative or affective orientation toward the government [in Washington]. The dimension of trust runs from high trust to high distrust or political cynicism." (Miller 1974:952)²⁰

Därmed kan vi dra slutsatsen att såväl Gamsons som Millers tänkande bidrog med att formulera det politiska förtroendet i termer av skalor och medborgarnas utvärderande attityder gentemot de objekt som Easton tidigare hade talat om. Vi kan här se, att det kom att bli rimligt att diskutera i termer av gillande och ogillande, men det är också tydligt att olika forskare har bidragit med var sina pusselbitar. Ingen av forskarna hade ännu sammanfogat tänkandet kring skalor med de olika kategorier och system som Easton för efter.

Som ett resultat av Millers inlägg i *American Political Science Review*, där Miller hävdade att det politiska förtroendet var ett resultat av förväntad policyleverans, uppstod en dispyt mellan Miller och Jack Citrin. I det därpå följande numret skriver Jack Citrin att Millers tolkning av politiskt förtroende innebär att politiskt förtroende erhålls när medborgarna är nöjda med den politik som förs, vilket på det hela taget inte skiljer sig särskilt mycket ifrån den familjära vetenskapen om att vi tenderar att gilla dem som håller med oss, att medborgarna gillar politiker som gör som folket tycker (Citrin 1974). Citrin menade, att människor utvärderar politiker som har samma ideologiska hållning som dem själva mera positivt, medan politiker med motsatt ideologisk hållning utvärderas relativt sett mer negativt. Citrins uppsats pekar på att politiskt förtroende dels kan handla om en generell misstro mot det politiska

---

²⁰ Denna formulering menar jag är en föregångare till Gary Orrens formulering:

Satisfaction=(Perceptions of Government/Citizen's Expectations) (se Orren 1997 i Nye m fl)

systemet, men det kan också handla om en mer specifik misstro gentemot dem som för närvarande innehar den politiska makten, särskilt om man själv inte har röstat på dem (Citrin 1974, även Holmberg 1981:159 och Petersson 1977).

För att sammanfatta hur begreppet *politiskt förtroende* utvecklades under 1970-talet, kan man säga att Gamson i princip var först med att diskutera politiskt förtroende i termer av en skala som går från högt förtroende till neutralt förtroende och till den motsatta ytterligheten alienerat politiskt förtroende. Miller slår in på samma spår, politiskt förtroende kan utvärderas utifrån ett endimensionellt skaltänkande. Denna möjlighet att urskilja flera dimensioner, eller flera skalor i begreppet politiskt förtroende är också ett resultat av Eastons diskussion, där det huvudsakliga bidraget kan sägas vara *abstraktionsnivåerna* (de politiska auktoriteterna, den politiska regimen och det politiska samhället). Citrin tillför diskussionen en ny medvetenhet om att medborgarens partipolitiska preferens sannolikt påverkar vilket politiskt förtroende individen anser sig ha.

Begreppsmässig stiltje, eller hur Easton blev etablerad

Det inträffar ingen begreppsmässig evolution under 1980-talet vad gäller det politiska förtroendet. Perioden kan snarast karaktäriseras som att arvet från framför allt Easton etableras. Jag ska dock nämna två viktiga referenspunkter inom förtroendeforskningen från denna period: Lipset och Schneiders bok *The Confidence Gap* samt *BiG-projektet*.

I Lipset och Schneiders bok finner vi ett stort antal begrepp i anslutning till huvudtemat confidence in institutions/government. Exempel på angränsande begrepp som används är *legitimacy*, *malaise*, *political trust*, *political cynicism*, *loss of public faith* och ett typiskt uttalande är följande;

"...sharp increase in negative feelings about the performance of the major institutions of American society, which first became evident during the late 1960's, did not reverse during the 1970s and early 1980s." (Lipset & Schneider 1987:3).

Författarna hänvisar till en rad olika slags frågor som har ställts om *public confidence* och *trust* i olika typer av amerikanska opinionsmätningar, men tyvärr lyser begreppsdefinitioner eller försök till att finna några enhetliga sådana med sin frånvaro. Politiskt förtroende i Lipset och Schneiders studie definierades som ett lapptäcke: lite hur som helst.

Hur såg definitionsarbetet ut när det gällde BiG-projektet? I slutet av 1980-talet initierade European Science Foundation ett större forskningsprogram som kallades *Beliefs in Government (BiG)*, och projektet avrapporterades i fem volymer år 1995. Programmet hade en bred ansats, forskarna skulle studera förändringarna i massopinionen gentemot staterna (eng. *government*) i de västeuropeiska länderna. Attityder om demokrati, attityder om staternas internationalisering och staternas omfång och attitydernas effekter skulle studeras. Vid sidan av valdeltagande, partiidentifikation, okonventionellt politiskt deltagande och liknande, studerades även det politiska förtroendet med avseende på

- nivåer av politisk misstro, cynism och alienation
- tilltro och förtroende till offentliga institutioner
- tilltro till demokratin (Kaase & Newton 1995:38)

Listhaug jämförde *förtroendet för politiker* i fyra länder genom att analysera valundersökningsdata för Danmark, Norge, Sverige och Nederländerna. Överlag är det politiska förtroendet för politiker i dessa länder svagt minskande eller oförändrat under perioden 1969-1989, med undantag för Nederländerna, där det politiska förtroendet ökade. Förtroendet för politiker indikeras av påståendefrågor om man instämmer eller ej med att *politiker missbrukar skattemedel* (eng. *waste taxes*), *politiker är smarta*, *politiker fattar rätt beslut*, *politiker saknar principer*, *politiker är bara intresserade av folks röster* osv (Listhaug 1995:272).²¹ I analysen prövades ett antal olika förklaringshypoteser, medan slutsatserna var relativt tvetydiga. Listhaug drog slutsatsen att "*Further research to expand the data base, over time and across countries, is needed before we can fully grasp the dynamics of political trust*" (ibid. s. 294, min kursivering).

Listhaug och Wiberg gjorde en analys av *förtroendet för institutioner* och där inräknades även de politiska institutionerna. Datamaterialet var World Value Studies för Europa och bland förtroende för institutioner såsom kyrkan, militären, utbildningsväsendet, rättsväsendet, storföretagen och pressen, så undersöks även förtroendet för parlamenten och regeringarna. I den multivariata analysen för att förklara förtroendet för parlament erhöles $R^2=0.06$ för år 1981 såväl som för 1990,

---

²¹ Denna typ av påståendefrågor är inte särskilt lämpliga, då det finns en tendens att intervjupersonerna förhåller sig inställsamt till intervjuaren (Holmberg 1981:163-165).

vilket får betraktas som mycket magra resultat (Listhaug & Wiberg 1995:316-18).²² Författarna talar här om att "*the analysis of confidence in institutions is at least a step towards measuring legitimacy*". Listhaugs och Wibergs begreppsdiskussion rör sig här inom det område som Easton omtalade som diffust stöd för den politiska regimen/politiska auktoriteter. Författarna diskuterade att förtroende för institutioner kan anses som en mellannivå-indikator på legitimitet, där stöd för specifika sociala och politiska aktörer ligger på en lägre nivå, och stöd för övergripande principer som demokrati och kapitalism ligger på en överordnad nivå (Listhaug & Wiberg 1995: 299). I detta avseende följer författarna Eastons redan inslagna väg.

Fuchs, Guidorossi och Svensson anslöt sig också till Eastons definition av politiskt förtroende,

"The concept of political support, in its general meaning, 'refers to the way in which a person evaluatively orients himself to a [political] object through...his attitude' " (Fuchs, Guidorossi & Svensson 1995:326, jfr Easton 1975:436)

Författarna skriver att *[t]his evaluation can be positive or negative to a greater or lesser degree* (Fuchs, Guidorossi & Svensson 1995:326, jfr Schmitt & Holmberg 1995). De gör det även tydligt att det är nödvändigt att skilja på den *strukturella nivån* och *aktörsnivån*. Fuchs, Guidorossi och Svensson avgränsar sig bort från den institutionella delen av det politiska förtroendet, liksom från aktörsnivån, och deras analys landar slutligen vid att via Europabarometerundersökningarna undersöka attityder om demokratin. De redovisade analyser av vad som menas med demokrati, stödet för demokrati över tid, stöd för demokratin fördelat efter de som stödjer regeringspartiet respektive oppositionen. Forskarnas slutsats var att det fanns inget avtagande stöd för demokratin, snarast var stödet något uppåtgående (ibid, s. 350f).

Den sammantagna slutsatsen som boken *Citizens and the state* och *BiG-projektet* drog var att det inte råder någon kris i det politiska förtroendet, men att det okonventionella politiska deltagandet har ökat (Topf 1995:69, 78f), partisystemets legitimitet har minskat och medborgare identifierar sig mer sällan med ett visst parti (Fuchs & Klingemann 1995:431). BiG-projektet kan sammanfattningsvis sägas ha haft en mycket bred ansats i definitionerna av *government*, samtidigt som polemiken

---

²² Författarna prövade till exempel förklaringen om arbetslöshetsnivåer påverkar det horisontella förtroendet, utan att finna några resultat. De enda institutionsförtroende som ger ett någorlunda utslag i analyserna är *förtroendet för kyrkan* och möjligen förtroendet för militära styrkor (eng. *armed forces*) vilka ger $R^2=0.39$ respektive $R^2=0.20$ för WVS 1981 och $R^2=0.37$ respektive $R^2=0.12$ för WVS 1990.

inledningsvis och avslutningsvis också riktar sig mot 'stora teser' som *End of history* (Fukuyama 1992) och *Overload and ungovernability* (King 1975, Rose & Peters 1978).²³ Politiskt förtroende definierades i huvudsak utefter de tankelinjer som drogs upp av Easton och Gamson, och inget nytt tillförs egentligen rent begreppsligt sett. Projektet hade sannolikt vunnit på att försöka strama upp och utveckla den statsvetenskapliga kunskapsgrunden kring attityder om *government*, inte minst genom att utveckla flernivåanalyserna, att komplettera kvantitativa studier med kvalitativa och att inte nöja sig vid ländernivåjämförelser. Dessutom gjordes inga analyser av de politiska aktörerna. Den Eastonska begreppsanvändningen kvarstod under denna period, och ingen större förnyelse av begreppsdiskussionen inträffade.

Politiskt förtroende muterar under 1990-talet

Inte förrän under 1990-talets senare del händer det något nytt med hur det politiska förtroendet definieras, och det är i huvudsak Oscar W. Gabriel (1996), Pippa Norris (1999) och Russell Dalton (1999) som står för detta nytillskott.

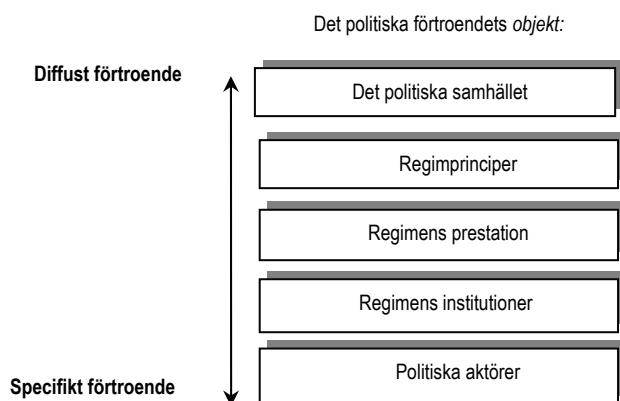
Oscar W. Gabriel diskuterade i ett konferenspaper *Förtroendekrisen i Tyskland*, och han lutade sig inledningsvis tillbaka mot Eastons kategoriseringar. Men Gabriel diskuterade även hur de olika indikatorerna fördelade sig i olika kluster som dessutom han ordnas hierarkiskt i förhållande till varandra (Gabriel 1996:5, 9). De indikatorer som Gabriel använde sig av för att mäta det politiska förtroendet var sju stycken; *demokratiska principer, demokrati som idé, nöjdhet med demokrati, policyskapande institutioner, reglerande institutioner, politiska partier*, samt politikernas *responsivitet*. Gabriel tänkte sig att det komplexa begreppet politiskt förtroende på den mest överordnade nivån består av medborgarnas uppfattningar om demokrati. På en mellannivå återfinns uppfattningar om regering och parlament, utvärdering av myndigheter, institutioner och partier, och på en underordnad nivå återfanns en specifik utvärdering av politiker. Gabriels arbetspaper är en av de mer kreativa analyserna i ämnet sedan Easton kom ut med *A Re-Assessment of the Concept of Political Support* 1975, teoretiskt såväl som empiriskt.

---

²³ Den tidigare ställföreträdande chefen vid amerikanska utrikesdepartementet, Francis Fukuyama, drev i boken *Historiens slut och den sista människan* (1992) en debatt om huruvida det liberala projektet hade nått vägs ände, eller om det fanns nya uppgifter för liberalismen att ta itu med.

Ett motsvarande kreativt grepp inträffade när Pippa Norris och hennes medarbetare utkom med boken *Critical Citizens* (1999), ett projekt som för övrigt bedrevs inom ramen för *Visions of Governance*-projektet på Harvard. Norris ställde sig på Eastons axlar och menade att politiskt förtroende måste betraktas som ett multi-dimensionellt fenomen och att tredelningen av begreppet är ett av de analytiskt mest användbara (Norris 1999:9, även Dalton 1999:58). Däremot behövdes en rejäl uppgradering av Eastons distinktioner, och Norris och Dalton bidrog till denna revidering genom att dels lägga samman kategorierna *diffust* och *specifikt stöd* till en och samma dimension²⁴, dels utökades den Eastonska tre-nivå-uppdelningen till en femnivå-uppdelning (se figur 1.2).

Figur 1.2 Norris femdelade nivåer av politiskt förtroende

Källa: Norris 1999:10, även Dalton 1999:58.

Stöd för *det politiska samhället* (eng. *the political community*) ska enligt Norris med flera förstås som ett grundläggande stöd för nationen och en bredare vilja att samarbeta politiskt. Det kan även finnas skiljelinjer i ett samhälle som begränsar samhället utifrån etniska, sociala, klassmässiga, eller religiösa identiteter.²⁵ Frågor som indikerar denna begreppsnivå är exempelvis ”Hur stolt är du att vara svensk/tyisk/amerikan/fransman etc?” eller ”Vi hoppas naturligtvis alla att det inte

²⁴ Eastons uppdelning hade baserats på att diffust och specifikt förtroende kunde härledas på varje enskild analysnivå, medan jag tolkar Norris som att hon ser det specifika förtroendet på den lägre analysnivån (politiska aktörer) och det diffusa förtroendet på den högre analysnivån (det politiska samhället).

²⁵ Exempel på sådana skiljelinjer finns i Belgien, Schweiz eller Österrike (Lijphart 1977).

skall bli något krig, men om det skulle inträffa, skulle Du då vara villig att försvara vårt land?”

Den andra nivån, *regimprinciper*, refererar enligt Norris till vad medborgare anser om grundläggande demokratiprinciper, vilket visserligen ofta innebär olika saker för olika personer, men till de mest fundamentala värdena kan man räkna frihet, deltagande, tolerans och medling (eng. *moderation*), respekt för legala rättigheter och styre utifrån lagarna (Norris, s. 11).

Den tredje nivån, *regimprestation* (eng. *regime performance*), innebär medborgarnas stöd för hur de demokratiska systemen faktiskt fungerar. En indikator på detta menar Norris kan vara en fråga som är relativt vanlig i enkätundersökningar; ”Hur nöjd är Du med det sätt på vilket demokratin fungerar?” Dessa frågor handlar, som jag tolkar Norris inledningstext, om medborgarnas utvärdering av demokratins praktik i förhållande till dess ideal.²⁶

Den fjärde nivån, *regimens institutioner*, omfattar attityder om de institutioner som vi kallar regeringar, parlament, de exekutiva institutionerna, det legala systemet, polisväsendet, byråkratin, de politiska partierna och militären.²⁷ Annorlunda uttryckt, detta är statens kärnfunktioner (eng. *the core institutions of the state*) som skall fungera som den kommunicerande länken mellan medborgarna och staten (Norris 1999:19).

Den femte nivån omfattar de politiska aktörerna och där inräknas enligt Norris utvärderingen av politiker som grupp eller som individer/ledare.²⁸ Till denna grupp räknas också – beroende på valsystem – utvärderingen av statschefen eller premiärministern, liksom även övriga offentligt tillsatta personer (eng. *public officials*).

---

²⁶ I avseendet hur *förtroende för regimprestation* skiljer sig ifrån *förtroende för regimens institutioner* är inte fullständigt klart i Norris framställning. Norris menar inledningsvis att *regimprestation* handlar om bedömningar av hur demokratin faktiskt fungerar, medan Klingemanns artikel analyserar *regimprestation* med indikatorerna a) styrelsesättets prestation, b) prestation av representanter i nationella organ, c) tilltro till parlamentet och d) tilltro till regeringen (Klingemann 1999:47). Det förblir alltså outrett om det är regimens *output* eller regimens *input* som är föremål för dessa bedömningar.

²⁷ Norris tillägger att en skillnad skall göras mellan *privata och offentliga institutioner*, där de privata inte skall inräknas (s. 12). Omfattningen av offentliga institutioner beror på den varierande omfattningen av offentliga institutioner beroende på graden av statlig kontroll. I Sverige skulle t ex offentligt ägda och drivna sjukhus, energiföretag, transportföretag etc sannolikt inräknas i denna kategori.

²⁸ Norris påpekar att många studier av *politiskt förtroende* endast tar hänsyn till denna femte nivå, de politiska aktörerna.

Boken *Critical citizens* är i flera avseenden en milstolpe i den globala forskningen om politiskt förtroende (jfr Andersons recension i APSR 2000). Norris gör en viktig insats då det gäller att sortera upp i den begreppsliga röran²⁹ som rått under den post-Eastonska perioden och boken tar ett stort begreppsmässigt steg framåt. Norris och hennes medarbetare tog upp stafettpinnen och prövade en lång rad av de hypoteser som det första *Visions of Governance*-projektet hade presenterat (Nye, Zelikow & King 1997). Det är dessutom värdefullt att Norris och hennes medarbetare bygger vidare på det Eastonska arvet, de identifierar begreppet politiskt förtroende som ett mångdimensionellt begrepp, och nivå-distinktionerna klargjordes bättre. Sedan 1970-talet är det i princip endast Oscar W. Gabriel och Pippa Norris och hennes medarbetare som har åstadkommit någon teoretisk eller begreppslig insats på detta område.

Utvecklingen av begreppet politiskt förtroende – en sammanfattning

Statsvetenskapliga forskare formulerade under 1960-talet olika synonymer för politisk misstro, politisk alienering eller politisk apati. Begreppen har varit många och diskursen som har behandlat politiskt förtroende har oftast varit begreppsmässigt otydlig.

För avhandlingens del behöver dock begreppet elaboreras ytterligare. Easton bidrar med att utveckla tänkandet om politiken som en *input*process respektive en *output*process, vilket jag tagit fasta på även i mitt arbete, men när Easton senare diskuterar diffust eller specifikt politiskt förtroende hänger detta inte samman med diskussionen om input eller output. Istället korsas dessa två med de tre kategorierna *det politiska samhället*, *den politiska regimen* och *de politiska auktoriteterna*. Eastons diskussion resulterar i en sexfältare av nedanstående modell (figur 1.3).

---

²⁹ Anderson skriver "[Critical citizens] does a good job of classifying the different dimensions of support and also cleans up some of the clutter in the literature" (Anderson 2000:749).

Figur 1.3 Eastons begreppskategorier med avseende på politiskt stöd (eng. *support*)

	Specifikt stöd	Diffust stöd
Det politiska samhället		
Den politiska regimen		
Politiska auktoriteter		

Kommentar: Ovanstående tabell är en principiell rekonstruktion av Eastons begreppsanvändning, så som avhandlingsförfattaren tolkat Easton 1975.

I artikeln från 1975 genomför Easton en principiell diskussion av teoretisk karaktär. De exempel som anförs är inte helt glasklara gällande i vilken kategori de skall inplaceras. Till exempel blandas så vitt skilda begrepp som värden, normer, procedurer, auktoritetsmönster, stöd för partier och institutioner, medlemskap i nationen eller subnationella enheter, eller utvärderingar av politiker i relation till beslut, policies, handlingar och uttalanden (Easton 1975). Denna hantering är inte särskilt användarvänlig för empirikern. Gamson nämner visserligen att de politiska storheterna kan ordnas i ett hierarkiskt förhållande, där en nivå's förtroende kan ses som en generalisering av den närmast underliggande nivån. Denna tanke utvecklas dock inte fullt ut förrän Oscar W. Gabriel och därefter Pippa Norris team tar itu med definitionsfrågan på 1990-talet. Då utvecklas också Eastons tre-delade nivåer till sju respektive fem nivåer (Gabriel respektive Norris och Dalton). Gamson och Miller diskuterade även möjligheten att utvärdera det politiska förtroendet längs olika skalor. Till skillnad från på Lanes tid, talade man nu om olika grader av förtroende eller icke-förtroende, och att även genomföra sådana mätningar. Norris med flera bidrar till att diskutera diffust och specifikt stöd utifrån samma dimension som kategorierna i vänstermarginalen i figur 1.3. Detta gör begreppet, eller begreppen, betydligt enklare att hantera. Detta sammanfattar begreppshandlingen kring politiskt förtroende under en 40-årsperiod, men nu är det min tur att precisera min kritik gentemot Norris och hur jag själv skall använda begreppet fortsatt i avhandlingen.

1.3 Hur politiskt förtroende definieras fortsatt i avhandlingen

Begreppet politiskt förtroende i den här avhandlingen skall till att börja med betraktas som en evaluering av indirekta relationer till politiska objekt på politikens inputsida, till exempel politiker, politiska institutioner och det sätt på vilket demokratin fungerar (jfr Easton 1965a:110). Vad som försiggår på politikens outputsida betraktas som skilt ifrån vad som sker på inputsidan. Med detta menas att politikens resultat mycket väl kan ha ett samband med hur medborgarna utvärderar politiker, politiska institutioner eller hur demokratin fungerar, men politikens resultat är inte detsamma som dessa objekt (till skillnad från vad Norris inkluderade i den

tredje nivån). Medborgarnas erfarenheter eller uppfattningar om politikens resultat är inte med någon självklarhet samma sak som medborgarnas politiska förtroende, även om dessa två sannolikt påverkar varandra (jfr Kumlin 2002). Avhandlingens beroende variabel, politiskt förtroende, ska förstås som utvärdering av objekt på politikens inputsida.

Vad gäller det diffusa och det specifika förtroendet (eller stödet) som Easton talat om, är det mycket svårt att skilja ut vilka indikatorer som evalueras på kortare och längre sikt. En respondent som skall utvärdera de politiska partierna kan ju svara både utifrån den senaste veckans utspel eller utifrån en 30-årsperiod av politiskt medvetande om partiernas agerande. Jag kommer här att välja samma väg som Pippa Norris, att betrakta politiskt förtroende på olika generaliseringsnivåer, och dessa generaliseringsnivåer sammanfaller också med begreppen specifikt och diffust; det mest specifika politiska förtroendet gäller enskilda politiska aktörer medan det mest diffusa politiska förtroendet gäller de mer överordnade demokratiska principerna. Detta följer även Oscar Gabriels tanke om att de olika indikatorerna på politiskt förtroende kan ordnas i ett hierarkiskt förhållande till varandra.

Vilka olika nivåer ska då begreppet politiskt förtroende begränsas till i denna avhandling? Easton utgick ifrån tre nivåer (det politiska *samhället*, den politiska *regimen* och de politiska *auktoriteterna*). Denna distinktion förändrades i princip inte förrän Oscar Gabriel 1996 presenterade en sjudelad nivåindelning. Gabriels indelning är sannolikt den mest förfinade hittills, men han har också tillgång till unika datamaterial som tillåter detta (till exempel Study of Social and Political Change in East Germany KSPW 1995, 1996, se Gabriel 1996).

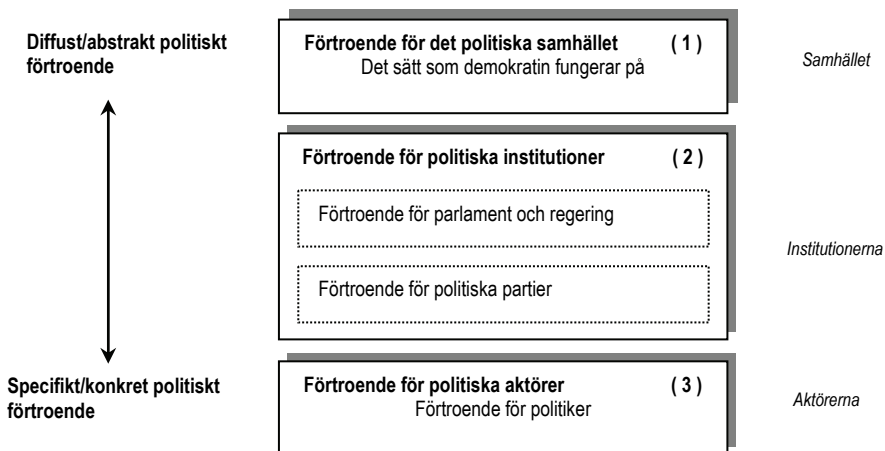
Min kritiska invändning gentemot Norris med flera är framför allt att deras studie är alltför inriktad på förtroendet för demokratin, vilket landar i slutsatsen att förtroende på denna nivå är relativt stabilt i västvärlden. Pharr och Putnam anknyter just till detta problem i boken *Disaffected democracies*: medan förtroendet för demokratin inte är hotat, ser utsikterna för det politiska förtroendet för politiker, regeringar och partier betydligt allvarsammare ut (Pharr & Putnam 2000:22f). Norris femdelning av det politiska förtroendet får i praktiken en tydlig slagsida åt förtroende för demokratin, medan analyserna är mer bristfälliga då det gäller de mer specifika förtroendenivåerna, för politiska institutioner och för politiker.

Min avsikt här är att lägga en relativt sett större vikt vid de mer specifika nivåerna i begreppet än vad Norris och hennes medarbetare gjorde, inte minst för att det politiska förtroendet på dessa mer specifika nivåer uppvisar mer alarmerande signaler enligt olika undersökningar. Min strategi är att samma vikt ska tillmätas det politiska samhället (1) som de politiska institutionerna (2) och de politiska aktörerna (3). Faran med att ett index får slagsida åt demokratinivån är att detta i mångt och mycket uppfattas som en idé eller som ett ouppnåeligt ideal – och den faktiska förtroendesituationen faktiskt bör mätas på mer specifika nivåer. Statsvetaren Beate Huseby har också påpekat att Norris indelning var pragmatisk för att anpassa sig till det rådande dataläget (Huseby 2000:107-110), och det är väl en rimlig strategi som de flesta forskare accepterar, även om en teoretisk medvetenhet måste finnas om varför man gör som man gör. I mitt arbete här är det fullt genomförbart att lägga samma vikt vid de mer konkreta nivåerna, institutionsnivå och aktörsnivå, som vid den övergripande demokratinivån.

Det politiska förtroendet i denna avhandlings bemärkelse kommer att behandlas enligt figur 1.4. Den Eaststonska distinktionen ligger i botten, även om det är i en modifierad form. Tudelningen diffust/specifikt tillämpas enligt en hierarkisk konkretiseringsprincip precis som Gabriel diskuterade och som även tillämpades av Norris med flera.

Figur 1.4 Komponenter i begreppet politiskt förtroende så som det används i avhandlingen

Förtroende för det politiska samhället (1) omfattar här både Norris kategorier *det politiska samhället* och *regimprinciperna*. Norris tredje nivå, regimens prestation, handlar om hur olika delar av regimen fungerar. Jag kommer att använda frågan Hur nöjd är Du med det sätt på vilket demokratin fungerar i Sverige/i Din kommun (Riks-SOM, Väst-SOM). Den kan delvis relateras till Norris tredje nivå, eftersom den delvis är performance eller output-orienterad. Jag menar dock att denna indikator även tar upp frågor som har med demokratins funktion och styrelsesätt att göra, det vill säga hur beslutsprocessen fungerar. Indikatorn är inte ideal, men den är rimlig att använda för att undersöka stödet för demokratin som princip och stödet för det sätt på vilket de demokratiska processerna fungerar. Några av Norris operationella indikatorer skulle kunna tas upp här, t ex villighet att gå i krig för sitt land, stöd för nationen eller demokrati som styrelseprincip. Däremot anser jag inte att Norris regimprinciper som innebär fundamentala värden, till exempel tolerans, medling och respekt för legala rättigheter är att betrakta som delmängder av begreppet politiskt förtroende. Dessa bör snarare betraktas som oberoende förklaringsattityder som kan ställas i relation till det politiska förtroendet.

Till *förtroende för de politiska institutionerna (2)* kommer jag inte att räkna in det legala systemet, polisväsendet, byråkratin eller militären som Norris gör.³⁰ En huvudorsak till detta är att dessa fenomen rent konceptuellt ligger för långt ifrån politikens inputprocess. Av alla de institutioner som samhället består av, är det rimligt att anta att polis, rättsväsende, militär såväl som kungahus eller banker skall lämnas åtskilda från den beroende variabeln (politiska institutioner). Holmberg och Weibull har även visat att politiska institutioner som regering, riksdag, kommunstyrelser, politiska partier, EU-parlamentet och EU-kommissionen skiljer ut sig som en särskild dimension, skild från t ex polis och domstolsväsende, försvar, banker, storföretag och kyrkan (Holmberg & Weibull 2005, 2004, 2003). Detta empiriska resultat stödjer den teoretiska distinktion som jag argumenterar för. Ett huvudproblem hos Norris är att hon betraktar alla dessa institutioner som jämställda

---

³⁰ Norris skriver till exempel följande "confidence in five political institutions: *parliament, the civil service, the legal system, parties, and the government.*" (Norris 1999:260, min kursivering). Detta visar tydligt att Norris inkluderar de juridiska institutionerna bland de politiska institutionerna, vilket i och för sig kan anses rimligt i den amerikanska kontexten. Däremot kan detta inte anses vara ett antagande som är direkt översättningsbart till den europeiska eller den svenska kontexten, då rättsväsendet här i högre grad är att betrakta som delat från den politiska makten. Däremot är det inte lika självständigt gentemot förvaltningen (Nordquist 2001). Fortsatt diskussion kring detta följer i kapitel två.

rent teoretiskt.³¹ Som tur var för hon inte detta teoretiska resonemang vidare i analys. Här vill jag lyfta fram att de centrala institutionerna vars utvärdering jag är intresserad av är *regering, riksdag* samt *de politiska partierna*. Detta är vad Gabriel menar med att policyskapande institutioner och de har en tydlig input-funktion.

Exempel på indikatorer som kommer att användas på denna nivå är:

- förtroende för regeringen (Riks-SOM)
- förtroende för riksdagen (Riks-SOM)
- förtroende för de politiska partierna (Riks-SOM)

På kommunal nivå är tillgången på motsvarande indikator mer skral, här är jag hänvisad till

- Nöjd med det sätt på vilket kommunstyrelsen sköter sin uppgift (Väst-SOM)

Denna indikator är mer orienterad till den exekutiva roll som kommunstyrelsen har, och därmed i högre grad outputorienterad, i jämförelse med indikatorerna på nationell nivå. Dock kvarstår möjligheten att frågan om sättet även konnoterar till styrelsens sätt att agera även då det gäller inputprocessen (att initiera och bereda frågor inför fullmäktige, sättet att agera då det gäller principfrågor, kriser eller förvaltningsärenden samt att företräda kommunmedborgarna gentemot andra kommuner, medier eller den nationella nivån). Jag har bedömt denna indikator som en fullgod proxy-variabel för de kommunala politiska institutionerna.

Den tredje och mest specifika nivån, förtroende för *de politiska aktörerna* (3), omfattar i princip samma sak som den tolkning Norris gjorde. Jag inräknar här förtroendet för politikerna som grupp eller som personer. Utvärdering av exempelvis statsministern skulle kunna falla in här, liksom för premiärminister eller president i de system detta tillämpas.³² Även övriga offentligt tillsatta personer, ministrar och

---

³¹ Norris skriver att de institutioner hon talar om är *core institutions of the state*, men denna beteckning kan tillskrivas ganska många institutioner, säg varför inte banker eller statliga bolag. I den här avhandlingen skall vi inte analysera staten i någon vidare bemärkelse, och statliga bolag hör till exempel inte till de centrala aktörerna på policyprocessens inputsida.

³² Eftersom den svenske kungen i praktiken är opolitisk rent konstitutionellt sett, och förtroendet för kungahuset faller under en annan dimension i Holmberg & Weibulls analyser (2000) inräknas inte detta under förtroendet för politiska institutioner i Sverige.

verkschefer skulle kunna evalueras under denna kategori. Partiledare skulle också med fördel kunna utvärderas här, men jag har valt att avgränsa bort detta alternativ då jag använder indikatorer för partier respektive politiker i en generell bemärkelse.

Nu när avhandlingens centrala begrepp har definierats, är det dags att ta sig an frågan *vem* eller *vilka* är det som litar? För att inte uppfinna hjulet på nytt tänker jag kartlägga de hypoteser och teorier som producerats så här långt om varför det politiska förtroendet varierar, och dessa ska sorteras in under Mishler och Roses typologi som presenterades inledningsvis. Utifrån dessa teorier skall jag senare argumentera för valet av de två teorier som ska prövas och de hypoteser som kan genereras ur dessa.

"Theories must never be regarded as finished products,
but always as tools that occasionally need to be inspected
and can often be improved"

Manheim & Rich 1995:29

Detta kapitel inleds med en presentation av de olika teorier som gör anspråk på att förklara vilket politiskt förtroende medborgarna har. Dessa sorteras in i Mishler och Roses fyrfältsmodell som presenterades inledningsvis. Denna strukturering är nödvändig för att öka förståelsen för olika förklaringsrelevans och betydelse, och vilken analysnivå de relaterar till. När denna sortering är gjord, kommer jag att argumentera varför jag har valt att pröva Putnams och Tylers teorier. Prövbara hypoteser kommer att genereras med utgångspunkt från dessa, och dessutom kommer även några ytterligare hypoteser att prövas. Dessa förklaringar ska då betraktas om *kontrollvariabler* (används här synonymt med *bakgrunds-förklaringar*). Avslutningsvis i kapitlet fastläggs en preliminär modell för de olika teoriernas relation till varandra. Den preliminära förklaringsmodellen fungerar även som ett stöd för operationaliseringarna i de efterföljande empiriska kapitlen tre, fyra och fem.

2.1 Teorier som är relevanta för det politiska förtroendet

Vad kan vi förvänta oss för förklaringar till variationen i politiskt förtroende utifrån tidigare kända teorier? Och hur förhåller sig dessa till varandra? Tidigare forskning om politiskt förtroende har producerat långa listor av tänkbara hypoteser som kan bidra till att förklara det politiska förtroendet. I tabell 2.1a och b visas de förklaringshypoteser som listades av Nye och hans medarbetare 1997, samt de hypoteser som Norris team landade vid 1999.

Tabell 2.1a Olika förklaringar till det politiska förtroendet enligt Nye m fl 1997

Hypotes	Trolig effekt	Kommentar
1. Offentliga sektorn har vuxit för fort (andel av BNP)	låg	⊗=prövas ej i avhandlingen
2. Offentliga sektorn har blivit alltför omfattande	låg/blandad	⊗=prövas ej i avhandlingen, (diskuteras s. 58)
3. Performance eller serviceleverans har försvagats	låg/blandad	⊗=prövas ej i avhandlingen
4. Slutet på Kalla kriget	låg	⊗=prövas ej i avhandlingen
5. Vietnam och Watergate	blandad	⊗=prövas ej i avhandlingen
6. Effekt av Andra världskriget	hög	⊗=prövas ej i avhandlingen
7. Politisk återuppställning (eng. <i>realignment</i>) och eliternas polarisering	hög	⊗=prövas ej i avhandlingen
8. TV-effekter i politiken	hög	⊗=prövas ej i avhandlingen, (diskuteras s. 54)
9. Medias förändrade roll	hög	⊗=prövas ej i avhandlingen
10. Ökad korruption eller oärlighet	låg/blandad	⊙⊙=prövas <u>delvis</u> i avhandlingen, (diskuteras utifrån Tylers teori)
11. Generell ekonomisk nedgång	blandad	⊗=prövas ej i avhandlingen, (diskuteras s. 57f)
12. Ökad ekonomisk ojämlikhet	blandad	⊗=prövas ej i avhandlingen
13. Globalisering och minskad kontroll	blandad	⊗=prövas ej i avhandlingen
14. Tredje industriella revolutionen	hög	⊗=prövas ej i avhandlingen
15. Minskat socialt kapital (föreningsaktivitet)	lågt	⊙⊙⊙=Prövas i avhandlingen utifrån Putnams teori
16. Minskat socialt kapital (splittrade familjemönster)	blandad	⊗=prövas ej i avhandlingen
17. Ändrade auktoritetsmönster och postmaterialistiska värden	hög	⊙=prövas ej i avhandlingen, diskuteras s. 49, 53f (ålder används som kontrollvariabel)

Kommentar: Ovanstående uppställning redovisades av Nye m fl 1997. ⊗=Prövas ej i avhandlingen
 ⊙=Kontrollvariabel, ⊙⊙=delvis teoritest, och ⊙⊙⊙=i detta avseende prövas hypotesen. Effekttopp-skattningen har gjorts av Nye och hans medarbetare.

Tabell 2.1b Olika förklaringar till det politiska förtroendet enligt Norris m fl 1999

Hypotes	Författare i Norris m fl	Kommentar
<i>Socialt förtroende och engagemang</i>		
1. Minskat socialt kapital (förenings-engagemang och socialt förtroende)	Newton s. 169	☹☹☹=Prövas i avhandlingen utifrån Putnams teori
<i>Institutionell prestation</i>		
2. Offentlig serviceleverans (eng. <i>government performance</i>) har misslyckats	Klingemann, s. 47ff Mishler och Rose, s.91f McAllister, s. 188,	☹=prövas ej i avhandlingen, (diskuteras s. 59f)
3. Ekonomiska förhållanden påverkar det politiska förtroendet	Miller och Listhaug, s. 204	☹=prövas ej i avhandlingen, diskuteras s. 57f.
<i>Institutionella förklaringar</i>		
4. Institutionell utformning, ansvarsutkrävande (majoritetsstyre eller proportionell representation)	Dalton och Holmberg, s. 57 och 103, Norris 217	☹=prövas ej i avhandlingen
<i>Kulturförklaringar eller nya värdemönster</i>		
5. Ingleharts teori om postmaterialister	Inglehart, s. 236 Dalton, s. 62f	☹=prövas ej i avhandlingen, diskuteras s. 49, 53f (ålder används som kontrollvariabel)
6. Medias förändrade roll	Holmberg s. 119f	☹=prövas ej i avhandlingen, diskuteras s. 54
7. Olika normativa filosofier om statens roll	Norris s. 8	☹=prövas ej i avhandlingen
<i>Övriga förklaringar</i>		
8. Hemmalagshypotesen	Holmberg, s. 117 Norris, s. 234	☹=används i avhandlingen som <i>kontrollvariabel</i> , (diskuteras s. 53f)
9. Minskad partiidentifikation	Dalton, s. 65 Holmberg, s. 108	☹=prövas ej i avhandlingen, diskuteras s. 51 (<i>partisympati</i> används som kontrollvariabel)
10. Betydelsen av politisk exponering (elektorala cykler)	Holmberg, s. 110	☹=prövas ej i avhandlingen
11. Individfaktorer som inkomst, förvärvsarbete, utbildning, kön, stad/land, politiskt intresse	Holmberg, s. 114	☹=används delvis i avhandlingen som <i>kontrollvariabler</i> , se diskussion om SES s. 50

Kommentar: Ovanstående förklaringshypoteser presenterades i Norris m fl 1999. ☹=Prövas ej i avhandlingen, ☹=Kontrollvariabel, ☹☹=delvis teoritest, och ☹☹☹=i detta avseende prövas hypotesen.

Dessa listor av tänkbara förklaringar till det politiska förtroendet är viktiga resultat utifrån den tidigare forskningen om politiskt förtroende. Dessa hypoteser blir dock komplicerade att förhålla sig till då de är så pass många. Jag håller med Susan Pharr när hon betecknar dessa förklaringar som "the litany of candidate causes" (Pharr 2000:173). Med utgångspunkt från Mishler och Roses indelning, ska jag nu sortera in de presenterade förklaringshypoteserna i den fyrfältare som presenterades inledningsvis, vilket också innebär att analysnivåerna mikro och makro tydliggörs (Mishler & Rose 2001). Samtidigt kommer jag att argumentera för vilka hypoteser som kommer att prövas fortsatt i avhandlingen, och vilka jag avgränsar ut ur det fortsatta arbetet.

Låt mig för enkelhets skull förklara Mishler och Roses indelning lite mer ingående. Mishler och Rose benämnde de fyra fälten på följande sätt: *kulturteori-mikro (I)*, *kulturteori-makro (II)*, *institutionell teori-makro (III)* samt *institutionell teori-mikro (IV)*.

- Kulturteorierna på mikronivå kan även benämnas *individens socialisering*, och därför kommer olika individförklaringar att sorteras in här, till exempel vedertagna bakgrundsfaktorer som individens socioekonomiska status (SES) och politisk partisympati. Utifrån Putnams teori prövas betydelsen av individens engagemang i föreningslivet, nätverk och tillit.
- Kulturteorier på makronivå kan även benämnas *nationell kultur* eller geografiskt avgränsad kultur. Hit räknas den "anda" som på aggregerad nivå sägs kunna tillskrivas länder, regioner eller kommuner. En sådan anda kan till exempel handla om *medborgaranda* (eng. *civic spirits*)¹, fördelningen av postmoderna värderingar eller om den mediestruktur som råder i olika länder eller geografiskt avgränsade områden.
- Institutionella teorier på makronivå kan betecknas *institutionell prestation*, eller vad de institutionella institutionerna *faktiskt* levererar. Sådana uppgifter publiceras regelbundet i olika kommunjämförelser (kommunala nyckeltal).² Till exempel jämförs olika omsorgsformers kostnadsnivåer per kommun, betygsprestationer i kommunala skolor eller kommunbefolkningars utbildningsnivåer.

---

¹ Se not 12 s. 21 angående begreppet *medborgaranda*.

² Se <http://www.kommundatabas.se>

- Institutionella teorier på mikronivå är detsamma som *individens evaluering av institutionell prestation*. Med detta menas medborgarnas subjektiva uppfattningar om vad de offentliga institutionerna presterar. Dessa uppfattningar behöver inte överensstämma med mer objektiva uppgifter i motsvarande avseenden.

Tabell 2.2 Konkurrerande teorier om det politiska förtroendets orsaker

	Kulturteorier <i>Geografisk kultur (II)</i>	Institutionella teorier <i>Institutionell prestation (III)</i>
Makro	<ul style="list-style-type: none"> • Postmaterialistiska värderingar, minskad auktoritets-tro och andra målsättningar i livet än vad materialisterna hade • Massmedier kan bidra till ökad politisk misstro genom det sätt som nyheter om politik framställs på • Medborgarandan i ett geografiskt område kan ha betydelse för befolkningens politiska förtroende (P) • Historiska händelser och erfarenheter 	<ul style="list-style-type: none"> • Ekonomiska lågkonjunkturer resulterar i ökad politisk misstro, liksom ökad arbetslöshet • Om staten expanderar för mycket minskar det politiska förtroendet • Möjligheten att utkräva ansvar påverkar det politiska förtroendet (majoritetsvals-system eller proportionell representation) • [Om demokratin serviceleverans fungerar, kan detta bero på befolkningens höga medborgaranda] [P] • Brottsnivån i en geografisk enhet påverkar nivåerna av politiskt förtroende (T)
Mikro	<p><i>Individens socialisering (I)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Livscykelhypotesen, man har lågt politiskt förtroende som ung och högre som gammal • Resurshypotesen (socioekonomisk status, SES) • Hemmalagshypotesen, man har förtroende för de politiker man själv har röstat på • Partiidentifikation och politiskt intresse • Socialt kapital, individens föreningsaktivitet, nätverk och tillit till andra människor (P) 	<p><i>Individens evaluering av institutionell prestation (IV)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Om det politiska utflödet överensstämmer med medborgarnas förväntningar på politiken, resulterar det i ett högre politiskt förtroende (<i>politikens substans</i>) • Om institutioner av medborgarna anses rättvisa och ej godtyckliga, ökar det politiska förtroendet (<i>politikens process</i>) (T)

Kommentar: Ovanstående sortering är författarens egen vidarebearbetning med utgångspunkt i Mishler & Roses indelning. P=Putnams teori, T=Tylers teori. Utifrån avhandlingens design kommer hypoteser i alla fyra fält att prövas. Det kursiverade stycket i fält (III) motsvarar egentligen inte en hypotes om det politiska förtroendet, utan motsvarar den exakta frågeställning som elaborerades i Putnams Italienstudie. Hypotesen tas ändå med här, eftersom Putnam menar att en fungerande serviceleverans och politiskt förtroende korrelerar mycket starkt med varandra (se vidare s. 59f).

Individens socialisering (I)

Förklaringar till *individens socialisering* tar sin utgångspunkt i egenskaper eller attityder hos den enskilde individen. Väljarforskningen och den komparativa forskningen om politisk kultur har länge genom enkät- och intervjustudier försökt att kartlägga olika slags mönster i befolkningens politiska beteenden. Dessa bakgrunds-förhållanden har varit viktiga att fastställa innan man övergår till att pröva andra teoretiska hypoteser om olika attityder, uppfattningar och beteendemönster (Esaiasson m fl 2002:106f). Ibland benämns dessa bakgrundsfaktorer för *sociologiska* och de utgår från att olika typer av grupptillhörigheter (kön, utbildning, klass, yrke m fl) påverkar våra attityder och åsikter i övrigt. Den bakomliggande tanken är att individens egenintresse styr hennes attityder, och därmed är grupptillhörigheten viktig för att förutsäga dessa ställningstaganden (jfr Downs 1957, Holmberg 2000, 1981, Whiteley 1986).³ De sociologiska förklaringarna ingår nästan alltid i de modeller som beskriver individens politiska attityder. Dessa faktorer är specifika för den enskilde individen och mäts därför på individnivå.

Ur väljarforskningstraditionen har det uppstått många viktiga teorier och hypoteser om politiskt förtroende. Jag kommer här under *individförklaringar* att ta upp följande

- a) livscykelhypotesen,
- b) resurshypotesen (SES),
- c) hemmalagshypotesen,
- d) partiidentifikation och politiskt intresse, samt
- e) teorin om individens sociala kapital.

Dessa förklaringar har valts ut eftersom det från tidigare forskning är rimligt att anta att faktorerna a–e samvarierar med de teorier som senare kommer att väljas ut för testning (jfr Esaiasson m fl 2002). Om exempelvis utbildning samvarierar med högre socialt kapital, är det tänkbart att en viktig del av förklaringen styrs av denna bakomliggande förklaring, medan teorin om det sociala kapitalet (uttryckt som medborgerlig tillit eller föreningsaktivism) inte kan ta åt sig hela äran att förklara varför medborgare hyser ett högre förtroende. När sådana misstankar finns, att det finns bakomliggande förklaringar som är kända sedan tidigare, bör dessa inkluderas i analyserna så att Putnam och Tylers teorier kontrolleras för dessa faktorer. I

---

³ Se även den läsvärda problematiseringen av *egenintresset* vs. *allmänintresset* i Lewin (1988).

Appendix A åskådliggörs internkorrelationerna mellan de utvalda bakgrundsfaktorerna. Bakgrundsfaktorn kön kommer inte att diskuteras här, eftersom skillnaderna är försumbara i den svenska kontexten. I exempelvis den amerikanska kontexten är denna aspekt betydligt mer relevant.⁴

Livscykelhypotesen har som utgångspunkt att var någonstans väljarna befinner sig i livscykeln kan ha avgörande betydelse för de politiska attitydmönstren. Paul R. Abramson pekar på hur det politiska förtroendet sjunker med stigande ålder i USA (Abramson 1983). I en analys av det politiska misstroendet som Sören Holmberg gjorde, får Abramsons tes inget stöd, de äldre väljargrupperna är snarast de minst misstroende då det gäller Sverige (Holmberg 1981:167).⁵ Livscykelhypotesen förutsäger att med stigande ålder ökar den politiska socialisationen⁶ (se diskussion i Holmberg & Oscarsson 2004:32ff, Westholm 1991). Väljarna lär sig mer om hur det politiska systemet fungerar och de kanske själva försöker påverka i någon politisk fråga och de skaffar sig därmed politiska erfarenheter (Almond & Verba 1963). Livscykelhypotesen står i motsats till Ingleharts teori om postmaterialism (som diskuteras längre fram under kulturförklaringar), där Inglehart hävdar att varje generation bibehåller en given uppsättning värderingar som de håller fast vid livet ut. Enligt livscykelhypotesen bidrar en högre ålder till ökad politisk socialisation och därmed skulle man rimligen också kunna förutsäga ett ökat förtroende för politiken. Livscykelhypotesen, tillsammans med teorin om postmaterialismen, är tillräckliga skäl för att i senare analyser ta hänsyn till *åldersfaktorn*.⁷ Utifrån dessa teorier är det tänkbart att det finns ett högre politiskt förtroende hos äldre grupper av befolkningen, och därmed kanske också ett högre socialt kapital.

---

⁴ Bivariata redovisningar gällande kön kommer ändå att göras inledningsvis i kapitel tre, för den läsare som är intresserad av denna aspekt. Kön har marginell relevans för såväl Putnams som Tylers teorier, och för det politiska förtroendet i svenska data. Se vidare tabell 3.4, s. 108. I den amerikanska kontexten är denna aspekt betydligt mer relevant (jfr Burns m fl 2001).

⁵ Då det gäller politiskt deltagande brukar man i USA diskutera ett $\cap$ -format samband, där deltagandet är relativt lågt under ungdomen, ökar då medborgarna blir yrkesverksamma och särskilt när de får barn. Det politiska deltagandet minskar därefter när barnen flyttar hemifrån och fram tills pensioneringen. (se Verba & Nie 1972:kap 9). Empiriska resultat från Sverige tyder dock på det motsatta förhållandet, ett U-format samband (Holmberg 1981 samt i SOM-analyserna Holmberg & Weibull 2004:63, 2003:53, 2002:47, 2001:39, 2000:39, 1999:46, 1997:90).

⁶ Med politisk socialisation menas här att individens politiska beteenden (valdeltagande, politiskt intresse, förhållningssätt till offentliga institutioner) är ett resultat av sociala processer.

⁷ *Livscykelhypotesen* kontrollerar jag enklast för genom att kontrollera för olika åldersgrupper. Denna förklaring är minst nödvändig att inkludera i de kommande analyserna, vid sidan av kön, men det är ändå önskvärt att den finns med då flera läsare kommer att ha frågor kring dessa effekter.

Betydelsen av *resurshypotesen* eller *socioekonomisk status (SES)* har ibland även kallats för *den sociologiska modellen* (Holmberg & Oskarsson 2004:48ff, Holmberg 2000:59f). Här menas att hur en människa agerar politiskt i hög grad bestäms av sociala omständigheter, hur hon lever, vilken utbildning hon har, vilken social och ekonomisk status hon har. Redan de klassiska valforskarna tog upp dessa aspekter i sin forskning (Berelson m fl 1954, Campbell m fl 1960 kap. 17, Lazarsfeld m fl 1944). Senare forskning har utvecklat och förfinat kunskaperna kring hur SES-faktorerna påverkar det politiska deltagandet och det politiska förtroendet (Brady m fl 1995, Hibbing & Theiss-Morse 1995, se Parry, Moyser & Day 1992, Verba m fl 1995). Det är rimligt att kontrollera undersökningen gentemot bakgrundsfaktorer av denna karaktär, då de kan tänkas ha en oberoende inverkan på det politiska förtroendet och på Putnams och Tylers hypoteser.⁸ De kontrollvariabler som kommer att användas i detta avseende är *utbildning* och *facklig tillhörighet*. Det kan till exempel tänkas att det politiska förtroendet ökar i och med utbildningen och kännedom om hur det offentliga samhället är organiserad.

Hemmalagshypotesen uppstod ur den tidigare omnämnda debatten mellan Jack Citrin och Arthur H. Miller (Citrin 1974, Miller 1974). Miller analyserade det politiska misstroendet i USA 1964–70, och han menade att misstron i hög grad berodde på missnöje med förväntningar på den faktiskt förda politiken. Jack Citrin påpekade i den därpå följande artikeln att vi tenderar att lita på dem som håller med oss. Den enskilde medborgarens förtroende för regeringsmakten är beroende av vem eller vilka som innehar denna makt, och om den enskilde har röstat på dem, eller åtminstone sympatiserar med dem (Citrin 1974). Lite drastiskt kan man uttrycka tesen som Sören Holmberg gör, relatera det politiska förtroendet till om det egna politikerlaget vann, eller om de politiska motståndarna kom till makten. Holmberg kallar detta "hemmalagshypotesen" (Holmberg 1999).⁹ Generellt sett, tenderar medborgarna att ha högre förtroende för regeringen om det egna partiet finns

---

⁸ Resurshypotesen eller socioekonomisk status (SES) är nödvändig att inkludera som kontrollfaktor. Ett citat från Kenneth Newton får illustrera detta: "[s]ocial trust is most strongly expressed, not by members of voluntary organizations, or even by their most active members, but by the winners in society, in so far as it correlates most strongly with education, satisfaction with life, income, class, and race. For that matter social trust is the prerogative of the winners of the world." (Newton 1999:185). Med begreppet social trust avses här tillit till andra människor.

⁹ Olof Petersson var den förste svenske statsvetare som följde upp denna diskussion i svenska undersökningar. I Valundersökningarnas Rapport nr 2 från valet 1976 konstaterar han bland annat att "[d]et finns tydliga skillnader mellan partiernas väljare (...) de socialdemokratiska väljarna kännetecknas av högst förtroende. VPK-väljarna är de mest politiskt alierade." (Petersson 1977).

representerat vid regeringsmakten.¹⁰ Det är till exempel vanligare att socialdemokratiska sympatisörer har ett högre politiskt förtroende än övriga medborgare när socialdemokrater sitter vid regeringsmakten. Det är dock inte självklart att samma hypotes är gångbar på den lokala nivån. Holmberg hävdade i en artikel 1993 att medborgarna tenderar att rösta slentrianmässigt utifrån den nationella politikens karta. Enligt Holmbergs argumentering har medborgarna svårt att hålla reda på hur den lokala politiska spelplanen ser ut, de röstar slentrianmässigt (Holmberg 1993). Att kontrollera för *hemmalagshypotesen* i de kommande analyserna på både nationell och kommunal nivå förefaller angeläget, då denna väntas ha en viss effekt på det politiska förtroendet, åtminstone på nationell nivå.¹¹ Det är även tänkbart att de som sympatiserar med regeringsmakten också är de som hyser högre förtroende för rättsstaten, och därmed är det av stor betydelse för hypotesprövningen att denna inverkan kontrolleras bort.

Partiidentifikation och *politiskt intresse* är några av de klassiska analysvariablerna som ofta förekommer i opinionsanalyser. Partiidentifikationen, dvs. hur starkt man identifierar sin politiska övertygelse med ett visst parti, har minskat kraftigt sedan 1960-talet, och allt fler medborgare röstar på olika partier i olika val, så kallad röstsplittring (Holmberg/SCB 1999:110, Holmberg & Oscarsson 2004:92f, Oscarsson & Holmberg 2004b). Motsvarande minskning är känd från USA, och den minskande partiidentifikationen hänger troligen nära samman med de politiska partiernas medlemsförluster (Dalton 2004, Wattenberg 2002). Även uppfattad polarisering mellan partierna är en viktig faktor. Holmberg menar att väljarna uppfattar att det ideologiska avståndet mellan partierna har minskat på vänster-högerdimensionen (Holmberg 2000:41). Arthur Miller och Ola Listhaug visar i en artikel från 1990 att den politiska misstron är högst bland de medborgare som är minst identifierade med det parti de sympatiserar med (Miller & Listhaug 1990). Det politiska intresset däremot, har istället ökat sedan 1960-talet, vilket skulle kunna uppväga eller delvis

---

¹⁰ Ett intressant resultat i anslutning till *hemmalagshypotesen* har Eric Uslaner funnit. Han analyserar förtroende för federala institutioner i USA respektive för delstatsinstitutioner. Han finner att ideologi inte har någon betydelse för inställningen till respektive politiska institutioner, däremot har det betydelse för vilken politisk *nivå* man föredrar. Personer som misstror den federala nivån misstror även delstatsnivån (Uslaner i Hibbing & Theiss-Morse 2001).

¹¹ Ännu ett citat från Kenneth Newton stärker nödvändigheten att inkludera *hemmalagshypotesen* som kontrollvariabel: "[t]he general conclusion seems to be that political distrust is not caused so much by social or economic factors, but by political ones, especially the record and colour of the party in power" (Newton 1999:182f).

uppväga effekten av minskad partiidentifikation (jfr Holmberg 2000:44, Norris 1999). Jag kommer inte att diskutera vidare betydelsen av partiidentifikation och dess intensitet, däremot kommer jag att redovisa både *partisynpati* och *politiskt intresse* i kommande analyser.¹²

Teorin om det sociala kapitalet fick stor uppmärksamhet då Putnam publicerade *Making Democracy Work* (Putnam 1993) eller *Den fungerande demokratin* som den heter på svenska (Putnam 1996). På många sätt byggde den på gamla kunskaper, från 1800-talets de Tocqueville och 1960-talets Civic Culture-studie (Almond och Verba 1963, de Tocqueville nytryck 1981). Resultaten från Putnams studie visade att en fungerande demokrati (eng. *good government*) i hög grad erhålls då medborgarna är relativt mer aktiva i föreningsliv och sociala nätverk. Dessa aktiviteter renodlar en medborgaranda som antas ha både en mobiliserande effekt på individerna och verka på ett sådant sätt att staten faktiskt gör vad som förväntas. Denna teori är också den som den svenska Demokratiutredningen valde ut som moralisk utgångspunkt framför andra teorier, vilket är ett ovanligt ställningstagande av en statlig utredning (Rothstein 2000a). Det ligger därför nära till hands att identifiera denna teori som en huvuduppgift att pröva här i avhandlingen, i relation till det politiska förtroendet.¹³ Teorin om det sociala kapitalet gör anspråk på att vara giltig dels på individnivå, dels på aggregerad nivå. Den del av teorin som kan sägas vara prövbar inom ramen för

---

¹² Partiidentifikation överlappas delvis av både partisynpati och politiskt intresse, varför jag bedömer att det räcker att ta med två av dessa tre faktorer in i de fortsatta analyserna.

¹³ Demokratiutredningen skriver i sitt slutbetänkande att "Vår demokratiteori utgår inte från att demokratin skulle vara så mycket effektivare än andra samhällsskick. Vi väljer istället att lägga en moralisk grund för vårt demokratiska program. [...] Denna moraliska hållning är dock inte endast en abstrakt idé. Den bör inte bara prägla förhållandena medborgarna emellan utan också relationerna mellan makthavare och medborgare. [...] De medborgardygder som formar vad vi kallar *medborgaranda* är kritisk rationalism, laglydighet och solidaritet." (SOU 2001:1, s. 17-20).

Det står inte uttryckligen någonstans att man har tagit intryck av Putnams demokratiteori, men motsvarande argumentation kryddar texten genomgående. Av de olika demokratiteorier som presenteras (elitistisk, populistisk, libertär, deltagande, mångkulturell och deliberativ) så tar slutbetänkandets författare ställning för att "Det är dock en deltagardemokrati med deliberativa kvaliteter som vi kommer att argumentera för i det följande" (s. 23). Varför författarna accepterar just denna demokratiteoris fördelar, utan att beakta dess potentiella problem och nackdelar, förefaller dock oklart (jfr debattartikel i DN 2000-02-27 av Esaiasson och Gilljam). Esaiassons och Gilljams kritik går ut på att den deliberativa demokratimodellen inte bör ersätta den representativa. I sådant fall skulle de redan resursstarka individerna i samhället, de med högre utbildning, större tidsresurser och högre politiskt intresse få en ännu högre representation i politiken jämfört med fallet i dagens representativa system. Denna diskussion finns även utvecklad i antologin *Demokratis mekanismer* (Gilljam & Hermansson 2003). Även Sören Holmberg har diskuterat huruvida ökat politiskt deltagande ökar skillnaderna mellan den politiska eliten i samhället och de bredare befolkningsgrupperna som inte har tid eller möjlighet att delta (DN Kultur 2002-09-27).

individens socialisering (I) är att individer med hög föreningsaktivitet besitter ett högre politiskt förtroende (hypotes 1a, *föreningsaktivitetshypotesen*), och att en högre tillit till andra människor har motsvarande funktion (hypotes 1b, *tillitshypotesen*). En tredje delhypotes från denna teori är att ett högre förtroende för grannar i området (*medborgaranda*) leder till ett högre politiskt förtroende (hypotes 1c, *hypotesen om medborgarandan*).

Geografisk kultur (II)

Den andra gruppen av förklaringar, *geografiska kulturförklaringar*, uttalar sig om generella makrotendenser som är specifika för olika länder eller andra geografiskt avgränsade demos (exempelvis även regioner eller kommuner). I denna studie är det endast möjligt att pröva makrohypoteserna på den kommunala nivån. Poängen är att denna typ av förklaringar inte undersöks som variation mellan individer, utan variation mellan befolkningar. De förklaringar som i huvudsak har relevans för politiskt förtroende är teorin om postmaterialistiska värdeförskjutningar (se Inglehart 1977, 1990), förklaringar om att politisk mistro är mediastyrda fenomen (se t ex Cappella & Jamieson 1996, 1997, Elliot 1997, Putnam 1995, Sartori 1989), teorin om det sociala kapitalet på aggregerad nivå (Putnam 1993, 1996), samt förklaringar som utgår från gemensamma historiska händelser.

Genom *teorin om postmaterialistiska värdeförskjutningar* argumenterade Ronald Inglehart redan på 1970-talet för att ett nytt värderingsmönster hade fått fäste hos den unga generationen. Han talade om en tyst revolution (Inglehart 1977, jfr även Inglehart 1990, 1997a). Inglehart menade att den unga uppväxande generationen hade andra värderingar (postmaterialister) än sina föräldrar (materialister). Materialistiska värderingar kännetecknades av att man värdesätter ekonomisk tillväxt, bekämpandet av brottslighet, upprätthållande av lag och ordning, inflationsbekämpning och liknande. De postmaterialistiska värderingarna innebar istället att det är relativt viktigare med yttrandefrihet, livskvalitet, att ha inflytande över sina arbetsuppgifter, högre tolerans gentemot homosexualitet eller främmande religioner och att samhället ska vara mindre opersonligt (Inglehart 1990:140). Med livskvalitet menas inte bara pengar utan livskvalitet kan även mätas som upplevelser och miljö kvalitet.

Inglehart prövade två olika hypoteser. Antingen följer värdemönstren en socialisationscykel där man övertar mer materialistiska åsikter ju äldre man blir, ju större erfarenhet man får av samhällets villkor (tidigare diskuterat som *Livscykelhypotesen*, s. 49). Eller är det så att medborgarna växer upp i en given tidsanda och i stort behåller dess värderingar livet ut. Ingleharts kohortanalyser för olika åldersgrupper i olika datamaterial har huvudsakligen gett stöd till det senare antagandet, att personer från en given generation i stort sett behåller samma värderingar livet ut. En av hans välkända slutsatser är att "People live in the past far more than they realize" (1990:422). Teorin om postmaterialismen diskuteras oftast på makronivå, men mäts i praktiken både på individnivå och aggregerad nivå, i till exempel länderjämförande analyser (Inglehart 1990, 1996). I det fortsatta arbetet kommer hänsyn inte att tas till de postmaterialistiska hypoteserna på aggregerad nivå. Orsakerna till denna avgränsning är dels att hypoteserna om postmaterialistiska värderingar kräver omfattande analyser i sig, dels att variationen på kommunnivå inom samma land har mycket liten varians. Däremot kommer åldersvariabeln att finnas med, så som jag nämnde tidigare under stycket (I) *Individens socialisering*.

En *andra* typ av kulturförklaringar på makronivå kan sägas vara mediala, men även på detta område är det inte glasklart huruvida de endast är en del av ett länderövergripande kulturmönster. Mediafrågorna kan likaväl vara specifika för ett givet land, en given region eller en given kommun, gränsdragningen är flytande och beroende av de gränser som ges av mediernas täckningsområden. Många forskare har hävdat att massmedia bär en stor skuld till den politiska misstron, och en viktig debatt här är huruvida massmedia å ena sidan förstärker det politiska misstroendet (eng. *the mean world syndrome*, Gerbner m fl 1994, Putnam 1996, 2000, Sartori 1989), eller om massmedia å andra sidan har en mobiliserande funktion (Campbell m fl 1960, Norris 2000).¹⁴

Forskarna Cappella och Jamieson har med hjälp av experimentella studier visat att olika journalistiska strategier kan bidra till att skapa cyniska uppfattningar hos tv-publiken. Experimenten visar att vinklingen, eller hur man framställer en nyhet (eng. *framing*), får effekter på åskådarnas tolkningar av politiska debatter och kampanjer

---

¹⁴ På en makro-makro-nivå kan medierna också tänkas påverka internationella ställningstaganden som beslut att inter文enera i konflikter, medierna kan då antingen a) underminera allmänt stöd eller b) ha en mobiliserande effekt (Anthonson 2003).

(Cappella & Jamieson 1996, 1997). Alla dessa mediaförklaringar är intressanta för att förstå hur den politiska misstron uppstår, men måste lämnas därhän i det fortsatta arbetet.¹⁵ Denna typ av analyser har dessutom i viss mån redan genomförts för svensk del. Jesper Strömbäck har till exempel analyserat journalistikens betydelse för den politiska misstron, och han kommer fram till att politikernas verklighet skiljer sig från den skildring som ges i medierna om politiker, och hur medborgarna i slutänden uppfattar politikerna. Medierna fungerar som ett filter som generellt framställer politiker som större fiffflare än vad de vanligen är. Oftast står yrkespolitikerna i fokus medan det stora flertalet fritidspolitiker inte röner mycket medial uppmärksamhet alls. Medborgarnas uppfattningar är att politiker inte är att lita på, de lyssnar inte på vanligt folk och de käbblar alltför mycket. Dessa uppfattningar bestäms i hög grad den mediala gestaltningen (Strömbäck 2001, 2000).

Den tredje typen av kulturförklaring på makronivå är teorin om det sociala kapitalets betydelse. I denna bemärkelse avses det sociala kapitalet som en kollektiv egenskap, något som en befolkning har tillsammans. När man läser Putnams originalarbete från Italien kan man konstatera att analyserna enbart bygger på aggregerade data¹⁶ på regionnivå. Putnam gjorde aldrig några analyser på individnivå. Flera olika forskare har vid seminarier också framhållit detta, inklusive Robert Putnam själv.¹⁷ Flertalet forskare har påpekat att det är svårt att finna effekter av socialt kapital på individnivå, medan Putnams svar då har varit att effekterna som redovisades i Italienstudien var på aggregerad nivå. Frågan här handlar då om det existerar en kontextuell effekt som kanske är mer reell än effekter som kan avläsas på mikronivå? Putnam menar att kontexten eller sammanhanget spelar in. När personer från en 'låglitarmiljö' intervjuas, kan de rapportera att de själva är aktiva i föreningslivet, men att man "inte kan

---

¹⁵ Endast i ett avseende kommer mediahypotesen att prövas på aggregerad nivå i det kommande. Det gäller tidningsläsning i olika kommuner, och replikerar ett tillvägagångssätt som Putnam använde i Italienstudien, se vidare kapitel fem.

¹⁶ Aggregation översätts med 'hopklumpning' enligt ordboken. Aggregation, eller *aggregering*, kan ske genom att kommunindivider tillsammans får representera en *kommunbefolkning*, som är en högre analysnivå. Problemet med denna metod är det finns risk för så kallade atomistiska felslut (jfr ekologiska felslut). Med atomistiskt felslut menas att när slumpmässiga urvaldsdata på individnivå aggregeras till en högre nivå, förloras stora mängder information. Medelvärden som representerar kommunbefolkningar kan sedan inte återföras till individerna, eller grupper av individer inom denna enhet). Se vidare avsnitt 5.4 samt Strömblad 2003:104ff).

¹⁷ Frågan om hur effekter kan finnas på aggregerad nivå men inte på mikronivå debatterades bl a av Bo Rothstein och Robert Putnam på APSA 2000. Jag har även haft e-mailkontakt med professor Putnam och fått denna position bekräftad. Tyvärr finns denna argumentation ej dokumenterat i tryck, annat än vad som står beskrivet i analyserna i Putnam 1993.

lita på flertalet människor" i sin omgivning. Omvänt, så kan personer som själva inte är föreningsaktiva, om de befinner sig i en miljö där de flesta andra är aktiva och bidrar till ett gott medborgarsamhälle, också rapportera att "man kan lita på de flesta andra människor". Om en person med högt generellt medborgarengagemang flyttar från Seattle (som är ett aktivt medborgarsamhälle av skandinavisk typ) till Los Angeles (som har bland de lägsta förtroendesiffrorna i USA), kommer han eller hon att ändra sitt beteende och uppfattning om andra människor. Kanske kommer hon inte att promenera hem ifrån biografen, som hon gjorde i Seattle. I Los Angeles tar hon en taxi istället. Om en medborgaraktiv person i Sverige flyttas till Albanien, kanske han reviderar sin uppfattning om att "man kan lita på de flesta människor". Det är sådana här kontextuella effekter som Putnam menar kommer till uttryck i italienstudien. Teorin om det sociala kapitalets betydelse behöver alltså prövas även på aggregerad nivå, och de hypoteser som kommer att prövas i detta avseende är huruvida *genomsnittligt föreningsengagemang* (hypotes 2a), *genomsnittlig tillit* (hypotes 2b) och *genomsnittlig medborgaranda* (hypotes 2c) bidrar till att förklara variationen i politiskt förtroende i de västsvenska kommunerna. Jag kommer även att upprepa Putnams *Civic Community Index* (Putnam 1993:96), och pröva betydelsen av förklaringarna *personröstning*, *valdeltagande*, *bokutlåning*, *tidningsläsning*, *närvaro av sport och kulturföreningar* samt *studiecirkelaktivitet* (hypotes 2d). Även dessa förklaringar kommer att mätas på kommunnivå.

En *fjärde* förklaring till variation i politiskt förtroende på makronivå, utgår från den nationella historien eller självförståelsen. Rothstein har diskuterat betydelsen av kollektiva minnen som förklarar varför det är så svårt att bygga upp en fungerande demokrati (Rothstein 2000c). Gemensamma uppfattningar om "vad de andra gör och har gjort" skapar berättelser och rykten om tidigare erfarenheter (eller spel), som i hög grad bestämmer de handlingar som görs idag. Därmed är det svårt att ändra på invanda rutiner och handlingsmönster, även om samhället i sin helhet förlorar på detta. Motsvarande fenomen har även diskuterats inom miljöpolitik, där bönder borde tjäna på att ändra sina invanda mönster, men eftersom de utgår från att ingen annan ändrar sitt beteende, är det osannolikt att den enskilde bonden skulle ta det första steget (Lundqvist 2001).

Institutionell prestation (III)

Med institutionell prestation avses vad institutionerna inom ett givet demos *faktiskt* presterar. Inom ett givet territorium utformas de politiska institutionerna på olika sätt, beroende på lokala förutsättningar och krav. Vissa politikområden är i princip likartade över hela landet (exempelvis utrikespolitik, socialpolitik eller försvarspolitik), medan andra serviceområden utformas utifrån mer lokala kriterier (kommunalt omsorgsbehov, näringslivsstruktur eller demografisk struktur hos kommunbefolkningen). Varje policyområde bör evalueras i förhållande till den nivå där dess utformning faktiskt förs, och detta kan ofta vara svårt att ta ställning till. I detta avseende rekommenderar jag indikatorer som är så generella som möjligt, då det är mycket svårt att genomföra trovärdiga analyser för respektive politikområde.

Ekonomiska förklaringar kan vara av systemkaraktär då en viss ekonomisk politik inom ett territorium leder till en viss nivå av politiskt förtroende. Resultaten är dock mycket tvetydiga beträffande den ekonomiska politikens betydelse för det politiska förtroendet. Lipset och Schneider konstaterade att det fanns

”...a relationship between faith in institutions and the condition of the economy. Rising inflation and unemployment depress trust in the people running various institutions and lower the public’s estimate of the ways things are going in the country” (Lipset & Schneider 1987:155).

Denna slutsats ska dock tas med en stor nypa salt. I boken *Why People Don’t Trust Government* diskuteras om politisk misstro är ett resultat av konjunkturcyklernas svängningar och ett huvudsakligt problem med denna hypotes är att *timing* med förtroendets nedgång och konjunkturernas nedgång inte stämmer. I USA inträffade den största ökningen i politisk misstro före de ekonomiska konjunkturedgångarna på 1970- och 80-talen. I andra delar av världen har dessutom dåligt ekonomiskt resultat kunnat fortvara vid sidan av bibehållet politiskt förtroende (Lawrence 1997:112f). I Japan har ekonomin blomstrat under årtionden fram till 1990-talet, tillväxten har varit hög och ändå har det politiska förtroendet inte ökat (Pharr 2000, 1997). Litteraturen på området är motsägelsefull. Likaväl som det finns forskning som visar att dessa förklaringar är betydelsefulla så finns det annan forskning som visar att dessa förklaringar saknar förklaringskraft (Borre 1995:343, jfr även Clarke, Dutt & Kornberg 1993, Monroe 1984, 1978). Däremot har både McAllister och Ronald Inglehart diskuterat betydelsen av ekonomisk utveckling och stöd för

demokratin, och här tycks resultaten vara relativt klara: högre BNP-nivåer i kombination med vilken tid som det demokratiska styrelseskicket har verkat, ökar medborgarnas generella stöd för demokratiskt styrelseskick (Helliwell 1994, Inglehart 1997, 1999b, Knack & Keefer 1997, McAllister 1999, UNDP 2002, Woolcock 1998). I kommande analyser kommer jag att kontrollera för ekonomiska faktorer på både mikro- och makronivå. På mikronivå kommer kontroll att ske för *huruvida svarspersonerna är arbetslösa eller ej*. På makronivå kommer kontroll att ske för *arbetslöshetsnivå i kommunen*. Även kommunbefolkningens åldersstruktur och utbildningsnivå kommer att prövas.

Hypoteserna om *statens storlek, den offentliga sektorns expansion, government overload* och *crisis of the state* är hypoteser som har diskuterats i relation till det politiska förtroendet, främst under 1970-talet (Kaase & Newton 1995:17, 24; King 1975). Sammantaget kan dessa hypoteser behandlas synonymt, och övergripande kan de kallas för *överlastningshypotesen*. Enligt denna möts de moderna demokratiska staterna av ett ökat antal medborgare som ställer krav och vill vara delaktiga i den offentliga politiken, och statsmakterna svarar med att tillmötesgå dessa krav på sådant sätt att den offentliga sektorn expanderar. Detta leder till att staten får svårt att ta ansvar för långsiktig politik och att statens auktoritet minskar medan den politiska misstron ökar (se exempelvis Rose 1980). Denna hypotes är komplicerad att pröva, och jag har ingen anledning att misstänka att denna aspekt skulle inverka på hypoteserna om socialt kapital eller förtroendet för rättsstaten. Därmed kommer inte denna aspekt att undersökas vidare i avhandlingen.

En tredje grupp av förklaringar som har framförts är *valsystemets utformning*, och som en konsekvens av detta, *möjligheten att utkräva ansvar*. Inom denna diskurs diskuteras hur valsystemens utformning påverkar olika politiska beteenden, kanske i första hand valdeltagandet. Men även andra beteenden och uppfattningar antas stå i relation till den institutionella utformningen. Pippa Norris konstaterade att

"majoritarian electoral systems and moderate multi-party systems, in particular, tend to generate slightly higher levels of institutional confidence than alternative arrangements." (Norris 1999:234, jfr även Huseby 2000:145f och Taylor 2000).

Detta ger inget klart besked avseende majoritetssystem eller proportionellt valsystem, däremot innebär Norris resultat att antalet vinnare bland medborgarna måste maximeras. I ett tvåpartisystem (majoritetssystem) eller i ett proportionellt med ett begränsat antal partier, kan andelen väljare som har röstat på regeringspartiet eller

partierna maximeras, och därmed medborgarnas politiska förtroende (jfr hemmalagshypotesen ovan samt Holmberg 1999). I en artikel av forskarna Christopher Anderson och Christine Guillory visas att demokratins vinnare är nöjdare i majoritetssystem, jämfört med i proportionella system. Samtidigt är skillnaden i nöjdhet mindre mellan 'vinnarna' och 'förlorarna' i proportionella system – i proportionella system är alltså förlorarna lite gladare jämfört med i majoritetssystem (Anderson & Guillory 1997).

På kommunnivå i Sverige har Maria Pettersson undersökt betydelsen av tydliga majoriteter för det kommunala politiska förtroendet. Hon finner att otydliga kommunala koalitioner förstärker betydelsen av hur missnöje med ekonomi och service påverkar det politiska förtroendet (Pettersson 2002, 2001. Jfr även Kumlin 2002, Kumlin & Oskarsson 2000, Naurin 2003). Petterssons slutsats är att oklara ansvarsförhållanden i viss mån leder till minskat politiskt förtroende och deltagande. Dessa hypoteser om ansvarets tydlighet är viktiga forskningsaspekter för det politiska förtroendet. Då det inte finns någon anledning att misstänka att ansvarets tydlighet samvarierar med Putnams och Tylers hypoteser, lägger vi dock frågan om ansvarsutkrävande åt sidan för avhandlingens fortsatta vidkommande.

Den *fjärde* hypotesen i gruppen institutionell prestation utgörs av Putnams beroende variabel i Italienstudien. Det som skulle förklaras i Italienstudien var den regionala variationen i hur demokratin fungerade, och detta mättes dels genom *processindikatorer*, dels genom *policytydlighet* och dels genom *policyimplementeringen*.¹⁸ Serviceleveransen i dessa avseenden varierade stort i de olika regionerna, och projektets uppgift blev att förklara varför. Det svar som Putnam och hans medarbetare kom fram till var att variationen av socialt kapital i civilsamhället förklarade skillnaderna mellan de fungerande regionerna i norr och de som inte fungerade särskilt väl i söder (Putnam 1993, 1996).¹⁹ Följande citat beskriver styrkan i denna slutsats:

---

¹⁸ Processindikatorerna var a) kabinettets stabilitet, b) budgetförsening och c) statistik och informationsservice. Policytydligheten indikerades genom d) lagstiftningens tydlighet, samt e) lagstiftningsmässig innovationsförmåga. Indikatorer för policyimplementeringen var f) daghemsreformen, g) familjekliniker, h) industripolitik, i) jordbrukspolitik, j) hälsovårdspolitik, k) bostadspolitik och l) byråkratisk responsivitet (Putnam 1993:67-73).

¹⁹ Alternativa förklaringshypoteser var partisystemets polarisering, väljarnas åsikter om sociala och ekonomiska frågor, partisystemets fragmentisering, ekonomiska konflikter, social stabilitet, utbildning,

”Several other possible explanations for institutional performance also failed to pass muster when confronted with evidence from the Italian regional experiment. . . The evidence reviewed in this chapter is unambiguous: Civic context matters for the way institutions work. By far the most important factor in explaining good government is the degree to which social and political life in a region approximates the ideal of the civic community.” (Putnam 1993:118, 120).

Genom att även spåra den institutionella historiska traditionen kom också historiska argument att läggas fram till varför de politiska institutionerna i norr fungerade så pass väl även i nutid. Som jag nämnde tidigare, kommer ingen historisk analys att genomföras i avhandlingen, och den beroende variabel som Putnam använde sig av (serviceleverans) kommer inte heller att vara avhandlingens beroende variabel. Då Putnam i Italienstudien anger att korrelationen mellan serviceleverans – politiskt förtroende är så högt som $r=.84$ ²⁰ på aggregerad nivå, menar jag att det är rimligt att genomföra detta test så som beskrivet ovan för fält (II) *Geografisk kultur*. Putnams hypotes enligt fält (III) *institutionell prestation* kommer alltså inte att prövas vidare i detta arbete.

Vad gäller den femte förklaringen i fält (III), institutionernas prestation eller serviceleverans, kommer jag själv att tillfoga hypotesen *huruvida rättsväsendets effektivitet per kommun påverkar det politiska förtroendet* (hypotes 3a). Indikator för denna förklaring kommer att vara anmälda brott per kommun. Tylers teori gör visserligen endast anspråk på att vara giltig på mikronivå, men det kan ju också tänkas att kommuninvånare (i kollektiv bemärkelse) hyser ett högre genomsnittligt politiskt förtroende om antalet anmälda brott i kommunen är lägre jämfört med i andra kommuner. En högre rättssäkerhet för medborgarna i kommunen kan tänkas samvariera med ett ökat kommunalt politiskt förtroende, därför att medborgarna upplever en större trygghet och mindre oro för att drabbas av brott. Jag kommer dessutom att undersöka *huruvida det aggregerade förtroendet för rättsstaten har någon betydelse för det politiska förtroendet i de västsvenska kommunerna* (hypotes 3b). En tredje aspekt utgår från Tylers argumentation att *kommunbefolkningens möjlighet att göra sin röst hörd vid beslut* är en central proceduraspekt som kan ha betydelse för det aggregerade politiska förtroendet (hypotes 3c).

---

urbanisering, personligt ledarskap eller kommunistpartiets starka ställning i vissa av regionerna (s. 117-119).

²⁰ Putnam 1993:77.

Individens evaluering av institutionell prestation (IV)

Dessa hypoteser utgår från vad enskilda individer anser om det politiska systemets serviceleverans. Till skillnad från hypoteserna i fält (III), där forskaren fastställer vad som menas med *faktiskt fungerande* service, utgår hypoteserna i fält (IV) från vad enskilda personer *subjektivt* anser. Variansen, variationen mellan personer, är därmed betydligt större på mikronivå än på makronivå. På makronivå har man oftast ett mindre antal enheter som evalueras, till exempel länder eller kommuner, och avvikelserna är inte lika stora mellan dessa jämfört med avvikelserna mellan enskilda individer.

Den första typen av förklaringar inom fält (IV) är medborgarnas förväntningar på politikens innehåll. Dessa utgår ifrån att det är nöjdhet med resultatet inom specifika politikområden som 'betalar sig' genom ett högre politiskt förtroende. Det kan till exempel tänkas att medborgarnas tillfredsställelse med försvarspolitik, utrikespolitiken, skattepolitiken eller infrastrukturpolitiken kan ha ett samband med det politiska förtroendet på nationell nivå. Kommunalt är det tänkbart att medborgarnas nöjdhet med omsorg, snöskotning eller kollektivtrafik kan påverka det kommunala politiska förtroendet. Denna typ av hypoteser är klassiska frågeställningar inom opinionsforskning och förvaltningsforskning (Johansson, Nilsson & Strömberg 2001, Gilljam & Holmberg 1995). Det är få sakfrågeområden som har analyserats specifikt i relation till det politiska förtroendet, men Ole Borre har visat att det finns samband mellan inställning till EU och politiskt förtroende samt mellan inställning till invandring och politiskt förtroende (Borre 2000, jfr även Holmberg 1999:120f). Då dessa aspekter inte väntas samvariera med Putnams och Tylers hypoteser, avgränsas dessa faktorer bort i kommande analyser.

Den *andra* typen av förklaringar i fält (IV) handlar om *politikens process*. Orsakerna till det politiska förtroendet står att finna i hur politiken går till, politikens procedurer, snarare än vad som faktiskt kommer ut av politiken. En forskare som har utvecklat dessa tankegångar är Tom Tyler. Han har undersökt hur proceduriella aspekter påverkar personers uppfattningar om olika slags auktoriteter. De proceduriella aspekterna har visat sig ha betydelse både för hur rättsväsendet uppfattas och för hur det politiska systemet uppfattas (Blader & Tyler 2003, Tyler 2002, Tyler 2001a och b, 1996, 1995, 1990, 1989, 1988, 1985, 1981). Tylers forskningsfråga i *Why do People*

*Obey the Law*²¹ var följande: Vad är det som bestämmer att medborgarna accepterar lagen? Varför accepterar medborgare sina parkeringsböter, fortkörningsböter eller andra straff i anslutning till exempelvis droganvändning, snatteri, nedskräpning, störande av allmän ordning eller rattfylleri? Tyler menar att de sociologiska förklaringarna till varför människor följer lagen är tre: a) att risken för påföljd avskräcker, b) man har uppfattningen att lagen ska följas, samt c) den personliga moralen vägleder laglydigt beteende. Tylers resultat visar att det både är risk för påföljd och medborgarnas moraliska ställningstaganden som har betydelse för efterlevnad av lagen.²² Av de fem faktorer som Tyler testar är det särskilt en som har betydelse: att medborgarna utgår från att procedurerna är rättvisa och lika för alla (Tyler 1990:63).²³ En viktig hypotes som kan genereras utifrån Tylers forskning är att det är *medborgarnas uppfattning om det politiska systemets rättvisa som bestämmer vilket politiskt förtroende de kommer att ha*. Med rättvisa menas då att det politiska systemet inte diskriminerar medborgare och att alla medborgare har samma rättigheter. Tyler menar att det inte bara är betydelsefullt *hur beslut fattas* (processkontroll), utan också att det bör finnas en möjlighet för de som drabbas av dessa att utöva inflytande (eng. *voice*) på beslutsprocessen (beslutskontroll). Han skriver:

"Process control involves the degree to which the procedure gives those affected by a decision an opportunity to express their views about how the decision should be made." (Tyler 1985:72)

Tyler menar att möjlighet till inflytande i beslutsprocesser bidrar till ökad legitimitet och acceptans för de beslut som sedan fattas – oavsett dess substantiella innehåll.

---

²¹ I denna intervjuades 1575 slumpmässigt utvalda medborgare i Chicago per telefon med hänsyn till deras juridiska och polisiära kontakter. Svarefrekvensen var 63 procent (Tyler 1990:11). Året därpå intervjuades en undergrupp av dessa, 804 personer, vilket möjliggjorde en panelstudie. I den första intervjuomgången ställde intervjuaren frågor om hur ofta de hade brutit mot lagen under det år som föregick den första intervjuomgången, och det visade sig att 47 procent av dessa (n=733) hade haft minst en sådan erfarenhet. 23 procent hade varit i kontakt med domstol eller liknande. Av de som intervjuades i den andra omgången, hade 41 procent haft erfarenhet av polis eller domstol under det gångna året.

²² I Sverige var (de anmälda) brottens upplarmingsprocent 26 procent (BRÅ 2002:4). Det innebär att tre av fyra brott inte klaras upp och gärningsmannen–eller kvinnan–går fri. Antalet anmälda brott låg omkring 300.000. Ur rationellt perspektiv borde fler personer begå brott, och Tylers frågeställning utgår ifrån, *varför begår inte alla brott, om risken att bli upptäckt är förhållandevis liten?* Hans svar är att det inte är risken att bli upptäckt, eller eventuellt påföljande straff, som avhåller de flesta människor från att begå kriminella handlingar. Människor avstår för det mesta från brott eftersom de har den moraliska uppfattningen att lagreglerna ska följas, lagen är en spegling av den allmänna rättsuppfattningen om rätt och fel (Tyler 1990, se även Norén Bretzer 2004).

²³ Tylers undersökning(ar) utgår från bland andra Thibaut och Walkers arbete, som också undersökte hur olika slags beslutsprocesser uppfattades som legitima (Thibaut & Walker 1975).

Hans undersökningar pekar också på att processkontroll är viktigare än beslutskontroll (ibid, s. 79f) och att *möjligheten att bli hörd* är viktigare än att hänsyn därefter tas till enskilda åsikter. Möjligheten att få säga sin mening har ett värde i sig självt, ett proceduriellt värde som inte behöver påverka legitimiteten för det substantiella beslut (sakfrågan) som sedan fattas. I en tidigare artikel som ytterligare bekräftar ovanstående, argumenterar Tyler gentemot de som har hävdats att nöjdhet med politiska ledare beror på det resultat som det politiska systemet levererat. Tyler visar (tillsammans med Caine) istället att den proceduriella rättvisefrågan är lika central inom fältet politiskt förtroende som inom det juridiska och legala fältet (Tyler & Caine 1981). De kommer fram till följande slutsats:

"These results support the suggestion from 'process politics' that a belief in the fairness of political procedures has a central role in the support that political leaders and institutions receive. They do not support the suggestion of Leventhal et al. (1980) that individuals focus on outcomes rather than procedures in making political evaluations, but do support the suggestion by political scientist that maintaining the 'appearance of justice' in government is important. Based on the findings of the studies reported here, it would be expected that a decreased belief that government functions through 'fair' procedures would be particularly destructive to citizen support for political leaders and institutions." (Tyler 1981:653)

För att sammanfatta innebörden av Tylers teori, är legitimiteten eller förtroendet för en institution beroende av två faktorer. Först och främst beror förtroendet av hur medborgarna uppfattar den *proceduriella rättvisan* eller att lika fall behandlas lika. I andra hand påverkar även *möjligheten* att göra sin röst hörd, oavsett om denna möjlighet utnyttjas eller ej, och oavsett om hänsyn tas till den åsikt som framförs. Tyler har även visat att dessa faktorer är relevanta både när det gäller förtroendet för legala institutioner och då det gäller förtroendet för politiska institutioner.²⁴ Därför kommer *uppfattad proceduriell rättvisa* (hypotes 4a) och *uppfattad möjlighet att göra sin röst hörd* (hypotes 4b) att prövas i kommande analyser.

---

²⁴ Tyler sammanfattar innebörden av sin forskning på ett annat ställe där han skriver: "My studies of people's evaluations of legal and political authorities indicate that both performance evaluations and attitudes about the legitimacy of legal authorities are linked to evaluations of the fairness of the procedures used by authorities to make decisions and determine policies. The procedural justice effect suggests that the roots of public support for law and government authorities lie in citizen assessments of the manner in which government authorities exercise their authority." (Tyler 2001:233).

Hur väljer jag kartblad?

Jag har redan tidigare klargjort att avhandlingens huvuduppgift är att pröva Putnams och Tylers teorier. Sorterat enligt Mishler och Rose's fyrfältsmodell, kommer nedanstående hypoteser att prövas, där huvudhypoteser har fetmarkerats medan kontrollhypoteserna står i vanlig text i tabell 2.3.

Tabell 2.3 Avhandlingens huvudhypoteser respektive kontrollhypoteser²⁵

	<i>Geografisk kultur (II)</i>	<i>Institutionell prestation (III)</i>
Makro (kommun)	<p>Medborgarandan i ett geografiskt område har betydelse för befolkningens politiska förtroende (hypotes 2a, 2b, 2c och 2d)</p> <p>(Putnam-makronivå)</p>	<p>Rättsväsendets effektivitet per kommun samvarierar med det politiska förtroendet (hypotes 3a , 3b och 3c)</p> <p>(Tyler-makronivå)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Åldersstruktur (makro) • Utbildningsnivå (makro) • Arbetslöshet (makro)
Mikro (individ-nivå)	<p><i>Individens socialisering (I)</i></p> <p>Individens sociala kapital, dvs individens föreningsaktivitet, tillit till andra människor och förtroende för grannar samvarierar med hennes politiska förtroende (hypotes 1a, 1b och 1c) (Putnam-mikronivå)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ålder • Resurshypotesen (SES)[utbildning, facklig tillhörighet] • Hemmalagshypotesen (partisypati) • Politiskt intresse • Arbetslöshet (mikro) 	<p><i>Individens evaluering av institutionell prestation (IV)</i></p> <p>Om institutioner anses rättvisa ökar det politiska förtroendet (<i>processkontroll</i>) . Detta gäller också om medborgarna kan göra sin röst hörd (<i>beslutskontroll</i>). (hypotes 4a och 4b)</p> <p>(Tyler-mikronivå)</p>

Kommentar: Feta hypoteser i fält (I) och (II) motsvarar Putnams teori och feta hypoteser i fält (IV) motsvarar Tylers teori. Tyler har aldrig gjort anspråk på att hans teori är gångbar på makronivå, men jag tillfogar här rättsväsendets effektivitet som en tänkbar hypotes att pröva på makronivå (III).

Detta var en övergripande presentation av en större mängd förklaringar som på olika sätt i den statsvetenskapliga debatten har ansetts ha relevans för det politiska förtroendet. Alltför lite kraft har ägnats åt att visa vilka förklaringar som faktiskt håller streck och vilka som kan avskrivas i relation till det politiska förtroendet. Som jag diskuterade i kapitel ett, har många forskare lanserat sin egen hypotes till vad som förklarar det politiska förtroendet. Hjulet verkar uppfinnas om och om igen i detta

²⁵ För relationen mellan huvudhypoteser och kontrollhypoteser, se *den preliminära modellen* s. 82.

avseende, men få ägnar sig åt att skilja mellan de mer eller mindre användbara hjulen, eller att sortera bort de överflödiga. Det finns tyvärr ingen som helst möjlighet att pröva alla förklaringar samtidigt. Därför är det betydelsefullt att jag nu motiverar valet av teorier – eller kartor – som ska utsättas för den huvudsakliga prövningen, Putnams respektive Tylers teorier.

2.2 Vilka teorier ska prövas i avhandlingen och varför?

Robert Putnams respektive Tom Tylers teorier kommer att prövas i det fortsatta avhandlingsarbetet, med avsikt på att förklara det politiska förtroendets variation. Dessa två teorier kan sägas vara formulerade som varandras motsatser, men de behöver inte vara varandra fullständigt uteslutande. Putnams teori uttalar sig i första hand om makronivån (om man är trogen originaltexten), medan Tylers teori i första hand uttalar sig om mikronivån. De båda teorierna kommer att prövas på båda nivåer – för att säkerställa kontrollen av tänkbara effekter.

Teorin om det sociala kapitalet

I Putnams studie av hur demokratin fungerar i de italienska regionerna ställs olika utvärderande kriterier upp för den idealt fungerande staten. Dessa kriterier mäter både policyprocesserna, policytydlighet och policyimplementeringen (Putnam 1993:65).²⁶ Undersökningens upplägg liknas vid ett naturligt experiment. Putnam och hans forskarlag fick möjlighet att över tid följa den regionreform som inleddes i början av 1970-talet. I och med denna reform där regionala parlament etablerades, insamlades material och data fram till slutet av 1980-talet. Den stora frågan var: *vad är det som får politiska institutioner att fungera?* Variationen i institutionell prestation (eng. *institutional performance*) var stor mellan regionerna och slutsatsen var att de norra regionerna i huvudsak fungerade väl, medan regionerna i södra Italien karaktäriserades av det motsatta (Putnam 1993:84). Putnam stannade inte bara vid detta konstaterade utan sökte även efter den kausala förklaringen; hur kom det sig

---

²⁶ *Processindikatorer* är a) kabinettets stabilitet, b) budgetförsening och c) statistik och informationsservice. *Policytydligheten* indikerades genom d) lagstiftningens tydlighet, samt e) lagstiftningsmässig innovationsförmåga. Indikatorer för *policyimplementeringen* var f) daghemsreformen, g) familjekliniker, h) industripolitik, i) jordbrukspolitik, j) hälsovårdspolitik, k) bostadspolitik och l) byråkratisk responsivitet (Putnam 1993:67-73).

att utfallet skiljde sig så mycket åt? Putnams slutsats var att det var variationen i socialt kapital i civilsamhället som förklarade skillnaderna mellan regionerna.

Definition av socialt kapital

Vad innebär då socialt kapital? Några av de tidigare forskare som använde termen var Jane Jacobs, Pierre Bourdieu, James Coleman och Alejandro Portes (se översikt i Woolcock 1998, Woolcock & Narayan 2000). Putnam talar ofta om det sociala kapitalet i svepande termer kring nätverk, kontakter, medborgaranda och medborgerliga normer. Det kanske vanligast använda citatet från hans text som brukar användas som en definition är denna:

"Social capital here refers to features of social organization, such as trust, norms, and networks, that can improve the efficiency of society by facilitating coordinated actions" (Putnam 1993:167)

Som vi ser, är det tre helt olika saker som avses i Putnams definition av socialt kapital, där exempelvis normer är en mycket komplicerad aspekt att mäta. Detta gäller även förtroende och nätverk. Socialt kapital i Putnams mening är en biprodukt av sådana sociala aktiviteter som genererar förtroende (ibid s. 167ff). I ett samhälle som har ett högt socialt kapital uppstår ofta spontana samarbeten av olika slag, till exempel genom att bönder i ett område delar maskiner med varandra eller att det uppstår så kallade roterande kreditkassor. I områden där bönderna inte litar på varandra, där köper var och en sina egna maskiner och kreditkassor uppstår inte eftersom risken att någon missbrukar dessa för egen del anses vara för stor. Det sociala kapitalet förekommer vanligast, enligt Putnam, i områden där medborgarna är aktiva och engagerade i föreningslivet, till exempel hos fågelskådningsklubbar och fotbollslag, bland Rotaryklubbar och körer (s. 91). Sammanfattningsvis kan sägas att termen socialt kapital har en geografisk, eller rumslig, konnotation. Samtidigt relaterar begreppet också till omfattningen av individernas föreningsaktiviteter. Kärnan i Putnams argumentering utgörs dock av de sociala nätverken och föreningarna. Det är dessa sammankomster som i sin tur antas generera det generaliserade förtroende (socialt kapital) som i sin tur antas främja medborgarandan, förtroendet för politiska institutioner och som gör att dessa institutioner levererar de

resultat som befolkningen förväntar sig (Putnam 1993:167ff, Putnam 2000:19ff, Putnam m fl 2003:2ff).²⁷

En fråga man kan ställa sig är vilken kausaliteten skulle vara för detta antagande?²⁸ Putnam utvecklar tyvärr inte själv någon längre diskussion kring denna orsaksmekanism, men genom att göra en välvillig tolkning tänker jag mig att om medborgare är aktiva i nätverk där varje person har fler kontakter med vänner och ytliga bekanta, där kommer dessa medborgare att vara lära känna varandra bättre, relativt de medborgare utan sådana kontakter. Den *sociala kontrollen*²⁹ ökar och det sociala priset för att bli en *friåkare* (eng. *free rider*)³⁰ ökar (Olson 1965, Ostrom 1990). Färre personer tar risken att bli en friåkare, eftersom risken är stor att det får sociala konsekvenser för honom eller henne. Transaktionskostnaderna i samhället minskar, eftersom medborgarna, genomsnittligt sett, litar på varandra oftare. Dessutom är tillgången till många 'ytliga bekantskaper' (eng. *the strength of weak ties*) en resurs som har visat sig betydelsefull, och enligt Granovetters logik kan man tänka sig att dessa ytliga bekantskaper i lokalsamhället även bidrar till förmedling av lediga jobb, affärskontakter och nyttig information. Man kan även tänka sig att sådana ytliga bekantskaper bidrar till ett större förtroende för den lokalt förda politiken (se vidare Granovetter 1973, 1974, 1985). Ökat antal ytliga bekantskaper i

---

²⁷ Putnam menar att alla nätverk omkring en person genererar detta *sociala kapital*, han skriver till exempel att "Networks of community engagement foster sturdy norms of reciprocity: I'll do this for you now, in the expectation that you (or perhaps someone else) will return the favor." (Putnam 2000:20). Samtidigt är Putnam medveten om de negativa sidorna av samma kommittära nätverk, sådana där Oklahoma-bombaren Timothy McVeigh ingick, eller Ku Klux Klan (s. 21f). Strategier för att skilja på dessa verksamheter är dock inte särskilt utvecklade av Putnam.

²⁸ En *kausal mekanism* är en orsaksförklaring som på ett mer ingående sätt beskriver varför ett förlopp sker. Termen *kausal mekanism* bör användas relativt strikt och för samhällsvetenskapliga frågeställningar är begreppet *social mekanism* oftast mer befogad (Hedström & Swedberg 1998).

²⁹ Begreppet *social kontroll* används bland annat inom kriminologin (eng. *social monitoring*). I den lilla byn (i historisk mening), antas att de sociala kontakterna mellan invånarna var så många att detta ledde till en indirekt kontroll av byinvånarnas beteenden. Därmed minskade risken att gällande normer kränktes. Idag diskuteras bland kriminologer och andra hur den sociala kontrollen kan återupprättas. Relationer som liknar den historiska byn måste återskapas inom urbana miljöer, i relation till överutnyttjade naturresurser osv för att en effektivare normefterlevnad ska kunna nås (Crawford 2002, Ds 1996:59, jfr Ostrom 1990).

³⁰ Med *friåkare* avses enligt ekonomisk teori sådana personer som överutnyttjar kollektiva system eller överenskommelser för egen vinnings skull. En person som utnyttjar bostadsbidragen genom att lämna falska uppgifter och på så sätt får ut mer pengar än berättigat, kan sägas vara en friåkare. Han eller hon utgår från att risken att bli upptäckt är tillräckligt liten. Det är rationellt för den enskilde individen att agera som en friåkare, medan om alla personer i systemet skulle göra detsamma resulterar det i att hela programmet bryter samman - och alla hamnar i sämsta tänkbara läge, inklusive den initalie friåkaren. När tidsdimensionen läggs till denna spelmodell framkommer det att det som verkade rationellt vid första steget faktiskt inte är en rationell strategi över tid (Elster 1979, Ostrom 1990).

lokalsamhället skulle genom minskade transaktionskostnader och ett ökat informationsutbyte kunna leda till att lokalsamhället har så många ögon på vad politikerna och byråkraterna gör, att det är en dålig idé att inte leverera den service som utlovats.

I förlängningen kan det tas för sannolikt att sådana sociala kontakter och nätverk leder till att det politiska förtroendet stärks. Ett skäl kan vara att fler medlemmar i lokalsamhället har direkta eller indirekta kontakter med politiker. Ett annat kan vara att de politiska institutionernas utformning är mer förankrade, integrerade och i överensstämmelse med de normer som civilsamhället har i dessa frågor. Ett tredje skäl kan vara att uppfattningar kring det demokratiska styrelsesättets villkor och utformning utsätts för en vidgad *diskursiv*³¹ kommunikation som bidrar både till utformandet och legitimeringen av de demokratiska tankegångarna och som minskar skillnaderna mellan olika dissidenter.

Kritiken av teorin om det sociala kapitalet

Flera olika forskare har rest invändningar gentemot Putnams arbete och här följer en sammanställning av andras och min egen kritik.

En *första* invändning är att Putnam drar slutsatsen att socialt kapital ger fungerande politiska institutioner. Men kausaliteten skulle precis lika gärna kunna vara tvärtom, att det är de fungerande institutionerna som genererar ett socialt kapital ute i civilsamhället (Levi 1996, Rothstein 2003, äv. Zucker 1986). Denna kritik innebär att kausaliteten är omvänd, det spelar ingen roll alls hur mycket man får befolkningen att organisera sig inom föreningslivets ramar så länge som samhällets institutioner är instabila och inte garanterar medborgarnas beskydd. Denna kritikpunkt är avgörande för den här avhandlingens uppläggning. Genom att pröva giltigheten i Putnams och Tylers teorier, hoppas jag kunna tillföra resultat som har betydelse för denna diskussion.

---

³¹ Med *diskursiv* avses den process där flera olika parter ingår i ett pågående samtal. Under samtalets gång kommer nya fakta på bordet, och parternas kunskap blir mer komplex och de får fördjupad insikt i olika slags förutsättningar. En diskursiv process kan sägas vara ett lärande samtal (jfr Dryzek 1990).

Det *andra* problemet snarast understryker det första problemet om vad som kom först och vad som kom sedan. Putnam spårar förklaringen till det sociala kapitalet till de italienska regionernas historia i kapitlet *Tracing the Roots of the Civic Community*. I detta avsnitt görs en historisk-institutionell analys som i princip hävdar att Syditalien präglades av ett normandiskt styre som senare formade de feudala patron-klient-förhållandena. I norr däremot, etablerades stadsstater med horisontella relationer mellan hantverkargillen och handelsmän. Detta tyder på att civilsamhället formar sig utifrån den organisationsprincip som gäller för den *lokala maktens normstruktur*.³² Problemet med detta slags resonemang är att det blir en oändlig regress, det finns socialt kapital i Norditalien därför att det fanns där från början, och de lokala politiska strukturerna formades utifrån en horisontell princip, och därför kom det sociala kapitalet att genereras i detta samhälle. Vad som gör detta avsnitt i Italienstudien särskilt problematiskt är med vilka kriterier som just renässansperioden utväljs som viktig för det sociala kapitalets vardande, medan till exempel den fascistiska perioden på 1920-talet inte nämns alls (Berman 1997a, Tarrow 1995). Om Putnam har rätt med detta kapitel, är det dessutom de institutionella faktorerna som i längden förklarar varför demokratin fungerar, inte individernas aktiviteter i föreningslivet.

Den *tredje* invändningen är att det inte alls behöver vara under förenings-engagemanget som det sociala kapitalet utvecklas. Det kan också vara så att det är de personer som redan har ett högt socialt kapital som just engagerar sig i föreningslivet. Dietlind Stolle har visat att det sker en *självsektionsprocess* där medborgare som redan har relativt högt förtroende för andra människor också är de som blir aktiva inom föreningslivet (Stolle 1998). Frågan är varifrån detta förtroende kom ifrån från första början? Eric Uslaner menar att förtroende formas under de tidiga processerna i livet inom ramen för familjen (Uslaner 2002). Detta innebär att den oberoende variabeln backas ett steg bakåt, från föreningslivet och självsektion, till normer som förmedlas i individens barndom. Denna invändning innebär att roten till tilliten i samhället ska sökas på andra områden än just inom föreningslivet och nätverken.

Ett *fjärde* problem är att Putnam i sina analytiska distinktioner inte tydligt redovisar när han diskuterar de olika typer av data som hans forskarlag har insamlat. Data från

---

³² En hierarkisk lokal stat ger ett hierarkiskt strukturerat lokalsamhälle, medan en horisontellt strukturerat lokalstyre skulle resultera i ett horisontellt civilsamhälle.

intervjuer med regionföreträdare blandas med sex enkätundersökningar, statistiska mått på regionernas prestationer och experiment som testade gräsrotsbyråkraternas respons (eng. *responsivity*) gentemot olika slag av förfrågningar (Putnam 1993:13f). Hur har analyserna av dessa individdata, elitdata, och regionspecifika data genomförts i praktiken? Jag menar att en sådan diskussion saknas i *Den fungerande demokratin*. Sådan typ av dokumentation är nödvändig vid det forskningsmässiga kravet på replikerbarhet, det vill säga att premisserna för analyser bör göras så tydliga att nästa forskare kan ha en möjlighet att återupprepa analyserna.

Ett femte problem är att begreppet socialt kapital är svårt att operationalisera tydligt och klart. Ekonomiskt kapital mäter vi i kronor och ören, men hur mäter vi egentligen nätverk och relationer? Eller ett begrepp som kan omfatta individer såväl som geografiska områden? Hur definierar vi formella eller informella nätverk, eller hur mäter vi mer *partikulära* föreningsverksamheter i förhållande till de som i huvudsak är *generaliserade*? Bönder som lånar maskiner av varandra inom en och samma by, men absolut inte av bönder ifrån grannbyn, agerar dessa egentligen inte partikulärt? Dessa svårigheter får vi leva med som 'brus' i analyserna. I mina kommande analyser används förekomst av olika nivåer av föreningsengagemang, men jag har inte möjlighet att vikta olika slag av mer generaliserade föreningsengagemang gentemot de som kan bedömas som mer partikulära. Jag kommer dock att genomföra bivariata redovisningar av det politiska förtroendet inom olika föreningstyper, i enlighet med Mark Warrens resonemang om *bridging* och *bonding social capital* (Warren 1999, 2001).

Trots denna lista av invändningar är Putnams studie mycket intressant och kommer att inspirera till mycken fortsatt forskning.³³ Putnams frågeställning utgör en av kärnfrågorna inom statsvetenskapen, nämligen frågan om relationen mellan medborgarna och staten. Att förstå hur medborgarnas politiska förtroende är beskaffat, är av intresse för den som långsiktigt vill förstå demokratins förutsättningar att fortbestå (Przeworski m fl 1996). För att återvända till den första kritikpunkten, den om en fungerande stat ger ett förtroendefullt samhälle eller tvärt om, så kommer inte heller jag undan med en bevisning som rätar ut alla frågetecken. Jag kan diskutera relationerna mellan Putnams och Tylers teorier ställda gentemot det

---

³³ Antalet publicerade artiklar om socialt kapital har ökat från några enstaka år 1991 till nästan 250 år 2001 (Rothstein 2003:77).

politiska förtroendet, men de kausala orsaksförhållandena, vad som kom först och vad som kom sedan, kan endast visas med paneldata. Sådana data har jag tyvärr inte till mitt förfogande. Med en något lägre ställd ambitionsnivå, kan jag dock utifrån tidigare forskning argumentera för rimligheten i vad som kommer först och vad som kommer senare. Kommande analyser kommer också att bidra med pusselbitar i dessa avseenden.

Varför använda teorin om det sociala kapitalet för att förklara politiskt förtroende?

Är det relevant att pröva teorin om det sociala kapitalet i relation till det politiska förtroendet? *Making Democracy Work* hade i huvudsak de regionala institutionernas prestation (eng. *performance*) i fokus som den beroende variabeln, men Putnam hänvisar även till opinionsdata, där medborgarnas nöjdhet (eng. *citizen satisfaction*) och institutionell prestation samvarierade högt med varandra ($r=.84$)³⁴. Flera efterföljande forskare har föreslagit att socialt kapital kan utgöra en användbar teori vid förklaringen av variationer i politiskt förtroende (Holmberg 1996, Inglehart 1999b, Newton 1999, 1997, Nye, Zelikow & King 1997, Pharr & Putnam 2000, Rothstein 1998).

Min motivering till valet av denna teori behöver dock förtydligas ytterligare. Den forskning som Putnam representerar har kommit att benämnas neo-Toquevilleansk eftersom den i en modern tappning åter hyllar förekomsten av ett aktivt föreningsliv och de föreningsorganiserade medborgarna. När fransmannen Alexis de Tocqueville reste omkring i USA på 1830-talet förvånades han av medborgarnas förmåga till organisering för att genomföra de egna angelägenheterna. I sina brev hem till Frankrike rapporterade denne statsman om de nya bosättarnas organisationsförmåga. Ett berömt citat lyder;

---

³⁴ Putnam 1993:77.

"Americans of all ages, all conditions, and all dispositions constantly form associations. They have not only commercial and manufacturing companies, in which they all take part, but associations of a thousand other kinds, religious, moral, serious, futile, general or restricted, enormous or diminutive. The Americans make associations to give entertainments, to found seminars, to build inns, to construct churches, to diffuse books, to send missionaries to the antipodes; in this manner they found hospitals, prisons and schools. (...) Wherever at the head of some new undertaking you see the government in France, or a man of rank in England, in the United States you will be sure to find an association." (Alexis de Tocqueville 1930/1981:403f)

Allt sedan Tocquevilles dagar har föreningslivet antagits bidra till samhällets bästa. Föreningslivet sett med de Tocquevilles ögon, och även med Almond och Verbas ögon, är en förklaring till hur det kommer sig att medborgare engagerar sig i gemensamma angelägenheter och politik.

Jag vill återge ännu ett citat, ur en svensk lärobok i statskunskap som användes under 1960-och 70-talen,

"Det tillhör den politiska vetenskapens och medborgarkunskapens självklara sanningar att organisationerna spelar en stor roll i de moderna, välutvecklade demokratierna i allmänhet och i Sverige i synnerhet. Tillsammans med den lokala och regionala självstyrelsens organ och de politiska partierna utgör särskilt de större organisationerna *den viktigaste praktiska skolan för demokratisk fostran*. Organisationerna fungerar, liksom staten, landstingskommuner och kommuner, enligt representativa, demokratiska regler. Organisationerna kan därför med fog göra gällande att de talar å sina medlemmars vägnar. (Andrén & Lundblad, 5:e upplagan, 1972:28) [*min kursivering*]³⁵

Föreställningen om föreningslivet som en skola i demokrati har starka rötter i hela Skandinavien (se t ex Gundelach & Torpe 1997, Hadenius 1999, Hooghe & Stolle 2003, Klausen & Selle 1995, Oscarsson 1974, Petersson m fl 1998, Torpe 1998), och har legat till grund för dess starka folkrörelsetradition. Allt sedan Oscar I år 1846 donerade 300 riksdaler banco till Stockholms bildningscirkel har staten på olika sätt stött folkrörelsernas och studieförbundens verksamheter, och sedan 1920-talet har ett motiv varit att främja demokratin (Lindgren 1999:224).³⁶ Det kan anses som en bred

---

³⁵ Att jämföras med följande citat ur Demokratiutredningens slutbetänkande: "I föreningslivet utvecklas demokratiskt tänkande. Man lär sig samarbeta och utveckla ett ömsidigt förtroende för varandra. Där jämkas medlemmarnas åsikter samman till gemensamma idéer och strävanden. Beslut fattas, för vilka deltagarna tvingas ta ett gemensamt ansvar." (SOU 2001:1, s. 196)

³⁶ På senare år har dock föreningslivet genomgått betydande förändringar, särskilt betydelsefullt har varit att organisationer och studieförbund i allt högre grad får öronmärkta pengar som ska användas till vissa

accepterad uppfattning att folkrörelserna i Sverige har fungerat som *demokratins växthus* (SCB 2003, Petersson m fl 1998:62f). Från folkrörelserna har många politiker rekryterats och inom de korporativa arrangemangen odlades under många år en samförståndsanda mellan politiker, fackliga organisationer och näringsliv (Lewin 1992, Rothstein 1992).

På samma gång är det sedan länge belagt inom statsvetenskapen att medborgarnas föreningsaktiviteter mycket väl kan innebära att de starkaste, mest utbildade och rikaste grupperna i samhället engagerar sig inom föreningar, intresseorganisationer och lobbynätverk för att främja särintressen snarare än allmänintressen. Det finns inga garantier att ökat föreningsdeltagande inte skulle leda till ökade skillnader mellan olika intressen i samhället (Cohen & Rogers 1995, Esaiasson & Gilljam 2000, Falkemark 1999, Holmberg 2002, Lewin 1992, 1988, Micheletti 1994, Naurin 2001, SOU 1999:121, Rothstein 1992, Uhrwing 2001, Wilson 1981, Öberg 1994). Det förefaller angeläget att för svenska förhållanden genomföra en samlad prövning på såväl mikro- som makronivå för de utsagor som Putnam gjort gällande i de båda fallen Italien respektive USA.

Teorin om de juridiska institutionernas legitimitet

En av de viktigaste invändningarna som har gjorts gentemot teorin om det sociala kapitalets betydelse är att det är de fungerande, rättvisa institutionerna som bidrar till att tillskapa det sociala kapitalet ute i civilsamhället, vilket innebär att kausaliteten går i motsatt riktning än vad Putnam hävdade (Levi 1996, Zucker 1986).

Historikern Lynne Zucker drar utifrån sin egen forskning slutsatsen att flera olika sorters institutioner var viktiga förtroendeskapare under den tidigare industrialiseringen i USA. En pålitlig byråkrati, ett fungerande rättsväsende och tillförlitliga ekonomiska institutioner var avgörande för förtroendeproduktionen i det amerikanska samhället (Zucker 1986:101). Margaret Levi är en annan forskare som har företrätt denna ståndpunkt, hon skriver:

---

typer av verksamheter (uppdragsutbildning i samarbete med AMU eller vård av t.ex. missbrukare genom Stadsmissionen). De generella ekonomiska bidragen minskar, vilket får till konsekvens att föreningslivet inte i samma utsträckning utövar rollen som medborgarnas röst. I stället blir de serviceproducenter till den offentliga sektorn (se vidare Johansson 2001 och Lindgren 1999).

"To use my language, what made the citizens contingently consent in some countries and not in others? Trust in government is one of the keys to explaining the variation. There also needed to be rules and institutions that were transparent and procedurally fair and that had mechanisms for ensuring the credibility of government actors' policy promises" (Levi 1996:51).

Om det är så att det politiska förtroendet i högre grad bestäms av hur rättvisa de institutionella procedurerna uppfattas, är det en empiriskt viktig uppgift att klargöra detta. Margaret Levi stödjer sig främst på psykologen Tom Tylers forskning, som återkommande har visat att det finns ett samband mellan uppfattning om rättvisa procedurer och beredskap att lyda de regler olika institutioner föreskriver, främst de rättsliga (Tyler 2002, 2001a och b, 1998, 1990). Tyler konstaterar följande i boken *What is it about government that Americans dislike?*³⁷

"My studies of people's evaluations of legal and political authorities indicate that both performance evaluations and attitudes about the legitimacy of legal authorities are linked to evaluations of the fairness of the procedures used by authorities to make decisions and determine policies. This procedural justice effect suggests that the roots of public support for law and government lie in citizen assessments of the manner in which government authorities exercise their authority." (Tyler 2001a: 233)

Även Bo Rothstein konstaterade redan 1998 i en artikel att

"[d]et tyder på att den statscentrerade hypotesen får visst stöd i våra data, dvs. att det sociala kapitalet i samhället kan vara orsakat uppifrån, dvs. av hur väl de politiska institutionerna fungerar och då inte minst de som är förknippade med rättsstaten." (Rothstein 1998:168)

Kanske är det viktigare för det politiska förtroendets skull att satsa på att rättsväsendets institutioner uppfattas som rättvisa, snarare än att befrämja ökat föreningsdeltagande och nätverk ute i civilsamhället? Detta är även en fråga huruvida det är mikro- eller makroförklaringar som bäst låter oss förstå det politiska förtroendets beskaffenhet.

---

³⁷ Redaktörerna till denna bok, Hibbing och Theiss-Morse, formulerar denna slutsats: "[w]e are struck by the frequency with which theories and findings suggest explanations based on the way government works and not explanations on what government produces. (...) Again, it is not what government does but how it does it that seems to be telling." (Hibbing & Theiss-Morse 2001:243f).

Definition av institutioner

Vad är då en institution? Kort kan man säga att en institution är detsamma som de spelregler som kringgärdar mänsklig aktivitet av olika slag, *the rules of the game* (Douglas 1986, March & Olsen 1989:126, Rothstein 1996:145). En institution kan vara av mer eller mindre formell karaktär och Rothstein skiljer ut fyra typer av politiska institutioner, a) institutioner för att fatta kollektiva beslut och för att reglera allmänintresset, b) institutioner för att implementera (genomföra) fattade beslut, c) institutioner för att lösa konflikter och tvister, samt d) institutioner som kan utfärda straff och sanktioner gentemot regelöverträdare (Rothstein 1996). Alla mänskliga organisationer behöver dessa slags funktioner (beslut, genomförande, medling, sanktionering) vare sig det rör sig om företag, kommuner eller staten. Olika samhällen utformar sina olika institutioner, men de flesta samhällen har haft någon person eller grupp som har uttolkat samhällets rådande normer och regler i dessa avseenden.

Institutioner i en allmän bemärkelse består av system av regler och rutiner som är sanktionerade genom formella beslut (Rothstein 1996), men politiska institutioner kan även beskrivas som arenor för konkurrerande intressen (Sjöblom 1968, jfr March & Olsen 1989). Personer som arbetar inom dessa institutioner styrs såväl av formella regler på arbetsplatsen (hur fastställs ett domslut, hur bereds ett ärende, hur väcks ett initiativ) som av informella normer (hur man går klädd, vilka samtalsämnen man tar upp på kafferasten, hur man bemöter klienter). Normer vandrar från institutionerna till medborgarna, och med medborgarna (den allmänna opinionen) tillbaka in till institutionerna.³⁸ Det är förändringen i dessa normer som gör att institutioner, rutiner och regelverk successivt förändras.

Jag vill dock särskilja begreppen *rättsliga* och *politiska institutioner*. Som jag tidigare har argumenterat, inräknar jag inte de juridiska, polisiära eller militära institutioner till de politiska. Det finns två orsaker till denna analytiska tudelning. De rättsliga institutionerna är exekutiva och underställda folkstyret. De kan därmed inte inräknas bland statsmaktens aktörer på input-sidan, utan tillhör verkställighets-

---

³⁸ Hur normer såväl som institutioner förändras är svårt att fastställa, även om den kausala riktningen antagligen är dubbelriktad. Rothstein beskriver att institutionell förändring kan ske genom a) slumpmässighet, b) evolutionär förändring, eller c) när strategiska aktörer agerar målinriktat (Rothstein 1996:153). Kingdon har även föreslagit att *kriser* är en bidragande orsak till sådan förändring (Kingdon 1984). Dylika frågeställningar tas upp inom ämnet rättssociologi (ssk Hydén 1997).

makten. Jag stödjer mig här bland annat på det faktum att svenska domstolar och svensk förvaltning är förhållandevis självständig relativt den beslutsfattande makten (Nordquist 2001).³⁹ Detta förhållande är givetvis inte detsamma i andra länder, i USA har domstolsväsendet till exempel betydligt större prägel av politiska förhållanden. Maktindelning mellan *juridik*, *politik* och *verkställighet* (*byråkratin*) implicerar att rättsväsendet inte sysslar med politik. Enligt Holmström kan detta antagande vara rimligt 'i normalfallet' (1998:41).

Enligt Tom Tyler är det de rättvisa procedurerna som i hög grad bestämmer vår vilja att efterleva de regler som olika samhällsinstitutioner föreskriver (eng. *compliance*) (äv. Levi 1998). Många forskare har talat om betydelsen av institutionell prestation (eng. *performance*) och detta har ofta då mätts med serviceleverans eller ekonomiska indikatorer (Funk 2001). Mindre ofta ställs frågan hur de politiska procedurerna går till. Ett exempel kan vara en sekvens från en valdebatt. Om tv-publiken uppfattar att alla debattörer har samma chans att göra sin röst hörd, ökar deras sammantagna förtroende för politikerna (Funk 2001, jfr Cappella & Jamieson 1997) Ett annat exempel kan hämtas från rättsväsendet: om medborgarna uppfattar att lagöverträdare behandlas lika, alla fortkörare eller drogmissbrukare behandlas lika oavsett social klass, då ökar förtroendet för rättsväsendet och politiken i sin helhet (jfr Tyler 1990). Ett tredje exempel är skattemyndigheten: om skattemyndigheten uppfattas som effektiv är inte lika betydelsefullt för att få in skatten, som om medborgarna uppfattar att reglerna för skatteuppbörden är rättvisa och att lika fall behandlas lika (jfr Laurin 1986).

Tyler menar att det är av central betydelse att skilja på prestation (eng. *performance*) i två avseenden: a) substantiell prestation och b) proceduriell prestation. Den förstnämnda typen menar han är relativt betydelselös då det gäller efterlevnad eller systemlegitimitet. Det spelar alltså ingen roll om medborgarna tycker att polisen gör ett bra jobb för att de också ska lyda lagen och leva efter dess regelverk. Det avgörande är att dess regler uppfattas som rättvisa och lika för alla (Tyler 2001a:231, Rothsten 2002:190ff). Orsaken skulle kunna vara följande. I ett samhälle där statens kärnfunktioner (polisen, rättsväsendet och militären)⁴⁰ uppfattas som godtyckliga,

---

³⁹ Däremot är skillnaden mellan rättsväsendet och den övriga statsförvaltningen inte lika tydlig.

⁴⁰ I politisk teori utpekas dessa som de primära funktioner som åtminstone den mest minimala staten bör ha. Dessa förutsätts även finnas i mer omfattande statssystem (Locke 1960, 1998, Nozick 1974).

där är det politiska förtroendet mycket lägre än i samhällen där dessa kärnfunktioner uppfattas som rättvisa, förutsebara och i allmänhetens tjänst. När medborgare uppfattar rättsväsendet som opålitligt, minskar deras personliga trygghet i samhället. Risken att den personliga friheten inskränks på godtyckliga grunder ökar, och medborgarna "straffar" de ansvariga på *input*-sidan med ett lägre politiskt förtroende. I mildare fall kanske ansvarig justitieminister blir orsak till ett lägre politiskt förtroende hos befolkningen, i mer allvarliga fall kanske förtroendet för alla politiker och alla partier minskar. I värsta fall minimeras förtroendet för demokratin som helhet.

Kritik av teorin om rättvisa institutioner

Ett intrikat problem uppstår dock här. Är det möjligt att förklara det politiska förtroendets variation med faktorer som handlar om det politiska systemets processer? Eller formulerat på ett annat sätt: kommer den oberoende förklaringen alltför nära den beroende? Huvudproblemet är ifall det är möjligt att använda uppfattningar om olika delar av statens verksamhet för att förklara det politiska förtroendet. Jag hävdar att det vore djupt tragiskt för statsvetenskapens förmåga att leverera förklaringar, om vi inte lyckas visa att vissa erfarenheter eller uppfattningar om de offentliga institutionerna kan ha ett samband med den sammanlagda förtroendebedömningen. Det vore rimligt att individer är kapabla att dra slutsatser baserade på erfarenheter, kunskap, rykten, media eller liknande, och kan därav bestämma sitt politiska förtroende. Det förefaller enögt att tro att endast individförklaringar på mikronivå (klass, utbildning, ålder, SES-faktorer) kan bidra till förståelsen av det politiska förtroendet.

Det är därför av central betydelse att undersöka huruvida uppfattad proceduriell rättvisa påverkar det politiska förtroendet, så som Tyler har hävdad. Då Tyler i huvudsak har prövat detta med avseende på juridiska institutioner, menar jag att det även i det svenska fallet verkar rimligt att i första hand pröva hypotesen med avseende på just dessa institutioner. Genom att använda denna förklaring för det *juridiska området*, medan det som ska förklaras är *politiskt förtroende*, som ju hör till de politiska institutionernas inputsida, ökas avståndet mellan dessa två faktorer något (jämfört med om jag hade använt *rättvisa procedurer inom politiken* som oberoende variabel).

Antagandet att *förtroende för rättvisa juridiska institutioner* går att pröva som förklaringsfaktor stöds av forskning som visar att allmänheten i sina mentala bedömningar skiljer ut polis och domstolsväsende i en egen dimension (*den samhällsbevarande*)⁴¹, skild från de politiska institutionerna (regering, riksdag, politiska partier, kommunstyrelser)⁴².

Faktoranalysen innebär att vi undersöker om det finns olika underliggande dimensioner i hur människor värderar olika samhällsinstitutioner, och det visar sig att det går att belägga att det finns fyra sådana skilda dimensioner inom svenska folkets institutionsförtroende. Resultaten i tabell 2.4 nedan redovisar vilka dessa är.

Tabell 2.4 Dimensioner i förtroendet för offentliga institutioner (RSOM 2000)⁴³

Förtroende för...	Komponent			
	1 Politik	2 Samhällsbevarande	3 Socialsverige	4 Medier/opinion
De politiska partierna	.74	.17	.19	.18
EU-kommissionen	.73	.52	-.12	.00
Regeringen	.74	-.12	.35	.13
Riksdagen	.72	.00	.37	.11
Europaparlamentet	.71	.54	-.14	.00
Kommunstyrelserna	.48	.17	.34	.26
Kungahuset	-.13	.64	.25	.00
Storföretagen	.11	.64	.00	.14
Svenska kyrkan	.00	.49	.31	.00
Bankerna	.20	.47	.16	.26
Förenta Nationerna (FN)	.19	.42	.16	.11
Polisen	.12	.16	.68	.00
Sjukvården	.11	.00	.66	.00
Domstolarna	.18	.31	.52	.00
Försvaret	.17	.36	.48	.00
Grundskolan	.14	.10	.45	.29
Universitet/högskolor	.00	.30	.36	.27
Radio och TV	.00	.16	.00	.78
Dagspressen	.11	.23	.00	.75
De fackliga organisationerna	.43	.00	.24	.46
Förklarad varians (procent, roterad)	17	12	12	9

Kommentar: Faktoranalys med varimaxrotation (principalkomponentsanalys). Totalt 50 procents förklarad varians. Motsvarande analyser har genomförts av Holmberg & Weibull 2001 och rubrikerna för faktor 1-4 har lånats från deras analys. Svarsalternativen från enkäten var 1=Mycket stort förtroende, 0=Mycket litet förtroende. Kaisers kriterium=1 (jfr Kim & Mueller 1978a och b).

⁴¹ I denna dimension inkluderas även kungahuset, storföretagen, Svenska kyrkan och bankerna

⁴² Rättsväsendets institutioner faller ut i en egen dimension i faktoranalyser över tid (Holmberg & Weibull 2004, 2002, 2001, 2000, 1999, 1998, 1997. Ingen faktoranalys redovisades 2003).

⁴³ Valet av datamängd är Riks-SOM 2000, och detta är den viktigaste mängden som senare kommer att användas för hypotesprövningen på nationell nivå.

De fyra olika oberoende dimensioner som utfaller utifrån svarspersonernas svar är (exempel inom parentes):

- den politiska sfären (de politiska partierna, regering och riksdag)
- den samhällsbevarande sfären (kungahuset, svenska kyrkan, bankerna)
- Socialsverige (polisen, sjukvården, domstolarna och försvaret)
- den mediala (dagspress, radio och TV).

Dessa resultat är även förenliga med Assarsons resultat, där han genom en dimensionsanalys av systemtilltron visat att *institutionsförtroendet* (förtroende för kommunala och statliga myndigheter, riksdagen och partier) är skilt från *tilltro till rättsstaten* (ojämlik behandling i domstol, tjänstemän tar mutor, personnummer används utan skäl osv).⁴⁴ Däremot är den mer problematiskt att *förtroende för domstolarna* korrelerar även med den politiska dimensionen (1) med Pearson's $r=0.18^{**}$ och *förtroende för polisen* korrelerar med den politiska dimensionen $r=.12^{**}$. Detta visar att den beroende variabeln och den oberoende ligger varandra förhållandevis nära, vilket också är att vänta då båda dessa är institutionella faktorer på makronivå (IV). Korrelationerna är dock förhållandevis låga, och jag bedömer att det är meningsfullt att fullfölja analyserna. Lösningen på detta problem står att finnas dels på det teoretiska planet och dels på det operationella. Den teoretiska delen har redan behandlats⁴⁵, men jag återkommer i de empiriska kapitlen till hur jag löser detta rent operationaliseringsmässigt. Största vikten kommer att läggas vid att använda oberoende indikatorer som i så låg grad som möjligt liknar de indikatorer som mäter politiskt förtroende.

En *andra* potentiell kritik som har diskuterats i anslutning till Tylers arbete är att politiskt deltagande inte alls bidrar till ökad legitimitet, utan till minskad (Hibbing & Theiss-Morse 2002b). Tyler har ju bland annat analyserat personers uppfattning om möjligheten att göra sin röst hörd i samband med olika former av myndighetsutövning (Tyler 1990, 1985, Lind & Tyler 1988). En tolkning av detta

---

⁴⁴ Enligt Assarssons analys hamnar förtroendet för domstolarna under rubriceringen *institutionsförtroende*, men med den lägsta korrelationen i gruppen (0,64). Dock är det frågor som ringar in *rättssäkerhetsfunktionen* i dimension två (tilltro till rättsstaten) som också är vad jag vill ringa in i föreliggande arbete (Assarson 1995).

⁴⁵ På sidorna 73-77 där jag diskuterar att exempelvis tilltro till rättsstatens processer inte är samma sak som förtroende för det politiska samhället (I), de politiska institutionerna (II) eller de politiska aktörerna (III).

argument skulle kunna vara till deltagardemokraternas fördel, ökat deltagande i myndighetsutövningen leder till ökad politisk legitimitet (jfr Barber 1983, Dryzek 1990, Habermas 1984). Hibbing och Theiss-Morse diskuterar i sin artikel huruvida detta antagande stämmer. De resultat de kommer fram till är att möjligheten att göra sin röst hörd enbart har betydelse om man tror att detta har påverkat utfallet (Hibbing & Theiss-Morse 2002). Om svarspersonerna har fått vara med och göra sin röst hörd, men de är övertygade att detta inte hade någon som helst betydelse, då har denna *voice*-funktion snarast bidragit till ett minskat politiskt förtroende. Om svarspersonerna däremot är av uppfattningen *min röst spelade roll*, då ökar acceptansen för det slutliga utfallet. Författarna diskuterar detta resultat avslutningsvis i boken *What is it About Government that Americans dislike?* De säger där att Tylers resultat är viktiga och intressanta, men bör inte tolkas som att ökat faktiskt deltagande förespråkas. Snarast är det känslan av att ha haft möjlighet att argumentera för sin sak, även om detta aldrig har förverkligats, denna känsla är den avgörande (Hibbing & Theiss-Morse 2001a:247). Detta är också den ståndpunkt som förfäktas i *Stealth democracy*, där samma forskare rekommenderar en mer passiv demokratiform, där väljarna kan hålla sig informerade om politiken men inte själva delta i den annat än vid de allmänna valen (Hibbing & Theiss-Morse 2002). Min tolkning här i avhandlingen är inte heller att det är det faktiska deltagandet som är relevant för Tylers teori. Däremot kommer bland annat upplevd möjlighet att påverka politiska beslut att användas som en indikator bland flera andra. Vad gäller det faktiska deltagandets betydelse kommer detta också att prövas, men då med utgångspunkt i Putnams teori.

2.3 Den preliminära modellen

Jag har nu presenterat en större mängd teorier som på olika sätt gör anspråk på att kunna förklara variation i politiskt förtroende. Utifrån det breda genomslag som teorin om det sociala kapitalet har fått, och den förankrade uppfattningen om föreningslivets roll som en skola i demokrati, har jag valt Putnams teori som en huvuduppgift för denna avhandling att pröva. Inte minst är det viktigt att klargöra huruvida denna teori är giltig på mikronivå, makronivå eller båda. Den tyngsta kritiken gentemot denna teori har varit att det är fungerande och rättvisa institutioner som möjliggör att tillit och föreningsaktivitet uppstår i civilsamhället. Om denna kritik stämmer, är det rimligt att anta att det finns ett samband mellan uppfattningar om rättsväsendets funktionssätt och det politiska förtroendet, de som har högre

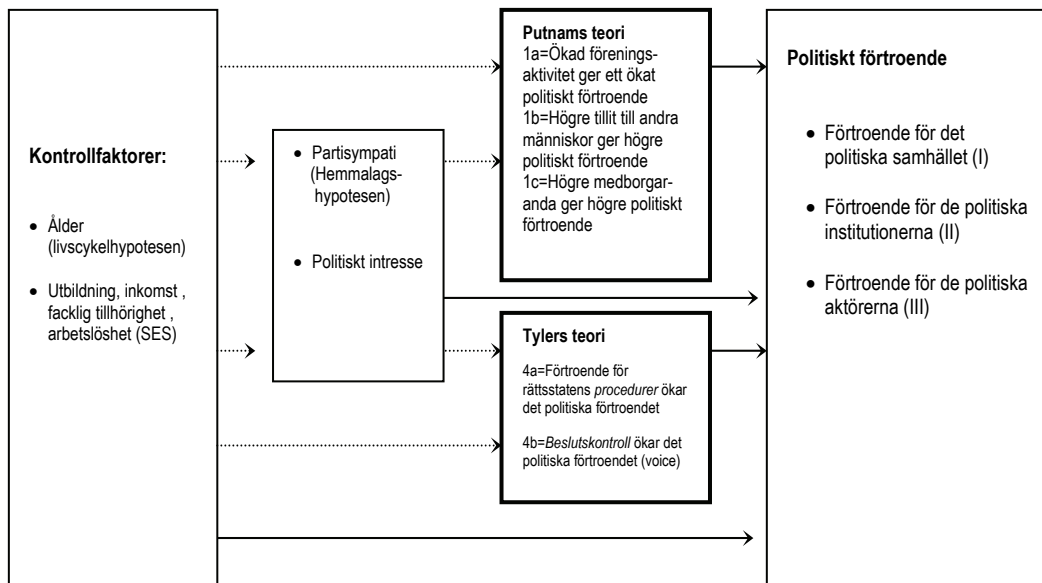
politiskt förtroende är också nöjdare med rättsstatens sätt att fungera. Huvuduppgiften som vidare ska undersökas är huruvida det är Putnams eller Tylers teorier som bäst kan förklara det politiska förtroendet – eller om båda bidrar till denna förklaring.

Den preliminära modellen – ett kartblad att orientera efter

En rad olika kontrollvariabler presenterades tidigare i detta kapitel, liksom de huvudhypoteser som ska prövas utifrån Putnams och Tylers teorier. Avhandlingens huvudfråga, orsaker till variation i det politiska förtroendet, kan hänföras till fält (IV) i Mishler och Roses modell, en subjektiv evaluering av institutionella förhållanden. Tylers teori kan i huvudsak hänföras till samma kategori, medan Putnams teori har bäring både på mikro- och makronivå i fält (I) och (II). Detta förhållande gör det förstås mer troligt att Tylers teori kommer att bekräftas, men kriteriet för att förkasta hypoteser är inte att några andra hypoteser har fått större eller starkare effekter. Det huvudkriterium som genomgående kommer att tillämpas framöver är huruvida signifikanta effekter står att finna eller ej.

De kontrollfaktorer och huvudhypoteser som har diskuterats i detta kapitel, kan nu låta specificera den preliminära modell som ligger till grund för kommande analyser. Denna preliminära modell ligger till grund för de empiriska tester som senare på mikronivå i Sverige och i Västra Götaland.

Figur 2.1 Den preliminära modellen för att förklara politiskt förtroende (mikronivå)

Kommentar: Den preliminära modellen är i första hand relevant för analyserna på mikronivå (kapitel 3 och 4), men en förenklad version av den kommer även att användas på makronivå (kapitel 5). Därför återges här endast hypoteserna på mikronivå (1a, 1b, 1c samt 4a och 4b). Streckade pilar motsvarar indirekta samband, heldragna pilar motsvarar direkta samband. I kommande analyser redovisas nästan uteslutande direkta effekter (heldragna pilar).

Denna kan sägas utgöra ett stöd för i vilken ordning analyserna genomförs, och den vägledande strukturen i denna modell är "the funnel of causality"⁴⁶ eller den ordning man kan anta att olika faktorer påverkar svarspersonernas politiska förtroende.

2.4 Sammanfattning

Det finns en nästan oändlig mängd preliminära förklaringar till det politiska förtroendets variation. Pharr kallade det *the litany of candidate causes* och Hibbing och Theiss-Morse skrev att *[e]xplanations for Americans' unhappiness with*

⁴⁶ Begreppet är hämtat ur *The American Voter* (Campbell m fl 1960). Det innebär att en persons attityd formas utifrån olika egenskaper och erfarenheter i livet. De *primära* orsaksfaktorerna ligger längst bak i analyskedjan (kön, ålder, utbildning etc). De *sekundära* orsaksfaktorerna antas inträffa senare i livet, till exempel kan politiskt intresse anses vara ett resultat av utbildning. *Tertiära* faktorer kan vara erfarenheter under det senaste året, till exempel erfarenheter av välfärdsstaten. Utifrån dessa antaganden byggs ordningsföljden i statistiska analyser, där man arbetar med olika "block" av variabler.

government are as plentiful as grains of sand (Hibbing & Theiss-Morse 2001:243, Pharr 2000:173). En samling av de vanligaste förklaringarna redovisades i tabell 2.1a och b, varur jag har valde att diskutera de som förefaller mest rimliga utifrån den svenska kontexten. I avsnitt 2.1 sorterades dessa förklaringar in i Mishler och Roses typindelning, beroende på vilken nivå olika förklaringar befinner sig (mikro- eller makro), eller beroende på vilken teorityp förklaringarna närmast kan hänföras till (kulturteorier eller institutionella teorier). Bland de förklaringar som diskuterats, avgränsar jag mig bort ifrån vissa av dem i det fortsatta analysarbetet (främst mediaförklaringar och faktisk performance eller serviceleverans). Andra förklaringar kommer att finnas med i mycket begränsat hänseende, då kontroll kommer att genomföras för till exempel livscykelteorin (ålder), SES, ekonomiska förklaringar (inkomst, facklig tillhörighet och arbetslöshet) samt hemmalagshypotesen.

Huvuduppgiften är att pröva relevansen hos de förklaringar som Robert Putnam och Tom Tyler har presenterat. Teorierna är valda utifrån det motsatsförhållande som de har intagit i den akademiska debatten på senare år. Putnams teori förefaller mycket angelägen att pröva givet den ställning som föreningslivet tillskrivs då det gäller dess roll som *demokratins växthus*. Kritiker av denna teori menar att fungerande institutioner måste tillförsäkras i första hand. Först när sådana garanterar medborgarnas grundtrygghet finns det utrymme för medborgarna att också engagera sig i civilsamhällets olika aktiviteter.

Det är ingen lätt uppgift att pröva sanningshalten i dessa teser. En svårighet är att mäta om det är vissa delar av statens aktivitet som förklarar medborgarnas politiska förtroende, och hur vet man att man inte mäter samma sak två gånger (problemet med att oberoende och beroende variabler kommer för nära varandra)? Detta är ett problem jag ska försöka lösa så gott det går längre fram vid formulerandet av användbara indikatorer. Eftersom både processförklaringarna utifrån Tylers teori och det politiska förtroendet båda kan härledas till fält (IV) i Mishler och Roses indelning, så är förhandstipset att det blir lättare för Tylers hypoteser att klara sig, i jämförelse med Putnams. Den empiriska prövningen väntar dock på att klargöra huruvida så är fallet.

"Vi bruker modeller til å forstå eller forklare processer. Ved modellbygning settes ens begrepsmessige og teoretiske fantasi på prøve – ved testning av modellen prøves ikke bare modellen, men også ens empiriske fantasi. [...] Modeller er for vitenskapen det metaforer er for poesien – selve kjernen i virksomheten."

Gudmund Hernes 1979:19f

Det är nu dags att påbörja den empiriska prövningen av de hypoteser och den preliminära modell som fastlades i föregående kapitel. Kapitlet inleds med en kortare översikt över hur hypotesprövningen kommer att läggas upp i kapitel tre, fyra och fem. Därefter följer en genomgång av hur det politiska förtroendet har förändrats i Sverige över tid. Jag kommer även att diskutera hur några av förklaringsvariablerna har förändrats över tid. Detta ska ses som en inledande orientering, innan arbetet att pröva Putnams och Tylers teorier inleds. Först redovisas bivariata analyser, därefter följer de multivariata. Genom att pröva vilka kontrollfaktorer som inte har något samband med politiskt förtroende, kommer några av dessa inte att ingå i de senare analyserna.

Hypotesprövningens design och data

En komplikation som inträder, men som också kan ses som en fördel, är att den beroende variabeln skiftar mellan nivåerna. På nationell nivå i detta kapitel utgörs den beroende variabeln av de tre indikatorer som tillsammans bildar ett index som jag kallar *nationellt politiskt förtroende, NPF*. Dessa indikatorer är nöjdhet med demokratin, förtroende för de svenska partierna och förtroende för svenska politiker. I kapitel fyra skiftar jag fokus till den kommunala nivån, där kommer den beroende variabeln att utgöras av indexet *kommunalt politiskt förtroende, KPF*. Detta består av indikatorerna nöjdhet med den kommunala demokratin, kommunstyrelsen samt förtroende för kommunpolitiker. I kapitel fem aggregeras detta index för varje kommun i Västra Götalandsområdet. Varje kommun som har ett tillräckligt antal svarande tillskrivs därmed ett medelvärde i politiskt förtroende, och det är variationen mellan dessa medelvärden som analyseras i detta kapitel. Designen på mikro- respektive på makronivå får till följd att den beroende variabeln från

teoretiska utgångspunkter är densamma i alla tre empiriska kapitel, men i praktiken är det indikatorer på olika nivåer som används. Aggregerat kommunalt politiskt förtroende kommer då att tecknas KPF (makronivå).

Vilka datamängder har då valts för dessa analyser? Ett avgörande kriterium är förstås att indikatorer för både Putnams och Tylers hypoteser ska finnas med parallellt i datamängder på både nationell nivå och för boende i Västra Götaland. Genom frågeinstrument som jag själv haft möjlighet att utforma, uppfylldes detta krav i och med Riks-SOM¹ och Väst-SOM-undersökningarna år 2000². En begränsning är dock att indikatorer för Tylers resonemang inte ställdes i den nationella undersökningen. Därför råder vissa begränsningar i analysen på nationell nivå.

En anteckning om hur data redovisas

De data som redovisas i det följande kommer inte helt att följa samma redovisning som använts av föregående forskare. När olika förtroendenivåer tidigare har redovisats har vanligen *balansmättet* använts (jfr Holmberg & Weibull 2004, 2003, 2002, 2001, 2000 osv). Balansmättet innebär ett pedagogiskt sätt att redovisa andel positiva minus andel negativa. Som vi ser i figur 3.1 omfattar det gängse balansmättet den andel av svarspersonerna i en undersökning som svarat positivt på en fråga samt de som har svarat negativt. Men en grupp svars personer utelämnas i balansmåttsredovisning, nämligen de som har svarat "Varken stort eller litet förtroende" – mittenkategorin. Många gånger då det gäller förtroendefrågor är andelen respondenter som har markerat just för denna mitemellankategori 40-50 procent av alla de personer som har besvarat frågan.³

---

¹ För en utförlig dokumentation av detta material, se Lithner 2001 samt enkätformulär i Holmberg & Weibull 2001. Svarsfrekvensen i Riks-SOM 2000 var 63 procent efter att hänsyn tagits till det naturliga bortfallet. Bruttourvalet var 6.000 personer i Sverige och 3.546 enkäter besvarades.

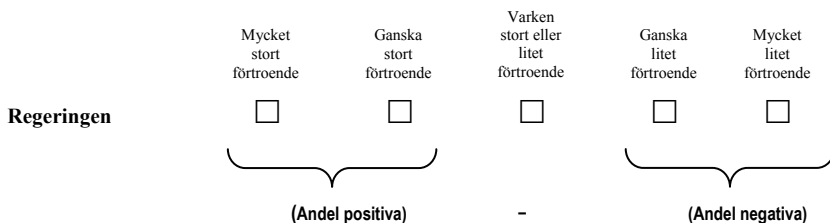
² Detta material finns utförligt dokumenterat av Åsa Nilsson i Nilsson, L red. 2002. Enkätformulär finns också redovisade i samma volym. Ett stort tack riktas här till *Svenska Kommunförbundet* samt till *Brottsförebyggande rådet* som finansierade dessa undersökningsfrågor.

³ Följande procentandel har i Riks-SOM 2000 svarat "Varken stort eller litet förtroende" på frågorna om a) Förtroende för regeringen (40), b) Förtroende för riksdagen (45), Förtroende för domstolarna (35), och Förtroende för polisen (45).

Figur 3.1 Beskrivning av hur balansmått redovisas

Fråga: Hur stort förtroende har Du för det sätt på vilket följande samhällsinstitution sköter sitt arbete?

Det vanligaste är att balansmättet anger övervikt åt endera hållet och dessa skillnader överdrivs något genom detta redovisnings sätt. Om mittenkategorin är större är visserligen jämförbarheten mellan de två olika måtten mer jämbördiga, men ju mindre mittenkategorin är, desto större skillnader kan de olika måtten komma att innebära. Låt oss titta närmare på detta i tabell 3.1 nedan.

Tabell 3.1 Exempel på hur balansmättet kan överdrivas i jämförelse med medelvärdesmått (1)

	Antal svars-personer	Andel positiva	Andel "Varken eller"	Andel negativa	Balansmått andel positiva minus andel negativa	Medelvärdes-mått max-min*	Variation
A	1000	45	10	45	0	61 - 39	50 +/-11
B	1000	35	20	45	-10	56 - 36	46 +/- 10
C	1000	15	40	45	-30	46 - 32	39 +/- 7
D	1000	15	70	15	0	54 - 46	50 +/- 4

Kommentar: Tabellen visar olika fiktiva räkneexempel med balansmättsmetoden respektive med medelvärdesmetoden. Medelvärdesmått utgår från följande kodning: "Mycket stort förtroende"=1, "Ganska stort förtroende"=0.75, "Varken stort eller litet förtroende"=0.5, "Ganska litet förtroende"=0.25 och "Mycket litet förtroende"=0. (*)= Maximalt eller minimalt medelvärde beräknas enligt följande: (maximalt, exempel A) (450 personer * 1.0) + (100 personer * 0,5) + (450 personer * 0,25) ger ett högsta möjliga medelvärde 0,6125. (Minimalt, exempel A) beräknas så här: (450 personer * 0,75)+(100*0,5)+(450*0), vilket blir 0,3875 i medelvärde. I tabellen ovan har talen multiplicerats med 100 för ökad jämförbarhet med balansmättet.

Vi ser i tabell 3.1 att *balansmättet* kan resultera i olika märkliga effekter. Balansmättet 0 på rad A beskriver en population på 900 personer, medan 100 personer har svarat 'varken stort eller litet'. Samtidigt tillskrivs samma balansmåttvärde på rad D, men där beskriver detta värde uppfattningen hos endast 300 personer medan 700 personer 'har varken stort eller litet förtroende'. Balansmättet förutsätter en skala där maxvärdet är +100 och minimivärdet är -100, totalt alltså 200 enheter. Medelvärdesmättet förutsätter ett maxvärde +100 och ett minimivärde som är 0. Därmed är medelvärdet även tolkningsbart i procentenheter.

I kommande analyser är variablerna regelmässigt kodade mellan 0 och 1, och för att nivåredovisningarna i de bivariata analyserna lägre fram ska överensstämja med de grafiska nivåredovisningarna som strax följer, har jag valt att genomgående redovisa medelvärde-mått i stället för balansmått.

Tabell 3.2 Exempel på hur balansmättet kan överdrivas i jämförelse med medelvärde-mått (2)

	Antal svars-personer	Andel 'mycket stort'	Andel 'ganska stort'	Andel 'Varken eller'	Andel 'ganska litet'	Andel 'mycket litet'	Balans-mått	Medelvärde-mått
E	1000	30	15	10	30	15	0	54
F	1000	25	20	10	25	20	0	51
G	1000	20	25	10	20	25	0	49
H	1000	15	30	10	15	30	0	46

Kommentar: För beskrivning av beräkning enligt medelvärdemetoden, se kommentar till tabell 3.1

Ett annat problem för balansmättet är att den dåligt redovisar förändringar som äger rum mellan kategorierna 'mycket stort' och 'ganska stort' (eller mellan 'ganska litet' och 'mycket litet'). Tabell 3.2 ovan visar vilka effekter detta kan innebära. Beroende på fördelningen mellan dessa kategorier, ger medelvärde-mättet mer uttömmande redovisning av data. I tabell 3.2 kan resultat som enligt balansmättet ger värdet 0, enligt medelvärde-mättet ge värdet 54 såväl som 46. Jag har valt att använda medelvärde-mått i kommande grafiska redovisningar, för att vara konsekvent gentemot efterföljande bivariata redovisningar. I realiteten är dock skillnaden mellan de två redovisningsmetoderna inte särskilt stor. De exempel som givits ovan är ganska sällsynta svarsfördelningar. En grafisk jämförelse mellan de två redovisnings-metoderna återges i Appendix A.

En anteckning om användandet av index

Låt mig även säga något om användningen av index innan vi går vidare. I de följande empiriska analyserna refererar jag återkommande till olika index, och jag skall här beskriva vad som menas med dessa. Ett analytiskt index är en variabel eller en analysfråga som egentligen består av flera frågor. En generell formel för ett summerat index (som jag kommer att använda) är följande:

$$PF_{\text{index}}=A+B+C$$

Indexet *politiskt förtroende*, PF, kan bestå av indikatorerna A, B och C. Dessa indikatorer motsvaras av olika frågor som har ställts i en enkätundersökning, och ett

exempel kan vara att A motsvarar *förtroende för demokratin*, B motsvarar *förtroende för politiska partier* och C motsvarar *förtroende för politiker*. Alla tre frågor mäter svarspersonernas inställning till den generella frågan om '*politiskt förtroende*', samtidigt som varje fråga är formulerad ur en specifik aspekt. I detta exempel kan de svars personer som har minst politiskt förtroende att svara 'mycket litet förtroende' i alla tre avseenden, medan de som har det högsta politiska förtroendet kan svara 'mycket stort förtroende' på alla tre frågor. Genom att använda index ökar möjligheten att behandla en ordinalskala (rangordningsbar) som en kvot- eller intervallskala, vilket underlättar till exempel regressionsanalysen.

Summerade index också blir starkare, mer *robusta*, om de sätts samman av flera olika frågor kring ett fenomen. Därmed minimeras risken för slumpmässiga fel. I statistiska undersökningar tolkar människor olika frågeställningar på olika sätt, olika frågeställningar kan konnotera till olika aspekter av ett fenomen. Fenomenet politiskt förtroende är inte lätt att tydligt ringa in. Ett sätt för forskaren att försäkra sig om att kikarsiktet är rätt inställt på geväret är att använda flera pipor – flera olika frågor – i den statistiska undersökningen. Man kan dock inte föga samman vilka frågor som helst till ett index, utan de bör vara så pass likartade att de ger en hög gemensam korrelation med varandra. Detta brukar prövas genom Chronbach's α , tumregeln är att α ska vara minst 0.70 (Spector 1992:31f). Givetvis måste också ett summerat index ha en teoretisk konsistent motivering till varför vissa frågor kan sammanfogas till ett index. Dessa motiveringar diskuterades i kapitel ett för det politiska förtroendets del.

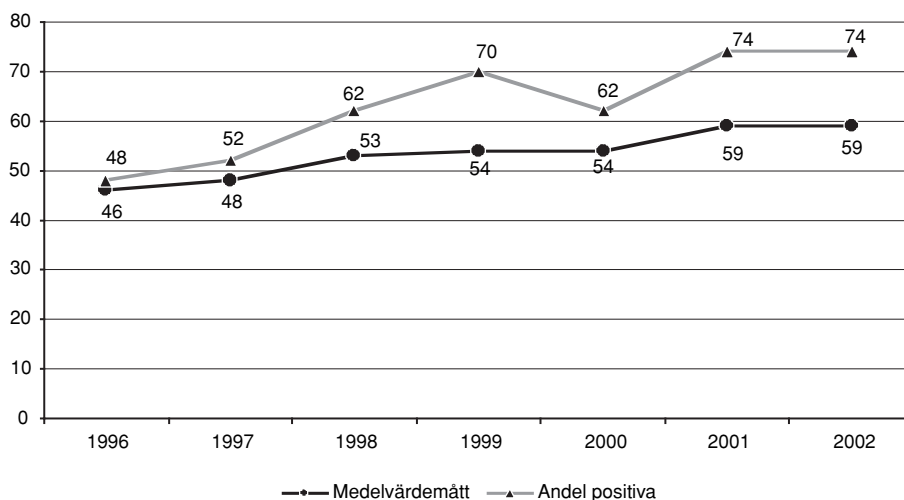
3.1 Nationellt politiskt förtroende i Sverige över tid

Avhandlingens definition av politiskt förtroende bygger vidare på Eastons begreppsuppfattning om politiskt stöd, som kom att modifieras av Norris så sent som på 1990-talet (Easton 1975, Norris 1999). Jag utgår ifrån en modifierad version av Norris begreppsmodell som uppdelar begreppet i tre nivåer; *förtroende för det politiska samhället* (1), *förtroende för de politiska institutionerna* (2) och *förtroende för de politiska aktörerna* (3). Vad jag kommer att göra härnäst är att redovisa kända svenska data för hur det politiska förtroendet i Sverige har förändrats i dessa avseenden över tid. Eftersom data är tillgängliga i varierande grad, kommer tids-horisonterna att variera något.

Förtroende för det politiska samhället (1)

Förtroendet för det politiska samhället kan indikeras av flera olika frågor, men det enda frågeinstrument som ställts kontinuerligt under sju år lyder: *På det hela taget, hur nöjd är Du med det sätt på vilket demokratin fungerar i Sverige?* Denna indikator introducerades i svenska SOM-undersökningar 1996, men den har även ställts i Europabarometerundersökningarna sedan 1976. Indikatorn mäter den mest diffusa nivån av politiskt förtroende, den inkluderar både demokratin som idé och dess praktiska funktion i just vårt land. Därmed mäter den också det diffusa stödet för det politiska systemet i sin helhet (Fuchs m fl 1995:330). Easton menar att detta diffusa stöd är mer varaktigt över tid, det påverkas inte av enskilda politiska incidenter och det utgör en långsiktig reservoar för medborgarnas passiva stöd. Däremot kan inte ett politiskt system vila enbart på detta diffusa stöd (Easton 1975:445). Resultaten från BiG-projektet visade att stödet för demokratin i de europeiska länderna sammantaget legat mellan 50 och 60 procent sedan 1970-talet, och det något ökade stödet över tid stod faktiskt de unga för (de så kallade post-materialisterna) (Fuchs m fl 1995:350).

Figur 3.2 Förtroende för det politiska samhället i Sverige

Kommentar: I figuren redovisas frågan *På det hela taget, hur nöjd är Du med det sätt på vilket demokratin fungerar i Sverige?* Svarsalternativen var 'Mycket nöjd' (1), 'Ganska nöjd' (.67), 'Inte särskilt nöjd' (.33) och 'Inte alls nöjd' (0). Medelvärdet har multiplicerats med 100. Även det interna bortfallet på 1-2 procentenheter har kodats med 0 (medelvärde). Andel positiva motsvarar en kodning där positiva svar (Mycket/ganska nöjd) kodats 1 och negativa svar (Inte särskilt/allt/nöjd) har kodats med 0. **Källa:** Riks-SOM 1996-2002.

Som figur 3.2 visar har medborgarnas tillfredsställelse med demokratin ökat med 13 procentenheter under åren 1996 till och med år 2002 (mätt med medelvärde) och med 26 procentenheter (mätt i andel som gett positivt svar).

Slutsatsen av denna redovisning är att stödet för demokratin är mycket högt hos svenskarna, och det har även ökat under de senaste åren. Detta motsvarar även de resultat som redovisats av tidigare forskning (se Holmberg & Oscarsson 2004, Holmberg & Weibull 2003). Intervjuundersökningar som till exempel Valundersökningarna tenderar att överskatta medborgarnas positiva bedömning av hur demokratin fungerar, jämfört med enkätundersökningar motsvarande SOM (Holmberg 1997:339). Holmberg konstaterar också att denna indikator är 'oren', man får med både allmänna evalueringar av demokratin och dess funktionssätt, men också mer kortsiktiga aspekter från dagspolitiken (performanceeffekter). Enligt hans analys är det högutbildade yngre män från tjänstemannabakgrund som är mest nöjda med den svenska demokratin att fungera (ibid, s. 342, 350). I jämförande europa-forskning, visar det sig att svenskarna är bland de nöjdaste folken i Europa, då det gäller bedömningen av det egna landets demokrati (Holmberg & Weibull 2003:13).

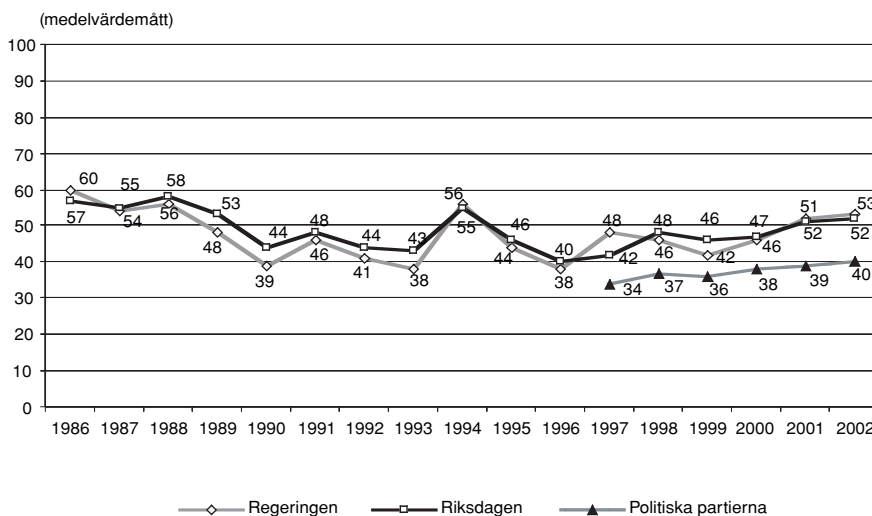
Förtroende för de politiska institutionerna (2)

Som jag skrev i kapitel ett, kommer jag att begränsa begreppet *politiska institutioner* till de centrala verksamheter som befinner sig på den politiska styrningssidans *input*-sida. Institutioner som regering, riksdag, och partier är självskrivna här, däremot är varken juridiska institutioner eller andra exekutiva delar av statsmakten relevanta vad gäller den beroende variabeln. Tre olika indikatorer finns tillgängliga i detta avseende i Riks-SOM-materialet, nämligen

- Hur stort förtroende har Du för det sätt på vilket följande samhällsinstitutioner och grupper sköter sitt arbete? Svartalernativ 'Regeringen'
- Hur stort förtroende har Du för det sätt på vilket följande samhällsinstitutioner och grupper sköter sitt arbete? Svartalernativ 'Riksdagen'
- Hur stort förtroende har Du för det sätt på vilket följande samhällsinstitutioner och grupper sköter sitt arbete? Svartalernativ 'De politiska partierna'

En redovisning av förtroendet för riksdag och regering under åren 1986–2002 följer i figur 3.3 samt förtroendet för de politiska partierna 1997–2002.

Figur 3.3 Förtroende för de politiska institutionerna nationellt i Sverige

Kommentar: Den fråga som ligger till grund för ovanstående frågor är *Hur stort förtroende har Du för det sätt på vilket följande samhällsinstitutioner och grupper sköter sitt arbete?* a) Regeringen; b) Riksdagen; c) De politiska partierna. Svartalternativen är femdelade, (Mycket stort förtroende=1), (Ganska stort förtroende=.75), (Varken stort eller litet förtroende=.5), (Ganska litet förtroende=.25) och (Mycket litet förtroende=0). År 1987 utgör dock ett undantag, då var svartalternativen fydelade, (Mycket stort=1), (Ganska stort=.67), (Ganska litet=.33) och (Mycket litet=0). Antalet svarspersoner varierar mellan 1542 personer (1991) och 3522 personer (1998). Personer som inte har svarat på någon delfråga (internt bortfall) har räknats med i basen. Dessa har kodats 0 och motsvarar mellan 1 till 2 procent. Samtliga medelvärden har multiplicerats med 100. **Källa:** Riks-SOM 1986-2002.

Figuren ovan skiljer sig från de redovisningar som Holmberg och Weibull tidigare redovisat i så måtto att jag har valt att använda medelvärde-mått i stället för balansmått. Det huvudsakliga resultatet är detsamma. Det politiska förtroendet för de politiska partierna har ökat sedan 1997, då medelvärdet låg på 34. År 2002 uppmättes medelvärdet 40, och man kan därmed säga att förtroendet för de politiska partierna har ökat med 6 procentenheter.

Vad gäller förtroendet för regering och riksdag är förtroendet något högre för riksdagen. Detta beror på att allmänheten som inte sympatiserar med den sittande regeringens parti(er), de kan i något högre grad sympatisera med riksdagen som helhet. Sett över tid är det politiska förtroendet relativt rörligt och det har främst två orsaker. Den ena orsaken till institutionsförtroendets rörlighet är den *elektorala cykel* som innebär att förtroendet för de politiska institutionerna ökar under valår (Brothén 1999, 1998, Holmberg 1993, 1999:112). Detta är ett internationellt känt och

dokumenterat fenomen (jfr Marsh 1998, Norris 1997, Reif 1984, Reif & Schmitt 1980).⁴ Tolkningen är att partierna och deras medarbetare då exponeras mer för allmänheten, de finns tillgängliga på torgmöten och de utsätts för medial granskning. Denna närkontakt eller berördhet ökar i regel allmänhetens förtroende för dessa samhällsinstitutioner (jfr Holmberg & Weibull 2004:71).

Den andra orsaken till det politiska institutionsförtroendets rörlighet är knuten till sakfrågor av olika slag (Holmberg & Weibull 2004). Förtroendet för regering och riksdag föll 1988–1990 till följd av den ekonomiska kraschlandningen och den arbetslöshet som därefter följde. Populariteten ökade för dessa institutioner i samband med 'arbetslöshetsvalet' 1994 då sysselsättning och lösningar på den ekonomiska krisen stod i debattens fokus (Gilljam & Holmberg 1995:148). Åren därefter, 1995 till 1997, kom de politiska skandalerna att avlösa varandra. Mona Sahlins Tobleroneaffär och flera kommunala affärer kom att dominera debatten om våra politiska institutioner (Johansson 2004). I samband med att ekonomin förbättrades vände det politiska förtroendet något uppåt, och troligen kom även terrorattentaten i USA år 2001 att bidra till uppgången (jfr Holmberg & Weibull 2004:58). Under valåret 2002 uppmättes medelvärdena 52/53 för regering och riksdag, men de högsta nivåerna uppmättes trots allt under periodens inledning. 1986 noterades medelvärdena 60/57 för regeringen respektive riksdagen, vilket är cirka 20 enheter mer jämfört med bottennoteringarna 1993 och 1996.

Generellt sett är det dock viktigt att framhålla att förtroende för de politiska institutionerna, som här har mätts med regering, riksdag och politiska partier, detta förtroende befinner sig på intet sätt i något krisläge. De olika politiska skandaler som utspelades under 1990-talet har inte resulterat i något oåterkalleligt förlorat förtroende. Även om de två åren efter framgångsåret 1994 följdes av betydligt minskade nivåer (från 55 till 40 för riksdagen), så har en successiv återhämtning skett. År 2002 var förtroendet för riksdagen åter 52. I sin helhet låg det politiska förtroendet relativt stabilt under 1990-talet, om man bortser från den elektorala cykeln och den extraordinära förtroendetopp som uppmättes 1994. Den förtroendepågång som kan utläsas för de politiska partiernas del är också viktig att notera. Partierna har under 1990-talet upplevt en kraftgång med minskande medlemsantal

---

⁴ Pippa Norris skriver exempelvis "[i]n a cyclical pattern, governing parties often experience a fall in support in second-order contests, particularly in the mid-term period, as people treat the contest as an opportunity to protest against the incumbent administration." (Norris 1997:112).

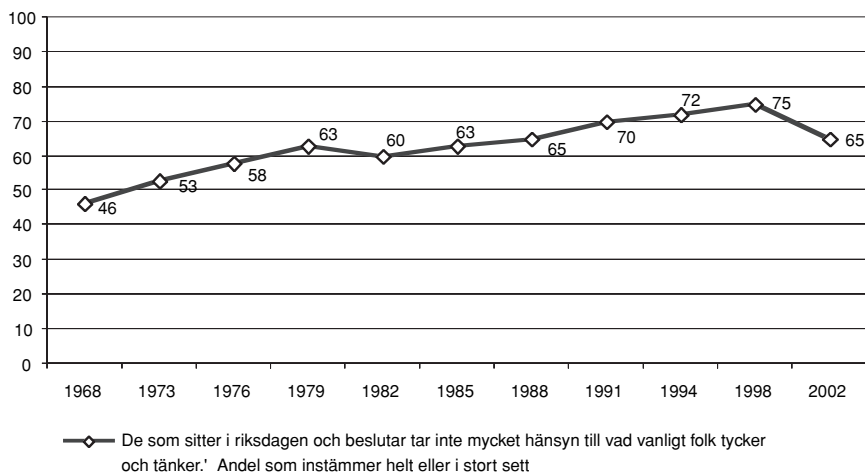
och svårigheter att rekrytera medlemmar (Petersson m fl 2000, Widfeldt 1999). Även om förtroendet för partierna är lägre jämfört med förtroendet för riksdag och regering, så har dessa ändå stärkt sitt förtroendekapital på senare år.

Förtroende för de politiska aktörerna (3)

Frågor som indikerar det mest specifika politiska förtroendet, förtroendet för politiska aktörer, har ställts tidigare i olika undersökningar. I Valundersökningarna har man sedan 1968 använt sig av ett intervjuupstående, *De som sitter i riksdagen och beslutar tar inte mycket hänsyn till vad vanligt folk tycker och tänker*. Frågan är av påståendekaraktär och redovisas i figur 3.4. Den här typen av frågor bör betraktas med viss skepsis nivåmässigt, eftersom svarspersoner vid en intervjusituation lätt ger instämmande svar på denna typ av påståenden (Holmberg 1981:160).⁵ Det är alltså lättare att få jakande svar på cyniska påståenden av detta slag.

Figur 3.4 Politisk misstro för de politiska aktörerna

(procent instämmande)

Källa: Valundersökningarna 1968-2002. Tabell 3.4 ovan finns redovisad i Holmberg och Oscarsson 2004: 249. Svarsalternativen var: a) instämmer helt, b) instämmer i stort sett, c) i stort sett motsatt åsikt och d) helt motsatt åsikt, samt e) vet ej/vill ej svara.

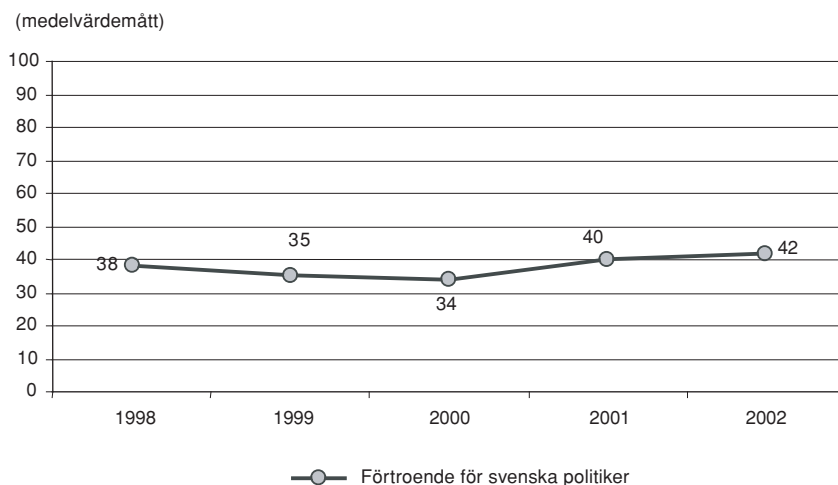
Förändringstendensen över tid är dock pålitlig, det är uppenbart att andelen svarspersoner som instämmer i påståendet har ökat betydligt sedan 1960-talet.

⁵ Påståendefrågorna om politikerförtroende fanns inte med i 1970 års valundersökning.

En liknande fråga har ställts i Riks-SOM-undersökningarna sedan 1998, och den redovisas i figur 3.5. Vi ser här att förändringarna mellan dessa år inte är särskilt dramatiska, men mätperioden är också betydligt snävare.

Figur 3.5 Politiskt förtroende för svenska politiker (Riks-SOM)

Källa: Den fråga som ställdes var *Allmänt sett, hur stort förtroende har Du för svenska politiker?* Svarsalternativen var a) mycket stort förtroende (100), b) ganska stort förtroende (67), c) ganska litet förtroende (33) eller d) mycket litet förtroende (0). **Källa:** Riks-SOM 1998-2002.

Om vi jämför nivåerna för medelvärde-måttet för förtroende för det politiska samhället, de politiska institutionerna och de politiska aktörerna, finner vi att förtroendet ligger högst för det politiska förtroendet i samhället (54), medan förtroende för regering och riksdag ligger på 46 respektive 47, och den lägsta förtroendenivån har de politiska aktörerna (34). Nämnade jämförelsevärden är medelvärde-mått för år 2000.

I det index över politiskt förtroende som kommer att användas ingår den ovan redovisade indikatorn *förtroende för svenska politiker*. Då denna fråga har ställts endast i Formulär 1, kommer jag att komplettera indexet med en fråga som ställts i Formulär 2, *Allmänt sett, hur stort förtroende har Du för det sätt på vilket följande*

yrkesgrupper sköter sitt arbete? [politiker]. Jag bedömer denna fråga som likvärdig med den som presenterades i figur 3.5 ovan.⁶ Så här långt kan följande slutsatser konstateras gällande det politiska förtroendet på nationell nivå i Sverige:

- Svenskarna har blivit nöjdare med hur den svenska demokratin fungerar. Detta resultat kan konstateras trots att detta har mätts under en relativt kort tidsperiod, 1996-2002.
- Svenskarnas förtroende för de politiska institutionerna är relativt rörligt. Rörligheten påverkas av de elektorala cyklerna och av 'stora händelser'.
- Förtroendet för de politiska aktörerna, politikerna, har minskat sedan 1960-talet, eller omvänt, misstron gentemot politiker har ökat. Mätningarna i Riks-SOM pekar på att ökningen i politikermisstro har avstannat. Då förtroendenivån är som lägst för just politikerna, är det troligt att den politiska misstron i samhället i första hand kan relateras till stödet för enskilda politiker.

En fråga som inställer sig här är huruvida de redovisade indikatorerna duger till att sammanfoga till ett trovärdigt (reliabelt) index? Genom att använda flera olika frågor ökas chanserna att mäta rätt, det vill säga att det verkligen är olika aspekter av det som medborgarna tänker på när vi talar om *politiskt förtroende* som också mäts med detta index.

$$NPF_{\text{index}} = F_{\text{demokratin}} + F_{\text{regeringen}} + F_{\text{riksdagen}} + F_{\text{politiska partierna}} + F_{\text{svenska politiker (F1)}} + F_{\text{yrkesgruppen politiker (F2)}}$$

Genom ett test för Cronbach's α erhålls ett värde om 0.86 för de fyra förstnämnda indikatorerna ovan plus $F_{\text{svenska politiker (F1)}}$. När istället $F_{\text{yrkesgruppen politiker (F2)}}$ inkluderas i indexet blir Cronbach's $\alpha=0.85$. Därmed är det lämpligt att konstruera ett index för nationellt politiskt förtroende, NPF, som kommer att användas som beroende variabel senare i detta kapitel. Dock ska en närmare titt först göras på de oberoende förklaringsfaktorerna.

⁶ Internkorrelation kan inte prövas, då frågorna återfinns i var sin delundersökning, Formulär 1 respektive Formulär 2.

3.2 Tänkbara förklaringar till det politiska förtroendet

Vad som står i fokus för avhandlingsarbetet är inte att förklara varför det politiska förtroendet ändras eller inte ändras över tid. I stället kan den övergripande forskningsfrågan formuleras så här: *Vad är det som bestämmer enskilda individers ställningstagande då det gäller det politiska förtroendet?* Under varje specifikt måttår finns det en grupp medborgare som har högt politiskt förtroende och en annan grupp som har lågt förtroende. Poängen med att pröva den preliminära modellen som utarbetades i kapitel två är undersöka i vilken mån Putnams och Tylers teorier tillför ytterligare förståelse, givet vad vi redan vet från tidigare forskning och andra (kontroll)faktorer som har visat sig betydelsefulla. Genom att pröva sådana förklaringar kan det i ett senare skede vara intressant att diskutera vad som skapar förskjutningar mellan grupper över tid eller hur det politiska förtroendet kan stärkas.

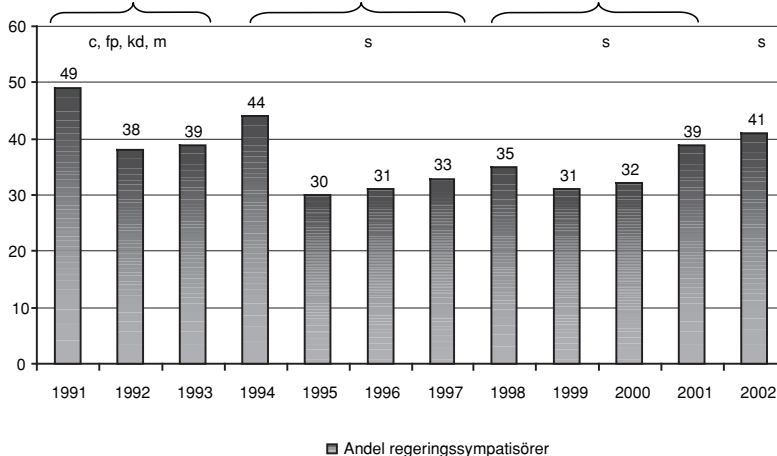
I föregående avsnitt 3.1 redovisades den beroende variabelns förändringar över tid och i detta avsnitt kommer några av de tänkta förklaringarnas förändring över tid att redovisas. Detta bidrar för läsaren (och för analytikern) med en känsla för hur olika variabler bör hanteras eller förstås. Vad som strax kommer att redovisas är ett urval av de förklaringar som diskuterades i kapitel två. De bakgrunds- respektive förklaringsfaktorer som kommer att tas upp härnäst är

- genomsnittlig sympati med regeringspartier, *hemmalagshypotesen*, 1991-2000
- medlemskap i förening, 1998-2002 (hypotes 1a)
- mellanmänniskt förtroende, 1996-2002 (hypotes 1b)
- förtroende för grannar i lokalsamhället, 2000 (hypotes 1c)
- förtroende för rättsstatens institutioner, 1991-2002 (hypotes 4a)

Bakomliggande förklaringar

En viktig bakomliggande förklaring som kommande analyser måste kontrollera för är vad Citrin och Miller menade med att 'vi tenderar att lita på dom som håller med oss', och som Sören Holmberg senare har kallat för *hemmalagshypotesen*. Om man röstat på ett parti som sedan har fått tillträde till den politiska makten, ökar förstås sannolikheten att man har högre förtroende för regeringen och därmed troligen också ett högre politiskt förtroende i allmänhet.

Figur 3.6 Medborgarnas gillande av regeringspartier 1991 – 2002 (procent)

Kommentar: Redovisningen baseras på frågan **Vilket parti tycker Du bäst om idag?** Svarepersonerna kodades enligt följande: År 1991-93 (c, fp, kd, m=1, övriga partier 0). År 1994-2002 (s=1, övriga partier 0). Kodningen baseras på vilka eller vilket parti som innehar regeringsposter. V och mp har varit stödpartier under mandatperioden 1998-2002 och fortsättningsvis även från valet 2002 och framåt. **Källa:** Riks-SOM 1991-2002, Göteborgs universitet.

I figur 3.6 redovisas genomsnittlig sympati med det parti eller de partier som satt i regeringen under åren 1991-2002. Även här kan den cykliska effekten noteras, sympati med regeringspartiet, eller partierna, är som högst under valår och sjunker därefter tillbaka.

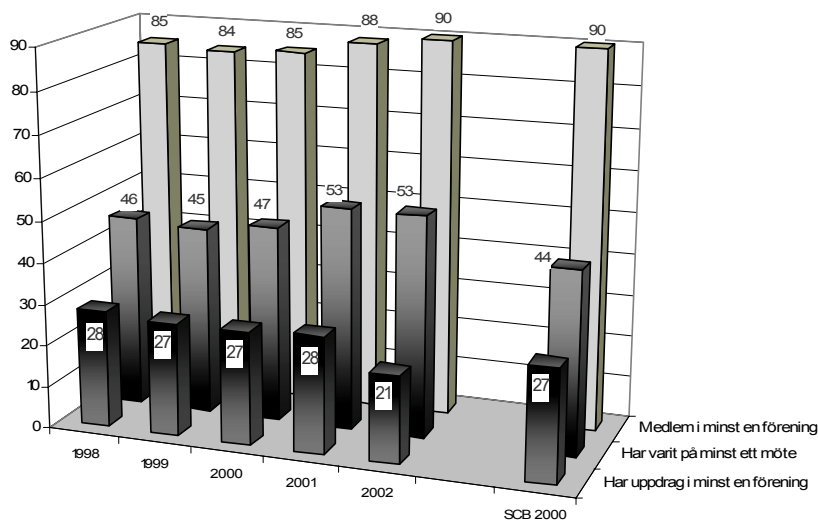
Putnams förklaringar

Jag kommer här att ta upp tre olika förklaringsfaktorer som tagits upp i anslutning till Putnams teori. Den första är *medlemskap i någon förening* 1998-2002 (hypotes 1a). I figur 3.7 noteras en total ökning av andelen medborgare som är medlem i minst en förening, från 85 procent av den svenska befolkningen år 1998, till hela 90 procent enligt Riks-SOM undersökningen 2002. Detta år togs bland annat svenska kyrkan eller annat religiöst samfund med som ett svarsalternativ, vilket bidrog till denna ökning.⁷ Om man analyserar befolkningens genomsnittliga antal medlemskap, ligger nivån på 1.8-1.9 under de tre första åren. År 2002 uppmäts 2.4 medlemskap per person, vilket innebär att fler har kryssat för att de är medlemmar i svenska kyrkan

⁷ Det var viktigt att detta gjordes eftersom Svenska kyrkan organisatoriskt skildes från staten år 2000.

eller annat samfund, jämfört med åren innan då endast alternativet 'annan förening' fångade upp en del av denna grupp.

Figur 3.7 Medborgarnas aktivitet i det svenska föreningslivet (procent av befolkningen)

Kommentar: Åren 1988 - 2002 ställdes en fråga om föreningsmedlemskap i Riks-SOM-undersökningarna. Frågan formulerades **Ange nedan vilken/vilka föreningar Du är medlem i, samt hur aktiv Du är i dessa.** Svartalternativen var (Icke medlem=0), (Medlem, men har inte varit på möte under de senaste 12 månaderna=.33), (Medlem och har varit på möte under de senaste 12 månaderna=.67) samt (Medlem och har någon typ av uppdrag=1). De föreningstyper som ingick i frågan var följande: **a) Idrotts- eller friluftsförening, b) Miljöorganisation, c) Politiskt parti (även kvinno- eller ungdomsförbund), d) Facklig organisation, e) Hyres-, bostadsrätts- eller villaägareförening, f) Kulturförening, musik, dans etc, g) Pensionärsorganisation samt h) Annan förening.** År 2001 ingick även alternativet **i) Humanitär hjälporganisation.** År 2002 ingick alternativet **j) Svenska kyrkan, frikyrka, religiöst samfund eller religiös organisation, medan alternativet Kulturförening, musik, dans etc hade utgått.** Minsta antal svarspersoner är i någon kategori är 334 (ej medlemmar). **Källa:** Riks-SOM 1998-2002 samt SCB.

Då jag bortser från ökningen 2002 så kan jag i stort konstatera att inga större förändringar inträffade under perioden vad gäller andelen av befolkningen som är medlemmar i minst en förening. Dock kan en annan viktig förskjutning inom grupperna noteras. Andelen av befolkningen som innehar ett uppdrag i minst en förening har minskat, från 28 till 21 procent. Andelen som har varit på minst ett möte har däremot ökat, från 46 till 53 procent enligt Riks-SOM-undersökningarna. Under åren 1998-2001 uppmättes den andel som innehade ett föreningsuppdrag till mer än en fjärdedel av befolkningen, medan år 2002 har detta sjunkit till omkring en

femtedel.⁸ Om detta är ett resultat av mätinstrumentet eller en reell förändring är svårt att besvara. Motsvarande förskjutning från mycket aktiva till mindre aktiva föreningsmedlemmar noterades även av SNS Demokratiråd 1998. Utifrån Medborgarundersökningarna 1987 och 1997 konstaterades då att "[f]örändringarna i föreningsmedlemskap mellan 1987 och 1997 innebär att den andel som helt står utanför föreningslivet förblivit i stort sett oförändrad. Däremot minskar den grupp som är medlemmar i många föreningar." (Petersson m fl 1998:65). En sådan tendens bekräftas här även genom Riks-SOMs mätningar.

Sammantaget ska också sägas att nivåskattningen i Riks-SOM för andelen medborgare som är medlem i minst en förening generellt ligger något lägre jämfört med de undersökningar som tillämpar intervjuer. Besöks- och telefonintervjuerna som SCB genomför leder till en viss överskattning av föreningsengagemanget då en del svars personer vill vara intervjuare till lags och gärna svarar instämmande lite oftare. Undersökningen om levnadsförhållanden i Sverige (ULF 2000) visade att 90 procent var medlem i minst en förening, ULF 92 konstaterade att 92 procent av befolkningen var medlem i minst en förening, medan MBU 1997 noterade att 93 procent var föreningsmedlemmar.⁹ Utifrån dessa undersökningar kan jag konstatera att omkring 90 procent av den svenska befolkningen är medlem i minst en förening.

Det finns en svårighet med att analysera föreningsdeltagande. Det kan från vissa håll rapporteras om alarmerande siffror från vissa förenings- eller organisationstyper där medlemskurvorna pekar nedåt. ULF-undersökningarna 1992 respektive år 2000 pekar på en sådan nedgång (SCB 1996 och 2003). Man bör dock ha i åtanke när man analyserar organisationer att det i själva idén om *nya sociala rörelser* finns en tanke om sociala rörelsers uppgång och fall (Alberoni 1984, Markoff 1996, Micheletti

---

⁸ Andelen medborgare som har ett förtroendeuppdrag i någon förening uppgick till 27 procent (2000) respektive 29 procent (1992) i ULF-undersökningarna.

⁹ Undersökningen om Levnadsförhållanden i Sverige (ULF 2000) genomfördes med 5677 svars personer. Antalet svarsalternativ var 28 stycken, och i ULF92 intervjuades 5980 personer som svarade på 29 olika föreningsfrågor. Det är troligt att resultatskillnaderna mellan MBU och ULF å ena sidan (93, 92 eller 90 procent som är medlemmar i någon förening) och Riks-SOM å den andra (85-90 procent som är medlem i någon förening), kan förklaras genom den stora skillnaden i svarsalternativ (åtta frågor istället för trettio) och att enkätmetoden ger något lägre aktivitetsnivå jämfört med intervjubaserade datainsamlingsmetoder.

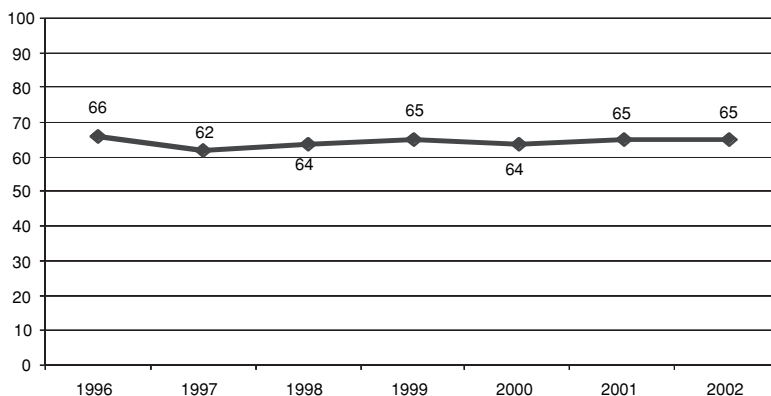
MBU 97 insamlades med hjälp av besöksintervjuer med ca 2000 personer (Petersson m fl 1998:22). Svarspersonerna i MBU97 fick ange vilka av 30 olika föreningar som de var aktiva i. Denna undersökning drog slutsatsen att "Förändringarna i föreningsmedlemskap mellan 1987 och 1997 innebär att den andel som helt står utanför föreningslivet förblivit i stort sett oförändrad. Däremot minskar den grupp som är medlemmar i många föreningar." (ibid, s. 65).

1994, Tarrow 1998, 1994). Arbetarrörelsen, nykterhetsrörelsen och frikyrkorörelsen hade sina höjdpunkter i medlemstal och engagemang under 1900-talets tidigare hälft, framför allt då de hade tydliga mål eller intressen att kämpa emot (Micheletti 1994). När flertalet av punkterna på deras dagordningar är genomförda försvinner vissa delar av medlemsengagemanget till nya organisationer och verksamheter i samhället. Kvinnorörelsens organisationer och dagordningar har tagit ny form i flera omgångar, och detta gäller även miljörörelsen (se t ex Dahlerup 1986, Dobson 2000, Norén Bretzer 2005). Mätningar som redovisar vilka föreningar som för tillfället ökar och minskar medlemsmässigt ska därför alltid tas med en nypa salt. Därför arbetar jag med svarspersonernas *aktivitetsnivå* i föreningslivet, där jag använder deras högsta markerade engagemang i minst en förening som indikator för det aktivitetsvärde de tillskrivs totalt sett. Därför indelas befolkningen i de fyra grupperna a) ej aktiv, b) medlem i minst en förening, c) medlem och har varit på möte i minst en förening, samt d) medlem och har uppdrag i minst en förening.

Den andra förklaringen utifrån hypoteserna om socialt kapital är betydelsen av mellanmännisklig tillit, eller det generella förtroendet för andra människor (hypotes 1b). Denna aspekt har mätts med ett frågeinstrument som introducerades i SOM-undersökningarna 1996, och som därefter har redovisats i olika analyser av Bo Rothstein (se Kumlin & Rothstein 2005, Rothstein 2004, 2003a och b, 2002, Rothstein & Kumlin 2001).

I figur 3.8 redovisas indikatorn för åren 1996-2002 och det är inte mycket förändring som sker i svenskarnas tillit till andra människor under perioden. Förtroendet för andra människor ligger på en stabil nivå. Medelvärdet ligger på 64 för år 2002, vilket visar att det totalt sett finns en övervikt för de svarspersoner som menar att man "kan lita på människor i allmänhet".

Figur 3.8 Mellanmänniskt förtroende (medelvärde)

Kommentar: Redovisningen baseras på frågan *Enligt Din mening, i vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet?* Frågan besvaras med kryss på en 11-gradig skala, där ytterpunkterna är "Det går inte att lita på människor i allmänhet" respektive "Det går att lita på människor i allmänhet". Ytteralternativen har kodats 0 respektive 1 och alternativen där emellan 0.1, 0.2, 0.3 osv. Redovisningen ovan har multiplicerats med 100. Primärforskare för denna fråga i SOM-undersökningarna är Bo Rothstein. **Källa:** Riks-SOM 1996-2002.

Den tredje hypotesen som relaterar till Putnams teori är förtroende för grannar i lokalsamhället (hypotes 1c). I Putnams diskussioner omnämns denna förklaring som *medborgaranda*.¹⁰ Skillnaden mellan hög och låg medborgaranda kan förklaras som den *risk* eller det *civilkurage* som människor upplever i sin boendemiljö eller i sin omgivning. Boende i områden med en lägre medborgaranda känner sig exploaterade, alienerade och maktlösa, medan boende i ett område med hög medborgaranda är hjälpsamma och alltid redo att bidra med ett handtag (Putnam 1993:109). Putnam lånar Benjamin Barbers ord,

In such a community... "[c]itizens do not and cannot ride for free, because they understand that their freedom is a consequence of their participation in the making and acting out of common decisions." In a less civic community, by contrast, life is riskier, citizens are warier, and the laws, made by higher-ups, are made to be broken. (Barber 1984: 179, citerad av Putnam 1993:111)

¹⁰ Eng. *civicness*, se Putnam 1993:99ff. För tydliggörande av vad som menas med *medborgaranda*, se kapitel 1 not 12.

Medborgarandan, så som den beskrivits av Putnam, är en av medborgarna upplevd faktor som finns i deras nära omgivning. Samma person som förflyttas mellan Sverige och Albanien kan alltså bedöma den omgivande medborgarandan som olika hög eller låg, och kan utifrån denna kunskap (eller förutfattade mening) agera i enlighet med denna förståelse (Uslaner 1999:123). I en närmiljö med hög medborgaranda tänker jag mig att det är stor chans att borttappade saker återbördas, att grannar hjälps åt att vattna varandras blommor under semestertider eller att det snabbt tillkallas hjälp om en olycka inträffar. I ett område som präglas av en låg medborgaranda är det svårare att återfå en borttappad plånbok, att få hjälp med blomstervattning eller att frivilliga ställer upp vid olyckstillbud. Denna typ av aspekter har jag nu försökt att mäta. I Riks- och Väst-SOM-undersökningarna 2000 prövade jag att mäta denna *medborgaranda* med följande frågeinstrument:

"I allmänhet, i vilken utsträckning tror Du att personer i Din omgivning..."

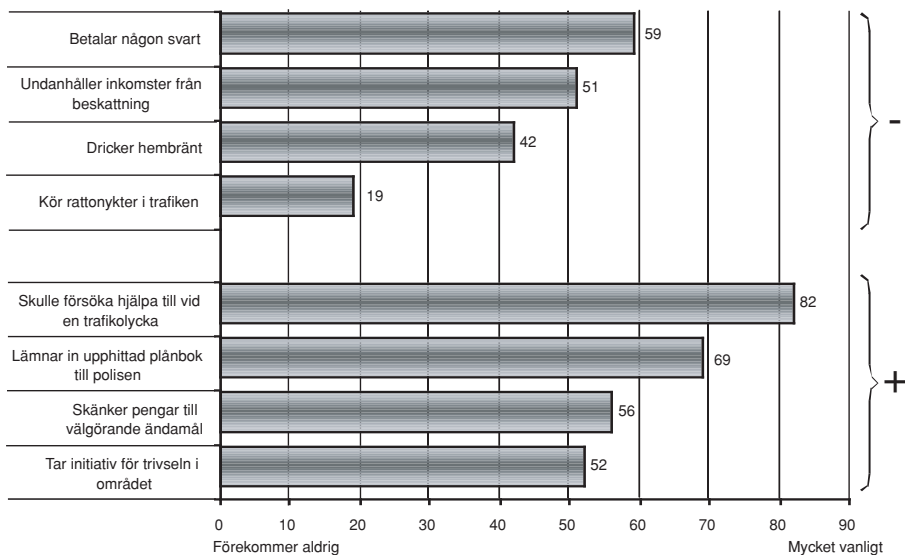
- a) Lämnar in en upphittad plånbok till polisen
- b) Undanhåller inkomster från beskattning
- c) Skulle försöka hjälpa till vid en trafikolycka
- d) Dricker hembränt
- e) Tar initiativ för trivseln i området
- f) Betalar någon svart (t ex hantverkare eller städhjälp)
- g) Skänker pengar till välgörande ändamål
- h) Kör rattonykter i trafiken

Varje delfråga besvarades genom ett kryss på en 11-gradig skala, där 0 motsvarade 'förekommer aldrig' och 10 motsvarade 'mycket vanligt'. Sammantaget kan dessa frågor användas som ett *index för medborgarandan*. Resultaten för de olika frågorna fördelar sig i enlighet med figur 3.9. Medelvärde för de fyra positiva indikatorerna är 61. För de fyra negativa indikatorerna är medelvärdet 43. Det innebär en övervikt för de positiva aspekterna av den civila andan, givet dessa formuleringar. För att kunna göra ett sammanvägt index av den positiva och den negativa medborgarandan skapar jag ett index som jag kallar *medborgaranda* och som beräknas enligt $medborgaranda = (\text{positiva indikatorvärden}) - (\text{negativa indikatorvärden})$ för varje svarsperson. Medelvärdet för befolkningen vad gäller *medborgaranda* blir +21, enligt detta sätt att mäta.¹¹

---

¹¹ För de positiva indikatorerna (a, c, e och g) är Cronbach's $\alpha=0.59$. De negativa indikatorerna har gemensamt Cronbach's $\alpha=0.75$ (b, d, f och h).

Figur 3.9 Uppskattad bedömning av medborgaranda i området (medelvärde) (medelvärde)

Kommentar: Svarepersonerna har fått markera "vad de tror att personer i omgivningen gör" på en elvgradig skala. 0 på denna skala motsvarar "Förekommer aldrig" och 1 motsvarar "Mycket vanligt". Antal som besvarat dessa frågor är 1674 personer. **Källa:** Riks-SOM 2000.

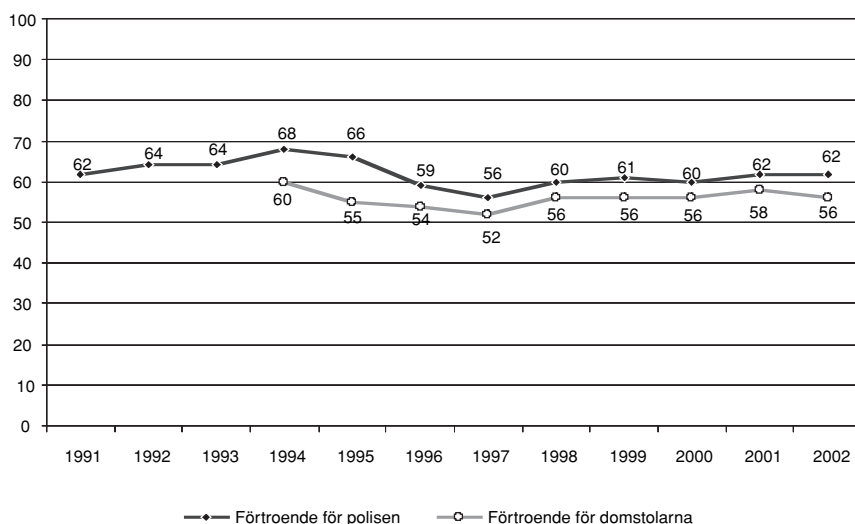
Givet detta sätt att mäta, drar jag slutsatsen att den positiva aspekten av medborgarandan överväger för flertalet personer i Sverige. I genomsnitt överväger de goda aspekterna med cirka 20 procentenheter. Nu lämnar jag Putnams olika förklaringsfaktorer och övergår till att närmare granska Tylers föreslagna förklaringar.

Tylers förklaringsfaktorer

De förklaringar som Tom Tyler företräder har att göra med av medborgarna *uppfattad proceduriell rättvisa*. En av Tylers poänger är att medborgarna inte bryr sig så mycket om ett beslut i sak, inte ens om det går mot deras egna personliga intressen, så länge som formerna eller procedurerna kring beslutet eller handläggningen uppfattas som korrekta och legitima (Tyler 2001:231-33). I Riks-SOM har inga frågeinstrument ställts med syfte att pröva teorin om uppfattad proceduriell rättvisa. Dessa redovisningar får därför vänta till kapitel fyra, då mer exakta frågeinstrument visas i detta avseende i Väst-SOM-material.

Tills vidare finns endast frågeinstrument som approximerat täcker in Tylers argument, nämligen förtroende för rättsliga institutioner och yrken (1991 – 2000). I kommande analyser kommer dessa indikatorer för år 2000 att användas i ett index, men då frågeformuleringarna ligger för nära de formuleringar som finns för instrumenten i indexet för politiskt förtroende (förtroende för rättsväsendet, förtroende för politiska institutioner), kommer endast frågan om "Nöjd med det sätt på vilket den svenska demokratin fungerar" att användas som beroende variabel när Tylers argument prövas. Detta är förstås en svaghet för hypotesprövningen på nationell nivå, men samtidigt ökar detta förfarande analysens validitet.

Figur 3.10 Förtroende för rättsliga institutioner och yrken (medelvärde) (medelvärde)

Kommentar: Figur 3.10 baseras på frågeställningen *Hur stort förtroende har Du för det sätt på vilket följande samhällsinstitutioner och grupper sköter sitt arbete? a) Polisen, b) Domstolarna*. Svarsalternativen har kodats enligt följande: (Mycket stort förtroende=1), (Ganska stort förtroende=.75), (Varken stort eller litet förtroende=.50), (Ganska litet förtroende=.25) och (Mycket litet förtroende=0). De som har hoppat över en enskild delfråga kodades 0. Medelvärde har multiplicerats med 100 i denna redovisning. **Källa:** Riks-SOM 1991-2002.

Förtroendet för olika rättsliga yrken har endast mätts vid tre tillfällen i Riks-SOM. År 1995 och år 2000 mättes detta, och år 2002 mättes enbart förtroendet för polis-

yrket¹². Förtroendet för dessa yrkesgrupper ligger i jämförbar nivå med förtroendet för de institutioner de representerar, där förtroendet för poliser ligger högre än förtroendet för både domare, jurister och advokater. Denna rangordning ligger stabil i båda mätningarna 1995 och 2000, och kan därmed betraktas som trovärdig (jfr Holmberg & Weibull 2001).¹³

Tabell 3.3 Förtroende för rättsliga yrken (medelvärde)

	Advokat	Domare	Poliser	Jurister
1995	52	58	66	54
2000	56	63	65	
2002			66	

Kommentar: Tabell 3.3 baseras på frågeställningen Allmänt sett, hur stort förtroende har Du för det sätt på vilket följande yrkesgrupper sköter sitt arbete? a) Advokater, b) Domare, c) Poliser, d) Jurister. Svarsalternativen kodades på motsvarande sätt som i figur 3.10, lägst förtroende har kodats 0 medan de högsta förtroendenivåerna kodats 100. År 2002 fanns även svarsalternativet "ingen uppfattning", detta alternativ har kodats med 0. Källa: Riks-SOM 1995, 2000 och 2002.

Förtroendet för polisen som institution har legat relativt högt under hela perioden, även om en toppnotering gjordes 1994 med 68 procent. Därefter har förtroendet fallit till som lägst 56 procent år 1997, men variationerna är förutom dessa ytterligheter inte särskilt stora. Förtroendet för polisen som institution befinner sig i stort sett på ett medelvärde strax över 60. Förtroendet för domstolarna följer ett likartat mönster när förtroendet för polisen föll 1994–1997. Då minskade även förtroendet för domstolarna. År 2002 föll förtroendet för domstolarna något, medan polisen bibehöll samma förtroende som året innan, år 2001. Förtroendenivåerna för rättsväsendets aktörer (yrken) i tabell 3.3 förändras inte nämnvärt mellan mätningstillfällena. I och med detta har jag redovisat de övergripande skattningarna för några av de för läsaren mest obekanta förklaringsfaktorerna. Därmed lämnar jag nu den inledande översikten och övergår till analyserna.

¹² Efter att detta skrevs har ytterligare undersökningar om förtroende för rättsliga yrken genomförts, nämligen 2003 och 2004.

¹³ Sören Holmberg och Lennart Weibull visar att medborgarna uppfattar att 'poliser' kan hänföras till dimensionen 'vårdare' (tillsammans med socialarbetare, lärare, präster och psykologer), medan 'advokater' och 'domare' hänförs till gruppen 'förvaltare' (där även ekonomer och banktjänstemän ingår). Författarna finner också att förtroendet för 'domare' och 'poliser' som yrkesgrupper något överstiger det förtroende som motsvarande institutioner erhåller. Detta bekräftas i redovisningen i tabell 3.3 tillsammans med figur 3.10.

3.3 Bivariata förklaringar till det politiska förtroendet i Sverige

Vad som skall ske i detta avsnitt är att vi skall, för en förklaring i taget (bivariat), undersöka vilka förklaringar som ger signifikanta skillnader mellan högre och lägre politiskt förtroende. Det som skall förklaras (den beroende variabeln) delas här upp i sina tre olika komponenter så att olika effekter kan utläsas för respektive förtroendenivå.

De tre olika nivåerna i den beroende variabeln är följande:

- (1) *Förtroende för det politiska samhället*
- (2) *Förtroende för de politiska institutionerna*
- (3) *Förtroende för de politiska aktörerna*

Låt mig återvända till den *preliminära modellen* som diskuterades i kapitel två. Följande analyser tar sin utgångspunkt i denna modell, där jag först kommer att undersöka kontrollfaktorernas bivariata effekter på det nationella politiska förtroendet (1, 2, 3). Därefter prövas även de bivariata effekterna av Putnams respektive Tylers hypoteser.¹⁴

Kontrollfaktorernas förklaringskraft

De bakgrundsfaktorer som kommer att redovisas är *kön*, *ålder*¹⁵ *utbildning*¹⁶, *inkomstgrupp*¹⁷, *facklig tillhörighet*¹⁸, *sysselsättning*¹⁹, *politiskt intresse*²⁰, *sympati*

¹⁴ Grupperade variabler kommer endast att användas i den bivariata analysen av redovisningstekniska skäl. När kontinuerliga skalor finns till hands, kommer förstas de fulla skalorna att användas senare i de multivariata analyserna.

¹⁵ Åldersvariabeln indelas i åtta kategorier; 15-19, 20-29, 30-39, 40-49, 50-59, 60-69, 70-79 samt 80-85 år.

¹⁶ Utbildning är en tredelad variabel där 'låg'=folkskola/enhetsskola/grundskola, folkhögskola, tvåårigt gymnasium/fackskola; 'medel'=Flickskola/realexamen, minst treårigt gymnasium; 'hög'=Studerat vid högskola/universitet, examen från högskola/universitet.

¹⁷ Hushållsinkomst indelas i a) under 200.000, b) 200-400.000, c) 401-600.000 och d) 601.000 eller mer.

¹⁸ Svarsalternativen på frågan om facklig tillhörighet är a) LO, b) TCO, eller c) SACO.

¹⁹ Frågan om sysselsättning formulerades: "*Vilken av de här grupperna tillhör Du för närvarande?*" a) förvärvsarbetande (1), b) har arbete i arbetsmarknadspolitiska åtgärder (2), c) genomgår arbetsmarknadsutbildning i AMS regi (2), d) genomgår utbildning med stöd av det s k kunskapslyftet (2), e) arbetslös (2), f) ålderspensionär (3), g) förtidspensionär (4), h) hemarbetande (*utgår p g a för litet antal*), i) studerande (5). Siffror inom parentes anger den redovisning som gjorts här, där vissa svarsalternativ ibland sammanförts till samma kategori.

²⁰ Politiskt intresse mäts genom frågeställningen *Hur pass intresserad är Du i allmänhet av politik?* och svarsalternativen är fyrdelade; a) mycket intresserad, b) ganska intresserad, c) inte särskilt intresserad och d) inte alls intresserad.

samt med regeringsparti (hemmalagshypotesen)²¹. Motiveringen till detta urval av kontrollfaktorer diskuterades i kapitel två.

I tabell 3.4 visas olika gruppers medelvärden. Medelvärdet för det *politiska samhället* (1) är 55, medan det är något lägre för *förtroendet för de politiska institutionerna* (2) (medelvärde 45) och det lägsta medelvärdet noteras på den mest specifika nivån, *förtroendet för de politiska aktörerna* (3) (medelvärde 36).²² Sammantaget blir medelvärdet för NPF-indexet 44 (nationellt politiskt förtroende), utifrån Riks-SOM-mätningen år 2000. Resultaten i tabell 3.3 visar att effekterna av kön och ålder ej är signifikanta, de små skillnader som har uppmätts här kan lika gärna vara slumpmässiga. Därför tas dessa förklaringar inte med i den fortsatta analysen.

Tabell 3.4 Effekt av kön, ålder och utbildning på politiskt förtroende (medelvärde-mått)

	Förtroende för det politiska samhället (1)	Förtroende för de politiska institutionerna (2)	Förtroende för de politiska aktörerna (3)	NPF-index (1, 2, 3)	
Kön					
Man (1)	56	45	35	44	
Kvinna (0)	54	44	37	44	
Effekt av kön		-2	-1	+2	0
Ålder					
15-19 år	55	46	38	44	
20-29 år	54	42	35	43	
30-39 år	57	47	37	46	
40-49 år	57	45	36	45	
50-59 år	54	43	35	43	
60-69 år	53	43	35	43	
70-79 år	55	46	37	44	
80-85 år	55	48	42	44	
Effekt av ålder		0	-2	-4	-3
Utbildning					
Låg (0)	53*	43*	35*	42*	
Medel (.5)	56	44	35	44	
Hög (1.0)	58*	48*	38*	47*	
Effekt av utbildning		-5	-5	-3	-5

Kommentar: Minsta antal svarande i någon kategori är 1650 personer (kön), 96 personer (ålder) och 800 personer (utbildning). Enligt Bonferronitest är skillnaderna signifikanta mellan kategorier som markerats med (*).²³ Endast kategorier som har markerats kan anses som "säkra". **Källa:** Riks-SOM 2000.

²¹ Gillande av regeringspartier diskuterades i anslutning till figur 3.6 och avser avståndet mellan de partier som sitter i regeringen och det parti man själv skulle rösta på om det var val den dag man besvarar enkäten.

²² Förtroendet för svenska politiker ligger på +34 eller +36 beroende på vilken indikator som används (medelvärde-mått). Personer som vid indexberäkningen besvarat frågorna om både demokratin och institutionerna, har tilldelats värdet 0 om de ej har besvarat frågan om förtroende för svenska politiker. Därför kan det skilja något mellan medelvärdesmått för en "ren" variabel, jämfört med en variabel som byggts utifrån flera andra indikatorer.

²³ Bonferronitestet anger egentligen signifikanta skillnader mellan parvisa kategorier, till exempel mellan kategori 1 och 2, mellan 1 och 3, samt mellan 2 och 3. Jag har här markerat asterisk för "helt säkra"

Det visar sig dock att olika utbildningsnivåer ger säkerställda skillnader. Det finns en signifikant skillnad i förtroende mellan låg- respektive högutbildade personer, där hög utbildning ger ett något högre politiskt förtroende i alla tre avseenden (1, 2 och 3). Motsvarande analyser har redovisats av Oscarsson och Holmberg i data från Valundersökningen 2002, och resultaten är i hög grad jämförbara med varandra (Oscarsson & Holmberg 2004:252).

Låt oss nu fortsätta att pröva effekterna av inkomst, facklig tillhörighet och sysselsättning i tabell 3.5. Dessa faktorer, tillsammans med utbildning som redovisades i tabell 3.4, utgör sammantaget de SES-faktorer som ingår i analysen (personernas socioekonomiska status). Signifikanta skillnader vad gäller *inkomst* kan endast avläsas med avseende på förtroende för det politiska samhället (1).

Tabell 3.5 Effekt av inkomstgrupp, facklig tillhörighet och sysselsättning för det politiska förtroendet (medelvärde-mått)

	Förtroende för det politiska samhället (1)	Förtroende för de politiska institutionerna (2)	Förtroende för de politiska aktörerna (3)	NPF-index (1, 2, 3)
Inkomstgrupp				
601.000 eller mer	60*	46	37	46
401-600.000	58*	47	37	46*
201-400.000	55	44	35	44
<200.000	53*	43	36	43*
Effekt av inkomstgrupp	+7		+3	+1
Facklig tillhörighet				
LO	54*	44*	36*	50
TCO	58	49	38	48*
SACO	62*	51*	41*	44*
Ej facklig medlem	55	44	35	43*
Differens min-max²⁴	+8		+7	+6
Sysselsättning				
Förvärsarbetar	56*	45*	36	45*
Arbetslös/AMS	47*	37*	32	37*
Ålderspensionär	54	45	37	43
Förtidspensionär	52	39	34	41
Student	57	47	38	46
Differens min-max²⁵	+10		+10	+6

Kommentar: Minsta antal svarande i någon kategori är 239 personer (inkomst), 208 personer (fackförbund) samt 160 personer (sysselsättning). Enligt Bonferronitest är skillnaderna signifikanta mellan kategorier som markerats med (*). Endast kategorier som har markerats kan anses som "säkra". **Källa:** Riks-SOM 2000.

kategorier, till exempel 1 och 3. En kategori 2 som är signifikant mot kategori 3 men inte mot kategori 1 har därmed inte markerats.

²⁴ *Facklig tillhörighet* är ett fenomen som bör hanteras på nominalskala-nivå, det vill säga, kategorierna är inte rangordningsbara. Egentligen kan man då inte beräkna något effektmått, men för att tydliggöra de skillnader som ändå har uppmätts redovisar jag här skillnaderna mellan de högsta och lägsta kategorierna.

²⁵ Se föregående not. Även här har jag valt att ange effekt mellan de högsta och lägsta kategorierna, trots att dessa i något fall inte säkert är statistiskt säkerställda.

Skillnaderna mellan grupperna är för små i övriga avseenden (2 och 3). För *facklig tillhörighet* visar det sig dock att det finns signifikanta skillnader i alla tre avseenden, där SACO-medlemmar överlag hyser ett högre förtroende jämfört med LO-medlemmar. Då jag prövar betydelsen av *sysselsättning*, visar sig skillnaderna mellan förvärvsarbetande och arbetslösa vara de viktigaste med avseende på förtroende för det politiska samhället (1) och för de politiska institutionerna (2). Däremot kan inga säkra besked ges då det gäller förtroendet för de politiska aktörerna (3). Av faktorerna i tabell 3.5 förefaller sysselsättning (förvärvsarbetande eller arbetslös) vara den viktigaste kontrollfaktorn.

Tabell 3.6 Effekt av politiskt intresse, partisympati och gillande av regeringspartiet år 2000 för det politiska förtroendet (medelvärde)

	Förtroende för det politiska samhället (1)	Förtroende för de politiska institutionerna (2)	Förtroende för de politiska aktörerna (3)	NPF-index (1, 2, 3)
Politiskt intresse				
Mycket intresserad	54*	46*	39*	46*
Ganska intresserad	58	47	38	47
Inte särskilt intresserad	54*	43*	35*	43*
Inte alls intresserad	45*	35*	27*	37*
Effekt av politiskt intresse	+9	+11	+12	+10
Partisympati				
Vänsterpartiet	50*	40*	32*	40
Socialdemokraterna	63*	56*	44*	53*
Centerpartiet	58	47	40	47*
Folkpartiet	62	50	41	50
Moderaterna	52*	38*	31*	40*
Kristdemokraterna	54	42	35	42*
Miljöpartiet	51	40	33	41
Annat parti	38*	22*	19*	25*
Effekt min-max²⁶	+25	+34	+25	+28
(Effekt om <i>Annat parti</i> ej medtages)	(+13)	(+18)	(+13)	(+13)
Sympati med regeringspartiet år 2000²⁷				
Sympatiserar med s	63*	56	44*	53*
Sympatiserar med v, c, mp, kd, fp, m eller med annat parti	53*	40	33*	41*
Effekt av gillande av regeringspartiet	+10	+16	+11	+12

Kommentar: Antal svars personer för Politiskt intresse är minst 3302 stycken (minsta kategori Inte alls intresserad motsvarar 278 personer). Antal svarande för Partisympati är minst 3314 personer (där minsta kategorin Annat parti har 73 svarande). Signifikanta skillnader mellan kategorier har markerats med (*) enligt Bonferronitest. Signifikanta skillnader enligt t-test har markerats (*). **Källa:** Riks-SOM 2000.

²⁶ Precis som i föregående not bör man normalt sett inte räkna effektmått för partitillhörighet, som är en variabel på nominalnivå. Jag har dock valt att redovisa skillnaderna mellan högsta och lägsta värdet här för att åskådliggöra skillnaderna mellan olika partisympatisörer med avseende på det politiska förtroendet.

²⁷ Här redovisas en tvådelad kodning av *sympati med regeringspartiet år 2002*. De som sympatiserar med s har här redovisats för sig, jämfört med dem som sympatiserar med övriga riksdagspartier eller med annat parti.

I tabell 3.6 analyseras ytterligare en grupp kontrollfaktorer, nämligen betydelsen av *politiskt intresse*, *partisympati* och *gillande av regeringspartiet 2000*. Politiskt intresse visar sig vara en allt viktigare aspekt, ju mer specifikt det politiska förtroendet blir. Skillnaderna mellan högre och lägre förtroende för de politiska aktörerna (3) visas tydligare mellan de mest och minst politiskt intresserade, medan för samma grupper är skillnaderna något mindre då vi talar om förtroende för det politiska samhället (1). Den tydligaste skillnaden visar sig dock *partisympati* ha, där mycket riktigt socialdemokratiska sympatisörer har ett högre politiskt förtroende jämfört med sympatisörer med andra partier.

Allra lägst förtroende har sympatisörer med annat parti, och denna lilla grupp bidrar till att skillnaderna mellan dessa och s-sympatisörerna blir extra stora. När de socialdemokratiska sympatisörerna ställs mot sympatisörer med alla andra partier, blir skillnaden drygt 10 medelvärdesenheter, vilket visar att Holmbergs hemmalagshypotes har bäring i svenska data och att denna aspekt är en mycket viktig faktor som kommande analyser måste beakta och kontrollera för.

De resultat som nu har presenterats i tabell 3.4-6 bekräftar de resultat som Holmberg visade i data från Valundersökningen 1998 och 2002 (Holmberg 2000, Oscarsson & Holmberg 2004). Skillnaderna mellan sympatisörer med regeringspartiet och de som sympatiserar med andra partier skulle troligen vara större om fler socialdemokratiska sympatisörer uppfattade att regeringens politik gynnade den egna gruppen. Troligtvis finns det ett betydande antal s-sympatisörer som är missnöjda med den förda politiken, något som sannolikt bidrar till att förtroendenivån i den gruppen ligger lägre. Sådana output-relaterade förklaringar är dock inte avhandlingens uppgift att utreda. Sammantaget är det klarlagt att det finns ett flertal kontrollfaktorer som signifikant bidrar till att förklara varför olika samhällsgrupper har högre eller lägre politiskt förtroende. De bivariata effekterna kan sammanfattas med respektive förklaringsfaktors etavärde.

Utifrån nedanstående redovisning konstaterar jag att *partisympati* (mätt som sympati med regeringspartiet eller med övriga partier) har den enskilt största effekten bland de olika kontrollvariabler som jag har testat för. Fortsatt kommer denna faktor att misstänkas som den mest centrala av bakgrundsfaktorerna att ta hänsyn till, viktigare än till exempel politiskt intresse eller utbildningsnivå.

Tabell 3.7 Bakgrundsfaktoreernas etavärden

Bakgrundsfaktor	Etavärde			
	Samhället (1)	Institutionerna (2)	Aktörerna (3)	NPF (1, 2, 3)
Kön	.03	.00	.03	.01
Ålder	.05	.07	.07	.07
Utbildning	.09	.09	.05	.11
Inkomstgrupp	.10	.09	.04	.10
Facklig tillhörighet	.11	.11	.09	.13
Sysselsättning (Förvärsarbete/arbetslös)	.11	.10	.06	.13
Politiskt intresse	.14	.15	.14	.18
Partisynpati	*	*	*	*
Sympati med regeringspartiet år 2000	.20	.31	.23	.28

Kommentar: Etavärden innebär bakgrundsfaktoreernas respektive effekt för att förklara variationen på olika nivåer av politiskt förtroende. Etavärden används då den beroende variabeln är på intervallskalenivå, medan de oberoende förklaringarna är på lägre datanivå. Data redovisas ej för partisynpati, då denna variabel ej är rangordningsbar. **Källa:** Riks-SOM 2000.

Vi får dock vänta till de multi-variata analyserna för att kunna fastställa hur dessa faktorer interagerar med varandra. Nu fortsätter jag vidare till de centrala förklaringar som ska prövas, Putnams och Tylers hypoteser.

Förklaringskraften hos Putnams faktorer

I avsnitt 2.1 under *individens socialisering* introducerades Putnams teori och de hypoteser som följer därav på mikronivå. Den första hypotesen gällde huruvida personer som är aktiva inom föreningslivet också har ett högre politiskt förtroende. Det är tänkbart att personer som i högre grad är föreningsaktiva också lär sig den politiska sfärens arbetsvillkor och att de utvecklar en ökad förståelse för och insikt om det politiska arbetet, som i sin tur omvandlas till ett relativt sett högre politiskt förtroende (*hypotes 1a, föreningsaktivitetshypotesen*). Den andra hypotesen är att personer med ett högre förtroende för andra människor också har ett högre politiskt förtroende, (*hypotes 1b, tillitshypotesen*). Oavsett om denna egenskap – att hysa förtroende för andra människor – erhålls i föreningslivet eller utanför, menar Putnam att detta förtroende har betydelse för hur demokratin fungerar, och i förlängningen kan det också vara relevant för det politiska förtroendets funktion. Den tredje hypotesen har att göra med Putnams argument om medborgarandan (*hypotes 1c, hypotesen om medborgarandan*), och här undersöks om personer som bor i områden med högre medborgaranda också har en benägenhet att hysa ett högre politiskt förtroende. I tabell 3.8 redovisas kategorier av låg, medel och hög medborgaranda, och dessa kategorier har konstruerats utifrån att svarspersonerna har indelats i tre lika stora grupper. Detta har gjorts för att underlätta redovisningen i tabellform, men i kommande multivariata analyser används förstås ursprungliga indexvärden per per-

son. Samma sak gäller för förtroende för andra människor och för föreningsmedlemskap.

Tabell 3.8 Effekt av föreningsmedlemskap, förtroende för andra människor och medborgaranda för det politiska förtroendet (medelvärde-mått)

(hypotes)	Förtroende för det politiska samhället (1)	Förtroende för de politiska institutionerna (2)	Förtroende för de politiska aktörerna (3)	NPF-index (1, 2, 3)	
Föreningsaktivitet²⁸					
1a	Medlem m minst ett uppdrag	57*	47*	39*	47*
	Medlem och har varit på möte senaste året	55	46	36	45
	Medlem men ej varit på möte	55	43	35	43*
	Ej medlem i någon förening	52*	41*	33*	40*
	Effekt av föreningsmedlemskap	+5	+6	+6	+7
Antal föreningsmedlemskap					
	Tre eller fler föreningar	58	49	39	48*
	Två föreningar	54	44	35	44*
	En förening	55	43	36	43
	Ingen förening	52	41	33	40*
	Effekt av antal föreningsmedlemskap	+6	+8	+6	+8
1b Tillit till andra människor²⁹					
	Högt (8-10)	60*	50*	40*	49*
	Medel (6-7)	56*	44*	37*	44*
	Lågt (0-5)	49*	38*	31*	39*
	Effekt av tillit till andra människor	+11	+12	+9	+10
1c Medborgaranda³⁰					
	Hög	56*	48*	40*	47*
	Medel	54	48	38	46
	Låg	50*	44*	35*	43*
	Effekt av medborgaranda	+6	+4	+5	+4

Kommentar: Lägsta antal svarspersoner i kategorierna Föreningsaktivitet och Antal föreningsmedlemskap var 459 personer. Lägsta antal svarspersoner i kategorin Tillit till andra människor var 847 personer och lägsta antal svarspersoner i kategorin Medborgaranda var 499 personer. Enligt Bonferronitest är skillnaderna signifikanta mellan kategorier som markerats med (*). Endast kategorier som markerats kan anses som "säkra". **Källa:** Riks-SOM 2000.

²⁸ Frågan mäts som jag diskuterade i anslutning till figur 3.7 s. 99. Svarspersonerna indelas i grupper där minimikrav på föreningsengagemang ställs. 1=ej medlem i någon förening, 2=medlem i minst en förening, 3=medlem och har varit på möte under senaste året i minst en förening, samt 4=medlem och har uppdrag i minst en förening.

²⁹ Indelningen låg, medel och hög baseras på att svarspersonerna indelats i tre ungefärligt lika stora grupper. 'Låg' (0-5)=35 procent, 'medel' (6-7)=26 procent och 'hög' (8-10)=39 procent.

³⁰ Frågan mäts med det instrument som redovisades i figur 3.9, s. 104. Utifrån det index av positiva och negativa delfrågor som har konstruerats, har befolkningen indelats i tre lika stora grupper. Låg medborgaranda (0-49), medel medborgaranda (50-63) och hög medborgaranda (64-100). Medelvärdet är +57. Den ursprungliga variabel hade en variationsvidd -83 till 100, medan den variabel som används här har transformerats till min=0 respektive max=100.

Alla resultat i tabell 3.8 går i den förväntade riktningen, men endast i ett avseende erhålls ett tillräckligt starkt resultat för att ge någon betydande effekt: då det gäller *tillit till andra människor*. Vad gäller medborgaranda kan en viss effekt vara dold, eftersom jag endast redovisat resultaten för tre kategorier. Det återstår att se i det multivariata testet huruvida effekterna består under kontroll för de bakomliggande faktorerna. Effekten av föreningsmedlemskap är relativt liten – trots att jag mäter det på två olika sätt. Förtroendeskillnaderna är inte särskilt stora mellan de som har ett uppdrag och de som inte är medlemmar i någon förening alls. Putnams argument tycks så här långt bäst aktualiserat genom det mellanmännsliga förtroendet. Kan det möjligen vara så att Mark Warren har rätt i att olika slags föreningstyper ger olika stora effekter på det politiska förtroendet, så att effekten av olika föreningstyper i realiteten tar ut varandra?

Tabell 3.9 Effekt av föreningstyp för det politiska förtroendet (medelvärde-mått)

<i>Hypotes 1a</i>	Förtroende för det politiska samhället (1)	Förtroende för de politiska institutionerna (2)	Förtroende för de politiska aktörerna (3)	NPF-index (1, 2, 3)
	(effekt)	(effekt)	(effekt)	(effekt)
Typer av föreningar:				
• Idrott & friluftsliv				
-Medlem	58*	47*	37*	47
-Ej medlem	54*	43*	35*	43
	+4	+4	+2	+4
• Miljöorg.				
-Medlem	56	46	39	46
-Ej medlem	55	45	36	44
	+1	+1	+3	+2
• Politiskt parti				
-Medlem	60*	53*	46*	52
-Ej medlem	55*	44*	35*	44
	+5	+9	+9	+8
• Facklig org.				
-Medlem	57*	46*	37	46
-Ej medlem	54*	43*	36	43
	+3	+3	+1	+3
• Hyses-/boende				
-Medlem	56	46*	37	46
-Ej medlem	55	44*	35	43
	+1	+2	+2	+3
• Kultur etc.				
-Medlem	57	46	39*	46
-Ej medlem	55	44	36*	44
	+2	+2	+3	+2
• Pensionärsorg.				
-Medlem	54	47	37*	45
-Ej medlem	55	44	36*	44
	-1	+3	+1	+1
• Annan org.				
-Medlem	55	45	36	45
-Ej medlem	55	45	36	44
	0	0	0	+1

Kommentar: Signifikanta skillnader mellan kategorier på 95-procentsnivån har skuggats och markeras med (*) enligt F-test. Minsta antal svarepersoner i någon kategori är 165 (medlem i miljöorganisationer). **Källa:** Riks-SOM 2000.

Låt oss undersöka denna invändning närmare i tabell 3.9. Vad som visar sig är att effekterna på det politiska förtroendet är mycket små för de allra flesta föreningstyper. Endast i ett fall visar sig en *motsatt* riktning än den som Putnam

föreslår: när det gäller medlemmar i pensionärsföreningar tycks de ha något lägre förtroende för det politiska samhället, jämfört med befolkningen i stort. Denna skillnad ligger dock inom felmarginalen. I alla övriga avseenden går sambanden i den förväntade riktningen, så i den meningen tycks Putnam ha rätt. Detta måste senare kontrolleras för bakgrundsfaktorerna, det kan ju tänkas att personer som är aktiva i föreningslivet är de som har högre utbildning, är mer politiskt intresserade och sympatiserar med regeringspartiet.

Den föreningstyp som skiljer ut sig extra är *aktivitet i politiska föreningar*, vilket innebär att de beroende och oberoende faktorerna kommer farligt nära varandra. Medlemskap i politiska föreningar kommer därför inte att räknas med i kommande föreningsindex, eftersom det är relativt troligt att dessa personer också hyser ett högre förtroende för det politiska systemet jämfört med övriga medborgare. Det ska dock poängteras här att skillnaderna mellan de politiskt aktiva och övriga befolkningen inte är särskilt stor beträffande det politiska förtroendet (skillnad +8).

Vi måste ställa högre krav på en giltig förklaring än så här; Putnams föreningshypotes måste gälla för *föreningar förutom de som direkt är knutna till den politiska verksamheten* – annars är denna förklaring inte tillräckligt trovärdig. Ännu så länge tycks det i princip endast vara idrotts- och friluftsföreningarna som ökar sina medlemmars politiska förtroende något i alla tre avseenden (1, 2 och 3). Warrens argument att vissa slags föreningsengagemang (utöver de politiska) skulle resultera i ökat politiskt förtroende, får därmed endast ett mycket svagt stöd. Nu är det Tylers tur, nu skall den bivariata potentialen i hans hypoteser prövas.

Förklaringskraften i Tylers faktorer

Tyler menar att det finns ett samband mellan processkontroll, beslutskontroll och en institutions legitimitet. För att så gott som möjligt öka avståndet mellan den beroende och den oberoende variabeln, tänker jag använda mig av *förtroende för polisen* och *förtroende för domstolarna* som förklaringsfaktorer till det politiska förtroendet. Jag kommer även att pröva betydelsen av hur svarspersonerna uppfattar legitimiteten hos rättsväsendets olika företrädare, nämligen *advokater* och *domare*. Dessa fyra frågeinstrument låter jag sammantaget indikera uppfattningen om rättvisa procedurer inom

dessa institutioner och uppfattningen om korrekt handläggning av enskilda företrädare för dessa institutioner.³¹

Här aktualiseras det problem som tidigare togs upp som kritik mot Tylers teori, nämligen att beroende och oberoende faktorer riskerar att komma för nära varandra. Huvudproblemet är att ordet *förtroende* förekommer i frågeinstrumenten som utgör *förtroende för de politiska institutionerna (2)* och *förtroende för de politiska aktörerna (3)*. Däremot finns inte detta problem då jag talar om *förtroende för det politiska samhället (1)*, då det frågeinstrument som indikerar detta förtroende är *Allmänt sett, hur nöjd är Du med det sätt på vilket demokratin fungerar i Sverige?* Därför kommer endast regressionsanalys att genomföras i det nationella materialet med denna beroende variabel. En nackdel med detta tillvägagångssätt är att den beroende variabelns robusthet minskar, men detta är ändå bättre än att förklaringsfaktorer kommer för nära det som ska förklaras.

Tabell 3.10 Effekt av förtroende för domstolarna, polisen, domare och advokater för det politiska förtroendet i samhället (1) (medelvärde-mått)

(hypotes 4 a)		Nöjd med demokratis funktionssätt (1)	antal		Nöjd med demokratis funktionssätt (1)	antal
	Förtroende för domstolarna			Förtroende för polisen		
Rättsstatens institutioner	Mycket/ ganska stort	61*	1541	Mycket/ganska stort	59*	1797
	Varken stort el. litet	53*	1120	Varken stort el. litet	52*	952
	Ganska/mycket litet	43*	591	Ganska/mycket litet	46*	544
Index A	Effekt av förtroende för domstolarna		+18	Effekt av förtroende för polisen		+13
	Förtroende för domare			Förtroende för advokater		
Rättsstatens aktörer	Mycket/ ganska stort	57*	948	Mycket/ganska stort	57*	707
	Varken eller	51*	568	Varken stort el. litet	52*	681
	Ganska/mycket litet	38*	143	Ganska/mycket litet	46*	270
Index B	Effekt av förtroende för domare		+19	Effekt av förtroende för advokater		+11

Kommentar: Enligt Bonferroni-test är skillnaderna signifikanta mellan kategorier som markerats med (*). Endast kategorier som markerats kan anses som 'säkra'. N=Antal svarspersoner.

Källa: Riks-SOM 2000.

Resultaten i tabell 3.10 visar att det finns en tydlig samvariation mellan *Förtroende för rättsliga institutioner och aktörer* och *Förtroende för det politiska samhället (1)*. Tydliga effekter står att finna här, precis som Tyler har diskuterat, men de är dock

³¹ En mer detaljerad specificering av frågeinstrumentet har inte varit möjlig i det rikstäckande materialet, men jag återkommer med mer precisa frågeinstrument i kapitel fyra.

inte så unika vid sidan av alternativa institutionsförklaringar.³² Sammanfattningsvis redovisas etavärdena för Putnams och Tylers förklaringar i tabell 3.11. Den svagaste effekten står att finna utifrån föreningsaktivitet, medan de starkaste effekterna står att finna utifrån tillitshypotesen, hypotesen om medborgaranda och förtroende för olika rättsliga institutioner.

Tabell 3.11 Etavärden för Putnams och Tylers förklaringar

	Etavärde			
	Samhället (1)	Institutionerna (2)	Aktörerna (3)	NPF (1, 2, 3)
Putnams förklaringsfaktorer:				
Föreningsaktivitet	.07	.10	.08	.11
Antal föreningsmedlemskap	.09	.12	.09	.14
Tillit till andra människor	.22	.24	.20	.27
Medborgaranda	.32	.32	.32	.33
Tylers förklaringsfaktorer:				
Förtroende för domstolarna	.29	N.a.	N.a.	N.a.
Förtroende för polisen	.22	N.a.	N.a.	N.a.
Förtroende för domare	.21	N.a.	N.a.	N.a.
Förtroende för advokater	.15	N.a.	N.a.	N.a.

Kommentar: Etavärden innebär bakgrundsfaktorernas respektive effekt för att förklara variationen på respektive nivå av politiskt förtroende. Etavärden används när man har en beroende variabel på intervallnivå, medan oberoende förklaringar befinner sig på lägre datanivåer. N.a.=Analys ej möjlig i dessa data. Källa: Riks-SOM 2000.

Dessa preliminära resultat är viktiga att bära med till kommande multivariat analys.

En sammanfattning av den bivariata analysen

De bivariata redovisningarna har gjorts med två syften i åtanke. För det första vill jag reducera antalet förklaringsfaktorer (variabler) som hanteras. För det andra har jag velat åskådliggöra för läsaren vilka effekter som olika förklaringshypoteser ger. Tabell 3.4 visade att kontrollfaktorerna *kön* och *ålder* i princip är ointressanta vad gäller det politiska förtroendet. Skillnaderna mellan de olika grupperna är inte signifikanta. Däremot är *utbildning* en faktor som kan komma att ha en viss betydelse. Kanske är det personer med högre utbildning som har en högre tillit till andra människor eller ett högre förtroende för rättssystemet? I tabell 3.5 visade sig *facklig tillhörighet* och *sysselsättning* vara de mest intressanta kontrollfaktorerna. Effekten av inkomst var inte särskilt stark, särskilt med avseende på *institutioner (2)* och *aktörer (3)*, och fortsatt lämnar jag inkomstförklaringen åt sidan eftersom

³² Förtroende för andra samhällsinstitutioner och nöjd med demokratins sätt att fungera i Sverige har följande samband: Bankerna=0,23, Dagspressen=0,16, Fackliga organisationer=0,27, Försvaret=0,20, Universitet och högskolor=0,21. Detta visar att de indikatorer som här används för Tylers resonemang inte är helt tillfredsställande. Jag återkommer till detta i kapitel fyra.

utbildning och inkomst delvis överlappar varandra. Däremot är skillnaderna mellan olika fackliga grupper intressanta, varvid denna förklaring kommer att tas med även i den fortsatta analysen. Tabell 3.6 visade att *politiskt intresse* spelar en viss roll vid förklaringen av det politiska förtroendets variation, och likaså fick *hemmalags-hypotesen* tydligt stöd. Denna kommer i den fortsatta analysen att uttryckas genom *sympati med regeringspartiet*. Partitillhörighet kommer att lämnas åt sidan då denna effekt i stort upptas av sympati med regeringspartiet. Däremot kommer *politiskt intresse* att inkluderas i analyserna. Alla frågeinstrument som hittills redovisats för Putnams och Tylers räkning kommer att ingå i den fortsatta analysen, med den skillnaden att de ursprungliga skalorna kommer att användas omkodade till skalor mellan 0 och 1.

3.4 Multivariat analys av det nationella politiska förtroendet i Sverige

Den multivariata analysen är ett verktyg för att pröva vilken effekt som *flera förklaringar har under kontroll för varandra*. I föregående analyser prövades en tänkbar förklaring i taget, medan vi nu kan inleda undersökningen av vilken effekt kontrollfaktorerna ger sammantaget. Därefter kan jag lägga till Putnams eller Tylers faktorer och utläsa om dessa bidrar med någon ytterligare förklaring. Detta innebär då att jag testar förklaringskraften i Putnams och Tylers variabler under kontroll för de bakomliggande. Genom detta tillvägagångssätt kan jag stegvis testa den preliminära modell som specificerades i figur 2.1.

Vad jag kommer att göra i kommande analyser är att först redovisa blockvisa effekter av a) kontrollfaktorerna, därefter b) kontrollfaktorer och Putnams faktorer. I det tredje steget c) analyseras kontrollfaktorerna tillsammans med Tylers hypoteser och i det fjärde steget d) kontrollfaktorer, Putnams och Tylers faktorer tillsammans. Det är i huvudsak de direkta effekterna som står i fokus för analysen – tillför Putnams och Tylers hypoteser något nytt, utifrån vad vi redan känner till om kontrollfaktorernas effekter? I Appendix B redovisas de olika bivariata effekter som finns mellan alla kontrollvariabler, men det är ingen central uppgift för mig att diskutera de indirekta effekter som till exempel kan finnas mellan politiskt intresse och föreningsmedlemskap, eller utbildning, politiskt intresse och förtroende för rättsväsendet. Dessa aspekter är dock möjliga att utläsa av korrelationstabellen i Appendix B och genom att studera hur effekten av en viss variabel påverkas i olika blockvisa analyser. Testerna kommer att genomföras i två moment. I det första momentet

redovisas en analys med det sammanslagna förtroendeindexet *NPF*, *nationellt politiskt förtroende* (1, 2 och 3), men här utelämnas prövningen av Tylers hypoteser. I det andra momentet prövas enbart *förtroende för de politiska institutionerna* (1) som beroende variabel. Därmed reduceras risken för att beroende och oberoende faktorer 'kommer varandra för nära'.

En modell: nationellt politiskt förtroende, *NPF*

Tabell 3.12 Multivariat modell för att förklara *nationellt politiskt förtroende, NPF* (1, 2, 3)

Beroende variabel: NPF-index (1, 2, 3)		Bivariat regression	Multivariat regression, kontrollvariabler		Multivariat: kontroll+Putnams variabler		Multivariat slutmodell	
<i>hypotes</i>	Antal variabler i modellen:	2	7		10		7	
Bakgrundsfaktorer:		(b)	(b)	(t)	(b)	(t)	(b)	(t) [VIF] ³³
	Utbildning	.05	.05	5.7	.04	2.8	.04	3.4 [1.1]
	Facklig tillhörighet							
	LO	.00	Ref.		Ref.			
	TCO	.04	.02	2.1	.00	0.5	*	*
	SACO	.06	.04	2.8	.01	0.6	*	*
	Sysselsättning							
	Förvärsarbetar	.02	Ref.		Ref.			
	Arbetslös/AMS ³⁴	-.08	-.07	-4.9	-.06	-3.0	-.07	-3.2 [1.0]
	Politiskt intresse	.11	.09	7.3	.11	5.8	.11	6.2 [1.1]
	Gillande av regeringspartiet 2000	.12	.12	16.9	.11	11.0	.11	11.1 [1.0]
	Putnams faktorer:							
1a	Föreningsengagemang	.06			.02	1.1	*	*
1b	Lita på andra	.21			.17	7.6	.17	7.9 [1.1]
1c	Medborgaranda	.12			.06	2.2	.06	2.2 [1.1]
	Konstant		.34		.21		.21	
	F		71		35		53	
	Korrigerat R²=		.14		.19		.19	
	Antal svars personer (n):		2769		1310		1310	

Kommentar: (b) anger ostandardiserade regressionskoefficienter kodade mellan 0 och 1. Detta gör att ostandardiserade b-värden kan läsas som procentvärden av de skalor respondenterna har svarat på i enkäten. t-värden motsvarar Student's t, ju större värde desto mer signifikant. Värden nära 0 är ej signifikanta. I slutmodellen längst till höger anges endast helt signifikanta förklaringar till NPF. n-talet minskar i de två sista modellerna då frågan om medborgaranda endast ställts i halva undersökningen (formulär 2). **Källa:** Riks-SOM 2000.

³³ VIF-värdet anger tolerans för multikollinearitet (hurvida de oberoende förklaringarna är samkorrelerade). Om VIF-värdet närmar sig 10 är det allvarligt. VIF förväntas ligga omkring 1 och om medelvärdet av VIF-värdena substantiellt avviker från 1 antas modellen vara belagd med bias. Likaså är tolerans under 0.1 allvarligt och under 0.2 ett potentiellt problem (Field 2000:153). Detta är dock inte fallet här.

³⁴ I denna grupp ingår både öppet arbetslösa och de som befinner i arbetsmarknadsåtgärder eller det så kallade Kunskapslyftet.

I tabell 3.12 redovisas resultaten av tre olika multivariata tester. Det som skall förklaras, *NPF (1, 2, 3)*, prövas först i en bivariat regression för varje enskild förklaring som ingår i analysen. Enbart bakgrundsfaktorerna ger tillsammans en förklarad varians om $R^2=0.14$. Den viktigaste bakgrundsfaktorn är sympati med regeringspartiet, vilket därmed bekräftar Holmbergs hemmalagshypotes. Denna förklaring har det starkaste t-värdet i modellen och därmed den bästa signifikansen.

När jag ytterligare lägger till de tre indikatorerna för Putnams argument, *föreningsengagemang*, *förtroende för andra människor* och *index för medborgaranda* ökar R^2 -värdet till 0,19. Den enskilda effekten av dessa tre faktorer är alltså 0,05 och den viktigaste faktorn i Putnamblocket är *förtroende för andra människor* (näst högsta t-värdet 7.9 i slutmodellen). Effekterna av såväl föreningsengagemang som medborgaranda är försvinnande små. När jag ber datorn åstadkomma en signifikant slutmodell, där ej signifikanta variabler slängs ut, erhåller jag slutmodellen som visas längst till höger. I denna är föreningsengagemangsvariabeln inte längre signifikant. Detta gäller även facklig tillhörighet. Slutmodellen består av sex olika, fullt signifikanta, förklaringar med ett F-värde på 53.³⁵

Den slutmodell som nås är följande: $NPF=0.21 + (.04*Utbildningsnivå) - (.07*Arbetslös/AMS) + (.11*Politiskt intresse) + (.11* Sympati med regeringspartiet 2000) + (.17*Lita på andra människor) + (.06*Medborgaranda)$.

Det innebär med andra ord att de personer som har mest nationellt politiskt förtroende (NPF) har hög utbildning, har förvärvsarbete, är politiskt intresserade och sympatiserar med regeringspartiet, litar i allmänhet på andra människor och bor i områden med högre medborgaranda. De personer som har lägst NPF enligt denna modell är lågutbildade, arbetslösa personer som inte alls är intresserade av politik och inte sympatiserar med socialdemokraterna. Dessutom saknar de tillit till andra människor och deras boendeområden kan sägas vara präglade av låg medborgaranda.

Modellen kan maximalt förutsäga egenskaper hos den person som har värdet 70 i politiskt förtroende och minimalt den som har värdet 14.³⁶ Medelvärdet för NPF är

³⁵ Det råder heller inga multikollinearitetsproblem då VIF-värdena ligger omkring 1.0 som de ska, och Durbin-Watson för hela modellen är 2.0. Durbin-Watson testar för korrelationer mellan residualer. D-W kan anta värden mellan 0 och 4, där värdet 2 innebär att residualerna är okorrelerade med varandra (Field 2000:137).

³⁶ $NPF_{\max}=0.21+0.04+0+0.11+0.11+0.17+0.06=70$

44, och extremvärdena går mellan 0 och 100. Denna modell hyfsad, även om en hel del oförklarad varians återstår.

Prövning av Tylers argument

Den modell som prövades tabell 3.12 gäller det politiska förtroendet sammantaget, förtroende för *det politiska samhället (1)*, för *de politiska institutionerna (2)* och för *de politiska aktörerna (3)*. Tylers argument kunde inte prövas gentemot detta index, eftersom formuleringen 'förtroende för' ingår såväl i indikatorn för Tylers hypoteser, som i flera indikatorer för det politiska förtroendet. För att pröva Tylers hypoteser använder jag i tabell 3.13 endast *förtroende för det politiska samhället (1)* som indikator för det politiska förtroendet.³⁷ På detta sätt är det genomförbart att även pröva relevansen i Tylers argument.

I tabell 3.10 redovisades de bivariata effekterna av förtroende för domstolar, polis, domare och advokater. Två av dessa förklaringsfaktorer ställdes i hela Riks-SOM-undersökningen 2000, nämligen förtroende för institutionerna *polisen* och *domstolarna*. Dessa två kommer här att utgöra ett index för *förtroende för rättsstaten (A)*. Då ett något mer detaljerat mått kan fås genom att även förtroendet för aktörerna (advokater och domare) inkluderas, kommer detta index att kallas *förtroende för rättsstatens aktörer (B)*.³⁸ Detta andra index kan dock endast prövas i halva undersökningen (formulär 2). Resultaten av dessa tester, tillsammans med Putnams hypoteser, redovisas i tabell 3.13.

Resultaten från tabell 3.13 är flera. I huvudsak bekräftas både Putnams och Tylers teori när *förtroende för det politiska samhället (1)* används som beroende variabel. Den förklarade variansen är något lägre än när NPF-indexet (1, 2, 3) användes som beroende variabel. Då nåddes en förklarad varians $R^2=0.19$ i slutmodellen, medan i tabell 3.13 uppnåddes $R^2=0.14$ i slutmodellen. Dessa skillnader är inte särskilt stora, men vinsten med att redovisa analysen i tabell 3.14 är att vi även kunde pröva effekten av Tylers argument.

$$NPF_{\min}=0.21+0+-0.07+0+0+0=0.18=0.14$$

³⁷ Den indikator som används här är *På det hela taget, hur nöjd är Du med det sätt på vilket demokratin fungerar i Sverige?*

³⁸ Cronbach's $\alpha=0.54$ för index A och $\alpha=0.74$ för index B. Skalningsmässigt är index B därför att föredra. Alla fyra indikatorerna ger tillsammans Cronbach's $\alpha=0.74$. Se även tabell 3.10.

Tabell 3.13 Multivariat modell för att förklara förtroende för det politiska samhället (1)

Beroende variabel: Förtroende för det politiska samhället (1)		Bivariat regression	Multivariat regression, kontroll- variabler	Multivariat: kontroll+ Putnams variabler	Multivariat: kontroll+Putnams +Tyler A	Multivariat: kontroll+Putnams +Tyler B	Multivariat slutmodell					
<i>hypotes</i>	Antal variabler i modellen:	1	7	9	10	11	6					
Bakgrundsfaktorer:		(b)	(b)	(t)	(b)	(t)	(b)	(t)	(b)	(t) [VIF]		
	Utbildning	.05	.05	4.8	.05	2.9	.03	2.6	.03	2.0	.03	3.3 [1.1]
	Facklig tillhörighet											
	LO	.00	Ref.		Ref.		Ref.		Ref.		*	*
	TCO	.03	.01	1.1	.01	0.6	.00	-.17	.00	.29	*	*
	SACO	.07	.05	2.7	.02	0.6	.03	1.5	.01	.44	*	*
	Sysselsättning											
	Förvärsarbetar	.00	Ref.		Ref.		Ref.		Ref.		*	*
	Arbetslös/AMS ³⁹	-.08	-.07	-4.0	-.06	-2.1	-.05	-2.8	-.07	-2.3	*	*
	Politiskt intresse	.09	.07	4.2	.09	3.7	.06	3.5	.09	3.9	.06	3.6 [1.0]
	Gillande av regeringspartiet 2000	.10	.12	12	.10	7.2	.10	10	.10	7.2	.10	11 [1.0]
Putnams förklaringar:												
1a	Föreningsengagemang ⁴⁰	.05			.02	0.9	.01	.49	.02	1.2	*	*
1b	Lita på andra ⁴¹	.22			.17	5.8	.12	6.2	.11	3.8	.12	6.4 [1.1]
1c	Medborgaranda ⁴²	.14			.05	1.2	*	*	.04	1.0	*	*
Tylers förklaringar:												
4a	Index A ⁴³	.36					.28	13	*	*	.28	13 [1.1]
4a	Index B ⁴⁴	.36							.28	7.6	*	*
	Konstant		.46		.30		.24		.17		.25	
	F		.37		.18		.55		.22		.97	
	Korrigerat R²=		.07		.10		.16		.15		.14	
	Antal svarspersoner (n):		2772		1315		2717		1295		2971	

Kommentar: (b) anger ostandardiserade regressionskoefficienter, men normering ges ändå eftersom ingående förklaringsfaktorer har kodats till en skala mellan 0 och 1. Detta gör att ostandardiserade b-värden kan läsas som procentvärden av de skalor respondenterna har svarat på i enkäten. t-värden motsvarar Student's t, ju större värde desto mer signifikant. Värden nära 0 är ej signifikanta. I slutmodellen längst till höger anges signifikanserna för alla ingående förklaringsfaktorer. **Källa:** Riks-SOM 2000.

³⁹ I denna grupp ingår både öppet arbetslösa och de som befinner i arbetsmarknadsåtgärder eller det så kallade Kunsksplyftet.

⁴⁰ Denna indikator indikerar högsta svarspersonens högsta föreningsengagemangsnivå. 0=Ej medlem i någon förening, 0.33=Medlem i minst en förening, 0.67=Medlem och har varit på möte i minst en förening, 1=Medlem och har uppdrag i minst en förening.

⁴¹ Den fråga som ställdes var *Enligt Din mening, i vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet?* Svar på 11-gradig skala.

⁴² Frågan som ställdes var *I allmänhet, i vilken utsträckning tror Du att personer i Din omgivning...a) Lämnar in en upphittad plånbok, b) Undanhåller inkomster från beskattning, c) Skulle försöka hjälpa till vid en trafikolycka, d) Dricker hembränt, e) Tar initiativ för trivseln i området, f) Betalar någon svart (t ex hantverkare eller städhjälp), g) Skänker pengar till välgörande ändamål, h) Kör rattonykter i trafiken (se diskussionen s. 102).*

⁴³ Index A=Förtroende för domstolarna och Förtroende för polisen.

⁴⁴ Index B=Förtroende för domare och Förtroende för advokater (endast i formulär 2).

För Putnams del bekräftades återigen att det är *tillit till andra människor* som är den bärande indikatorn i Putnams teori, och denna effekt kvarstår även efter kontroll för Tylers argument (hypotes 1b). Föreningsengagemang och medborgaranda är genomgående på gränsen till signifikanta, men i slutmodellen slängs dessa faktorer ut när jag ber dataprogrammet att endast ta med fullt signifikanta faktorer (hypotes 1a och 1c).⁴⁵

För Tylers del kan det ifrågasättas huruvida *förtroende för polis och domstolar* verkligen mäter det proceduriella förtroendet för rättsväsendet. Jag har här utgått från att dessa frågeinstrument är användbara approximationer av dessa företeelser, även om finkänsligare instrument vore önskvärda. Dessa brister till trots, visar det sig att *förtroendet för rättsväsendet* är en förklaring att räkna med. Oavsett om index A eller index B används (effekterna är likvärdiga, medan index B omfattar endast halva datamängden), uppvisar detta stark signifikans då det gäller att förklara medborgarnas förtroende för det politiska samhället (1). Tylers hypotes 4a bekräftas därmed i detta kapitel, även om denna prövning har sina tillkortakommanden. Även Putnams hypotes 1b, om betydelsen av mellanmänsklig tillit bekräftas. Hypotesen om medborgaranda är på gränsen till signifikant och kommer med som signifikant i tabell 3.12, men inte i tabell 3.13. Föreningsengagemangshypotesen bekräftades inte i någon av de två analyserna.

En inte oväsentlig notering ska också göras gällande kontrollfaktorerna. Holmbergs hemmalagshypotes får ett mycket tydligt stöd i tabell 3.12 och 3.13. Det visar sig också i korrelationsmatrisen i Appendix B att det finns ett indirekt samband mellan de som har förtroende för polisen och de som sympatiserar med regeringspartiet år 2000 (socialdemokraterna). Därmed har det varit värdefullt för prövningen av Putnams och Tylers hypoteser att inflytandet av denna faktor har kontrollerats.

Det visar sig även finnas vissa indirekta samband värda att notera. De som har förtroende för andra människor tycks oftare vara de som även har ett högre förtroende för rättsväsendet (se Appendix B). Utifrån Eric Uslanes argumentation att

⁴⁵ Slutmodellens Durbin-Watson-värde är 2.1, vilket innebär att risken för multikollinearitet är mycket liten. Dock kan vi ur Appendix B utläsa att *medborgaranda* och *förtroende för andra människor* är relativt samkorrelerade (Pearson's $r=0.22$). Om *förtroende för andra människor* byts ut i slutmodellen mot *medborgaranda* erhålls också en signifikant modell, dock med ett lägre F-värde ($F=39$) och indexet för *medborgaranda* närmar sig .95-procentsgränsen för signifikans, medan den nu presenterade slutmodellen är fullt signifikant på .98-procentsnivån. Indikatorn *tillit till andra människor* kan därmed antas vara en mer träffsäker indikator, jämfört med *medborgaranda*.

medborgerlig tillit uppstår redan i barndomen, är det rimligt att betrakta denna faktor som att den kausalt 'föregår' både förtroendet för rättstaten och Putnams hypoteser 1a och 1c. Däremot visar analysen att det finns en fristående effekt av att ha förtroende för rättsväsendet, utöver att ha en medborgerlig tillit. Slutmodellen utan index A ger $R^2=0.09$ (utbildning, politiskt intresse, gillande av regeringspartiet 2000 samt lita på andra människor, $F=74$). När Index A inkluderas, ökar R^2 signifikant till 0.14 och F-värdet till 97. Därmed torde det stå klart att en självständig effekt finns av indikatorn för Tylers hypotes.

Vilka slutsatser kan dras?

Av Putnams förklaringsfaktorer är det i princip endast *tillit till andra människor* som har någon signifikant effekt på det politiska förtroendet (hypotes 1b). Aktivitet i föreningslivet visade sig inte vara signifikant i någon av analyserna. För hypotes 1a, *föreningslivshypotesen*, är slutsatsen klar beträffande NPF. Inga effekter står att finna av föreningsengagemang då det gäller att ha högre politiskt förtroende. Denna slutsats bör dock elaboreras ytterligare i andra data, för att öka säkerheten i det beslutet.

Hypotesen att den *medborgerliga andan* i vissa bostadsområden skulle öka medborgarnas politiska förtroende visar sig i dessa analyser stämma i tabell 3.12, då NPF-indexet användes. Effekten var svag ($b=0.06$), men signifikant. Detta resultat höll dock inte streck när en indikator för Tylers argument introducerades i tabell 3.13, då åkte denna förklaring ut ur modellen. Resultatet för denna hypotes är alltså tveksamt, men det återstår att pröva hypotesen även i andra data. Kontrollfaktorerna bidrog till att förklara 14 procent av variansen i NPF och 7 procent av variansen i förtroende för det politiska samhället (1). Därutöver bidrog Putnams förklaringar med ytterligare fem respektive tre procent. Om slutmodellen i tabell 3.13 prövas utan Tylers index A, ger kontrollvariablerna och tillit till andra människor (Putnam) $R^2=0.09$. Det innebär då att Tylers index A bidrar med ytterligare omkring fem procent förklarad varians, eftersom slutmodellen landar på 14 procent förklarad varians. Detta pekar mot att både Putnams och Tylers teorier är relevanta för att förklara det politiska förtroendet, och den helt avgörande komponenten i Putnams resonemang är mellanmänsklig tillit. För Tylers del, behöver frågeinstrumenten skärpas till för att öka trovärdigheten i prövningen. Denna uppgift kommer att genomföras i följande kapitel fyra.

"Theories as sets of concepts, assumptions, and propositions, are never finally proved or disproved. Rather, our confidence in the usefulness of a theory builds as we accumulate observations that are consistent with the expectations or hypotheses derived from it."

Manheim & Rich 1995:31

KAN DEN PRELIMINÄRA MODELLEN TILLÄMPAS ÄVEN PÅ KOMMUNAL NIVÅ? Detta är en övergripande fråga för detta kapitel. Analyserna i detta kapitel genomförs i Väst-SOM-data från år 2000 som omfattar svarspersoner i Västra Götalandsområdet.¹ Jag kommer här att växla analysbegrepp, från *nationellt politiskt förtroende* till att i detta kapitel tala om *kommunalt politiskt förtroende, KPF*. Principiellt är överföringen från den nationella nivån till den kommunala densamma. Jag talar om politiskt förtroende som ett samlingsbegrepp för de demokratiska principerna, de politiska institutionerna och de politiska aktörerna, så som jag diskuterat tidigare. Eftersom det demos som står i fokus i detta kapitel är annorlunda – här analyseras de boende i Västra Götalands kommuner – kommer de kommunala demokratiprinciperna, institutionerna och aktörerna att relateras till de boendes hemkommun.

I kapitlets avsnitt 4.1 härnäst kommer jag att diskutera den beroende variabeln mer ingående och redovisa dess olika nivåskattningar över tid. I avsnitt 4.2 introduceras ytterligare några oberoende variabler som ska prövas, som inte fanns med i undersökningen på nationell nivå. Därefter genomförs bivariata redovisningar på motsvarande sätt som gjordes i föregående kapitel. I avsnitt 4.4 görs de multivariata

---

¹ De kommuner som ingår i Västra Götalandsområdet är i denna undersökning uppdelade i två delar. Boende i Göteborgsregionen (GR-regionen) har fått ett grönt formulär (Ale, Alingsås, Göteborg, Härryda, Kungsbacka, Kungälv, Lerum, Lilla Edet, Mölndal, Partille, Stenungsund, Tjörn och Öckerö). Boende i övriga området har fått ett orange formulär (Bengtstors, Bollebygd, Borås, Dals-Ed, Essunga, Falköping, Färgelanda, Grästorp, Gullspång, Götene, Herrljunga, Hjo, Karlsborg, Lidköping, Lysekil, Mariestad, Mark, Mellerud, Munkedal, Orust, Skara Skövde, Sotenäs, Strömstad, Svenljunga, Tanum, Tibro, Tidaholm, Tranemo, Trollhättan, Töreboda, Uddevalla, Ulricehamn, Vara, Vårgårda, Vänersborg och Åmål). Svarsfrekvensen i Väst-SOM 2000 var 66 procent (netto), och bruttourvalet bestod av 6.000 personer. 3.684 enkäter besvarades (vidare dokumentation kring Väst-SOM-undersökningarna, se Nilsson, Å. 2002 och Nilsson, L. 2003, 2002, 2000 osv.).

testerna med alla förklaringsfaktorerna samtidigt, för att försöka finna en signifikant modell för det kommunala politiska förtroendet. Arbetet här syftar förstås till att testa de två huvudteorierna enligt Putnam och Tyler, i relation till det kommunala politiskt förtroendet (KPF). Kapitlet avslutas med avsnitt 4.5 där jag diskuterar och sammanfattar de erhållna resultaten.

4.1 Hur har det kommunala politiska förtroendet förändrats över tid?

Jag söker här efter en modell som kan förklara det kommunala politiska förtroendet i Västsverige. Eftersom analyserna i detta kapitel genomförs på *individnivå* (*mikronivå*), kommer slutresultatet att gälla genomsnittsmedborgaren i Västra Götalandsområdet.²

De frågeinstrument som kommer att användas som indikatorer för det politiska förtroendet i samhället, på institutions- och aktörsnivå är följande:

- (1) På det hela taget, hur nöjd är Du med det sätt på vilket demokratin fungerar i [Den kommun där Du bor]?
- (2) Hur tycker Du att kommunstyrelsen i den kommun där Du bor sköter sin uppgift?
- (3) Allmänt sett, hur stort förtroende har Du för det sätt på vilket [kommunens politiker] sköter sitt arbete?

Tillsammans kommer ovanstående tre frågor att utgöra det index för kommunalt politiskt förtroende (KPF) som utgör den beroende variabeln i detta kapitel.³ I det första avseendet (1), är det lyckosamt att samma indikator finns tillgänglig parallellt i det nationella som det kommunala materialet. Problemet med indikatorn, som nämndes i föregående kapitel, är att den både fångar in kortsiktiga och långsiktiga

² Detta är dock en sanning med modifikation, eftersom flera undersökningsfrågor endast har ställt i VGE-formuläret, dvs i kommuner utanför Göteborgsregionen (se föregående not). Därmed kommer slutresultaten snarast att vara giltiga för genomsnittsmedborgaren i kommuner utanför GR-regionen.

³ Cronbach's $\alpha=0.77$ för dessa tre indikatorer. Indexets medelvärde är 0.49 och $KPF = (F_{\text{demokratin i egna kommunen}} + F_{\text{nöjd med kommunstyrelsen}} + F_{\text{kommunens politiker}})/3$. Alla ingående variabler har kodats mellan 0 och 1, och då KPF dividerats med 3 antar även detta ett värde mellan 0 och 1. Vid de bivariata redovisningarna längre fram multipliceras detta värde med 100, för att motsvara procentandelar. För de som endast har besvarat två frågor har ett medelvärde beräknats för endast två variabler. Om endast en fråga har besvarats, har svarspersonen inte medräknats, utan tillfogats gruppen *missing*. Antalet giltiga KPF-svar är 3.273. Variablerna *nöjd med kommunstyrelsens sätt att sköta sin uppgift* och *nöjd med det sätt på vilket demokratin fungerar i Din kommun* korrelerar med Pearson's $r=0.53$. Variablerna *nöjd med kommunstyrelsens sätt att sköta sin uppgift* korrelerar med *Nöjd med det sätt på vilket kommunens politiker sköter sin uppgift* med Pearsons $r=0.58$.

aspekter. Det saknar dock någon avgörande betydelse för mitt analysarbete, eftersom det är en mer diffus evaluering som här avses, enligt definitionsdiskussionen i kapitel ett.

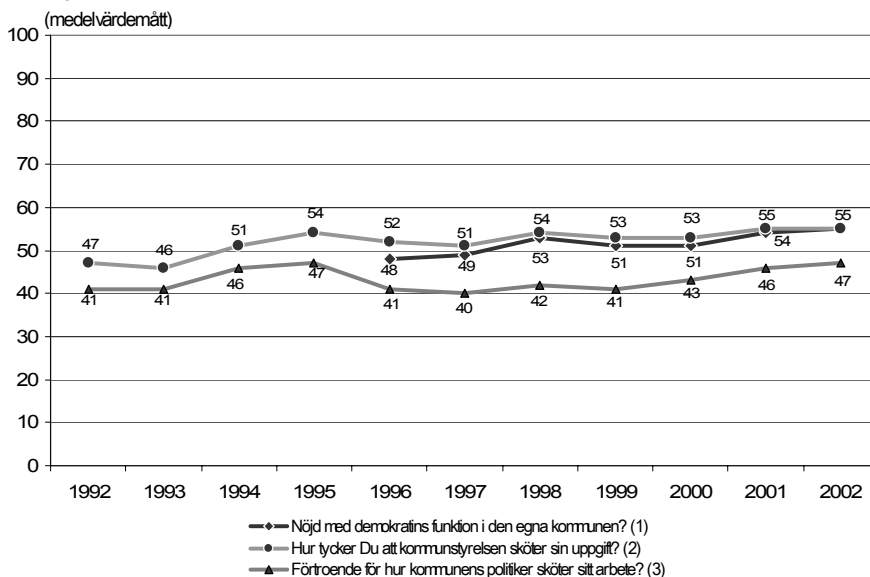
Vad gäller den andra indikatorn (2), avser denna att utvärdera förtroendet för de kommunala institutionerna. Den indikator som här står till buds, evaluerar ordagrant *kommunstyrelsens sätt att sköta sitt arbete*, och i detta sammanhang kan såväl kortsiktiga skandaler och rykten tolkas in, som hur kommunstyrelsen mer långsiktigt tar ett helhetsansvar för kommunens välfärd. Jag menar dock att indikatorn väl är användbar för mina syften. Indikatorn präglas av *performanceeffekter*, men eftersom kommunstyrelsen också är att betrakta som kommunens regering och den är den högsta ansvariga institutionen för övriga kommunala verksamheter, går det att betrakta denna som en institution som även är aktiv i förberedelseskedet och i politikens *inputprocess* (KL 6 kap. § 1-6). Därmed torde det vara rimligt att använda instrumentet som indikator för *förtroende för kommunala politiska institutioner*. Dessutom är inte de hypoteser som fortsättningsvis ska prövas särskilt oupporienterade, jag arbetar inte med frågor av typen "hur nöjd är Du med den kommunala servicen" och därmed torde inte detta val vara något större problem.

Den tredje indikatorn, *hur stort förtroende har Du med det sätt på vilket kommunens politiker sköter sitt arbete*, är ett frågeinstrument som avser den mest specifika nivån, aktörerna. Från den nationella nivån vet vi att allmänhetens förtroende är som lägst på den mest specifika nivån, och det är rimligt att anta att det gäller även på den kommunala nivån. Jag menar att denna indikator väl fyller sin funktion, det är förtroendet för den egna kommunens politiker som avses här. Faktorer som inverkar på svarspersonernas associationsbanor kan tänkas vara om kommunpolitikerna är kända eller okända, om det finns en eller ett fåtal mycket kända politiker i kommunen, eller om de förefaller 'osynliga' inom till exempel en koalition. Ett litet antal kända politiker kan tänkas öka förtroendet för kommunpolitiker, jämfört med ett större antal okända företrädare för flera koalitionspartier (jfr diskussionen om valsystemens utformning, s. 58).

Först 1996 inleddes frågorna om svarspersonernas *nöjdhet med demokratins sätt att fungera i den egna kommunen*. Däremot har frågorna om *hur kommunstyrelsen sköter sin uppgift* (2) och om *förtroende för hur [kommunens politiker] sköter sitt arbete* (3) ställts sedan Väst-SOM inleddes år 1992.

Figur 4.1 visar att dessa tre olika förtroendenivåer inte har förändrats så mycket under perioden. Jämfört med den nationella nivån kan *nöjd med demokratins funktionssätt (1)* sägas ligga på jämförbara nivåer. På den nationella nivån såg vi en ökning från 46 till 59 av medelvärdet, medan på den kommunala nivån har vi under samma tidsperiod en ökning från 48 till 55.

Figur 4.1 Kommunalt politiskt förtroende på tre nivåer 1992 - 2002

Kommentar: Minsta antal svarspersoner för Nöjd med demokratins funktion i egna kommunen (1) var 1754 personer, minsta antal svarande för Nöjd med hur kommunstyrelsen sköter sin uppgift (2) var 1480 personer och minsta antal svarande för Förtroende för hur kommunens politiker sköter sitt arbete var 1461 personer. De exakta frågeformuleringarna och kodningarna är följande:

- (1) På det hela taget, hur nöjd är Du med det sätt på vilket demokratin fungerar i den kommun där du bor?** Svarsalternativen var 'Mycket nöjd' (1), 'Ganska nöjd' (.67), 'Inte särskilt nöjd' (.33) och 'Inte alls nöjd' (0).
- (2) Hur tycker Du att kommunstyrelsen i den kommun där Du bor sköter sin uppgift?** Svarsalternativen var 'Mycket bra' (1), 'Ganska bra' (.75), 'Varken bra eller dåligt' (.50), 'Ganska dåligt' (.25) och 'Mycket dåligt' (0). Även alternativet 'Ingen uppfattning' ingick som svarsalternativ, men dessa har kodats som missing.
- (3) Allmänt sett, hur stort förtroende har Du för det sätt på vilket [kommunens politiker] sköter sitt arbete?** Svarsalternativen var 'Mycket stort förtroende' (1), 'Ganska stort förtroende' (0.75), 'Varken stort eller litet förtroende' (0.5), 'Ganska litet förtroende' (0.25), samt 'Mycket litet förtroende' (0). Dessutom ingick alternativet 'Ingen uppfattning' som här har kodats som missing.

Frågeformuleringen kan variera något mellan åren, ovanstående formuleringar baseras på år 2000. De år som ovanstående frågor har ingått som delfrågor i en större svit, har ej svar på delfråga också kodats som 0. **Källa:** Väst-SOM 1992 - 2002, Göteborgs universitet.

Då det gällde förtroendet för de nationella politiska institutionerna, låg förtroendet oftast under medelvärdet 50, men då vi talar om *nöjd med hur kommunstyrelsen*

sköter sin uppgift (2) har detta befunnits över 50-strecket sedan 1994. Förtroendet för nationella politiska institutioner kan därmed inte sägas vara betydligt högre jämfört med de kommunala politiska institutionerna. Tvärtom ligger dessa två förtroendemått väl i paritet med varandra (jämfört med figur 3.3). Då vi jämför förtroendet för de politiska aktörerna (3), befinner sig medelvärdena på denna specifika nivå *lägre* jämfört med då vi mäter förtroende för institutionerna (2) eller samhället (1). Detta resultat erhöll vi även på den nationella nivån i föregående kapitel. Skillnaderna mellan nivå (2) och (3) var som störst under åren 1996–1999, medan skillnaderna därefter minskade år 2000-2002. Sedan 1997, i kölvattnet av de kommunala skandalerna, har dock förtroendet för kommunpolitiker successivt ökat, från 41 (1997) till 47 (2002). Sammantaget har förtroendet i alla tre avseendena (1, 2 och 3) stärkts under denna period i Västra Götalandsområdet liksom nationellt.

Orsakerna till denna uppgång kan vara många, men åtminstone tre förklaringar kan vara tänkbara. För det *första* kan det vara så att Västra Götalandsområdet under denna period har upplevt en förstärkt framtidstro, ökade investeringar och en förbättrad ekonomi i området. Konjunkturfasen för området kan ha varit på väg uppåt under den aktuella tidsperioden, vilket avspeglas i detta ökade kommunala politiska förtroende (Norén Bretzer 2002).⁴ En *andra* förklaring kan vara att den uppåtgående trenden för *nöjd med demokratins sätt att fungera i Sverige* också avspeglar sig i dessa kommunala mätningar (jfr Holmberg & Oscarsson 2004, Holmberg 1997). Förtroendeuppgången skulle därmed vara en spegling av den nationella trenden. En *tredje* tänkbar förklaring är att den kommunala nivån har blivit allt tydligare för medborgarna under perioden. Mer frågor har decentraliserats till den kommunala nivån (skolfrågor, omsorgsfrågor och tillsyn), och den kommunala nivåns angelägenheter har kommit att exponeras i allt större grad. Kent Asp och hans medarbetare har till exempel visat att kommunjournalistiken har fått ett allt större utrymme och nyhetsvärde i medierna på senare år (Asp, Johansson och Larsson 1997). Utifrån dessa motiveringar anser jag det vara rimligt att anta att medborgarnas uppfattning om den kommunala nivån är tydligare idag jämfört med för ett eller två decennier sedan.

---

⁴ När jag analyserar *förtroendet för kommunpolitiker* respektive *förtroendet för rikspolitiker*, visar det sig att förtroendet vid fyra tillfällen av elva är *högre* för kommunpolitiker jämfört med rikspolitiker bland de boende i Västra Götaland (1992-2002).

4.2 Förklaringar till det kommunala politiska förtroendet

Av de förklaringar som senare skall prövas kommer jag nu att redovisa de som intygare tidigare introducerats. Fyra nya frågeinstrument kommer att redovisas här, två som indikatorer för Putnams teori och två som indikatorer för Tylers teori.

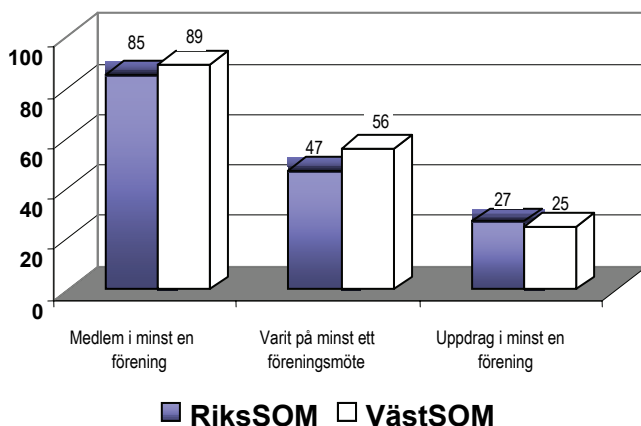
Fler förklaringar enligt Putnam

Finns det fler sätt att mäta föreningsaktivitet på, utifrån Putnams teori? Jag kommer att introducera ytterligare två frågeinstrument. Det första handlar egentligen om ännu ett sätt att mäta föreningsaktivitet. I stället för att sätta minimikriterier för aktivitet, skapar jag ett föreningsaktivitetsindex som ger högre poäng ju fler aktiva medlemskap man har. Det andra instrumentet försöker ringa in de politiska förmågor som Putnam menar att föreningsaktivitet leder till. Även om personer har varit föreningsaktiva tidigare, kanske de just när enkätundersökningen skickas ut är passiva inom föreningslivet. Däremot kanske de har ägnat sig åt någon politisk aktivitet under de senaste året (skrivit under en namninsamling, skrivit en insändare etc) och jag borde, enligt Putnam, finna ett högre politiskt förtroende bland just dessa personer.

Jag inleder med att återvända till frågan om svarspersonernas *föreningsmedlemskap*. Finns det några skillnader i hur stora *andelar* av befolkningen som uppger sig vara föreningsaktiva när dessa frågor ställs i de nationella undersökningarna (Riks-SOM) respektive i de lokala (Väst-SOM)? Antalet svarsalternativ i Riks-SOM såg vi var omkring sju (politiska partier oräknat), medan de på lokal nivå under de senaste åren har varit 15 (politiska partier oräknade). Kan dessa skillnader ha påverkat olika grupper av befolkningen som inkluderas som föreningsmedlemmar, mötesbesökare och uppdragsinnehavare?

I figur 4.2 ser vi att resultaten inte skiljer sig särskilt mycket mellan de två nivåerna, det är fyra procent *fler* som är medlemmar i minst en förening enligt mätinstrumentet i Väst-SOM. Vinsten av ytterligare åtta svarsalternativ innebär alltså att man 'fångar in' ytterligare fyra procentens föreningsaktiva av befolkningen. Bland dem som har varit på ett föreningsmöte är antalet också högre i Västra Götalandsområdet, hela nio procentenheter fler har varit på ett möte under de senaste 12 månaderna, enligt detta sätt att mäta. Däremot visar det sig att andelen som har ett förtroendeuppdrag ligger något under den nationella skattningen, med två procentenheters skillnad.

Figur 4.2 Skillnader i föreningsaktivitet mellan Sverige och Västra Götaland (2000)

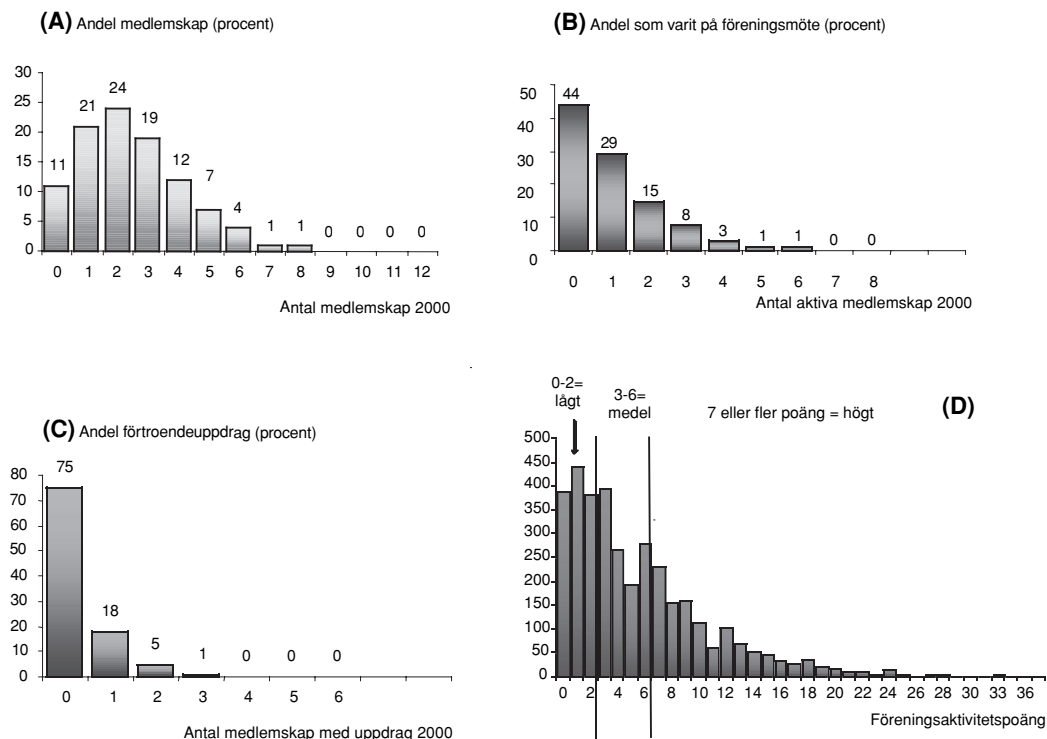
Kommentar: Andel av svarspersonerna som är medlemmar i minst en förening eller som har varit på möte i minst en förening är fler i Västra Götalandsregionen i jämförelse med riksgenomsnittet. Däremot är andelen personer som har ett föreningsuppdrag något mindre i samma område. Antal svarspersoner i RSOM (2.921 personer är medlemmar i minst en förening, 2.007 personer har varit på minst ett föreningsmöte och 897 personer har minst ett uppdrag.) Motsvarande för VSOM är (3.163 personer är medlemmar i minst en förening, 1.985 personer har varit på minst ett möte och 882 personer har minst ett uppdrag. **Källa:** Riks-SOM och Väst-SOM 2000.

I stort sett är skattningarna mellan Riks-SOM och Väst-SOM likvärdiga, men vissa regionala variationer kan ligga bakom de uppmätta skillnaderna. Precis som i kapitel tre är detta sätt att mäta föreningsdeltagande ett villkorat alternativ, där jag klassindelar svarspersonerna utifrån vissa krav. Dessa krav är 1) att vara medlem i *minst* en förening, eller 2) att ha gått på *minst* ett föreningsmöte under senaste året, eller 3) att ha ett uppdrag i *minst* en förening.

Ett alternativt sätt att mäta föreningsaktivitet är att varje svarsperson får poäng utifrån hur föreningsaktiv han eller hon är. En sådan redovisning görs av Petersson 1998 och jag gör en motsvarande uppdelning i figur 4.3 (jfr Petersson m fl 1998:66). Den huvudsakliga tendens som gör sig gällande här i jämförelse med Medborgarundersökningen 1997 (MBU97) är att andelen som inte är medlemmar alls, eller endast medlemmar i en eller två föreningar har *ökat*.⁵

⁵ Enligt MBU97 var 7 procent av befolkningen inte medlem i någon förening, 51 procent hade inte varit på föreningsmöte under året och 72 procent saknade förtroendeuppdrag. Andel av befolkningen som var medlem i 1-2 föreningar var enligt MBU97 37 procent, medan i Väst-SOM 2000 är denna siffra 45 procent.

Figur 4.3 a, b, c och d. Andel medlemskap, andel aktiva medlemskap och andel förtroendeuppdrag i Västra Götaland år 2000

Kommentar: "Föreningsaktivitetspoängen" som svarspersonerna fått i den fjärde figuren längst ner till höger baseras på att varje person fått 1 poäng för varje föreningsmedlemskap, 2 poäng för varje förening de har varit på möte hos, och 3 poäng för varje föreningsuppdrag. Medelvärdet för föreningsaktivitetspoängen är 5,6 och medianen är 4,0. **Källa:** Väst-SOM 2000.

I figur 4.3a redovisas att andelen utan föreningsmedlemskap är 11 procent, och därefter är 21 procent medlem i en förening, 24 procent är medlemmar i två föreningar osv. I figur 4.3b finner vi att 44 procent inte har varit på något föreningsmöte under det senaste året, vilket korresponderar med de 56 procent som

har det (jfr figur 4.2). Figur 4.3c visar att andelen utan förtroendeuppdrag är 75 procent av befolkningen i Västra Götaland. 18 procent har uppdrag i en förening och ytterligare 6 procent har uppdrag i två eller tre föreningar. Därefter är det inga som har uppdrag i fler föreningar än i tre.

Hur redovisas då föreningsaktivitet som inte baseras på ett minimikriterium för fyra nivåer, utan som är känsligare för variationen mellan de olika svarspersonerna? Jag har löst detta problem genom att tilldela varje svarsperson 'föreningsaktivitets-poäng'. För varje medlemskap har svarspersonen tilldelats 1 poäng, för varje förening som svarspersonen har varit på möte med tilldelas denne 2 poäng, och för varje förtroendeuppdrag erhålls 3 poäng. Resultatet återfinns i figur 4.3d, där 391 personer fått 0 poäng, medan medelvärdet är 5,6 föreningspoäng och medianen är 4,0 poäng. När jag senare kommer att redovisa 'låg', 'medel' och 'hög' föreningsaktivitet, kommer jag att dela in svarspersonerna i tre grupper som är ungefär lika stora. 0-2 poäng motsvarar *låg föreningsengagemang* (34 procent av svarspersonerna), 3-6 poäng motsvarar *medelstort föreningsengagemang* (32 procent) och 7 poäng eller mer kommer att motsvara *högt föreningsengagemang* (34 procent).

Ett andra frågeinstrument som jag kommer att diskutera i anslutning till Putnams teori är frågan om *politiskt deltagande* kan ha betydelse för det politiska förtroendet generellt. Putnam menar ju att föreningslivet fungerar som en skola i demokrati, där medborgarna lär sig olika färdigheter som att ge röst åt sina åsikter, att skriva under upprop och att i större omfattning ta del av det offentliga samtalet. Det kan finnas vissa svårigheter att mäta detta genom just föreningsaktivitet, eftersom dessa frågor mäter föreningsaktivitet när enkäten skickas ut. Jag kan med dessa data inte mäta i vilken omfattning personer *har varit föreningsaktiva tidigare*. För att kunna komma åt de medborgerliga färdigheter som Putnam menar att föreningslivet bidrar med, har jag i Väst-SOM 2000 även ställt frågor om svarspersonernas informella *politiska deltagande under senaste året*, för att pröva om de som är mer informellt aktiva är de som hyser ett högre förtroende för den kommunala politiken.⁶ Det frågeinstrument som ställdes i Väst-SOM 2000 formulerades enligt följande:

⁶ Med informellt politiskt deltagande avses här aktiviteter som att skriva under en namnsamling, att demonstrera eller att skriva en insändare. Det motsatta fenomenet, formellt politiskt deltagande, avser valdeltagande eller medlemskap i politiskt parti, vilket inte undersöks här.

Har Du under de senaste 12 månaderna gjort något av följande?

	Nej	Ja, en gång	Ja, flera gånger
Skrivit under namninsamling	☐	☐	☐
Diskuterat politik per e-post, chat eller liknande	☐	☐	☐
Bojkottat vissa varor eller produkter	☐	☐	☐
Kontaktat politiker i stat eller kommun	☐	☐	☐
Skrivit insändare till en tidning	☐	☐	☐
Arbetat i aktionsgrupp eller byalag	☐	☐	☐
Burit ett kampanjmärke	☐	☐	☐
Deltagit i olaglig protestaktivitet	☐	☐	☐
	(0)	(0.5)	(1.0)

Dessutom ställdes även följande fråga:

Hur ofta har Du under de senaste 12 månaderna [deltagit i demonstration]?

Svarsalternativet var sjudelat⁷ och kunde lätt kodas om till motsvarande skala som användes för de övriga deltagandefrågorna.

Resultaten för hur mycket medborgarna i Västsverige⁸ ägnat sig åt politiska aktiviteter under år 2000 illustreras i figur 4.4, där jämförelser även görs med flera motsvarande undersökningar som gjorts tidigare. Jämförbarheten mellan frågorna varierar något mellan olika undersökningar. I Väst-SOM 2000 ställdes frågan om svarspersonen "hade gjort något av följande under de senaste 12 månaderna?" medan i MBU87 ställdes frågan "om man under senaste året gjort något av följande...". Vad gäller "deltagit i demonstration" efterfrågades i MBU87 och MBU97 om svarspersonen hade "deltagit i demonstration annat än 1:a maj", medan sådant undantag ej har gjorts vid frågeställningarna i Valundersökningen eller i Väst-SOM.⁹

Resultatet visar att den vanligaste informella politiska aktiviteten är *namninsamlingar*. Denna typ av aktivitet tycks dock ha minskat enligt Väst-SOM 2000. Även att skriva insändare eller att kontakta eller medverka i media samt att bära kampanjmärke tycks minska. Den kanske mest anmärkningsvärda ökningen är den stigande benägenheten att *bojkotta varor eller produkter*, från 15 procentenheter år

⁷ De sjudelade svarsalternativen var 'ingen gång', 'någon gång under de senaste 12 månaderna', 'någon gång i halvåret', 'någon gång i kvartalet', 'någon gång i månaden', 'någon gång i veckan', 'flera gånger i veckan'.

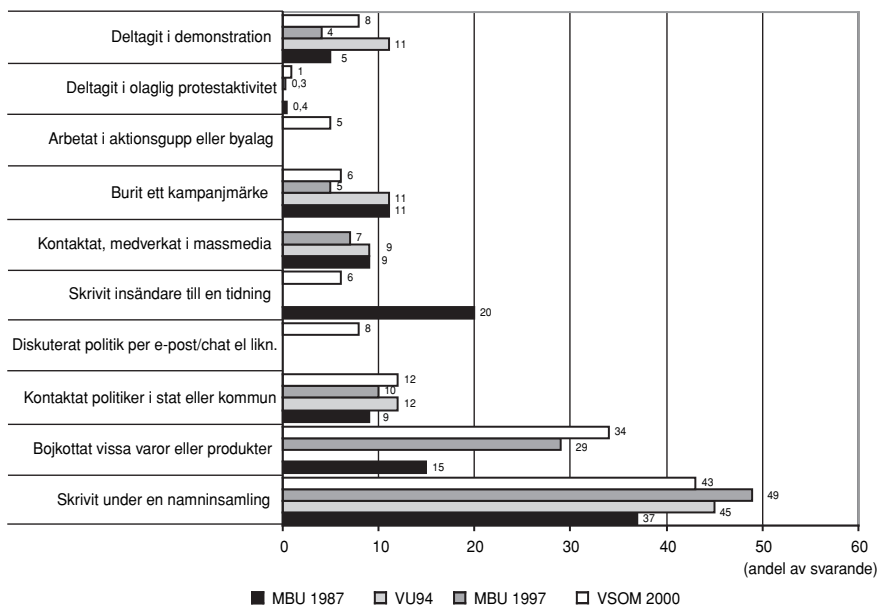
⁸ Denna fråga gäller de boende utanför Göteborgsområdet.

⁹ Detta baseras på jämförelser mellan kodböcker för de nämnda undersökningarna, se vidare www.ssd.gu.se. Se även Petersson m fl 1998, SOU 1990:44 och Gilljam & Holmberg 1995.

1987 till 34 procentenheter år 2000. Ökningen av köpbojkotter indikerar att medborgarna i ökande grad är medvetna om sin roll som konsumenter (Micheletti 2003, 2002, Micheletti & Stolle 2004).

Figur 4.4 Informellt politiskt deltagande enligt olika undersökningar (procent)

Kommentar: Ovan jämförs resultaten från Väst-SOM 2000 (VSOM00) med motsvarande resultat från Medborgarundersökningen 1987 (MBU87), Valundersökningen 1994 (VU94) samt Medborgarundersökningen 1997 (MBU97).

Enligt dessa datamaterial har *olagliga protestaktiviteter* mer än fördubblats sedan 1987, men materialen är så små att slutsatserna är osäkra. Vad gäller förändringen i till exempel att *kontakta politiker* eller att *demonstrera* går tendenserna i olika riktning olika år, och dessa variationer beror sannolikt på skillnader i olika mätinstrument. Den variabel som jag konstruerat utifrån frågorna om politiskt deltagande kommer att dela in svarspersonerna i fyra olika kategorier. *Låg* motsvarar ingen politisk aktivitet under året (37 procent), *medel* motsvarar en politisk aktivitet (30 procent), *hög* motsvarar 2 eller fler politiska aktiviteter under året (33 procent).¹⁰

¹⁰ En alternativ kodning skulle kunna vara att hänsyn tas till *hur mycket* aktiva svarspersonerna är. Jag har även prövat en sådan kodning, där svarspersonerna fick 1 poäng för varje aktivitet som gjorts en gång och 2 poäng för varje aktivitet som gjorts flera gånger. Detta redovisnings sätt korrelerar $r=.96$ med det som jag

De indikatorer som kommer att prövas redovisas efter kategorier i den bivariata analysen, men den fullständiga skalan kommer att användas i den multivariata regressionen.

Fler förklaringar enligt Tyler

Jag kommer att använda mig av tre nya frågeinstrument som har formulerats utifrån Tylers hypoteser. Det *första* frågeinstrument som kommer att användas här, handlar om förtroendet för rättsväsendets aktörer. Precis som i föregående kapitel, är det här möjligt att pröva förtroendet för *rättsstatens aktörer* (jfr tabell 3.10), däremot saknas frågor om *rättsstatens institutioner* på motsvarande sätt som de ställdes i den nationella undersökningen. Förtroendet för rättsstatens aktörer indikeras enligt följande. Svartpersonerna i Väst-SOM 2000 fick besvara följande fråga: *Allmänt sett, hur stort förtroende har Du för det sätt på vilket följande grupper sköter sitt arbete? [Polisen, domare, advokater, åklagare].*¹¹ Dessa fyra frågor fogades sedan samman till ett gemensamt index, där Cronbach's $\alpha=0.86$.

Det *andra* frågeinstrumentet har jag konstruerat för att specifikt mäta de aspekter som står i centrum för Tylers argumentation, *förtroendet för den proceduriella rättvisan*. Här har särskild vikt lagts vid att mäta uppfattningar om *rättssäkerhet* (huruvida medborgarna bedöms vara lika inför lagen). Delpåstående ett mäter dock bedömningen av straffens rimlighet, vilket avviker något från principen om lika-behandling. Jag hävdar dock att i sin helhet täcker dessa frågor in helt olika aspekter av den proceduriella problematiken, samtidigt som dessa frågor utgör ett användbart index för att pröva Tylers hypotes 4a, *huruvida förtroendet för rättsstatens procedurer samvarierar med det kommunala politiska förtroendet (KPF)*. Enkätfrågan formulerades med fyra olika delpåståenden, två positiva och två negativa. Det ställdes alltså relativt höga krav på svartpersonerna på hur frågorna skulle besvaras. Frågeformuleringen i sin helhet var:

---

valt ovan, som endast tar hänsyn till aktivitet eller ej. Eftersom överensstämmelsen är så pass hög, väljer jag att endast använda den i huvudtexten beskrivna redovisningen.

¹¹ Svaren var femdelade med 'mycket stort förtroende', 'ganska stort förtroende', 'varken stort eller litet förtroende', 'ganska litet förtroende' och 'mycket litet förtroende'. En sjätte kategori 'ingen uppfattning' fanns också med, denna kodades *missing*.

Nedan följer några frågor som rör Din tilltro till det svenska rättsväsendet. Vad anser Du om följande påståenden om svenska domstolar?

											
Svenska domstolar:	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Utdömer straff som är rimliga för de brott som har begåtts	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Utdömer mycket olika straff för samma slags brott	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Utdömer alltid straff på sakliga grunder	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Utdömer lindrigare straff till personer med hög status	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Utifrån dessa frågor har jag kodat ett *index för tilltro till rättsstaten*, där den högsta tilltron tillskrivs dem som har svarat 'helt riktigt påstående' (10) för frågan om domstolarna utdömer rimliga straff och om domstolarna utdömer straff på sakliga grunder. Dessutom skall dessa ha svarat 'helt felaktigt påstående' (0) för påståendena att domstolarna dömer olika straff för samma slags brott och lindrigare straff för personer med hög status. Den lägsta tilltron kodas för de som svarat rakt motsatt på dessa frågor. Sammantaget erhåller svarspersonerna ett värde utefter skalan 0 till 1, beroende på hur de har svarat på dessa frågor. Efter att ha 'vänt' skalorna åt samma håll erhålls Cronbach's $\alpha=0.59$, vilket är ett lägre värde än önskat (helst bör ju Cronbach's α överstiga 0.70). Detta beror på att korrelationsfelen består av både slumpmässiga och systematiska fel. De systematiska härrör sannolikt från att två variabler är positivt formulerade och två är negativt formulerade, och en del svarspersoner svarar slentrianmässigt antingen positivt eller negativt utan att läsa frågorna så noga. Dessa fel bidrar då till ett lägre Cronbach's α , men eftersom de fyra delindikatorerna konceptuellt ringar in samma problemområde, bedömer jag det rimligt att fortsätta att pröva denna indikator gentemot det kommunala politiska förtroendet, trots att jag har en del 'grus i maskineriet'. Sammantaget prövar ovanstående fyra frågor Tylers hypotes om den proceduriella rättvisans betydelse för det kommunpolitiska förtroendet (hypotes 4a).

Det *tredje* frågeinstrumentet som jag vill introducera handlar om vad Tyler benämner *beslutskontroll*. Det handlar om huruvida den enskilde upplever sig ha en möjlighet

att påverka enskilda beslut eller ej – oavsett vad besluten i slutänden kommer att resultera i. Det kan liknas vid möjligheten att *göra sin röst hörd*. Tyler diskuterar visserligen betydelse att få föra sin talan främst utifrån juridiska processer och legitimitetsfrågor kring domstolsbeslut. Jag bedömer det inte som relevant att pröva personers möjlighet att höras inom det svenska rättsväsendet, och hur detta i sin tur påverkar det politiska förtroendet. Däremot kommer jag att pröva om det har betydelse huruvida medborgarna i Västsverige anser sig ha möjlighet att påverka politiska beslut och om detta till viss del kan förklara det lokala politiska förtroendet. Det frågeinstrument som används här är följande: *Vilka möjligheter anser Du att Du har att påverka politiska beslut i den kommun där Du bor?* Svaren är femdelade plus ett sjätte alternativ 'ingen uppfattning'. Genom denna fråga prövas Tylers hypotes 4b, huruvida möjligheten till beslutskontroll samvarierar med det kommunala politiska förtroendet.

Låt oss nu fortsätta till de bivariata analyserna för att pröva huruvida den typ av förklaringar som redan introducerades i föregående kapitel också är tillämpliga på den kommunala nivån. I detta kapitel har vi dessutom tillgång till flera nya indikatorer jämfört med i det nationella materialet.

4.3 Bivariata förklaringar till det kommunala politiska förtroendet

I detta avsnitt kommer bakgrundsfaktorer, Putnams förklaringsfaktorer och Tylers förklaringar att prövas en i taget gentemot de tre olika nivåerna i den beroende variabeln. Dessutom prövas dessa förklaringar gentemot en fjärde indikator, som utgörs av ett sammanslaget index för kommunalt politiskt förtroende, KPF. Detta index utgörs av de frågor som ingår på nivå (1), (2) och (3) var för sig. Varför jag väljer att redovisa nivå för nivå beror på att olika läsare kan vara intresserade specifikt av olika delar i detta index, och läsaren kan därför själv välja om han eller hon i huvudsak är intresserad av resultaten för det övergripande indexet, eller för till exempel just *aktörer* (kommunpolitiker). Hela tiden under analysarbetets gång är det fortfarande den preliminära modellen från kapitel två som ligger i botten (figur 2.1). En övergripande fråga för kapitlet är om den preliminära modellen för det nationella politiska förtroendet är överföringsbar till den lokala nivån, och vilket utslag denna prövning ger med avseende på hypoteserna utifrån Putnams och Tylers teorier?

Bakgrundsfaktorens förklaringskraft

Samma bakgrundsfaktorer som användes i föregående kapitel kommer att användas här. De är *kön, ålder, utbildning, inkomstgrupp, facklig tillhörighet, sysselsättning, politiskt intresse, partisympati* samt *gillande av kommunpartier (kommunalt hemmalag)*. Kommunalt hemmalag kodas som en dummy mellan 0 och 1 på den kommunala nivån, där 1 motsvarar sympati med kommunala majoritetspartier och 0 motsvarar sympati med oppositionspartier (se detaljbeskrivning i Appendix C).¹² Alla bakgrundsfaktorer, utom den sistnämnda, är i alla väsentligheter formulerade på samma sätt som på den nationella nivån.

Eftersom den beroende variabeln har skiftats från nationell till kommunal nivå, får detta förstås konsekvenser för hur *hemmalagshypotesen* ska prövas. Kodningen av den variabel jag valt att kalla *kommunalt hemmalag* baseras på en undersökning av vilka partier som under 2000 innehade den kommunala majoriteten i de Västsvenska kommunerna.¹³ Det frågeinstrument som jag har utgått ifrån i denna kodning har varit frågan *Vilket parti tycker Du bäst om idag i den kommun där Du bor?* Med ledning av denna fråga, och med information om vilka partier som innehade den kommunala majoriteten vid tidpunkten för Väst-SOMs genomförande, var det möjligt att koda vilka svarspersoner som sympatiserade med det politiska *hemmalaget* respektive *bortalaget*.

¹² Antal personer som inte besvarade denna delfråga år 2000 var 311, vilka har kodats missing. Detta motsvarar åtta procent av de som har skickat in sin enkät. Frågan om sympati med kommunalt parti besvarades av 2.754 personer.

¹³ Undersökningen av vilka partier som är i majoritet genomfördes i juni 2001. Jag ringde upp respektive kommunkansli/kommunledningskontor och frågade följande frågor; a) Vilka partier samarbetar i Er kommun om den kommunala majoriteten? b) Har detta samarbete pågått sedan förra valet, eller har några ändringar skett under innevarande mandatperiod? När i tiden inträffade i så fall förändringarna? c) Finns det någon skriven överenskommelse eller är den mer muntlig? Eller varierar samarbetet mellan olika sakfrågor? d) Mellan vilka partier är kommunalrådsposterna, fullmäktiges ordförande och kommunstyrelsens ordförande fördelade? e) Vilka partier tror Du att den "vanlige" kommunmedborgaren i Er kommun uppfattar styr kommunen?

Undersökningen ansågs av författaren motiverad eftersom de mandatfördelningar som är kända sedan det senaste kommunvalet i praktiken inte visar sig motsvara de olika slags majoriteter som bildas i kommunerna. Det är inte alldeles säkert att s+v-majoritet leder till vänsterstyre i en given kommun, det kan lika gärna blir ett s+c-samarbete, eller s+mp+fp+kd, beroende på lokala bedömningar och omständigheter. De olika frågor som ställdes syftade dels till att fastställa vilken majoritet som rådde i kommunen vid tiden för genomförandet av Väst-SOM 2000, och att få en så klar bild som möjligt av hur majoritetsförhållandena faktiskt var och uppfattades.

Tabell 4.1 Effekt av kön, ålder och utbildning på kommunalt politiskt förtroende (medelvärde mått)

	Förtroende för det kommunala politiska samhället (1)	Förtroende för kommunal politisk institution (2)	Förtroende för kommunala politiska aktörer (3)	KPF-index (1, 2, 3)
Kön				
Man (1)	53	53	43	50
Kvinna (0)	50	54	42	48
Effekt av kön	+3	-1	+1	+2
Ålder				
15-19 år	53	50	43	49
20-29 år	53	51	39*	47
30-39 år	52	51	43	49
40-49 år	51	51	43	48
50-59 år	49	53	43	48
60-69 år	52	56	45*	51
70-79 år	51	57	45*	51
80-85 år	51	58	45	52
Effekt av ålder	+4	+8	+6	+3
Utbildning				
Låg (0)	50*	53	42*	48
Medel (0,5)	53	53	43	49
Hög (1,0)	53*	53	45*	50
Effekt av utbildning	+3	0	+3	+2

Kommentar: Effektmåttet har för 'ålder' angetts för skillnaderna mellan de kategorier som har högsta respektive lägsta förtroendevärdet. Minsta antal svarande i någon kategori är 1279 personer (kön), 88 personer (ålder) samt 726 personer (utbildning). Enligt Bonferroni-test är skillnaderna signifikanta på .95-procentsnivån mellan kategorier som markerats med (*). Endast kategorier som markerats kan anses som "säkra". Källa: Väst-SOM 2000.

Som tabell 4.1 visar är skillnaderna mellan män och kvinnor inte signifikanta. Vad gäller både ålder och utbildning, finns vissa signifikanta skillnader, men dessa är små. För ålder finner vi signifikanta skillnader med avseende på *förtroende för kommunala aktörer*, det vill säga, ungdomar i åldern 20-29 år har signifikant lägre förtroende för kommunpolitiker jämfört med åldersgrupperna 60-79 år. Det finns även signifikanta skillnader mellan hög- respektive lågutbildade med avseende på förtroendet för kommunpolitiker och nöjd med hur demokratin fungerar i den egna kommunen. Inga av dessa skillnader avspeglar sig i några signifikanta effekter på KPF-indexet, det vill säga när man slår samman förtroendet för alla tre nivåerna. Nu ska effekterna av *inkomst, facklig tillhörighet* och *sysselsättning* strax prövas.

Tabell 4.2 Effekt av inkomst, facklig tillhörighet och sysselsättning för det kommunala politiska förtroendet, KPF (medelvärde)

	Förtroende för det kommunala politiska samhället (1)	Förtroende för kommunal politisk institution (2)	Förtroende för kommunala politiska aktörer (3)	KPF-index (1, 2, 3)
Inkomst				
601.000 och mer	53	52	43	49
401-600.000	54*	55	45*	51*
201-400.000	52*	53	44	49*
< 200.000	48*	52	40*	47*
Effekt av inkomst	+5	0	+3	+2
Facklig tillhörighet				
LO	51	51*	41*	48*
TCO	55*	56*	48*	52*
SACO	53	55	48	51
Ej fackligt medlem	51*	53	42*	49*
Differens min-max¹⁴	+4	+5	+7	+3
Sysselsättning				
Förvärsarbetar	53*	53*	43*	49*
Arbetslös/AMS	45*	48*	38	43*
Ålderspensionär	52	56*	45	51
Förtidspensionär	43*	50	36*	43*
Student	54	54	43	50
Differens min-max¹⁵	+11	+8	+9	+8

Kommentar: Effektmåttet har för 'facklig tillhörighet' och 'sysselsättning' har angetts för skillnaderna mellan de kategorier som har högsta respektive lägsta förtroendevärdet. Minsta antal svarande i någon kategori är 216 personer (inkomst), 199 personer (facklig tillhörighet) samt 153 personer (sysselsättning). Enligt Bonferroni-test är skillnaderna signifikanta på .95-procentsnivån mellan kategorier som markerats med (*). Endast kategorier som markerats kan anses som "säkra". **Källa:** Väst-SOM 2000.

I tabell 4.2 återfinns mycket små effekter av inkomst.¹⁶ De mest förtroendefulla är gruppen med de näst högsta inkomsterna, 401-600.000 kronor, medan svarande med de allra högsta inkomsterna ligger något lägre i förtroende (dock ej statistiskt säkerställt). Säkert är dock att svarspersoner med de lägsta inkomsterna också har det lägsta förtroendet (utom då det gäller förtroende för kommunstyrelsen i den egna kommunen). Förtroendeskillnaderna är också fortsatt små för olika fackliga grupper, men vi kan notera att LO-gruppen och de som saknar fackligt medlemskap har signifikant lägre förtroende jämfört med TCO-gruppen. TCO-medlemmar ligger nära SACO-medlemmar och skillnaderna mellan dem är inte statistiskt säkra, men som

¹⁴ *Facklig tillhörighet* är ett fenomen som bör hanteras på nominalskalnivå, det vill säga, kategorierna är inte rangordningsbara. Egentligen kan man då inte beräkna något effektmått, och för att tydliggöra de skillnader som ändå har uppmätts redovisar jag här skillnaderna mellan de högsta och lägsta kategorierna.

¹⁵ Se föregående not.

¹⁶ Ursprungsfrågan gällde *hushållsinkomst*, där frågan formulerades enligt följande: "Var vänlig sätt ett kryss i den ruta som motsvarar den ungefärliga sammanlagda årsinkomsten för samtliga personer i Ditt hushåll före skatt (pension och studiemedel skall också räknas in i den ungefärliga årsinkomsten)". Svarkategorierna var åtta stycken, från 100.000 kr eller mindre, till mer än 700.000.

helhet är förtroendet som högst inom dessa två grupper. Detta kan delvis bero på att en hög andel av de kommunanställda är medlemmar i dessa organisationer.

De högsta förtroendeskilnaderna återfinns mellan personer som förvärvsarbetar och de som är förtidspensionärer eller arbetslösa. Det visar sig här att det är arbetslivets 'förlorare' som ligger i botten då det gäller det kommunala politiska förtroendet i olika avseenden, vilket verifierar Newtons slutsats – som i och för sig gällde mellanmänsklig tillit – att socialt förtroende är förbehållet samhällets vinnare (Newton 1999:185). Detta kan vara en mycket viktig bakomliggande variabel för att förstå både det mellanmänskliga förtroendet och det politiska förtroendet.

I tabell 4.3 prövas effekterna av *politiskt intresse*, *partisympati* och *kommunalt hemmalag*. Bakgrundsfaktorn *politiskt intresse* tycks ha särskilt stor betydelse då det gäller förtroendet för kommunpolitiker, där skillnaden mellan de som är mycket intresserade av politik och de som inte alls är intresserade av politik är hela 16 medelvärdesenheter. Betydande medelvärdeskillnader finns också mellan sympatisörer av olika partier. De som sympatiserar med småpartier har tydligt det lägsta politiska förtroendet. Detta kan vara ett uttryck för att de som sympatiserar med politikens outsiders, de utomparlamentariska partierna, konsekvent också har det lägsta kommunala politiska förtroendet för alla de uppmätta förtroendenivåer. Toppnoteringar görs av sympatisörer med socialdemokraterna, i linje med Holmbergs argumentation om *hemmalaget*, då dessa ofta finns representerade i den kommunala majoriteten. Till antalet är det också fler personer som sympatiserar med kommunala majoritetspartier, jämfört med andelen som sympatiserar med kommunala oppositionspartier. Effekten som redovisas i tabell 4.3 av kommunalt hemmalag är mellan 5 och 9 medelvärdesenheter. Även om *hemmalagshypotesen* får ett tydligt stöd även på kommunal nivå, är denna effekt ungefär hälften så stor som effekten på den nationella nivån. Detta har sannolikt att göra med att kommuninvånarna inte har lika klart för sig vilka partier som styr i den egna kommunen, därför finns det mer 'brus' i dessa redovisningar. Inte desto mindre ges stöd i förväntad riktning, de som sympatiserar med kommunala hemmalagspartier hyser också ett högre kommunalt politiskt förtroende. Detta resultat bekräftar betydelsen av att kontrollera för hemmalagshypotesen även i analyser på kommunal nivå, och då särskilt då det gäller förtroendet för kommunala institutioner. För övriga bakgrundsvariabler är effekterna på den nationella nivån ungefär lika stora som effekterna på den kommunala nivån.

Tabell 4.3 Effekt av politiskt intresse, partisympati och gillande av kommunala majoritetspartier (medelvärde)

	Förtroende för det kommunala politiska samhället (1)	Förtroende för kommunal politisk institution (2)	Förtroende för kommunala politiska aktörer (3)	KPF-index (1, 2, 3)
Politiskt intresse¹⁷				
Mycket intresserad	48	54	46	49
Ganska intresserad	54*	54*	46*	51*
Inte särskilt intresserad	52*	52	41*	48*
Inte alls intresserad	44*	49*	30*	41*
Effekt av politiskt intresse	+4	+5	+16	+8
Partisympati¹⁸				
Vänsterpartiet	46*	47*	38*	44*
Socialdemokraterna	58*	61*	51*	57*
Centerpartiet	55*	53	46*	51*
Folkpartiet	55	54	48*	52*
Moderaterna	54*	54*	43*	50*
Kristdemokraterna	51	54	43	49
Miljöpartiet	48	49	40	45
Annat parti	36*	34*	31*	34*
Effekt av partisympati	+22	+27	+20	+23
(Effekt om annat parti ej medtages)	(+12)	(+14)	(+13)	(+13)
Kommunalt hemmalag¹⁹				
Sympati med kommunal majoritet	56*	59	48*	54*
Sympati med kommunal opposition	51*	50	43*	48*
Effekt av kommunalt hemmalag	+5	+9	+5	+6

Kommentar: Effektmåttet har för 'partisympati' har angetts för skillnaderna mellan de kategorier som har högsta respektive lägsta förtroendevärdet. Minsta antal svarande i någon kategori är 173 personer (politiskt intresse), 67 personer (partisympati) samt 970 personer (kommunalt hemmalag). Enligt Bonferroni-test är skillnaderna signifikanta på .95-procentsnivån mellan kategorier som markerats med (*). Signifikanta skillnader enligt t-test har markerats (*). Endast kategorier som markerats kan anses som 'säkra'. **Källa:** Väst-SOM 2000.

Genom att sammanfatta resultaten från bakgrundsfaktorerna har jag i tabell 4.4 sammanställt deras etavärden.

¹⁷ Den fråga som redovisas här är följande: "Hur pass intresserad är Du i allmänhet av politik?"

¹⁸ Även här har jag valt att ange effekt mellan de högsta och lägsta kategorierna, även om de inte är statistiskt säkerställda på nominalskalenivå.

¹⁹ För en detaljerad beskrivning av denna variabelkodning, se Appendix C.

Tabell 4.4 Bakgrundsfaktorens etavärden

Bakgrundsfaktor	Etavärde			
	Samhället (1)	Institutionerna (2)	Aktörerna (3)	KPF (1, 2, 3)
Kön	.044	.012	.019	.032
Ålder	.043	.098	.070	.068
Utbildning	.063	.006	.062	.041
Inkomst	.081	.040	.064	.071
Facklig tillhörighet (SACO/ TCO/ LO)	.064	.088	.124	.103
Sysselsättning (företagsarbetande/ arbetslös)	.085	.051	.057	.080
Politiskt intresse	.124	.057	.167	.136
Kommunal partisympati	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.
Sympati med kommunalt hemmalag år 2000	.105	.172	.100	.147

Kommentar: Etavärde innebär bakgrundsfaktorens respektive effekt för att förklara variationen på olika nivåer av politiskt förtroende. Etavärden används när den beroende variabeln är på intervallnivå, medan oberoende variabler befinner sig på lägre datanivåer. Källa: Väst-SOM 2000.

Politiskt intresse och sympati med kommunalt hemmalag visar sig vara bland de starkaste bakgrundsfaktorer. Facklig tillhörighet har även en viss förklaringskraft, och då särskilt då det gäller aktörsnivån (3). Ålder tycks vara något starkare på den kommunala nivån, jämfört med den nationella, i alla fall på institutionsnivå. Det återstår dock att undersöka hur dessa bakgrundseffekter står sig i den multivariata analysen. Härnäst följer redovisningen av bivariata förhållanden för Putnams respektive Tylers förklaringsfaktorer, och nu kommer även de nyintroducerade mätinstrumenten att inkluderas.

Förklaringskraften hos Putnams faktorer

De för läsaren nu bekanta hypoteserna kan sammanställas enligt följande:

H 1a=Föreningsaktiva människor har ett högre politiskt förtroende än övriga (*föreningsaktivitetshypotesen*)

H 1b=Personer som har högre mellanmänsklig tillit hyser också ett högre politiskt förtroende (*tillitshypotesen*)

H 1c=Personer i geografiska områden med högre medborgaranda hyser ett högre politiskt förtroende (*hypotesen om medborgaranda*)

Vi vänder oss till resultaten i tabell 4.5 för att belägga eller falsifiera H 1a. Precis som på den nationella nivån kan vi här säga att Putnams *föreningsaktivitetshypotes* får ett mycket svagt stöd, och den bästa indikatorn på Putnams argument tycks vara *högsta föreningsaktivitetsnivå*, det vill säga uppdelningen i de som inte alls är medlemmar i någon förening, de som har minst ett föreningsmedlemskap, de som har varit på minst ett föreningsmöte under det senaste året, samt de som har minst ett föreningsuppdrag. För KPF-indexet är skillnaderna mellan dessa olika grupper +6 i

KPF-medelvärden. Denna skillnad är i princip lika stor på nationell nivå, som på kommunal nivå (se tabell 3.8).

Tabell 4.5 Effekter av föreningsmedlemskap, föreningsaktivitetsnivå, förtroende för andra människor för det kommunala politiska förtroendet (medelvärde)

hypotes		Förtroende för det kommunala politiska samhället (1)	Förtroende för kommunal politisk institution (2)	Förtroende för kommunala politiska aktörer (3)	KPF-index (1, 2, 3)
1a	Föreningsaktivitet²⁰				
	Medlem m minst ett uppdrag	53*	55*	46*	51*
	Medlem och varit på möte	53	53	44*	49*
	Medlem men ej på möte	51*	52*	41	48
	Ej medlem i någon förening	48*	51	38*	45*
	Effekt av föreningsaktivitet	+5	+4	+8	+6
1a	Aktivitetsnivå²¹				
	Hög (7+)	53*	55*	47*	51*
	Medel (3-6)	52	53	43*	49*
	Låg (0-2)	50*	51*	39*	47*
	Effekt av aktivitetsnivå	+3	+4	+8	+4
1a	Politiskt deltagande²²				
	Högt (två eller fler)	51	51*	44	48
	Medel (minst en)	53	54	44	50
	Låg (ingen)	53	56*	42	50
	Effekt av politiskt deltagande	-2	-5	-2	-2

Kommentar: Tabellen ovan korresponderar med tabell 3.7 i föregående kapitel. Minsta antal svarande i någon kategori är 229 personer (föreningsaktivitet), 772 personer (aktivitetsnivå) och 877 personer (politiskt deltagande). (*) indikerar signifikanta skillnader mellan kategorier enligt Bonferroni-test.

Källa: Väst-SOM 2000.

Vad gäller *aktivitetsnivå* är det bara ett annat sätt att mäta föreningsdeltagandet, och då dessa två korrelerar med Pearsons $r=0.77$ innebär detta att jag i hög grad mäter samma sak med dessa två indikatorer (se Appendix D). I den fortsatta analysen kommer jag därför endast att använda mig av *högsta föreningsaktivitet* för att undvika kontamination. *Politiskt deltagande* förefaller inte vara en användbar indikator för föreningsaktivitet, trots att jag tidigare argumenterade för att det politiska deltagandet kan ha att göra med personers *tidigare* föreningsaktiviteter.²³

²⁰ Frågorna om föreningsaktivitet är mer omfattande i Väst-SOM 2000 jämfört med Riks-SOM 2000, se diskussion 130f. I Väst-SOM ställdes frågor om 16 olika föreningstyper, jämfört med endast 8 i riksundersökningen. Svarspersonerna indelas i grupper där minimikrav på föreningsengagemang ställs. 1=Ej medlem, 2=Medlem i minst en förening, 3=Medlem och har varit på möte under senaste året i minst en förening, samt 4=Medlem och har uppdrag i minst en förening.

²¹ Denna variabel diskuterades i detalj på s. 131f. Låg (0-2p)=34 procent, Medel (3-6p)=32 procent och Hög (7+ p)=34 procent.

²² Denna variabel diskuterades i detalj på s. 133-135.

²³ Putnam hävdar ju att politiskt deltagande är en effekt av föreningsaktivitet (demokratins drivhus), och denna variabel kan då vara användbar som komplement, för att hitta de personer som inte är föreningsaktiva just när enkätundersökningen genomförs, men som kanske har varit aktiva tidigare.

Skillnaderna som redovisas ovan är ej signifikanta, men då denna variabel är klassindeldad i tre olika grupper, kan det vara värdefullt att pröva vad som händer när den fulla skalan används. Därför kommer jag att gå vidare med denna indikator i den fortsatta analysen.

Hypoteserna 1b (*tillitshypotesen*) och 1c (*hypotesen om medborgaranda*) prövas i tabell 4.6, och här upprepas samma resultat som tidigare erhöles på den nationella nivån beträffande medborgerlig tillit. För dessa Västsvenska data kan konstateras att skillnaderna mellan hög- respektive låg-litare är +12, där KPF-medelvärdet för höglitarna är 54 medan låglitarna endast har KPF=42.

Tabell 4.6 Effekter av föreningsmedlemskap, föreningsaktivitetsnivå, förtroende för andra män-niskor för det kommunala politiska förtroendet (medelvärdemätt)

hypotes		Förtroende för det kommunala politiska samhället (1)	Förtroende för kommunal politisk institution (2)	Förtroende för kommunala politiska aktörer (3)	KPF-index (1, 2, 3)
1b	Tillit till andra människor²⁴				
	Högt (8-10)	56*	57*	48*	54*
	Medel (6-7)	53*	54*	45*	50*
	Lågt (0-5)	44*	47*	35*	42*
	Effekt av tillit till andra människor	+12	+10	+13	+12
1c	Medborgaranda²⁵				
	Hög	52	54	45*	50*
	Medel	53	55*	44	50
	Låg	51	51*	40*	47*
	Effekt av medborgaranda	+1	+3	+5	+3

Kommentar: Tabellen ovan korresponderar med tabell 3.7 i föregående kapitel. Minsta antal svarande i någon kategori är 694 personer (mellanmänsklig tillit), samt 775 personer (medborgaranda). (*) indikerar signifikanta skillnader mellan kategorier enligt Bonferroni-test. **Källa:** Väst-SOM 2000.

Effekten av *medborgaranda* är i samma storleksnivå i den Västsvenska undersökningen (KPF-effekt=+3), jämfört med den nationella (NPF-effekt=+4). Effekten som visas i tabell 4.6 är påtagligt små, och den förväntade effekten i den multivariata analysen är inte särskilt stor. Låt oss nu ge föreningshypotesen ytterligare en chans, och därmed också Warrens argument om att det är *vissa föreningstyper som bidrar med ökat politiskt förtroende*. I tabell 4.7 undersöks hur det kommunpolitiska förtroendet varierar med olika typer av föreningsmedlemskap.

²⁴ Denna variabel baseras på frågan "Enligt Din mening, i vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet?" Svarepersoner ombeds svara på en 11-gradig skala mellan 0 och 10 där *lägst* förtroende motsvarar "Det går inte att lita på människor i allmänhet" och *högst* förtroende motsvarar "Det går att lita på människor i allmänhet". Denna fråga ställdes på motsvarande sätt i Riks-SOM 2000. Indelningen låg, medel och högt baseras på en indelning i ungefär tre lika stora grupper. 'Låg' (0-5)=33 procent, 'medel' (6-7)=27 procent och 'högt' (8-10)=40 procent.

²⁵ Denna variabel diskuterades i detalj på s. 103f i kapitel tre.

Tabell 4.7 Effekt av föreningstyp för kommunalt politiskt förtroende (medelvärdeått)

<i>Hypotes 1a</i>	Förtroende för det kommunala politiska samhället (1)	Förtroende för kommunal politisk institution (2)	Förtroende för kommunala politiska aktörer (3)	KPF (1, 2, 3)
Typen av föreningar:	Effekt	Effekt	Effekt	Effekt
Facklig org.	+3	0	+2	+2
- Medlem	53*	53	44	50
- Ej medlem	50*	53	42	48
Föräldrafören.	-2	-4	0	-1
- Medlem	50	50*	43	48
- Ej medlem	52	54*	43	49
Hembygdsfören.	+4	+4	+8	+6
- Medlem	55*	57*	50*	54*
- Ej medlem	51*	53*	42*	48*
Humanitär org.	+1	+3	+5	+3
- Medlem	53	56*	47*	52*
- Ej medlem	52	53*	42*	49*
Boendefören.²⁶	0	+1	+2	+1
- Medlem	52	54	44*	50
- Ej medlem	52	53	42*	49
Idrott & friluftsliv	+4	+1	+3	+3
- Medlem	54*	54	45*	51*
- Ej medlem	50*	53	42*	48*
Invandraring	-1	+7	+4	+2
- Medlem	51	60	47	51
- Ej medlem	52	53	43	49
Konsumentkoop	0	0	+4	+1
- Medlem	52	53	46*	50
- Ej medlem	52	53	42*	49
Kulturförening	+1	+2	+7	+3
- Medlem	53	55	49*	52*
- Ej medlem	52	53	42*	49*
Kvinnoorg.	+2	+10	+7	+6
- Medlem	54	63*	50*	55*
- Ej medlem	52	53*	43*	49*
Lokal aktionsgr.	-5	0	+1	-2
- Medlem	47	53	44	47
- Ej medlem	52	53	43	49
Miljöorg.	-1	0	+2	+1
- Medlem	51	53	45	50
- Ej medlem	52	53	43	49
Motororganisat.	-1	-5	-3	-3
- Medlem	51	49*	40*	46*
- Ej medlem	52	54*	43*	49*
Pensionärsorg.	+3	+3	+3	+3
- Medlem	54	56*	46*	52*
- Ej medlem	51	53*	43*	49*
Politiskt parti	0	+7	+10	+6
- Medlem	52	60*	52*	55*
- Ej medlem	52	53*	42*	49*
Annan förening	0	0	+2	+1
- Medlem	52	53	45	50
- Ej medlem	52	53	43	49

Kommentar: Signifikanta skillnader mellan kategorier på .95-procentsnivån har markerats med (*) enligt F-test. Minsta antal svarspersoner i någon kategori är 60, 52, 58 och 60 personer (medlemmar i lokal aktionsgrupp). **Källa:** Väst-SOM 2000.

²⁶ Frågeställningen gäller egentligen "hyresgästförening, bostadsrättsförening eller villaägareförening".

Därmed provas hypotes 1a ytterligare en gång. Trots att så många som 16 olika föreningstyper undersöks, finner jag inga större förtroendeskilnader mellan föreningsmedlemmar och övriga. Den största uppmätta skillnaden återfinns mellan medlemmar i kvinnoorganisationer, de har 10 enheter högre förtroende för kommunstyrelsens sätt att sköta sin uppgift (2), jämfört med övriga allmänheten. Dessa medlemmar har också signifikant högre förtroende för kommunpolitiker, även om skillnaden här är mindre. Endast en föreningstyp ger signifikanta effekter på alla tre förtroendenivåer (1, 2, 3), detta är medlemmar i hembygdsföreningar.

I övrigt är det främst med avseende på förtroende för kommunala politiska aktörer (3) som det finns skillnader mellan föreningsmedlemmar och övriga. De föreningsmedlemskap som signifikant ökar förtroendet för kommunpolitikerna är (förutom de redan nämnda) *humanitära organisationer, idrotts- och friluftslivsorganisationer, konsumentkooperativ, kulturföreningar, pensionärsorganisationer och politiska partier*. Medlemmar i *motororganisationerna* har signifikant lägre KPF, jämfört med allmänheten. Det är alltså primärt i de förstnämnda avseendena som Putnams argument om att föreningslivet bidrar till ökat politiskt förtroende i samhället (H1a) har någon bäring, men förutom medlemskap i kvinnoorganisationer, hembygdsföreningar eller politiska partier så är förtroendeskilnaderna genomgående försvinnande små.

Vad gäller *föreningsaktiviteten* bekräftas här hypotes 1a när man jämför olika medborgargrupperns föreningsengagemangsnivå, där största skillnaderna i KPF finns mellan de medborgargrupper som står utanför föreningslivet, respektive de som har ett uppdrag i någon förening. Liknande skillnader bekräftas även mellan de som har en låg aktivitetsnivå och de som har en hög, men denna indikator är sämre och inte lika tydlig.²⁷ Skillnaderna för olika former av informellt *politiskt deltagande* var inte signifikanta, men detta resultat kan eventuellt ändras i den multivariata analysen.

Det övergripande intrycket från de bivariata hypotesprövningarna är att det kommunala politiska förtroendet (KPF) främst kan förklaras av Putnams

²⁷ *Aktivitetsnivå* bestämdes enligt en formel där ej föreningsaktiva får 0 poäng, de som är medlemmar får 1 poäng, de som varit på möte under senaste året får 2 poäng och de som har ett föreningsuppdrag får 3 poäng. Poängsättningen gäller varje föreningstyp, och det finns 16 olika föreningsalternativ. Det är dock svårare att jämföra här vad värdet 10,0 egentligen står för. Det kan betyda att man är medlem i 10 föreningar av 16, men det kan även innebära att man har uppdrag i tre föreningar och dessutom är medlem i en fjärde. Därför anser jag att denna variabel är att betrakta som mer "oren" eller "otydlig" jämfört med *Föreningsaktivitetsnivå*.

tillitshypotes (hypotes 1b). Skillnaderna mellan låg- och höglitare var här +12, vilket väl svarar mot skillnaderna i nationella data. Det allra mest intressanta resultatet är att hypotesprövningarna i tabell 4.5 och 4.6 i allt väsentligt ger samma resultat som på den nationella nivån, vilket är ett indicium på att hypotestestningen är lika relevant på den lokala nivån som på den nationella. Efter redovisningen av KPF-skillnader mellan medlemmar och icke-medlemmar i ett antal olika föreningskategorier, drar jag slutsatsen att endast medlemmar i hälften av de angivna föreningsstyperna som signifikant skiljer sig från den övriga allmänheten vad gäller KPF. Dessa skillnader är dock mycket små. Vissa skillnader är dock något tydligare, detta gäller medlemmar i *hembygdsföreningar*, *kvinnorganisationer* och *politiska partier* (alla har en KPF-skillnad om +6).²⁸

Förklaringskraften i Tylers hypoteser

Nu har turen kommit till Tyler. Nu skall även hans teori och hypoteser prövas om de har relevans för det kommunala politiska förtroendet. Hans hypoteser antas vara bekantgjorda för läsaren vid det här laget, men de kan kort sammanställas enligt följande:

H 4a: *Procedurhypotesen*, uppfattad *proceduriell* rättvisa har betydelse för vilken nivå av kommunalt politiskt förtroende medborgaren har (KPF), samt

H 4b: *Rösthypotesen*, uppfattad möjlighet att göra sin röst hörd har betydelse för vilken nivå av kommunalt politiskt förtroende medborgaren har (KPF).

Dessa utsagor skall nu prövas genom att de teoretiska antagandena får konfronteras med mina data från Västsverige. Här har jag nu också den fördelen att när uppfattad *proceduriell rättvisa* prövas, har jag ett betydligt bättre mätinstrument i dessa data, jämfört med vad jag hade på den nationella nivån. Hypotes 4a prövas alltså genom ett index över hur rättsstatens procedurer uppfattas hos medborgarna i Västsverige. Dessutom kommer jag även att redovisa ett index över *förtroende för rättsstatens aktörer* (polis, domare, advokater och åklagare), som också kan betraktas som en indikation på det proceduriella förtroendet, även om detta sistnämnda har en bias mot personliga relationer.²⁹

²⁸ Medlemskap eller aktivitet i *politiskt parti* ingår dock inte i mina föreningsaktivitetsindex.

²⁹ Här menar jag att jag mäter förtroendet för de institutioner som dessa personer representerar (polisväsendet, domstolsväsendet osv). Men jag är också införstådd med att eftersom frågan är inriktad på *aktörsnivå* finns det en relativt stor möjlighet att svaren färgas av de personliga kontakter som

Hypotesen 4b prövas genom ett mätinstrument som ställer frågan *Vilka möjligheter anser Du att Du har att påverka politiska beslut i den kommun där Du bor?* Detta instrument ringar in den aspekt som Tyler pekar på när han talar om att "[p]rocess control involves the degree to which the procedure gives those affected by a decision an opportunity to express their views about how the decision should be made" (Tyler 1985:72).

Tabell 4.8 Effekter på kommunalt politiskt förtroende (KPF) av förtroende för rättvisa procedurer, förtroende för rättsstatens aktörer och möjlighet att påverka kommunala beslut (medelvärde)

hypotes		Förtroende för det kommunala politiska samhället (1)	Förtroende för kommunal politisk institution (2)	Förtroende för kommunala politiska aktörer (3)	KPF-index (1, 2, 3)
4a	Förtroende för rättvisa procedurer³⁰				
	Hög	59*	59*	51*	56*
	Medel	52*	53*	44*	49*
	Låg	45*	47*	35*	42*
	Effekt av förtroende för rättvisa procedurer	+14	+12	+16	+14
4a	Förtroende för rättsstatens aktörer³¹				
	Hög	59*	60*	52*	56*
	Medel	55*	55*	47*	52*
	Låg	44*	44*	34*	40*
	Effekt av förtroende för rättsstatens aktörer	+15	+15	+8	+7
4b	Uppfattad möjlighet att påverka politiska beslut³²				
	Mycket/ganska goda	62*	64*	57*	61*
	Varken eller	58*	58*	49*	55*
	Ganska/mycket dåliga	45*	45*	36*	42*
	Effekt av uppfattad möjlighet att påverka kommunala beslut	+17	+19	+21	+19

Kommentar: Minsta antal svarande i någon kategori är 774 personer (rättsstatens procedurer), 460 personer (rättsstatens aktörer) och 498 personer (uppfattad möjlighet att påverka). (*) indikerar signifikanta skillnader mellan kategorier enligt Bonferroni-test. **Källa:** Väst-SOM 2000.

svarspersonerna har haft med dessa yrkespersoner. Denna bias skulle troligen vara något mindre om frågorna hade utformats som "förtroende för polisen", "förtroende för domstolarna" osv.

³⁰ Detta index redovisas i detalj på s. 137. Indexet är kodat mellan 0 och 1, medelvärde .47. Indexet baseras på följande frågor, *Nedan följer några frågor som rör Din tillit till det svenska rättsväsendet. Vad anser Du om följande påståenden om svenska domstolar? Svenska domstolar: a) Utdömer straff som är rimliga för de brott som har begåtts, b) Utdömer mycket olika straff för samma slags brott, c) Utdömer alltid straff på sakliga grunder, d) Utdömer lindrigare straff till personer med hög status.* Svar avgavs på en 11-gradig skala mellan 0 och 10.

³¹ Detta index diskuteras på s. 136. Indexet omfattar *förtroende för hur* [poliser, domare, advokater och åklagare] sköter sitt arbete. Indexet är kodat mellan 0 och 1, medelvärdet är .64.

³² Frågeinstrumentet diskuterades på föregående sida. Enkätfrågan som ställdes var *Vilka möjligheter anser Du att Du har att påverka politiska beslut i den kommun där Du bor?* Svarsalternativen var a) mycket goda möjligheter (1.0), ganska goda möjligheter (.75), varken goda eller dåliga möjligheter (.5), ganska dåliga möjligheter (.25) samt mycket dåliga möjligheter (0). Svarsalternativet *ingen uppfattning* ingår ej i basen. Medelvärdet är 0.35 för 2.919 svarande.

Denna aspekt ska inte tolkas som "möjlighet till medborgarnas faktiska möjlighet att delta i beslut" i någon deltagardemokratisk bemärkelse (se diskussionen s. 79f), utan snarare ska den tolkas som "en uppfattning om hur öppet eller stängt det representativa systemet är för den som önskar att delta".³³ I den tidiga forskningen om *rättvisa procedurer* var "möjlighet att själv påverka processen och utfallet" en viktig komponent bland flera andra, men forskarnas syn på denna faktors viktighet har successivt minskat (Blader & Tyler 2003, Thibaut & Walker 1975). Hibbing och Theiss-Morse har genom experiment provat om möjligheten att få yttra sig inför ett beslut stärker legitimiteten för beslutets innehåll. De fann att detta endast stämde i de fall undersökningspersonerna också gynnades av utfallet (Hibbing & Theiss-Morse 2002). Jag väljer här att pröva denna indikator som ett alternativt sätt att pröva Tylers teori. Ovan redovisas de bivariata effekterna av dessa tre indikatorer på Tylers teori.

Som jag visar i tabell 4.8 är alla skillnader signifikanta. Detta innebär att det med säkerhet kan sägas att personer med lägre förtroende för rättsstatens aktörer också har ett lägre kommunalt politiskt förtroende, KPF. Detsamma gäller personer med ett lägre förtroende för rättsväsendets processer eller personer som anser att det finns ganska eller mycket dåliga möjligheter att påverka politiska beslut i kommunen. Effekterna omkring +15 eller mer är relativt kraftiga och F-värdet är här som lägst 50. Det högsta F-värdet är så högt som 236, och det gäller *uppfattad möjlighet att påverka politiska beslut*. Båda Tylers hypoteser 4a och 4b bekräftas därmed, men det återstår förstås att undersöka huruvida de klarar av testerna för bakgrundsfaktorerna och hur de står sig i relation till Putnams förklaringar.

De olika effekter som har redovisats för hypoteserna enligt Putnams och Tylers teorier sammanfattas i tabell 4.9:

---

³³ Jag kan här inte belägga från vilken utgångspunkt som svarspersonerna har kryssat, men utifrån det teoretiska perspektivet är det "uppfattningen om det representativa systemets öppenhet/slutenhet" som utgör en viktig processkomponent, och inte hur lätt det är att delta i direktdemokratisk bemärkelse.

Tabell 4.9 Eta-värden för Putnams respektive Tylers förklaringar

Bakgrundsfaktorer	Eta-värde			
	Samhället (1)	Institutionerna (2)	Aktörerna (3)	KPF (1, 2, 3)
Putnams förklaringsfaktorer:				
Föreningsaktivitet	.058	.066	.102	.089
Aktivitetsnivå ⁻	.109	.120	.163	.134
Informellt politiskt deltagande ⁻	.095	.114	.069	.090
Tillit till andra människor ⁻	.230	.190	.232	.259
Medborgaranda ⁻	.382	.405	.402	.391
Tylers förklaringsfaktorer:				
Förtroende för rättsvisa procedurer ⁻	.292	.283	.329	.341
Förtroende för rättsstatens aktörer ⁻	.282	.304	.319	.349
Uppfattning om möjlighet att påverka pol. beslut ⁻	.342	.335	.365	.415

Kommentar: Eta-värdet innebär bakgrundsfaktorens respektive effekt för att förklara variationen på olika nivåer av politiskt förtroende. Eta-värden används på ordinalnivå, där man på intervall- och kvotnivå använder Pearson's r . (-)=eta-värden redovisas här för oklassad skala, medan klassindelad indikator användes i den bivariata redovisningen.

Källa: Väst-SOM 2000.

Många av ovanstående eta-värden är oväntat stora, givet de små effekter som dessa faktorer har visat de bivariata analyserna. Den större effekt som ges här, till exempel då det gäller informellt *politiskt deltagande* och *medborgaranda*, förklaras av att jag i denna redovisning har använt mig av de fulla skalorna och inte klassindelade variabler. Detta kanske kan inge nytt mod för förklaringar som tidigare har visat sig tveksamma. Särskilt förklaringen *medborgaranda* visar sig här få ett oväntat högt värde givet den bivariata redovisningen i tabell 4.6.

4.4 Multivariat analys av det kommunala politiska förtroendet

Nu är det dags för det multivariata testet. Modellen som jag utgår från motsvarar den som användes i figur 3.12 och 3.13, men de oberoende variablerna är utbytta till att gälla *den kommunala nivån*. Den beroende variabel som används i den multivariata analysen i tabell 4.10 är *index för kommunalt politiskt förtroende*, *KPF (1, 2, 3)* och alla de förklaringsvariabler som tidigare har redovisats bivariat används också här.

I den första kolumnen längst till vänster (A) redovisas alla bivariata samband, men nu används fulla skalor, till skillnad från tidigare, då flera av dem har varit klassindelade. De största effekterna återfinns för Tylers faktorer och Putnams tillitshypotes. När endast bakgrundsfaktorerna prövas gemensamt i kolumn (B), visar det sig att dessa har en måttlig effekt, det korregerade R^2 -värdet är endast 0.03. De viktigaste kontrollfaktorerna i denna analys är *ålder*, *inkomst*, *arbetslöshet*, *politiskt intresse* och *sympati med kommunalt hemmalag*. Modellen med enbart kontrollfaktorer är inte särskilt imponerande då signifikansen är relativt låg, F-värdet är endast 9,8.

När Putnams hypoteser läggs till kontrollfaktorer i kolumn (C), ökar modellens förklaringskraft till $R^2 = 0.09$ och F-värdet stiger till 17. Resultaten är intressanta, eftersom det visar sig att H1a mätt som *föreningsaktivitet* inte är signifikant, och H1a mätt som *informellt politiskt deltagande* visar sig vara *negativt*. Personer som under det senaste året har demonstrerat, skrivit under en namninsamling, bojkottat varor eller liknande har ett *lägre* KPF jämfört med de som inte har ägnat sig åt sådana aktiviteter. Hypotes 1a är därmed motbevisad. Däremot visar sig hypotes 1b, *tillitshypotesen*, bekräftad även här med ett så högt b-värde som 0.20. Detta innebär att KPF-värdet (som går mellan 0 och 100) ökar med 20 enheter om en persons politiska förtroende skulle ändras från att "inte kunna lita på människor i allmänhet" till att "i allmänhet lita på människor". Nu fungerar ju inte människors värderingar så fyrkantigt i verkligheten. Normalt är värdeförändringar mycket långsamma processer, men i den mer abstrakta modellvärden kan resultaten tolkas på detta sätt.

I kolumn (D) prövas effekterna av Tylers hypoteser, givet bakgrundsfaktorerna. Alla tre Tyler-hypoteserna får starkt stöd, där t-värdena visar tydlig signifikans. Effekten av *sympati med kommunalt hemmalag* kvarstår i stort sett, medan betydelsen av politiskt intresse minskar betydligt i denna modell. De olika effekterna av fackligt medlemskap tycks i de närmaste försvinna, och betydelsen av inkomst blir negativ i stället för positiv. Tylers faktorer bidrar gemensamt med ett $R^2 = 0.23$, vilket får anses som relativt starkt. Om *uppfattad möjlighet att påverka politiska beslut* utesluts ur modellen, landar den totalt på $R^2 = 0.18$, och därmed ökar R^2 -värdet med 15 procent förklarad varians tack vare Tylers förklaringar *förtroende för rättsstatens aktörer*, *förtroende för rättsstatens procedurer* och *uppfattad möjlighet att påverka politiska beslut*.

Tabell 4.10 Multivariat modell för att förklara kommunalt politiskt förtroende, KPF (1, 2, 3)

<i>Beroende variabel: Index för kommunalt politiskt förtroende, KPF (1, 2, 3)³⁴</i>		Bivariat regression		Multivariat regression, kontroll- variabler		Multivariat: kontroll + Putnams variabler)		Multivariat: kontroll + Tylers variabler		Multivariat: kontroll + Putnams och Tylers variabler		Multivariat slutmodell		
		A		B		C		D		E		F		
<i>hypotes</i>	Antal variabler i modellen:	1	9	13	12	16	11							
Bakgrundsfaktorer:		b	b	(t)	b	(t)	b	(t)	b	(t)	b	(t)	b	(t)[VIF] ³⁵
	Ålder	.04	.04	2.3	.02	.91	.06	3.0	.03	1.6	.04	2.3	[1.2]	
	Utbildning	.02	.00	.42	.00	.23	-.02	-1.9	-.02	-2.0	-.02	-2.3	[1.2]	
	Inkomst	.05	.03	1.4	.00	.31	-.02	-.89	-.03	-1.4	-	-		
	Facklig tillhörighet													
	LO	-.02	Ref.		Ref.		Ref.		Ref.		Ref.			
	TCO	.04	.03	2.3	.02	1.5	.00	.50	.00	.25	-	-		
	SACO	.02	.00	.06	.00	-.45	.00	-.41	.00	-.35	-	-		
	Ej facklig medlem	-.01	.00	-.65	.00	-.26	-.01	-1.4	.00	.98	-	-		
	Sysselsättning													
	Förvärvsarbetar	.00	Ref.		Ref.		Ref.		Ref.		Ref.			
	Arbetslös/AMS ³⁶	-.06	-.04	-2.0	-.05	2.3	-.05	-2.4	-.06	-2.8	-.05	-2.6	[1.0]	
	Politiskt intresse	.08	.06	3.3	.07	3.8	.02	.97	.04	2.1	.06	2.7	[1.2]	
	Sympati med kommunalt hemmalag 2000	.06	.06	6.7	.05	6.3	.04	4.7	.04	4.3	.04	4.2	[1.0]	
	Putnams faktorer:													
H 1a	Föreningsaktivitet	.02			.00	1.1			.00	-.39	-	-		
H 1a	Politiskt deltagande	-.06			-.12	-4.1			-.12	-4.0	-.11	-3.8	[1.1]	
H 1b	Tillit till andra människor	.22			.20	10.3			.11	5.4	.11	5.3	[1.1]	
H 1c	Medborgaranda	.09			.06	2.0			.06	1.9	.06	2.0	[1.1]	
	Tylers faktorer:													
H 4a	Förtroende för rättsstatens procedurer	.32					.15	6.3	.13	5.2	.13	5.3	[1.3]	
H 4a	Förtroende för rättsstatens aktörer	.31					.19	8.3	.17	7.6	.17	7.4	[1.3]	
H 4b	Uppfattad möjlighet att påverka kommunala beslut	.30					.23	15	.23	14	.24	15	[1.2]	
	Konstant		.42		.28		.19		.14		.13			
	F		9.8		17		48		40		63			
	Korrigerat R²		.03		.09		.26		.28		.28			
	Durbin-Watson³⁷		2.0		1.9		2.0		2.0		2.0			
	Antal svars personer (n):		2255		2134		1626		1567		1567			

Kommentar: (b) anger ostandardiserade b-värdet, men normering ges ändå eftersom ingående förklaringsfaktorer har anpassats till en skala mellan 0 och 1. Detta gör att b-värdet kan läsas som procentvärden av de skalor respondenterna har svarat på i enkäten. t-värden motsvarar Student's t, ju större värde desto mer signifikant. Värdet nära 0 är i princip ej signifikanta. **Källa:** Väst-SOM 2000.

³⁴ Detta index diskuterades på sidan 126f. Indexet är kodat mellan 0 och 1, men kan lätt multipliceras med 100. Därför motsvarar angivna b-värdet den procentuella faktor som KPF ökas respektive minskas med, för varje variabel i modellen.

³⁵ VIF-värdet är ett multikollinearitetsmått där $0.2 < VIF < 10$. VIF förväntas vara centrerat kring värdet 1, och när det närmar sig 0.2 börjar det bli allvarliga problem, liksom om det kryper upp mot 10 (se Field 2000:153). Detta är dock inte fallet här.

³⁶ Här används indikator 1=arbetslös, kunskapslyft, AMS-åtgärd eller likn. 0=förvärvsarbetande, pensionärer, studerande, hemarbetande.

³⁷ Durbin-Watson testar för korrelationer mellan residualer. D-W kan anta värden mellan 0 och 4, där värdet 2 innebär att residualerna är okorrulerade med varandra (Field 2000:137).

Alla förklaringar prövas gemensamt i kolumn (E), där effekten av *föreningsaktivitet* fortfarande lyser med sin frånvaro. Informellt politiskt deltagande visar en negativ effekt även här. Jag inkluderade denna indikator med motiveringen att det gäller att hitta de personer som kanske har varit föreningsaktiva tidigare, men som kanske inte är det just när enkätundersökningen genomförs. Eftersom Putnam och hans efterföljare (läs: de som argumenterat för föreningslivet som en skola i demokrati) hävdar att föreningsaktivitet leder till ökade politiska förmågor och ökad förståelse för demokratin, borde de politiskt aktiva vara före detta föreningsaktiva. Nu visar det sig dock att denna grupp inte alls har högre kommunalt politiskt förtroende, utan till och med *lägre*, vilket helt motsäger argumentet om föreningslivets betydelse.

Däremot är det intressant att notera en effekt av *medborgaranda*, $b=0.06$, vilket ger ett visst stöd till tankegången att personer som är bosatta i områden med högre beredskap att hjälpa till vid ett tillbud eller liknande, dessa personer hyser ett något högre politiskt förtroende.

Effekten av *tillit till andra människor* har visserligen minskat från initiala 0.22 i kolumn (A) till 0.11 i kolumn (E), men denna förklaring (hypotes 1b) kvarstår som den mest centrala indikatorn i Putnams teori. Detta innebär gott hopp för två centrala komponenter i Putnams argumentering, det finns ett stöd för teorin om det sociala kapitalet på mikronivå i Sverige beträffande tilliten till andra människor och den upplevda medborgarandan där man bor.

I kolumn (E) kvarstår också effekterna av Tylers hypoteser, och de minskar inte mycket i jämförelse med modell D, där Putnams faktorer saknades. Märkliga saker händer med faktorerna *utbildning* och *inkomst* i både modell (D) och (E), eftersom dessa effekter byter tecken och blir negativa. Då dessa effekter knappt är signifikanta kan vi dock lämna dessa faktorer därhän. I den sista kolumnen (F) har den *stegvisa regressionsmetoden* använts, då datorn reducerar de icke-signifikanta variablerna. Modell (F) är vad jag kallat den *multivariata slutmodellen* då alla ingående faktorer här är signifikanta på 95-procentsnivån. Nu visar sig utbildning oväntat bli signifikant, och effekten är negativ, det vill säga högutbildade har ett något lägre KPF-värde än lågutbildade. Att ha arbete ger fem procents högre KPF, jämfört med den som är arbetslös eller i arbetsmarknadsåtgärd. De som är mycket intresserade av politik har 6 procents högre KPF, jämfört med de som inte alls är politiskt intresserade. Effekten av sympati med kommunalt hemmalag år 2000 har också fortsatt en tydlig signifikant effekt i slutmodellen. Jämfört med den nationella nivån,

är betydelsen av *hemmalagshypotesen* halverad, i slutmodellen för NPF erhöles $b=0.12$, medan här på kommunal nivå i tabell 4.10 når b-värdet endast upp till 0.06. Det ska dock noteras att effekten är tydligt signifikant.

För Putnams del, får vi avfärda hypotes 1a om *föreningslivets betydelse*. Dessutom visar dessa data att politiskt deltagande ger en signifikant *negativ* effekt på KPF, vilket är raka motsatsen till vad Putnam och hans efterföljare har argumenterat. Hypotes 1b däremot, om betydelsen av tillit mellan människor, bekräftas tydligt såväl i kommunala data som i de nationella. Hypotes 1c om *medborgarandans betydelse*, får stöd på den kommunala nivån, med en knapp marginal. Detta resultat erhöles även på den nationella nivån när inte Tylers förklaringar togs med i tabell 3.12. I storlek är resultaten också jämförbara med varandra på nationell och kommunal nivå. På den kommunala nivån håller denna förklaring dessutom streck vid sidan om Tylers hypoteser, vilket inte var fallet på den nationella nivån (tabell 3.13). Resultaten i tabell 3.13 var dock svagare, eftersom både den beroende variabeln och Tylers förklaringsfaktorer var sämre i den nationella analysen. Min tolkning är att den uppfattade medborgarandan har en viss relevant betydelse på mikronivå, vilket är ett stöd för Putnams teori i detta avseende.

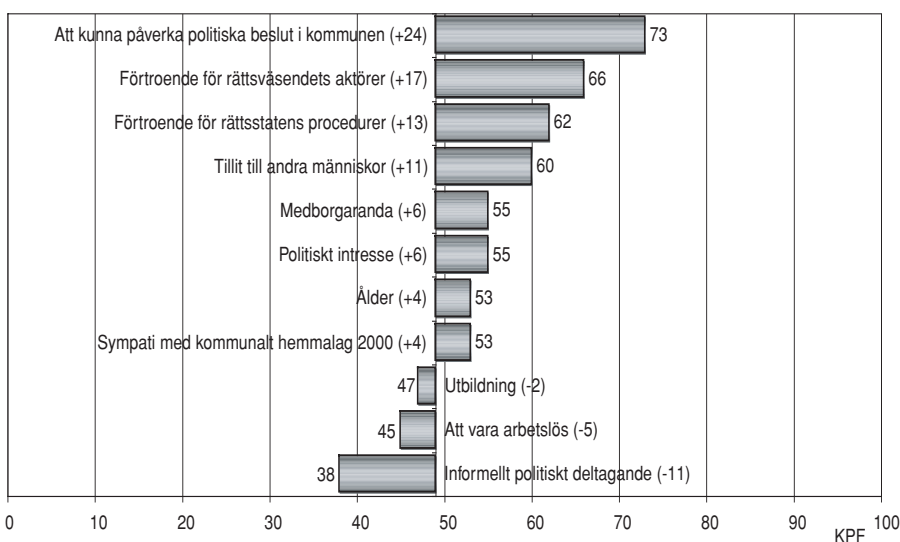
Slutmodellen (F) bekräftar Tylers hypotes 4a om *uppfattad proceduriell rättvisa*, och likadant verifieras även hypotes 4b, *uppfattad möjlighet att göra sin röst hörd*. Båda dessa är tydligt signifikanta enligt slutmodellen. Alla VIF-värden för slutmodellens variabler ligger kring det förväntade värdet 1, och Durbin-Watsonvärdet ligger nära förväntade 2.0, vilket visar att risken för multikollinearitet och kontamination är mycket liten.³⁸

För att närmare illustrera betydelsen av slutmodellen för KPF i tabell 4.10, visar jag i figur 4.5 hur de olika bakgrundsfaktorerna och Putnams respektive Tylers faktorer påverkar det kommunala politiska förtroendet (KPF). I figuren illustreras de olika faktorernas effekter givet medelvärdet för det kommunala politiska förtroendet, KPF, som är 49. Med utgångspunkt från detta värde bidrar de olika faktorerna på olika sätt till att öka eller minska individens kommunala politiska förtroende.

³⁸ Den som är intresserad av samkorrelationerna mellan variablerna i tabell 4.10 kan konsultera Appendix D.

I figur 4.5 visas hur mycket varje värde ökas eller minskas när varje förklaringsvärde ökas från 0 till 1. Låt oss ta två personer, person A och person B. Person A är pessimisten som är *ung men har hög utbildning* och som har varit *politiskt aktiv flera gånger* under år 2000. Denna person är också arbetslös, har mycket litet intresse för politik och sympatiserar med den kommunala oppositionen. Dessutom litar han eller hon inte på andra människor, medborgarandan i området är låg, och denna person hyser mycket litet förtroende för rättsstatens aktörer och procedurer. Dessutom anser han eller hon att det finns mycket dåliga möjligheter att påverka politiska beslut i den egna kommunen. Denna person har troligen ett KPF-värde omkring 0.

Figur 4.5 Faktorer som förklarar det kommunala politiska förtroendet, KPF

Kommentar: Figuren illustrerar b-värdenas betydelse från slutmodellen i tabell 4.10. Illustrationen utgår från KPF-medelvärdet 49. **Källa:** Väst-SOM 2000.

Detta värde beräknas genom följande formel (se vidare Field 2000:116f):

$$Y_{\text{kommunalt politiskt förtroende (A)}} = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \beta_3 X_3 + \beta_4 X_4 + \beta_5 X_5 + \beta_6 X_6 + \beta_7 X_7 + \beta_8 X_8 + \beta_9 X_9 + \beta_{10} X_{10} + \beta_{11} X_{11} + \epsilon_i \text{ där}$$

β_0 = Konstanten (se längst ner till höger i tabell 4.10) = 13

X_1 = Ålder

X_2 = Utbildning

X_3 = Att förvärvsarbeta/vara arbetslös

X_4 = Politiskt intresse

X_5 = Sympati med kommunalt hemmalag 2000

X_6 = Politiskt deltagande

X_7 = Tillit till andra människor

X_8 = Medborgaranda

X_9 = Förtroende för rättsstatens procedurer

X_{10} = Förtroende för rättsstatens aktörer

X_{11} = Uppfattad möjlighet att påverka kommunala beslut

ϵ_i = residualen eller feltermen

Eftersom person A har värdet 0 på alla förklaringsfaktorer utom *utbildning*, *arbetslöshet* och *politiskt deltagande* så kommer A:s politiska förtroende att vara

$$Y_{KPF, (A)} = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_9 X_9 + \beta_5 X_5 + \epsilon_i$$

dvs $0.13 + (-.02) + (-.11) + \epsilon_i = 0 + \epsilon_i$

En annan person som vi kallar B, kan å andra sidan ha ett betydligt större värde på KPF. Person B är äldre (1), har låg utbildning (0), har arbete (1), är mycket politiskt intresserad (1), sympatiserar med kommunalt hemmalag år 2000 (1), har inte deltagit i någon politisk aktivitet (0), har hög tilltro till andra människor (1), och uppfattar medborgarandan i området där han eller hon bor som hög (1), har förtroende för rättsstatens procedurer och aktörer (1 respektive 1), samt uppfattar att det finns en möjlighet att påverka beslut i den egna kommunen (1). För person B kommer modellen att förutsäga följande KPF-värde:

$$Y_{KPF, (B)} = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \beta_3 X_3 + \beta_4 X_4 + \beta_5 X_5 + \beta_6 X_6 + \beta_7 X_7 + \beta_8 X_8 + \beta_9 X_9 + \beta_{10} X_{10} + \beta_{11} X_{11} + \epsilon_i \text{ där}$$

$$Y_{KPF, (B)} = 0.13 + (.04 * X_1) + (.06 * X_4) + (0.04 * X_5) + (0.11 * X_7) + (0.06 * X_8) + (0.13 * X_9) + (0.17 * X_{10}) + (0.24 * X_{11}) + \epsilon_i \text{, eller}$$

$$Y_{KPF, (B)} = 0.13 + .04 + .06 + 0.04 + 0.11 + 0.06 + 0.13 + 0.17 + 0.24 + \epsilon_i = 0.98 + \epsilon_i \quad \text{dvs}$$

$KPF_B = 98$

Den slutmodell jag har funnit som förklarar det kommunala politiska förtroendet kan maximalt förutsäga de individer som har ett KPF-värde mellan 0 och 98. Detta visar att modellen bör vara relativt användbar. Totalt är den förklarade variansen för denna modell 0.28 procent, vilket innebär att en dryg fjärdedel av variansen i KPF har täckts in. Många ytterligare viktiga förklaringar till variationen till KPF återstår att

utforskas, men det har inte varit en uppgift i föreliggande arbete att undersöka *alla* tänkbara förklaringar som finns till det politiska förtroendet. Huvuduppgiften här är att pröva giltigheten hos Putnams och Tylers hypoteser, vilket nu kommer att diskuteras avslutningsvis.

4.6 Slutsatser om det kommunala politiska förtroendet

Kan den preliminära modellen som diskuterades i slutet av kapitel två tillämpas även på kommunal nivå? Svaret på den frågan som vi har sett under arbetet i detta kapitel är ett entydigt ja. Visserligen har medborgarna inte särskilt klara uppfattningar om vilka partier som sitter vid den kommunala makten, vi ser här att effekten av sympati med kommunala hemmalagspartier är betydligt mindre ($b=0.6$), jämfört med effekterna av sympati med regeringspartier på nationell nivå ($b=0.12$ respektive 0.10). Denna faktor har dock varit en viktig kontroll på såväl nationell nivå som i Västra Götalandsområdet, och vi vet nu att testresultaten för hypoteserna utifrån Putnams och Tylers teorier är giltiga under kontroll för bland annat partisympati och flera andra bakgrundsfaktorer. Så pass grundliga kontroller har sällan gjorts tidigare.

Vad som har genomförts i kapitel tre och fyra sammantaget, är att jag på individnivå har prövat relevansen i Putnams och Tylers hypoteser. Detta innebär att fält I och fält IV i Mishler och Roses fyrfältsindelning har undersökts, och hypoteserna från dessa två fält har prövats på individnivå i både nationella data (som haft NPF i fokus) och kommunala data (där den beroende variabeln har varit KPF). Resultaten är nu klara att redovisas i tabell 4.11.

Tabell 4.11 Resultat av hypotesprövningen på mikronivå i kapitel tre och fyra

<i>hypotes</i>	NPF	KPF	<i>hypotes</i>	NPF	KPF
1a: föreningslivets betydelse	NEJ	NEJ	4a: betydelse av uppfattad proceduriell rättvisa	JA	JA
1a: betydelse av informellt politiskt deltagande	<i>ej testat</i>	Signifikant, men åt motsatt håll			
1b: betydelse av tillit mellan människor	JA	JA	4b: betydelse av uppfattad möjlighet att göra sin röst hörd	<i>ej testat</i>	JA
1c: betydelsen av medborgaranda, exempelvis mellan grannar	JA, när inte Tylers hypoteser är med	JA, även när Tylers hypoteser tas med			

Kommentar: NPF motsvarar Nationellt politiskt förtroende (beroende variabel i kapitel tre) och KPF motsvarar Kommunalt politiskt förtroende (beroende variabel i kapitel fyra).

Ingen effekt har i dessa undersökningar kunnat visas för *föreningsaktivitetshypotesen*, hypotes 1a. Vare sig i nationella data eller i den Västsvenska undersökningen fanns det stöd för denna tes, och inte heller när jag undersökte betydelsen av informell politiskt aktivitet gick det att belägga ett positivt samband med det kommunala politiska förtroendet. Tvärtom, det visade sig att av de personer som under det senaste året har engagerat sig i informella politiska aktiviteter, dessa hade ett signifikant *lägre* KPF, vilket direkt motsäger Putnams teori. Det skulle ju kunna vara så att en del personer inte är föreningsaktiva just när de besvarar enkäten, men att de under tidigare föreningsengagemang skulle ha förvärvat kapaciteten (eng. *efficacy*) att kunna påverka politiken. Denna undersökning visar att personer som har utövat informell politisk aktivism har ett lägre politiskt förtroende, jämfört med de som inte använde sig av denna kompetens under året som föregick undersökningen.

Detta resultat motsäger Putnams argument som säger att föreningslivet fungerar som en skola i demokrati. I stället visar detta att de som deltagit i informella påverkansmetoder hyser ett lägre politiskt förtroende. Ett ökat informellt politiskt deltagande kan därmed sannolikt innebära ett ökat politiskt misstroende. Detta resultat är oroväckande för anhängarna till Demokratiutredningens slutdokument som vill öka det politiska deltagandet. Om ökat politiskt deltagande leder till ökade förväntningar hos befolkningen och fler krossade förhoppningar, kan en sådan reform få motsatt effekt. Här behöver både forskning och utredare närmare precisera *under vilka förutsättningar* det breda, folkliga deltagandet bidrar till att öka den politiska legitimiteten, i stället för att reducera den.

Utifrån mina redovisade undersökningar kan jag konstatera att kärnan i teorin om det sociala kapitalet är tilliten mellan människor. Här finner vi den viktigaste komponenten i denna teoribygnad. Den eftersträvaransvärda tilliten antas enligt Putnams forskning vara en konsekvens av föreningsaktivitet och politiskt deltagande. De resultat jag nu har visar att tilliten inte nödvändigtvis är resultatet av sådana aktiviteter. I nationella data har jag funnit att effekten av tillit mellan människor är $b=0.17$ eller 0.12 (beroende på om Tylers hypoteser tas med eller inte), och på kommunal nivå är $b=0.11$. Det innebär att förtroendefulla människor har mer än 10 procentenheters högre politiskt förtroende jämfört med de medborgare som i allmänhet inte litar på andra människor. Samkorrelationen mellan tillit och föreningsaktivitet är inte högre än $r=0.16$, vilket visar att tilliten fördelas relativt lika mellan föreningsaktiva grupper och de som står utanför föreningslivet. Det finns en mycket liten, men signifikant, högre tillitsnivå hos personer som är politiskt aktiva

(medelvärde 66) jämfört med de som inte alls har ägnat sig åt sådan aktivitet under det senaste året (medelvärde 63). Mellankategorin som har ägnat sig åt en politisk aktivitet (medelvärde 64) är inte signifikant gentemot de två övriga. Detta tyder dock på att det är tilliten mellan människor som är den centrala variabeln för KPF, inte det politiska engagemanget.³⁹

Putnams hypotes om medborgarandans betydelse för det politiska förtroende, H1c, bekräftades. Etavärdet visade sig förvånande starkt i tabell 4.9, men olika datakörningar har gett ett varierande besked beträffande signifikansen. Nu bekräftas dock hypotesen i slutmodellen för KPF, och medborgarandans betydelse bekräftades även i nationella data när inte Tylers hypoteser ingick i analysen. Det är svårt att här säga om det är så att vissa boendeyrken faktiskt präglas av en högre medborgaranda eller inte, men jag kan här i alla fall dra slutsatsen att den självuppskattade medborgarandan, eller civiliteten som Putnam säger, har en liten men signifikant betydelse för medborgarnas politiska förtroende.

För Tylers del är undersökningsresultaten mer entydiga. Betydelsen av *uppfattad proceduriell rättvisa* mättes på olika sätt i den nationella respektive i den kommunala undersökningen. På nationell nivå användes endast *nöjd med demokratin i Sverige* som beroende variabel, och som oberoende indikatorer användes dels ett index A (förtroende för institutionerna polis och domstolar), dels ett index B (förtroende för advokater och domare). Dessa index var inte de bästa tänkbara instrumenten, men ändå visade sig dessa signifikanta och ha en effekt motsvarande $b=0.28$ (tabell 3.13). I den kommunala analysen var förutsättningarna bättre, här hade ett särskilt index utvecklats för att mäta den uppfattade proceduriella rättvisan. Även om Cronbach's α endast var 0.59, visade det sig att b -värdet i den slutliga modellen ändå var $b=0.13$. Gruset i analysinstrumentet gjorde det inte oavändbart, även om ett högre α troligen hade resulterat i en starkare effekt. Förtroendet för rättsstatens aktörer var ett annat sätt att pröva den uppfattade proceduriella rättvisan, och även i detta fall nåddes $b=0.17$ i den signifikanta slutmodellen på kommunal nivå. Både när det gäller

³⁹ En viktig fortsatt forskningsfråga är förstås hur denna tillit genereras, eller hur det kommer sig att den kan brytas ned. Är det kanske som Eric Uslaner säger, att tilliten uppstår under barndomsåren och därefter i hög grad bestämmer individens tillitsnivå? I vilken grad förändras individens tillit när han eller hon förflyttas mellan kontexter, livserfarenheter eller mellan årtionden? För den typen av frågor behövs longitudinella data som följer samma individer under många år, och sådana studier är tyvärr mycket sällsynta inom samhällsvetenskap. Därför förblir flera av dessa frågor fortsatt obesvarade.

nationellt och kommunalt politiskt förtroende visar sig *uppfattad proceduriell rättvisa* ha betydelse, åtminstone med tillämpning på rättsväsendet.

En andra hypotes som genererades ur Tylers argumentation gällde möjligheten att göra sin röst hörd vid beslutsfattande. Det har här inte funnits möjlighet att pröva denna gentemot NPF, men på kommunal nivå visade det sig att denna faktor har en stor betydelse för det kommunala politiska förtroendet ($b=0.24$). Jag har här inte tolkat resultatet som en uppfattad faktisk möjlighet att i deltagardemokratisk anda påverka aktuella kommunala beslut, och det står utanför den här avhandlingens uppdrag att avgöra varför vissa medborgargrupper anser att de har en större möjlighet att påverka kommunala beslut. Sammantaget visar resultaten för Tylers del att han i hög grad verkar ha rätt. Ett högre politiskt förtroende hos medborgarna samvarierar med att de också uppfattar rättsväsendets processer som rättssäkra, och de hyser förtroende för rättsväsendets aktörer. Dessutom uppfattar dessa personer att de har en relativt stor möjlighet att påverka kommunala politiska beslut, vilket kan sammanfalla med att de har uppfattningen att sådana möjligheter finns och är kända. Det kan ju räcka att befolkningen har information om öppna nämndmöten eller att lokala politikerna är 'kända' när de möter befolkningen i lokalsamhället. Det behövs dock ytterligare studier för att klargöra vad som bestämmer dessa uppfattningar. I följande kapitel fem, där analyserna genomförs på aggregerad nivå, har jag möjlighet att närmare undersöka vilka kommuner som uppfattas som mer påverkbara i detta avseende. Det är tänkbart att de politiska procedurerna i uppfattas som mer transparenta, tillgängliga och kommunicerande med medborgarna. Hur det faktiskt förhåller sig i denna fråga blir en uppgift för efterföljande forskning att besvara.

Så här långt torde det stå klart att både Putnams och Tylers teorier är giltiga på mikronivå. Teorin om socialt kapital bekräftas i två avseenden, då det gäller *tillit till andra människor* och *uppskattad medborgaranda*. Vad gäller föreningsengagemang har det inte kunnat visas att detta samvarierar med det politiska förtroendet. Prövningarna utifrån Warrens diskussion, huruvida det är *vissa slags* föreningsengagemang som utgör kärnfunktionen i demokratiskolan, visade sig heller inte vara övertygande. De effekter som står att finna är relativt små. Om Putnams teori tolkas som en deltagarteori, det vill säga att föreningsengagemang och tillit till andra människor också bidrar till att skapa deltagardemokratiska samhällsmedborgare, då är detta dåliga nyheter för det politiska förtroendet. Det visar sig nämligen att de minst deltagande personerna har det högsta politiska förtroendet och vice versa.

I kapitel två diskuterade jag att det är mest sannolikt att hypoteser i fält IV i Mishler och Roses indelning kommer att bekräftas, eftersom politiskt förtroende per definition också hänförs till detta fält. Det är därför inte förvånande att hypoteserna 4a och 4b har vunnit stöd i dessa undersökningar, men det är ändå uppseendeväckande att förtroende för poliser, domare, advokater och åklagare allmänt, faktiskt också bidrar till att förklara vilket förtroende medborgarna har för a) hur demokratin fungerar i den egna kommunen, b) nöjdhet med kommunstyrelsens sätt att sköta sin uppgift, samt c) förtroendet för kommunpolitiker. Likaså har förtroendet för rättsstatens procedurer en avgörande betydelse för bedömningen av KPF. Allmänhetens uppfattning om rättsväsendets proceduriella agerande har en betydelse för hur det politiska samhället, dess institutioner och aktörer bedöms, som inte kan förbises, och en viktig källa till det politiska förtroendet står att finna i hur processerna hos statens kärnfunktioner uppfattas av allmänheten. Denna diskussion kommer jag att återkomma till i det avslutande kapitel sex, men först ska intresset vändas till att pröva hypoteserna i Mishler och Roses fält II och III på makronivå. Dessa hypotesprövningar väntar i kapitel fem.

"Sociological theorists often use concepts that are formulated at rather high levels of abstraction. These are quite different from the variables that are the stock-in-trade of empirical sociologists... The problem of bridging the gap between theory and research is then seen as one of measurement error."

Blalock 1968:6, 12

ROBERT PUTNAM'S HYPOTESER om vilka faktorer som bestämmer om demokratin skall fungera i Italien har mött kritik och skepticism: forskare har haft svårt att med andra data på *mikronivå* belägga tesen om att deltagande i föreningslivet har en sådan betydelse som Putnam förutsäger.¹ Denna kritik är också grunden till att Mishler och Rose väljer att pröva hypoteser om politiskt förtroende på *makronivå*, (fält II, nationell kultur, samt fält III, institutionell prestation). Hur har denna diskussion om analysnivåer uppkommit?

Den som läser Putnams originalarbete om Italien kan konstatera att analyserna enbart bygger på *aggregerade data*² på regionnivå. Putnam gjorde aldrig själv några analyser på individnivå. Flera olika forskare har vid seminarier också framhållit detta, inklusive Robert Putnam själv.³ Flertalet forskare har påpekat att det är svårt att finna effekter av socialt kapital på individnivå, medan Putnams svar då har varit att effekterna som erhöles i Italienstudien var på aggregerad nivå. Frågan i detta kapitel handlar om huruvida det existerar en *kontextuell effekt på makronivå*, och Putnam

---

¹ Se vidare diskussionen i kapitel två, s. 55f.

² Aggregation översätts med 'hopklumpning' enligt ordboken. Aggregation eller *aggregering*, kan ske genom att kommunindivider tillsammans får representera en *kommunbefolkning*, som är en högre analysnivå. Problemet med denna metod är dock att det finns risk för statistiska felslut. Med statistiskt felslut menas att när slumpmässiga urvaldsdata på individnivå aggregeras till en högre nivå, förloras stora mängder information. Medelvärden som representerar kommunbefolkningar kan sedan inte återföras till individerna, eller grupper av individer inom denna enhet, se vidare avsnitt 5.4.

³ Frågan om hur effekter kan finnas på aggregerad nivå men inte på mikronivå debatterades bl a av Bo Rothstein och Robert Putnam på APSA 2000. Jag har även haft kontakt med professor Putnam som har bekräftat denna position, att analyserna gäller aggregerad nivå och inte mikronivå. Tyvärr finns denna argumentation ej dokumenterad i tryck, annat än vad som står beskrivet i analyserna i Putnam 1993.

menar att kontexten eller sammanhanget har betydelse. När personer intervjuas i en 'låglitarmiljö' till exempel, kan de rapportera att de själva är aktiva i föreningslivet, men att man 'inte kan lita på flertalet människor' i sin omgivning. Omvänt kan personer som själva inte är föreningsaktiva, om de befinner sig i en miljö där de flesta andra är aktiva och bidrar till ett gott medborgarsamhälle, också rapportera att 'man kan lita på de flesta andra människor'. Om en person med högt generellt medborgarengagemang flyttar från Seattle (som är ett aktivt medborgarsamhälle av skandinavisk typ) till Los Angeles (som har bland de lägsta förtroendesiffrorna i USA), kommer han eller hon att ändra sitt beteende och uppfattning om andra människor. Kanske kommer hon inte att promenera hem ifrån bion som hon gjorde i Seattle. I Los Angeles tar hon en taxi istället. Om en medborgaraktiv person i Sverige flyttas till Albanien, kanske han reviderar sin uppfattning om att 'man kan lita på de flesta människor'. Det är sådana här *kontextuella effekter* som Putnam menar kommer till uttryck i Italienstudien. Putnams efterföljare har prövat Putnams argument på många andra datamaterial. Deras slutsatser har gått i olika riktningar, men stödet för Putnam har varit relativt svagt. I kommande stycke gör jag en resumé av några av de viktigaste resultaten.

Forsknings slutsatser om betydelsen av socialt kapital

Några av alla dem som har prövat Putnams teori om det sociala kapitalets betydelse har bland andra varit John Brehm och Wendy Rahn (1997), Dietlind Stolle (1998), Kenneth Newton (1999), Kenneth Newton och Pippa Norris (1999), samt Jan van Deth (2000).

Stolle undersökte huruvida personers föreningsaktivitet ökade deras förtroende för andra människor. Hennes resultat var överraskande. Det visade sig att personer som redan hade högt förtroende var de som var mest benägna att ansluta sig som nya medlemmar till föreningar (*självselektionsproblemet*). Men sett över tid, fick dessa snarast ett minskat förtroende för andra människor. Detta resultat stjälpes argumentet att det är inom föreningslivet som de demokratiska medborgarna 'odlas'. Snarast pekar det på att dessa personer hade med sig medborgarandan redan innan de engagerade sig i föreningslivet. Uslander hävdar att dessa egenskaper har personerna fått med sig redan från föräldrahemmet och under de första åren i livet, och Stolles resultat stärker Uslanders ståndpunkt (Uslander 2002). Stolles resultat kan även vara

nära förknippade med *vilka typer* av föreningar som ingick i studien.⁴ Det var dock riktigt att till exempel gymbesökare i Tyskland hade lägre förtroende för andra människor än vad tyska körmedlemmar hade. Antalet fall är dock för litet för att tillräckligt säkra slutsatser om dessa skillnader skall kunna dras.

Brehm och Rahn hittade ett starkt samband mellan medborgarengagemang och förtroende för andra människor, men de uteslöt inte heller det som Stolles resultat pekade på; att det är de som redan har högre förtroende för andra människor som också engagerar sig i föreningslivet. Däremot var sambandet *negativt* mellan medborgarengagemang och politiskt förtroende, medan det var *positivt* mellan mellanmännskligt förtroende och politiskt förtroende.⁵ Dessa data är amerikanska, och det kan tänkas att föreningsaktivism har en särskild funktion i just USA som är svår att finna i andra länder: Putnam själv har visat att det huvudsakligen är *'den medborgerliga generationen'*, födda mellan 1910 och 1940, som är de mest föreningsaktiva medborgarna i USA (Putnam 2000).

Kenneth Newtons analys i Norris redigerade bok *Critical Citizens* är kanske den mest ifrågasättande. Hans slutsats (1999:185) var följande⁶:

"Social trust is most strongly expressed, not by members of voluntary organizations, or even by their most active members, but by the winners in society, in so far as it correlates most strongly with education, satisfaction with life, income, class, and race. For that matter social trust is the prerogative of the winners in the world."

Newton diskuterade socialt förtroende på samma sätt som jag har talat om *tillit till andra människor* (eng. *interpersonal trust*)⁷, och resultaten pekade på att det var samhällets vinnare som i störst omfattning hyste förtroende för andra människor – och detta var nödvändigtvis inte alls de föreningsaktiva. Det var istället hög utbildning, nöjdhet med livet, klasstillhörighet och ras som samvarierade bäst med det mellanmännskliga förtroendet.

---

⁴ De föreningstyper som ingick i Stolles studie var a) bouleklubbar, b) bowlingklubbar, c) kyrkokörer, d) husdjursföreningar, e) föräldraföreningar, f) sportföreningar, g) självhjälsgrupper och h) icke-formaliserade grupper (nätverk). Alla hade valts med hänsyn till Putnams teori och särskild vikt lades vid dess kooperativa och gruppdynamiska karaktär (Stolle 1998:505).

⁵ Ett resultat som även bekräftades av mina resultat i kapitel fyra.

⁶ Datamaterialet i Newtons analys var både World Value data, Europabarometerdata, Civic Culture data, Valdata från USA, General Social Surveys från Tyskland samt British Social Attitudes (Newton 1999).

⁷ Vilket är ännu ett exempel i raden på slarviga, överlappande och parallella begreppsanvändningar som förekommer inom detta forskningsfält.

När Jan van Deth (van Deth 2000:119, 138) undersökte liknande förhållanden, eller sambandet mellan politiskt deltagande och socialt kapital, så visade det sig att socialt kapital samvarierade med större subjektivt politiskt intresse *och* med lägre nivåer av viktighet (eng. *saliency*).⁸

Alla ovanstående resultat har gällt individnivåer. En av de få studier som har gjort en kombinerad individ- och aggregerad kontextstudie är Newton och Norris som i Putnams och Pharrs redigerade bok *Disaffected Democracies* publicerade ett kapitel där sambandet mellan individers sociala kapital och deras förtroende för politiska institutioner prövades. Materialet var World Value data från 1996. Inget samband stod att finna på individnivå, men när sedan en aggregerad ländernivåanalys genomfördes hittade forskarna betydande skillnader mellan olika länder.⁹ De skriver:

“We find little evidence that trust or confidence is a feature of basic personality types. Social trust is not strongly associated with measures of confidence in institutions at the individual level; socially trusting people are not necessarily politically trusting, and vice versa. [...] Instead, our research provides substantial support for theories that focus on the performance of governments and political institutions to explain citizens' declining confidence in them. [...] *At this aggregate level social trust and confidence in government and its institutions are strongly associated with each other.*” (Newton & Norris 2000:71f, min kursivering)

Ingen av ovanstående forskare undersöker det direkta sambandet mellan de politiska institutionernas prestation¹⁰ (eng. *institutional performance*) och socialt kapital. I termen socialt kapital inkluderas ofta föreningsaktivitet och förtroende för andra människor, vilket även sammanfaller med min definition av socialt kapital.

Kan en viktig orsak till att små eller obefintliga effekter finns av socialt kapital vara att de flesta forskare inte har lyft blicken upp till 'rätt' nivå? Kanske är det helt enkelt som Putnam vill göra gällande att det är på den aggregerade nivån som effekter av socialt kapital står att finna? Norris och Newtons resultat pekar i just denna riktning och jag ser det som en avgörande länk att i föreliggande studie utsätta argumentet om

⁸ Viktighet innebär i denna studie hur engagerad man är i frågan, eller preferensintensiteten för de frågor man intresserar sig för. Socialt kapital i nämnda studie samvarierade med högre politiskt intresse, samt med lägre intensitetsnivå för de områden man intresserar sig för.

⁹ Samtidigt kan även dessa resultat ifrågasättas. Ronald Ingleharts forskning visar resultat där grad av demokratisering och förtroende för andra människor samvarierar med BNP per capita (Inglehart 1999, 1997).

¹⁰ Denna relation var Putnams huvudfokus i Italienstudien (1993). Däremot har dessa forskare elaborerat ett antal näraliggande samband, precis som jag själv valt att elaborera sambandet mellan socialt kapital och politiskt förtroende på inputsidan av politikens 'svarta låda'.

kontextuella och aggregerade effekter för en rättvis prövning. Därmed landar jag i en analys som elaborerar aggregerade kulturegenskaper i de västsvenska kommunerna (fält II). Ursprungligen diskuterade Mishler och Rose betydelsen av *nationell kultur*, men för en sådan analys krävs en länderjämförande undersökning. Jag har i stället valt ett kommunjämförande upplägg. Det är tänkbart att kulturskillnader mellan Alingsås, Göteborg, Skövde och Strömstad kan ge stöd för teorin om det sociala kapitalet. Jag kommer även att genomföra en institutionsjämförande analys i dessa kommuner (fält III). Kanske står bättre förklaringar att finna på makronivå, jämfört med vad som erhöles på nationell och kommunal mikronivå i kapitel tre och fyra?

Att jämföra kommuner inom ett land

Inom samhällsvetenskapen är det oftast svårt, eller etiskt omöjligt, att genomföra experiment. Inte heller kan vi spela historien eller samhällsutvecklingen i repris och se vad som skulle ha hänt under kontrafaktiska omständigheter (Esaiasson m fl 2002: 99f). Vi kan inte heller innesluta verkligheten i ett provrör och sedan utsätta detta utsnitt för olika stimuli.

Vad som var en viktig förtjänst med Putnams arbete i Italien var att upplägget kunde liknas vid ett *naturligt experiment* (eller ett *kvasiexperiment*), där de italienska regionerna jämfördes före och efter den insats som bestod av införandet av regionstyrelser (jfr Laitin 1995:172). Detta förhållandevis ovanliga upplägg kan liknas vid ett samhällsvetenskapligt laboratorium, eftersom man kan konstanthålla undersökningsenheternas institutionella villkor så till vida att de lyder under samma lagstiftning, medan övriga variationer kan analyseras mer i detalj (jfr King, Keohane & Verba 1994).¹¹

Vid jämförelse av de västsvenska kommunerna är det önskvärt att dessa är så lika varandra som möjligt i alla andra avseenden utom just i de avseenden som skall studeras; i detta fall är vi intresserade av det genomsnittliga kommunala politiska förtroendet i respektive kommun. Förhoppningen är att de västsvenska kommunerna

---

¹¹ Med detta menar jag att en länderkomparativ studie av exempelvis länder i Europa ofta tyngs av det faktum att varje land har olika konstitution. Konstitutionella eller kulturella förhållanden kan tänkas påverka regleringen av till exempel relationerna mellan föreningsliv, intresseorganisationer och staten. Det är en svårare uppgift att genomföra stringenta studier av olika utfall som redan inledningsvis kan hänföras till att reglerna eller kulturen i olika europeiska kommuner ändå är så olika. I en studie där konstitutionen är densamma, möjliggörs en närgångnare detaljgranskning av vad som orsakar uppmätta skillnader.

är relativt homogena i övriga avseenden (Esaiasson m fl 2002:100). Jag kommer att undersöka vilken varians som finns bland förklaringsfaktorerna utifrån Putnams och Tylers teorier på makronivå, och om dessa i sin tur kan tänkas bidra till att förklara det genomsnittliga kommunalpolitiska förtroendet i kommunerna.

En studie som utnyttjar sig av ett likartat upplägg är Erikson, Wright och McIver i *Statehouse Democracy*. Dessa forskare argumenterar för att fler delstatskomparativa studier skulle behöva göras i USA, snarare än den stora mängd nationella studier som görs:

"The role of public opinion has been largely neglected in the study of state politics. [...] This neglect of the potential opinion-policy connection in the state politics literature represents a missed opportunity." (Erikson, Wright & McIver 1993:5-6)

En orsak till att det finns så lite forskning i USA på delstatsnivå är bristen på enkätdata som insamlas på delstatsnivå, men det är ju precis detta som Väst-SOM-undersökningarna tillhandahåller för svensk räkning. Erikson och hans medarbetare studerade *amerikanska delstater*, men med tanke på de svenska kommunernas beskattningsrätt och höga andel av de offentliga utgifterna, menar jag att svenska kommuner är att anse som motsvarande relevanta studieobjekt.¹² Bristen på kommunjämförande studier vad gäller politiskt förtroende är förvånande, inte minst i de skandinaviska länderna, där ansvaret för flertalet välfärdsfunktioner ligger just på den kommunala sektorn (jfr. Rose & Pettersen 1999).¹³

Kapitlets fortsatta uppläggning kommer att styras av frågeställningen *vilka av Putnams och Tylers hypoteser kan förklara skillnaderna i politiskt förtroende mellan kommunerna i Västra Götaland?* Frågeställningen tar sin utgångspunkt från Mishler och Roses fält II (Putnam) och III (Tyler), se tabell 5.1 nedan. Frågorna i tabell 5.1 utgår i princip samma frågor som tidigare, med anpassning till makronivån.

¹² År 2001 utgjorde den offentliga sektorns andel av hela BNP 27 procent (total BNP=2.167 Mdr, offentlig BNP=578 Mdr). Kommunernas och landstingens andel av den offentliga sektorns BNP var 72 procent eller 415 Mdr. Kommunala bolagsverksamheter räknas *inte* in i dessa siffror. Uppgifter från SCB.

¹³ Det skall dock noteras att *Kommunforskningsprogrammet* som leddes av Jörgen Westerståhl vid Statsvetenskapliga institutionen i Göteborg hade just denna kommunjämförande ansats. Även om en central fråga för detta projekt utgjordes av *effekterna av kommunsammanslagningarna* samt av det *kommunala självstyret*, är detta material också en viktig källa till fortsatta studier och jämförelser över tid, och hur de kommunala förhållandena har utvecklats (Ds Kn 1981:12, Strömberg & Westerståhl 1983, 1984).

Tabell 5.1 Mishler och Roses hypoteser på makronivå

Geografisk kultur (II)	Institutionell prestation (III)
<p>Medborgarandan i ett geografiskt område har betydelse för befolkningens politiska förtroende</p> <p>Medborgaranda operationaliseras som 2a: Genomsnittligt föreningsengagemang 2b: Genomsnittlig tillit till andra människor 2c: Genomsnittlig medborgaranda¹⁴ 2d: Putnams Civic Community Index (Putnam 1993:96)</p>	<p>Rättsväsendets effektivitet per kommun samvarierar med det politiska förtroendet</p> <p>Rättsväsendets effektivitet operationaliseras som 3a: Anmälda brott per kommun 3b: Aggregerat förtroende för rättsstaten</p>
<p>Dessutom kommer relevanta bakgrundsfaktorer på kommunnivå att prövas, som kommunstorlek, åldersstruktur, genomsnittlig utbildningsnivå, arbetslöshet mm.</p>	

Kommentar: Tabellen ovan bygger vidare på tabell 2.3.

För att kunna ställa denna övergripande fråga måste jag först visa att det finns en signifikant skillnad i politiskt förtroende mellan de västsvenska kommunerna, och detta görs i det följande avsnitt 5.1. I detta avsnitt görs även de inledande kommunanalyserna gentemot relevanta bakgrundsfaktorer på kommunnivå. I avsnitt 5.2 prövar jag sedan de hypoteser som härrör från Putnams teoribildning och i avsnitt 5.3 prövas de hypoteser som hämtats från Tylers teori. I detta avsnitt prövas också Putnams och Tylers hypoteser gemensamt med hjälp av *multivariat analys*. Därefter följer ett avsnitt 5.4 där jag ger perspektiv på forskningen om *kontextuella effekter*. I avsnitt 5.5 sammanfattas kapitlets viktigaste resultat.

5.1 Politiskt förtroende i de Västsvenska kommunerna

Det datamaterial som används i detta kapitel är sammanslagna data från Väst-SOM 1998, 1999, 2000 samt år 2001.¹⁵ Genom att data från flera olika undersökningar slås samman kan antalet svarspersoner per kommun ökas. Samtidigt är det inte lämpligt att en sådan sammanslagen analys utsträcks över alltför många olika år när den beroende variabeln är *genomsnittligt kommunalt politiskt förtroende (KPF)*¹⁶, eftersom maktskiften i kommunerna gör att olika lokala majoritetskonstellationer

¹⁴ Diskuterades även s. 86 och 95f.

¹⁵ Svansfrekvenserna i dessa undersökningar var 1998 (65 procent), 1999 (68 procent), 2000 (66 procent), samt 2001 (70 procent).

¹⁶ Fortsättningsvis markerar jag *KPF* genom understrykning för att markera att det är *genomsnittligt kommunalt politiskt förtroende* som analyseras, till skillnad från KPF på mikronivå i kapitel fyra.

under olika perioder skulle öka komplexiteten i analysen betydligt.¹⁷ Därför har jag nöjt mig med dessa fyra år som totalt omfattar 12.873 svarspersoner.

I tabell 5.2 redovisas *kommunalt politiskt förtroende (KPF)* för de 47 kommuner som har tillräckligt många svarspersoner för att vi skall kunna lita på skattningarna.¹⁸ Högsta respektive lägsta genomsnittliga värde för *KPF* i kommunerna är 62 respektive 38. Dessa värden är de genomsnittliga medelvärden av de tre frågor som ingick i *indexet för kommunalt politiskt förtroende* som svarspersonerna har uppgett i respektive kommun.¹⁹

Tabell 5.2 Kommunalt politiskt förtroende (KPF) i Västsvenska kommuner 1998, 1999, 2000 och 2001 (medelvärde per kommun, antal kommuner=47)

Kommun	KPF	Antal svarande	Stdavvikelse	Kommun	KPF	Antal svarande	Stdavvikelse	Kommun	KPF	Antal svarande	Stdavvikelse
Lidköping	62	331	19	Tidaholm	52	105	20	Partille	48	251	18
Essunga	61	52	16	Vårgårda	52	91	19	Färgelanda	48	60	24
Strömstad	61	95	18	Ulricehamn	52	224	19	Åmål	47	101	19
Tibro	61	110	20	Vara	52	151	21	Uddevalla	47	415	20
Lysekil	59	145	22	Orust	51	138	18	Skara	47	145	19
Tranemo	58	99	20	Töreboda	51	92	20	Bollebygd	47	77	20
Trollhättan	55	442	18	Kungsbacka	51	508	19	Bengtstors	45	101	21
Mark	54	294	18	Mölndal	51	445	20	Munkedal	44	88	20
Götene	54	132	20	Stenungsund	50	189	19	Vänersborg	44	357	20
Tanum	54	98	18	Falköping	50	281	21	Mariestad	41	221	20
Skövde	53	443	20	Alingsås	50	270	20	Mellerud	41	96	20
Kungälv	53	311	18	Göteborg	50	3594	20	Herrljunga	41	78	22
Öckerö	53	109	20	Ale	49	195	19	Karlsborg	41	80	22
Sotenäs	53	82	24	Härjyda	49	251	21	Hjo	39	67	20
Tjörn	53	138	20	Svenljunga	49	84	19	Lilla Edet	38	92	23
Lerum	52	272	20	Borås	49	873	19				

Kommentar: Redovisningen bygger på ett index av tre olika frågor, a) Hur nöjd är Du med det sätt på vilket demokratin fungerar i den kommun där Du bor? b) Hur tycker Du att kommunstyrelsen i den kommun där Du bor sköter sin uppgift? c) Allmänt sett, hur stort förtroende har Du för kommunpolitiker? **Källa:** Väst-SOM 1998, 1999, 2000 och 2001.

¹⁷ Under mandatperioden 1999-2002 har fyra maktskiften ägt rum i Västsvenska kommuner. Hänsyn har dock inte tagits till dessa i kodningen, därför att denna information tillkommit för sent. De aktuella kommunerna är Tjörn (m, c, fp och samhället bästa bildade majoritet, denna ombildades senare till s, kd och samhällets bästa), Orust (majoritet bildades mellan s, v, mp och folkviljan, senare ombildades majoriteten till s, m, kd och folkviljan), Åmål (s, m och medborgarpartiet bildade första majoriteten, som senare ersattes av c, m och medborgarpartiet), samt Mölndal (s, v, mp och SPI bildade initialt majoritet, senare kom s att styra tillsammans med de borgerliga partierna). Se Norén Bretzer 2003.

¹⁸ Tumregeln är att inte räkna medelvärden i kommuner där n<50 respondenter (Newbold 1991:252). Gullspång, Grästorp och Dals-Ed har inte passerat detta krav.

¹⁹ Av de 12.873 svarspersonerna har 9.989 personer besvarat alla tre frågorna. Därutöver har ytterligare 2.884 personer besvarat två av tre frågor, och dessa har då tilldelats ett medelvärde för dessa två. De som endast har besvarat en fråga ingår inte i basen.

De frågor som indikerar kommunalt politiskt förtroende har ställts med exakt samma frågeformulering alla fyra åren. En fråga som infinner sig i samband med redovisningen i tabell 5.2 är hur trovärdiga dessa medelvärden egentligen är. Medelvärdenas reliabilitet måste därför diskuteras.

Det kommunala politiska förtroendets reliabilitet

Ett grundläggande krav för hög reliabilitet är att en undersökning som upprepas kommer att nå samma resultat. Detta brukar kallas kravet på *replikerbarhet* (Carmines & Zeller 1979:11, Erikson, Wright & McIver 1993:21). Kravet på replikerbarhet leder i sin tur till en diskussion om förutsägbara felkällor och slumpmässiga felkällor (Carmines & Zeller 1979:32-35). Ett annat sätt att uttrycka detta är, hur säkra är de medelvärden som här redovisats per kommun, vilket också är en fråga om standardavvikelsen är systematisk eller slumpmässig.

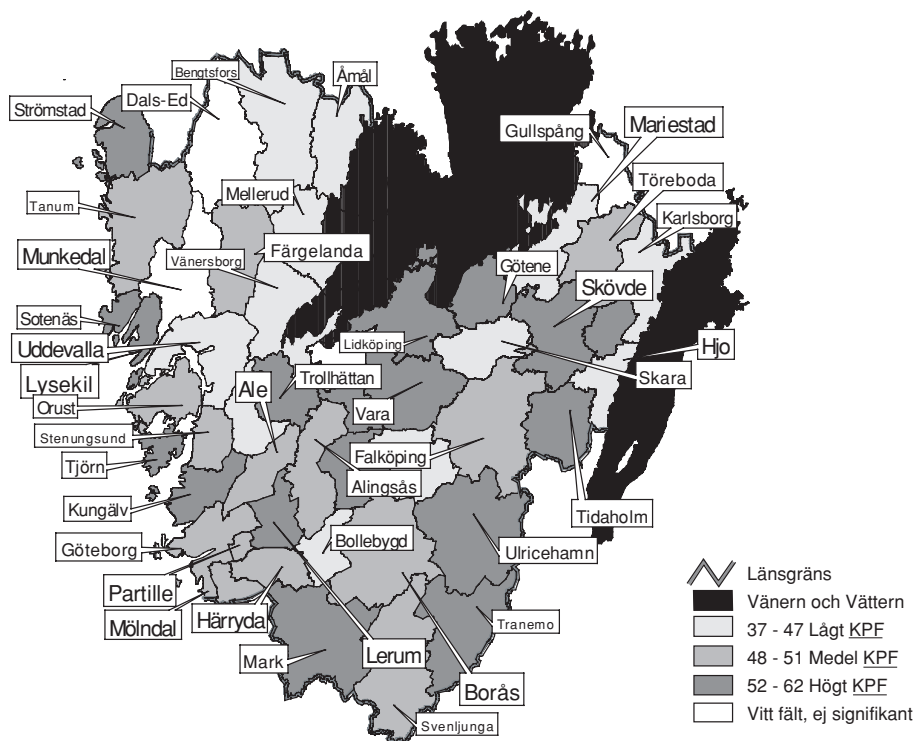
Ett sätt är att kontrollera reliabiliteten i nivåskattningarna genom en metod som kallas 'split half-method' eller Spearman-Browns formel som kan variera mellan 0,00 och 1,00.²⁰ Den går ut på att man slumpmässigt delar upp materialet på två undergrupper och sedan testar korrelationen mellan dessa två, för att undersöka hur mycket fel som är slumpmässiga fel.²¹ Vid prövning av dessa data drar jag slutsatsen att den slumpmässiga variationen är relativt liten, då reliabilitets-koefficienten är 0,88. Lilla Edet, Hjo och Karlsborg återfinns i botten medan Lidköping, Essunga och Strömstad ligger i topp. En viktig felkälla som fortfarande kommer att kvarstå härrör främst från de kommuner där svarspersonerna är relativt få. Vad som skulle kunna stärka reliabiliteten ytterligare är förstås att öka antalet undersökningsenheter per kommun (Erikson, Wright & McIver 1993:24). Detta är nu inte möjligt, då det inte går att utsträcka undersökningen till mer än en mandatperiod, och jag här har valt att använda de data som insamlats under åren 1998-2001.

²⁰ Spearman-Browns reliabilitetsformel skrivs $\text{Reliabilitet} = [2 * r_{12}] / [1 + r_{12}]$ där r_{12} motsvarar korrelationen mellan värdena i de två grupperna 0 och 1 (Carmines & Zeller 1979).

²¹ Detta görs genom att ur svarspersonerna i datasetet Väst-SOM 1998-2001 utväljs 50 procent slumpmässigt till värdet 0 och andra halvan får värdet 1. Korrelationen r_{12} blir i detta fall 0,79, vilket ger en reliabilitet på $[2 * 0,79] / [1 + 0,79]$, vilket ger reliabilitetskoefficienten 0,88 vilket kan anses som ett relativt högt värde (Carmines & Zeller 1979:41f).

Jag nöjer mig med denna tillförlitlighet och går vidare med undersökningen om *varför* medelvärdena för KPF varierar i olika kommuner. Jag redovisar även KPFs geografiska utbredning i de västsvenska kommunerna i nedanstående figur 5.1.

Figur 5.1 Kommunalt politiskt förtroende i Västra Götaland, KPF per kommun

Kommentar: Kungsbacka finns inte med i figuren ovan. Data baseras på Väst-SOM 1998-2001.

Genom okulär besiktning av det kommunala politiska förtroendets (KPFs) geografiska utbredning i figur 5.1 är det befogat att ställa frågan om vad det egentligen är som skiljer Strömstad och Lidköping ifrån Vänersborg eller Hjo? Endast mer närgående statistiska analyser kan försöka att besvara denna fråga.

Till min hjälp för de statistiska analyserna har jag sammanställt en databas för de västsvenska kommunerna där 47 kommuner ingår. Tre kommuner har utgått ur databasen eftersom antalet svarspersoner inte var tillräckligt många. Data har tagits

från offentlig statistik som tillhandahållits av Statistiska Centralbyrån (SCB), valstatistik från Riksskatteverket (RSV), Svenska Kommunförbundets statistik (SK) och även ifrån Brottsförebyggande rådet (BRÅ). Sådana data har sammanställts för varje kommun tillsammans med de relevanta data som jag har kunnat hämta ifrån Väst-SOM, där sammanslagna data från undersökningarna 1998, 1999, 2000 och 2001 har använts. Från andra instanser är data så långt som möjligt inhämtade för år 2000. En fullständig dokumentation av denna databas finns i Appendix E.²²

Den första uppgiften är att redovisa olika bakgrundsförhållanden för dessa kommuner. Eftersom jag i detta kapitel arbetar med kommunbefolkningar och inte med enskilda individer, är det lite annorlunda slags bakgrundsfaktorer jag kommer att använda. De faktorer som jag här kommer att kontrollera för är faktorer som kan tänkas ha en systematisk inverkan på huruvida det politiska förtroendet är högre eller lägre i kommunerna. Den *första* gruppen av kontrollvariabler är *kommuntyp*²³, där jag vill pröva om till exempel det politiska förtroendet i förortskommuner skiljer sig från det politiska förtroendet i glesbygdskommuner. Man kan även tänka sig att det lokala politiska förtroendet är något högre i mindre kommuner och något lägre i större, eftersom det blir allt svårare för politiker i större kommuner att stå i kontakt med sina kommunmedborgare (Rokkan & Campbell 1960). Därför prövar jag effekten av *befolkningsstorlek* som en andra förklaringsfaktor. Det är till exempel tänkbart att kommuner med en större befolkning, och därmed fler invånare per politiker, har ett lägre politiskt förtroende därför att det är mer sällan kommuninvånarna har möjlighet att träffa sina politiker (Kjær & Mouritzen 2003, Nielsen 2003).

En tredje bakgrundsfaktor är *kommunbefolkningens ålderssammansättning*. Putnam hävdar i sin bok *Bowling Alone* att olika åldersgrupper är olika mycket engagerade i föreningslivet, där *den medborgerliga generationen* (födda mellan 1910 och 1940) har stått för det högsta medborgarengagemanget i USA (Putnam 2000). Jag kommer här att redovisa två olika faktorer, andel av befolkningen som är mellan 19 och 64 år, och andel av befolkningen som är över 65. Eftersom *utbildning* ofta inverkar systematiskt på olika analysresultat har jag här också valt att pröva betydelsen av

---

²² Ett stort problem med den offentliga statistiken är att den sällan finns att tillgå nedbruten på kommunnivå. Oftast hänvisar man till länsvis redovisning eller regionindelade uppgifter, vilket tyvärr begränsar analysmöjligheterna på kommunnivå.

²³ Enligt Svenska Kommunförbundets kategorisering.

andel av kommunbefolkningen som har eftergymnasial utbildning²⁴, detta blir den fjärde tänkbara förklaringsfaktorn.

En femte bakgrundsfaktor som kan tänkas påverka medborgarnas lokala politiska förtroende är *politiska förhållanden* i kommunen. Därför kommer jag att pröva sex olika politiska faktorer, nämligen a) andel s-mandat av fullmäktigeplatserna, b) andel s och v-mandat av fullmäktigeplatserna, c) andel borgerliga mandat av fullmäktigeplatserna (m+c+fp+kd). Dessutom kommer jag att undersöka d) vilket politiskt block som sitter i majoritet.²⁵ En sjätte aspekt som kan tänkas påverka kommunbefolkningens politiska förtroende i negativ riktning är om *arbetslösheten* i kommunen är särskilt hög. Därför kommer jag också att pröva betydelsen av *arbetsmarknadsåtgärder per invånare*.²⁶

Tabell 5.3 Kommunalt politiskt förtroende i olika kommungrupper²⁷

Kommuntyp	KPF i Västra Götaland (n)		KPF i Västra Götaland (n)	
Storstad (Göteborg)	49.6	(1)	49.6	(3.594)
Förortskommun	50.5	(9)	50.8	(2.419)
Större stad	48.6	(1)	48.6	(873)
Medelstor stad	49.7	(7)	50.0	(2.318)
Industrikommun	50.5	(8)	52.0	(1.027)
Landsbygdskommun	50.6	(6)	50.7	(549)
Övrig större kommun	52.2	(6)	52.4	(1.135)
Övrig mindre kommun	48.8	(9)	50.0	(958)
Totalt	50.2	47	50.4	12.873
Effekt av kommuntyp*	+3,6		+3,8	

Kommentar: Skillnaderna mellan aggregerat KPF och KPF bland individer härrör från det ekologiska felslutet, vilket diskuteras längre fram. (*)=Skillnaden mellan högsta och lägsta värdet.

Det genomsnittliga kommunala politiska förtroendet redovisas per kommuntyp i tabell 5.3, och vad vi utläser där är att inga uppseendeväckande skillnader står att finna mellan exempelvis större och mindre kommuner. Högsta KPF återfinns i *övriga*

²⁴ Variabeln har hämtats från <http://www.scb.se/statistik/uf0506/KommunTot.xls> och den omfattar endast åldersgruppen 25-64 år i varje kommun. De två kategorierna 'eftergymnasial utbildning - högst 3 år' och 'eftergymnasial utbildning - minst 3 år' har slagits samman till en gemensam kategori. Data refererar till 2001 års register om *befolkningens utbildning*. Det skall även noteras att medelvärdet för Västra Götalands kommuner är att 23 procent av kommunbefolkningarna har eftergymnasial utbildning, medan medelvärdet för alla landets kommuner ligger på 31 procent. Max=40 procent (Göteborg) och min=14 procent (Gullspång).

²⁵ 1=socialistisk majoritet, 2=borgerlig majoritet, 3=oklar eller blocköverskridande majoritet.

²⁶ Denna variabel har hämtats ur tabell 9, *Vad kostar verksamheten i Din kommun? Bokslut 2000* (SK & SCB). Minsta kommunvärdet är 71 och högsta kommunvärdet är 738 kr per invånare.

²⁷ I tabellen visas att det finns skillnader mellan redovisningar på mikronivå (aggregerade individmedelvärden), respektive makronivå (aggregerade kommunmedelvärden).

större kommuner, medan det lägsta KPF finns i *större stad*, men skillnaderna är relativt små. Den samlade effekten av kommutyp är dock marginell för KPF i kommunerna, men denna variabel kommer även att prövas i multivariat analys.

Tabell 5.4 Bakgrundsfaktorer och Kommunalt Politiskt Förtroende (KPF) 1998, 1999, 2000 och 2001 (bivariat)

	(min/max) ²⁸	Pearsons r	R ²	b	n	sign.
• Kommunbefolkningens storlek	(-17.554/+73.494)	,08	,01	,00	46	,58
• Ålderssammansättning						
Andel av kommunbefolkningen 19-64 år	(-.03/+04)	,09	,01	29	46	,54
Andel av kommunbefolkningen 65 år och äldre	(-.07/+06)	,06	,00	-11	46	,69
• Andel av kommunbefolkningen som har eftergymnasial utbildning, minst tre år (av 25-64-åringar)	(-.05/+012)	,06	,00	8,1	46	,71
Politiska förhållanden						
• Andel s-mandat i fullmäktige (i procent)	(-.17/+019)	,20	,04	17	46	,19
• Andel s+v-mandat i fullmäktige (i procent)	(-.18/+017)	,12	,00	8,7	46	,42
	(-.21/+020)	,06	,00	3,4	46	,71
• Andel borgliga mandat i fullmäktige, m+c+kd+fp (procent)						
Vilket politiskt block sitter i majoritet? ²⁹	(0/+1)	,04	,00	-,50	43	,79
Arbetsmarknadsåtgärder per invånare						
• Arbetsmarknadsåtgärder per invånare (netto, kr)	(-215/+452)	,15	,00	,00	46	,31

***Kommentar:** I ovanstående analyser har kommunerna Gullspång, Grästorp och Dals-Ed uteslutits på grund av för litet antal svarande. Även Göteborg har uteslutits, eftersom denna kommun i flera avseenden fungerar som ett extrempå. •=indikerar att denna förklaringsfaktor är så kallad 'hårda fakta' som finns tillgänglig genom officiell statistik.*

Den viktigaste faktorn att notera bland bakgrundsfaktorerna i tabell 5.4 är b-värdet, detta talar om hur mycket KPF ökar när den oberoende variabeln ökar från sitt minsta till sitt maximala värde. Kommunbefolkningens storlek visar sig betydelselöst i relation till det politiska förtroendet, likaså arbetsmarknadsåtgärder per invånare. Däremot finns det en inte betydelselös effekt av hur stor andel av kommuninvånarna som är mellan 19 och 64 år, om det ökar från minsta värdet 54 procent till högsta värdet 61 procent, så ökar KPF med 29 procentenheter. På motsvarande sätt minskar det politiska förtroendet med 11 procent om andelen av befolkningen över 65 år ökar från 12 till 25 procentenheter (som är de lägsta respektive högsta uppmätta värdena i

²⁸ Variablerna har centerats kring sitt medelvärde, vilket motsvarar 0.

²⁹ Kodningen här är 1=socialdemokratisk majoritet (kan vara i samarbete med borgerligt parti), 0=borgerlig majoritet. Dessa har ej centerats kring 0, medelvärdet är 0,50. Uppgifter om vilka partier som samarbetar om majoriteten har inhämtats genom telefonintervjuer med kommunsekreterare under juni 2001.

VG-området). Det innebär att i kommuner med högre andel av befolkningen som är över 65 år, där ligger det politiska förtroendet lägre.

Även andelen socialdemokratiska mandat i fullmäktige har betydelse för det politiska förtroendet. En ökning från det lägsta värdet (16 procent) till det högsta (51 procent) motsvarar en KPF-ökning med 17 procentenheter. Denna andel är viktigare än andelen mandat som socialdemokrater och vänsterpartiet har tillsammans, vilket sannolikt beror på att socialdemokraterna inte självklart ingår i samarbeten med vänsterpartiet. Det är i VG-området i princip lika vanligt förekommande med samarbeten mellan s och borgerliga partier som mellan s, v och/eller mp.³⁰ Andel borgerliga mandat ger det allra lägsta b-värdet, vilket visar att hög andel borgerliga mandat i fullmäktige inte alls 'betalar sig' förtroendemässigt. En trolig orsak till detta är att det finns stor variation i kommunerna hur borgerliga partier ingår i majoritetsalternativt oppositionskoalitioner. Hög andel borgerliga mandat är ingen garanti för att dessa partier också innehar majoriteten.

Signifikansangivelserna i tabell 5.4 ska läsas med reservation. De anger de säkerhetsangivelser som jag skulle ha arbetat med om kommunerna i materialet var ett statistiskt urval och om jag hade velat referera till hela populationen svenska kommuner. Detta är nu inte fallet, utan jag arbetar med i princip ett totalurval av Västra Götalands kommuner (förutom Göteborg och ett par andra kommuner). Därmed får significansangivelserna endast en kuriös betydelse, till exempel om man vill jämföra sannolikheten för olika b-värden relativt alla svenska kommuner.

Tabell 5.5 Multivariat analys av KPF och bakgrundsfaktorer för VG-kommuner

Förklaringsfaktorer	b	t	Sign.
Konstant	,32	,82	,42
Befolkning 31 dec 2000	,00	,03	,98
Andel av befolkningen 19-64 år	,33	,49	,63
Eftergymnasial utbildning minst tre år	-,27	,00	,99
Andel s-mandat i fullmäktige 1998	,14	,96	,34
Arbetsmarknadsåtgärder tkr per invånare 2000	,00	,55	,59
R ² =0.06			

Kommentar: Antal kommuner=46 (Dals-Ed, Grästorps, Gullspång och Göteborg har uteslutits). $F=0,47$ ($,80$) och Durbin-Watson=2.2. Göteborg har uteslutits eftersom denna kommun är alltför stor, jämfört med övriga kommuner.

³⁰ Det finns många olika varianter på sådant samarbete i de västsvenska kommunerna. S samarbetar ofta med v och mp, men nästan lika vanliga är samarbeten med c (Alingsås, Mellerud, Munkedal, Skara, Sotenäs, Stenungsund och Vårgårda). På Öckerö är det socialdemokraterna och kd som regerar. I några kommuner är det varierande borgerliga samarbeten med s, eller 'hoppande majoriteter' i olika frågor (Färgelanda, Orust, Svenljunga och Tidaholm). Jfr Norén Bretzer 2003.

Sammantaget kan dessa bivariata analyser redovisas multivariat. Det görs i tabell 5.5. Eftersom n-talet är relativt begränsat ska dessa resultat betraktas med skepsis, trots att det är ett totalurval inom regionen. Bakgrundsfaktorerna kan här i bästa fall förklara 6 procent av variationen i KPF, vilka är viktiga att ta med i fortsatta analyser. Frågan är, kan vi utifrån Putnams och Tylers teorier hitta fler förklaringsfaktorer på makronivå som ytterligare bidrar till att förklara det politiska förtroendets variation?

5.2 Kan Putnams teori förklara det politiska förtroendets variation?

Det är dags att återvända till Putnams hypoteser. Dessa prövades på individnivå i nationella data i kapitel tre, och i kapitel fyra prövades dessa hypoteser på individdata från Västra Götaland. De effekter som då stod att finna var mycket små eller obefintliga med avseende på *föreningsdeltagande*, och signifikanta med avseende på *tillit till andra människor* och *medborgaranda*. Frågan är nu om jag har mätt *på fel nivå* för att kunna fastställa sådana effekter? Kanske kommer jag att hitta sådana effekter när undersökningen görs på aggregerad kommunnivå, precis som Kenneth Newton och Pippa Norris kunde finna sådana skillnader aggregerat i World Value-data? Hypoteserna ges här ännu en chans, då de prövas på aggregerad nivå. Låt mig upprepa de hypoteser som formulerades i fält II enligt Mishler och Rose:

Medborgarandan i ett geografiskt område har betydelse för befolkningens politiska förtroende, där medborgaranda kan operationaliseras som

- Genomsnittligt föreningsengagemang (hypotes 2a)
- Genomsnittlig tillit till andra människor (hypotes 2b)
- Genomsnittlig medborgaranda (hypotes 2c)
- Putnams Civic Community Index (hypotes 2d)

Dessa hypoteser ska nu prövas i data som representerar kommunbefolkningarna i Västra Götalands kommuner.

Jag inleder med att pröva betydelsen av hypotes 2a-c. Resultaten av hypotesprövningen i tabell 5.6 är mager för Putnams del. Indikatorn *Studiecirkeltimmar per 1000 invånare* gav inget resultat, och hypotes 2c visar *negativ effekt* visavi det kommunala politiska förtroendet, KPF. Det ser dock något bättre ut för indikatorerna

föreningsaktivitetsnivå, där vi finner b-värden som innebär en ökning i KPF med 4,5 respektive 2,3 procentenheter, beroende på hur man mäter föreningsengagemanget. Den största effekten på den aggregerade nivån, är dock *aggregerad tillit till andra människor*, vilket ger en KPF-ökning om 14 procent-enheter när denna genomsnittliga tillit ökar från sitt lägsta till sitt högsta värde. Tillitsskillnaderna mellan kommunerna är inte särskilt stora, på aggregerad nivå är det lägsta värdet 0,60 och det högsta 0,72, vilket endast ger en variationsvidd om 0,12 enheter.

Tabell 5.6 Makronivå: betydelse av föreningsengagemang, tillit till andra människor och medborgaranda för det politiska förtroendet i Västra Götalands kommuner (bivariat)

Förklaringsfaktorer	Beroende variabel: KPF (min/max) ³¹	Pearsons r	R ²	b	n	sign.
• 2A: Studiecirkeltimmar per 1000 invånare/kommun år 1998 ³²	(-175/+222) (-.22/+15)	,06	,00	.00	46	,71
2A: Föreningsengagemangsnivå per kommun 1998, 1999, 2000, 2001 ³³	(-0.91/+0.80)	,06	,00	4,5	46	,68
2A: Föreningsengagemangsnivå per kommun 1998, 1999, 2000, 2001 ³⁴		,15	,02	2,3	46	,33
2B: Tillit till andra människor 1998, 1999, 2000, 2001 ³⁵	(-.05/+07)	,06	,00	14	46	,71
2C: Medborgerlig anda i de västsvenska kommunerna 2000 ³⁶	(-5/+5.2)	,20	,04	-33	25	,34

Kommentar: Gullspång, Gråstorp, Dals-Ed och Göteborg ingår ej i analyserna. Antalet kommuner är endast 25 i analysen av Medborgerlig anda, eftersom data endast finns från år 2000. •=indikerar att denna förklaringsfaktor är så kallad "hårda fakta" som finns tillgänglig genom officiell statistik.

Trots detta, visar det sig ha en viss betydelse huruvida merparten av befolkningen i en kommun kryssar 6 eller 7 på skalan vid frågor om deras mellanmännskliga för-

³¹ Variablerna har centererats kring sitt medelvärde, vilket motsvarar 0.

³² Hämtat ur Statistiska meddelanden (Ku 10 SM 9901), data för studieförbund 1998. Här omräknat till studiecirkeltimmar per invånare som genomsnitt av befolkningen. Min=145, max=542 studiecirkeltimmar per 1000 invånare. Medel: 320 timmar per 1000 inv.

³³ Variabeln beskrivs i figur 3.7 och 4.2 samt i tillhörande avsnitt. Föreningsengagemangsnivå bygger på vilken engagemangsnivå varje svarsperson har som högst. 1=ej medlem i någon förening, 2=medlem i minst en förening, 3=medlem och har varit på möte under de senaste 12 månaderna i minst en förening, 4=medlem och har uppdrag i minst en förening. Dessa medelvärden har aggregerats per kommun. Min=2.49, max=2.86, medel=2.71.

³⁴ Denna variabel är en variant av den föregående. I stället för att använda *högsta engagemangsnivå* används här i stället summan av alla engagemang, där varje individs föreningsengagemang har poängsatts. 1p för varje föreningsmedlemskap, 2p för varje mötesdeltagande och 3p för varje föreningsuppdrag. Högsta värdet för varje föreningstyp har kodats. Dessa värden aggregeras sedan på kommunnivå, där högsta värdet är 5,26 (Töreboda) och lägsta värdet är 3,55 (Bollebygd).

³⁵ Variabeln består av sammanslagna individdata från Väst-SOM-undersökningarna 1998, 1999, 2000 och 2001. Dessa värden har sedan aggregerats till kommunnivå. Min=0,60, max=0,72, medel=0,65.

³⁶ Medborgaranda diskuterades tidigare s. 102f. Samma variabel har aggregerats för år 2000 och de kommuner som fyller kravet på ett antal svarspersoner om minst 50 har tagits med i denna analys. Min=53 (Ale, Mark) och max=63 (Ulricehamn).

troende.³⁷ Slutsatsen är att på aggregerad nivå finns en liten effekt av mellanmänskligt förtroende på KPF, och eventuellt också av föreningsaktivitet. Dessa effekter är dock mycket små, och effekten av medborgaranda är negativ, och hypotesen motsägs i detta avseende.

Den sista hypotesen (2d), utgår direkt från Putnams Italienstudie (Putnam 1993:96). Där användes fyra centrala faktorer i det index som förklarade skillnaderna i medborgaranda i de italienska regionerna, dessa var:

- a) grad av personval (negativ indikator),
- b) valdeltagande,
- c) tidningsläsning, samt
- d) närvaro av sport och kulturföreningar.

Jag kan nu undersöka motsvarande faktorer för västsvenska förhållanden. Kanske kan KPF förklaras av *hur mycket kommunbefolkningen läser en morgontidning, lånar böcker, hur högt valdeltagande i kommunalval är* eller av *andelen personröster* som avgetts för de partier som fått mandat i kommunvalet 1998. Den sistnämnda motsvarar den indikator som Putnam talade om i Italien, preferensröstning (eng. *preference voting*).³⁸ Slutligen undersöks också betydelsen av att kommunbefolkningarna är aktiva i *kultur- och idrottsföreningar*.³⁹

Resultaten i tabell 5.7 går i olika riktningar. I kommuner där valdeltagandet 1998 var något lägre, där är KPF något högre. Högre KPF tycks befrämja soffliggarna. Vid gruppjämförelser visar det sig dock att kommuner med det högsta KPF har ett valdeltagande på 80,5 procent (16 kommuner), de som har ett medel-KPF har ett

³⁷ 6 motsvarar 0,6 och 7 motsvarar 0,7 enligt denna kodning.

³⁸ Preferensröstning eller personval ser Putnam som uttryck för de patrimoniala samhällsförhållanden som råder i södra Italien. Under dessa post-feodala förhållanden råder fortfarande en kultur där man röstar på den person som kan ge en personligt beskydd, och sådana personer har inte sällan koppling till maffian, enligt Putnam. Personröstning kan enligt detta synsätt betraktas som en negativ indikator för det generaliserade förtroendet och för det politiska förtroendet i allmänhet, eftersom det bygger på så kallade *ansikte-mot-ansikte-relationer*. Man röstar på den man känner, men i övrigt antas den enskilde inte ha särskilt stort förtroende i allmänhet för 'okända' politiker eller för människor i allmänhet (se s. 19-23, jfr även Putnam 1993:94f).

³⁹ Kodningen för denna variabel har gjorts enligt följande: för varje medlemskap i kultur-/idrottsförening ges 1p, för varje medlemskap+har varit på möte ges 2p, och för varje medlem som har ett uppdrag ges 3p. Maximalt kan 6 poäng ges per svarande, vilket sedan ligger till grund för beräkning av medelvärdet per kommun.

valdeltagande på 79,7 (17 kommuner), och de som har de lägsta KPF-värdena har ett valdeltagande på 80,2 procent (13 kommuner). Variansen är alltså för liten vad gäller valdeltagande.

Morgontidningsläsningen går heller inte i den förväntade riktningen, de som oftare läser morgontidning har *lägre* KPF än de som läser er sällan. Morgontidningsläsandet är som lägst i Lidköping (25 procent) samtidigt som det högsta KPF återfinns just här, vilket är tvärt emot Putnams förutsägelse.⁴⁰

Tabell 5.7 Putnams Civic Community Index prövas mot KPF i Västra Götalands kommuner (bivariat)

Beroende variabel: <u>KPF</u> Förklaringsfaktorer	(min/max) ⁴¹	Pearsons			n	sign.
		r	R ²	b		
• 2D: Valdeltagande i kommunvalet 1998 ⁴²	(-10/+5) (-11/+18)	,05	,00	-,11	46	,75
• 2D: Andel personröster för partier som fått mandat i kommunalvalet 1998 ⁴³		-,16	,03	-,14	46	,29
• 2D: Bokutlåning per kommun år 2000 ⁴⁴ 3,4/+5,5)	(-)	,21	,04	,55	46	,16
2D: Morgontidningsläsning per kommun 1998, 1999, 2000, 2001 ⁴⁵	(-44/+16)	-,26	,05	-,10	46	,08
2D: Befolkningens aktivitet i kultur- och idrottsföreningar 1998-2001 ⁴⁶	(,03/+0,02)	,00	,00	-2,1	46	,98

Kommentar: Putnams Civic Community Index omskrivs i Putnam 1993:96. •=indikerar att denna förklaringsfaktor är så kallad "hårda fakta" som finns tillgänglig genom officiell statistik.

⁴⁰ Högsta värdet för morgontidningsläsning har Bollebygd, där 84 procent läser morgontidning minst fyra dagar i veckan. Sambandet mellan morgontidningsläsning och KPF är också mycket svagt på individnivå. $R=,07$, $R^2=0,01$ och det ostandardiserade b-värdet i regression är 0.03 (.00), för Väst-SOM-data 1998-2001.

⁴¹ Variablerna har centererats kring sitt medelvärde, vilket motsvarar 0.

⁴² Informationen om valdeltagande i kommunvalen 1998 har hämtats från Allmänna valen 1998, Me 10 SM 9801 (SCB), tabell 11 (röstande i procent av röstberättigade, kommunfullmäktigevalen). Min=70,1 (Strömstad) och max=(Bollebygd). Medel: 80,1 procent.

⁴³ Dessa data är hämtade ur Allmänna valen 1998, Del 3, tabell 6 (SCB 1999). Min=32,8 (Härreda) och max=62,0 (Hjo).

⁴⁴ Data har hämtats från SCBs databaser, där bokutlåning per kommun för år 2000 finns lagrat. Siffrorna härrör till a) skönlitteratur för vuxna, b) barnböcker, och c) facklitteratur för vuxna. Summan av bokutlåningen har dividerats med kommunbefolkningen år 2000. Max=13,9 (Kungsbacka) och min=5,03 (Hjo). Medelvärde: 8,44.

⁴⁵ Frågan baseras på Väst-SOM-undersökningens fråga om regelbunden läsning av morgontidning 1998 - 2001. Den redovisade andelen (100) motsvarar de som regelbundet läser minst en morgontidning 4-7 dagar i veckan, och (0) motsvarar de som läser morgontidning mer sällan. Svarspersonernas svar har aggregerats per kommun, där max= 84 (Bollebygd) och min=25 (Lidköping). Medel: 69.

⁴⁶ Aktivitet i kultur och/eller idrottsföreningar har mätts i Väst-SOM-undersökningarna 1998-2001. För varje person som är medlem har 1p givits, för varje person som har varit på möte har 2p givits, och varje person som har ett uppdrag har fått 3p. Maximalt har 6p kunnat erhållas, och denna variabel redovisar den totala poängen som svarspersonerna fått på dessa två indikatorer (aktivitet i kultur respektive idrottsföreningar) dividerat med 6. Därefter har värdena aggregerats på kommunnivå, där max=0.14 (Åmål) och min=0.08 (Essunga). Variationsvidden är här endast 0.06.

Det förefaller i stället bättre för det kommunala politiska förtroendet att befolkningen ägnar sig åt boklån i högre grad. I tabell 5.7 ovan visar det sig att högre bokutlåning i kommunen också resulterar i ett högre KPF. Essunga ligger näst högst på såväl boklån som KPF, medan Hjo ligger lägst i boklåneligan och näst sist då det gäller KPF. Så som Putnam förutspår, visar det sig också att en något högre andel personröster (eng. *preference voting*) leder till ett något lägre KPF, men skillnaderna är små och kan lika gärna vara slumpmässiga.

Slutsatsen då det gäller Putnams civilitetsindex (Civic Community Index, hypotes 2d) är att valdeltagande och personröstning knappast har något samband med KPF. Bokutlåning i kommunen är högre när KPF är högre, däremot är förhållandet omvänt då det gäller morgontidningsläsning. Aktivitet i kultur- och idrottsföreningar har motsatt effekt i de västsvenska kommunerna, jämfört med i Italien. Här är det fördelaktigare för kommunbefolkningens KPF om kommuninvånarna inte är aktiva i dessa verksamheter, vilket är ett mycket märkligt resultat. Variationsvidden för denna variabel är dock liten, och variabelns användbarhet är därmed tveksam. De preliminära slutsatserna från redovisningarna av Putnams hypoteser är att flera viktiga indikatorer visar ett negativt samband eller nollsamband. Endast i ett avseende bekräftas hypoteserna på ett övertygande sätt, hypotes 2b om tillit till andra människor, bekräftades i den bivariata analysen genom ett tillfredsställande högt b-värde. Det återstår dock att se om det håller i den multivariata analysen.

5.3 Hur förklarar Tyler det politiska förtroendets variation?

Enligt Tylers teori kommer medborgarna att hysa ett större förtroende för de politiska institutionerna om de på samma gång uppfattar de rättsvårdande institutionerna som rättfärdiga och att procedurerna inom dessa kännetecknas av förutsägbarhet och allas likhet inför lagen (Tyler 1996, 1995, 1990). Sådana effekter hittades på individnivå i både kapitel fyra och fem, och frågan är om vi nu kommer att hitta motsvarande på aggregerad nivå i de västsvenska kommunerna. Dessa faktorer är inte alltid helt lätta att mäta empiriskt och de försök som jag genomför här är begränsade. Vad jag vill undersöka är huruvida det finns någon bärighet i följande tre hypoteser:

- Om KPF ökar när andelen anmälda brott i befolkningen är lägre (hypotes 3a)
- Om det aggregerade förtroendet för rättsstaten samvarierar med KPF (hypotes 3b)

- Om den aggregerade uppfattningen att det går att påverka politiska beslut i den egna kommunen samvarierar med KPF (hypotes 3c)

Antalet anmälda brott mäts genom statistik från BRÅ år 2000. Förtroendet för rättsstaten mäts på samma sätt som redan beskrivits i kapitel fyra, men detta tål en återupprepning. Följande fråga ställdes i Väst-SOM 2000:

Nedan följer några frågor som rör Din tilltro till det svenska rättssystemet. Vad anser Du om följande påståenden om svenska domstolar? Svenska domstolar...

- utdömer straff som är rimliga för de brott som har begåtts
- utdömer mycket olika straff för samma slags brott
- utdömer alltid straff på sakliga grunder
- utdömer lindrigare straff till personer med hög status

Svarspersonerna ombads att för varje fråga sätta ett kryss på en 11-gradig skala huruvida påståendet var 'helt felaktigt' eller 'helt riktigt'. Eftersom denna fråga endast ställdes år 2000 kan svaren på denna fråga endast tillämpas på de 19 kommuner som har ett minsta antal svarspersoner om 50, därmed blir denna analys mer begränsad jämfört med övriga analyser.

Tabell 5.8 Tylers förklaringar och KPF i Västra Götalands kommuner 1998-2001 (bivariat)

	(min/max) ⁴⁷	Pearsons r	R ²	b	n	Sign.
• 3A: Antal anmälda brott per kommun per 100 000 invånare (2000) ⁴⁸	(-5.352/+4.183)	,01	,00	,00	46	,96
3B: Förtroende för rättsstaten (VästSOM 2000) ⁴⁹	(-,06/+.,05)	,01	,00	1,3	19*	,97
3C: Aggregerad åsikt 'att man kan påverka kommunala beslut i den egna kommunen' 1999-2001 ⁵⁰	(-,08/+.,09)	,68	,46	95	43	,00

Kommentar: (*) Eftersom dessa frågor endast har ställts i Väst-SOM-undersökningen 2000 blir antalet respondenter per kommun lågre, och antalet kommuner som har n>50 blir färre. Därav det lägre n-talet. •=indikerar att denna förklaringsfaktor är så kallade 'hårda fakta' som finns tillgänglig genom officiell statistik.

⁴⁷ Variablerna har centererats kring sitt medelvärde, vilket motsvarar 0.

⁴⁸ Denna statistik är hämtad från BRÅ 2000, och omfattar anmälda brott mot brottsbalken och brott mot person. Min=3.668 (Öckerö) och Max=19.037 (Göteborg). Dessa data har jag fått del av efter personlig kontakt med BRÅ.

⁴⁹ Indexet som består av fyra frågor, där svar har getts på en 11-gradig skala, har sedan transformerats till en skala mellan 0 och 100 för varje person. På kommunnivå varierar det aggregerade förtroendet för rättsstaten mellan 41 (Vänersborg) och 52 (Alingsås). Se s. 134f.

⁵⁰ Frågan var 'Vilka möjligheter anser Du att Du har att påverka politiska beslut i den kommun där Du bor?' a) mycket goda möjligheter (1), b) ganska goda möjligheter (0.75), c) varken goda eller dåliga möjligheter (.50), d) ganska dåliga möjligheter (0.25) och d) mycket dåliga möjligheter (0). Svartaltemativet 'ingen uppfattning' ingår ej i basen. Denna fråga har ställts i Väst-SOM-undersökningarna 1999-2001 och används här på aggregerad nivå i de 43 kommuner där antalet svarspersoner överstiger 50 stycken. Högsta värdet är 44 (Strömstad) och lägsta värdet är 27 (Lilla Edet).

Den tredje hypotesen mäts genom den aggregerade Väst-SOM-frågan som ställts åren 1999, 2000 och 2001, *Vilka möjligheter har Du att påverka politiska beslut i den kommun där Du bor?*⁵¹ Detta frågeinstrument diskuterades i kapitel fyra (s. 150). Låt oss börja med att närmare granska resultaten av Tylers hypoteser i tabell 5.8.

Resultatet för Tylers del blev magert, både med avseende på hypotesen om brottnivåns betydelse och med avseende på betydelsen av kommunbefolkningens sammantagna bedömning av rättsstaten (hypotes 3a och 3b). I båda fallen kan effekt utläsas med avseende på *KPF*. Det tredje avseendet, kommunbefolkningens uppfattning om möjligheten att påverka kommunala beslut, är den mest övertygande förklaringsfaktorn hittills. Det ostandardiserade b-värdet blir så högt som 95 (,00), vilket innebär att *KPF* ökar med 95 procent om möjligheten att påverka kommunala beslut ökar från sitt lägsta till sitt högsta värde. Detta resultat ligger också i linje med resultatet från kapitel fyra (se s. 156f). Kanske är detta en användbar indikator på den politiska kultur som Putnam har diskuterat? Betydelsen av att kunna göra sin röst hörd i den politiska processen har här argumenterats med utgångspunkt från Tylers arbete. Samtidigt är detta också en central komponent i arbeten som redovisats av andra forskare. Verba, Slozman och Brady diskuterar till exempel betydelsen av att göra sin röst hörd, och detta arbete återknyter till samma arv som Putnam står på, nämligen *The Civic Culture* (Verba, Slozman & Brady 1995, Brady, Verba & Slozman 1995, Almond & Verba 1963). Vad som faktiskt ligger bakom medborgarnas bedömning i detta avseende är sannolikt en mycket viktig väg till att få ytterligare klarhet i det kommunala politiska förtroendets variation.

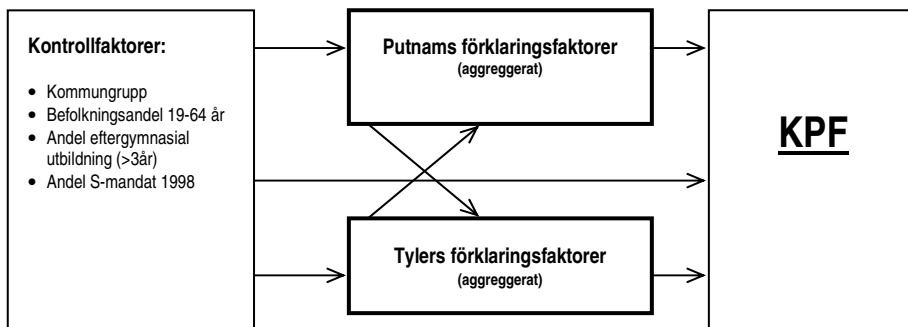
Multivariat analys

Det är dags att samla upp de viktigaste resultaten från detta kapitel. Jag kommer i det följande att redovisa en multivariat modell som tar hänsyn till de bakgrundsfaktorer som har diskuterats, samt de viktigaste av Putnams och Tylers hypoteser. I denna slutliga redovisning, tar jag inte hänsyn till faktorer som bivariat är uppenbart ointressanta (b-värden nära noll) eller där två olika förklaringar är näraliggande (som där föreningslivsaktivitet mäts på två olika sätt). Genom den multivariata redovisningen i tabell 5.10 nedan sammanfattas de förklaringar som står till buds på makronivå för fält II och III enligt Mishler och Roses uppdelning. Den modell som ligger till grund för denna analys på makronivån, efterliknar den modell som

⁵¹ Denna frågeställning ingick ej i 1998 års Väst-SOM-undersökning.

tillämpades på mikronivå (jfr figur 2.1). Modellen har dock anpassats för förhållandena för den aktuella analysnivån, kommunerna.⁵²

Figur 5.2 Den preliminära modellen för att förklara KPF på kommunnivå (makro)

Kommentar: Principmodell för hur den multivariata prövningen genomförs.

Tidigare i detta kapitel prövades flera olika bakgrundsfaktorer i samband med både Putnams och Tylers analyser. De mest relevanta av dessa prövas nu i tabell 5.9.

Kontrollvariablerna utgörs av: *kommungrupp (storlek), andel av befolkningen som befinner sig mellan 19 och 64 år, andel av befolkningen som har minst tre års eftergymnasial utbildning samt andel socialdemokratiska mandat av kommunens fullmäktigeplatser*. Tillsammans ger dessa faktorer inte mer än fem procents förklarad varians.

De variabler som används som indikatorer för Putnams teori är de som visade någon slags effekt i de bivariata analyserna, nämligen föreningsengagemangsnivå, tillit till andra människor och bokutlåning. Tillsammans tillför dessa faktorer inte mer än ytterligare cirka en procents förklarad varians, vilket inte är mycket att hurra för. Det ska dock noteras att av dessa tre, visar sig föreningsengagemangsnivå vara den

⁵² Även denna modell inbegriper en antagen men begränsad kausalitet. I de enklare modellerna förutsätts att högre medborgaranda och civil kultur också orsakar ett högre förtroende för den kommunala politiken (Putnam). Ett motsatt antagande som prövas, är om det är så att lägre brottslighet, högre förtroende för rättsstaten och större möjligheter att göra sin röst hörd också orsakar ett högre KPF (Tyler). När den fulla modellen ovan tillämpas, kontrolleras Putnams och Tylers utsagor för en rad bakgrundsfaktorer, där orsakssambandet kontrolleras för kommunbefolkningarnas utbildningsnivå, ålder, befolkningsstorlek, politiska förhållanden etc. Genom dessa kontroller kan vi säkrare pröva vilken effekt Putnams respektive Tylers utsagor eventuellt har.

viktigaste faktorn, så som Putnam har hävdad. Även tillit till andra människor har en viss effekt som dessutom har en bättre signifikansangivelse.

När indikatorerna för Tylers teori prövas, visar sig antal anmälda brott per kommun inte ha någon betydelse alls. Däremot har uppfattad möjlighet att påverka kommunala beslut en mycket stark effekt även på aggregerad nivå, precis som vi noterade på mikronivå i kapitel fyra.

Tabell 5.9 Multivariat modell för att förklara kommunalt politiskt förtroende, KPF (1, 2, 3)

Beroende variabel: Index för kommunalt politiskt förtroende, KPF (1, 2, 3) ⁵³ (medel: 50,2)		Multivariat regression, kontroll- variabler (A)		Kontrollvariabler + Putnam (B)		Kontrollvariabler + Tyler (C)		Kontrollvariabler + Putnam + Tyler (D)		Multivariat slutmodell (E)	
hypotes	Antal variabler i modellen:	8		12		10		14		4	
Kontrollvariabler:		b	(t)	b	(t)	b	(t)	b	(t)	b	(t)
	Kommungrupp	.10	.23	.05	.10	.00	-.01	-.01	-.03	-	-
	Befolkningsandel 19-64 år	38	.55	26	.36	5.3	.10	7.0	.13	-	-
	Eftergymnasial utbildning	1.5	.05	-8.7	-.27	-13	-.58	-1.8	-.07	-	-
	Andel s-mandat i valet 1998	17	1.3	16	1.2	12	1.2	12	1.2	-	-
Putnams faktorer:											
H 2a	Föreningsengagemangsnivå per kommun (1, 2, 3, 4)			2.1	.85			.46	.23	-	-
H 2b	Tillit till andra människor			1.1	.03			-.32	-.95	-	-
H 2d	Bokutlåning per kommun 2000			.57	1.3			-.26	-.72	-	-
Tylers faktorer:											
H 3a	Antal anmälda brott per kommun per 100.000 invånare					.00	.29	.00	-.00	-	-
H 3c	Uppfattad möjlighet att påverka kommunala beslut					99	5.3	107	5.1	96	5.8
	Konstant	50		50		50		50		50	
	F	.53		.65		5.5		3.6		33	
	Korr. R²=	.05		.06		.40		.38		.45	
	Durbin-Watson⁵⁴	2.2		2.2		1.9		2.0			
	Antal kommuner (n):	46		46		41		41		42	

Kommentar: I analysen ovan används variabler som centrerats kring sina medelvärden, enligt tidigare bivariata redovisningar. Undantaget är kommungrupp som är kodad mellan 2 och 9. Göteborg ingår inte i analysen. (b) anger ostandardiserade b-väden. t-värden motsvarar Student's t, ju större värde desto mer signifikant. Värderna nära 0 är i princip ej signifikanta. Durbin-Watson testar för korrelationer mellan residualer, 0 < D-W < 4, där förväntat värde är 2. **Källor:** Datakällorna består av många olika hänvisningar till officiella data samt VSOM-data för åren 1998-2001. Se hänvisningar tidigare i kapitlet för specifika variabler.

⁵³ Detta motsvarar kommunbefolkningarnas aggregerade politiska förtroende, KPF. se s. 171f.

⁵⁴ Durbin-Watson testar för korrelationer mellan residualer. D-W kan anta värden mellan 0 och 4, där värdet 2 innebär att residualerna är okorrelerade med varandra (Field 2000:137).

När jag ber datorn slänga ut alla icke-signifikanta faktorer återstår endast en förklaringsfaktor, uppfattad möjlighet att påverka kommunala beslut. Den förklarade variansen på 45 procent förklaras av denna enda variabel, vilket gör att denna faktor intar en särställning. Modellen kan därmed förutsäga $KPF_{\min}=50+96*(-.08)=42$, och ett högsta värde $KPF_{\max}=50+96*(.09)=59$. I viss mån utgör *uppfattad möjlighet att påverka politiska beslut i kommunen* en orättvis jämförelse i förhållande till övriga faktorer, då denna kan antas ligga betydligt närmare den beroende variabeln jämfört med övriga förklaringar. Inte desto mindre är det ett viktigt resultat för att förstå varför det politiska förtroendet varierar, att känna till att denna faktor bidrar så pass mycket till denna förklaring.

Ett centralt resultat från den aggregerade analysen är att Putnams förklaringar är så pass svaga i sammanhanget (cirka en procent förklarad varians). KPF ökar med cirka två procentenheter när föreningsengagemangsnivån ökar från det lägsta till det högsta värdet (2.49 till 2.86) och KPF ökar med cirka en procentenhet när den mellanmännsliga tilliten ökar från 0,60 till 0,70. Resultaten här är dock små och osäkerheterna i analyserna är ganska stora eftersom varianserna hos förklaringsfaktorerna är relativt begränsade, och olika analyskörningar ger instabila resultat (förutom beträffande möjligheten att påverka beslut). Min slutsats beträffande Putnams hypoteser är att inga stabila förklaringar har gått att finna på aggregerad kommunnivå. Denna slutsats gäller i synnerhet det Civic Community index (hypotes 2d) som tidigare användes i Italienstudien, men slutsatsen baseras även på det obefintliga stödet för medborgaranda (hypotes 2c) och det mycket svaga stödet för hypotes 2 a och b.

Beträffande Tylers hypotes på aggregerad nivå, har 3c bekräftats, betydelsen av att kunna göra sin röst hörd, eller att ha kommungemensam uppfattning om att det finns en möjlighet att påverka den egna kommunens beslut. Hypotes 3a, att KPF skulle vara lägre i kommuner med högre andel anmälda brott, visade sig inte stämma. Inte heller hypotes 3b stämde, att det skulle finnas ett högre KPF i kommuner där den genomsnittliga proceduriella tilltron var högre.⁵⁵ Vid sidan om dessa effekter är det också värt att notera att befolkningsstrukturen och andelen s-mandat i fullmäktige är ytterligare faktorer som i viss mån också bidrar till att förklara varför det kommunpolitiska förtroendet varierar.

⁵⁵ Hypotes 3b redovisas inte i tabell 5.10 eftersom antalet ingående kommuner endast blir 19. Analysen har dock gjorts, och inga signifikanta effekter visas, precis som vi noterade i den bivariata analysen i tabell 5.8.

I detta kapitel har särskilt makronivån stått i fokus för diskussionen, och varken Putnams eller Tylers teori har kunnat bekräftas entydigt på denna nivå. En central slutsats är att *socialt kapital inte förklarar variationen i politiskt förtroende mellan kommuner*, givet de indikatorer och mätsätt som har redovisats. Genom att pröva betydelsen av skillnader mellan kommunerna med avseende på kultur på makronivå (genom indikatorer som föreningsliv, aggregerad tillit, Civic Community Index) stod inga eller mycket små signifikanta förklaringar att finna till varför KPF varierar. Det är tänkbart att de resultat som Newton och Norris fann då de jämförde förtroendet för olika institutioner i Europa var spuriöst. Alejandro Portes har till exempel diskuterat denna möjlighet (Portes 2000), och jag själv hävdar med vägledning utifrån Ingleharts resultat, att Newton och Norris lika gärna kan finna högre förtroende i de länder där BNP är högre och den *protestantiska etiken*⁵⁶ har haft sin inverkan på befolkningens normer om offentliga institutioner (se Inglehart 1999, 1997). Centrala komponenter som förs fram enligt Putnams teori avfärdas härmed beträffande den aggregerade nivån i Västsverige.

Prövningen av Tylers teori enligt fält III i Mishler och Roses indelning har varit den där minst data har funnits tillgängliga. Här har endast *antal anmälda brott i förhållande till befolkningen, förtroende för rättsstaten, samt aggregerad åsikt 'att man kan påverka politiska beslut'* kunnat bedömas i den aggregerade analysen (tabell 5.8). Den sistnämnda förklaringen är den enda som visar tydlig signifikans gentemot KPF i de Västsvenska kommunerna. Denna aspekt av Tylers teori var inte min huvudambition att pröva. Jag ville i första hand undersöka effekten av *uppfattningar om rättsstatens procedurer* på både mikro- och makronivå, vilket genom redovisningarna i kapitel tre och fyra har bekräftats på mikronivå. På makronivå har inte sådana effekter kunnat beläggas. Däremot är resultatet att den aggregerade uppfattningen om politikens påverkbarhet ett mycket intressant resultat som bör inspirera till fortsatt forskning.

Den sammantagna slutsatsen från dessa undersökningar är att det finns ett mycket svagt stöd för Putnams hypoteser på makronivå. De effekter som står att finna

---

⁵⁶ Begreppet anspelar på Max Webers arbete *Den protestantiska etiken och kapitalismens anda*, där han hävdar att den industriella utveckling som nåddes i Nordeuropa under 1800-talet i hög grad beror på den arbetsmoral som nedärvt under normer som protestantismen förde med sig (Weber 1958/1978). Ronald Inglehart hänvisar också till detta sammanträffande då han diskuterar *förtroende för andra människor* (Inglehart 1999).

handlar om knappa två procent, och då är faktiskt bakgrundsfaktorer som åldersstrukturen i befolkningen och andel s-mandat i fullmäktige något bättre som förklaringsfaktorer. Den enskilt bästa förklaringen för att förstå varför det politiska förtroendet varierar mellan olika kommuner, kommer från Tylers hypotes om möjligheten att kunna göra sin röst hörd. De kommunbefolkningar som i högre grad anser att det finns en möjlighet att påverka kommunala beslut, är de befolkningar där KPF ligger högre (jfr Appendix E).

5.4 Perspektiv på forskningen om kontextuella effekter

De analyser som har genomförts i detta kapitel på aggregerad kommunnivå skulle kunna kritiseras utifrån debatten om *det ekologiska felslutet*. Under statsvetenskapens tidiga framväxt arbetade många forskare med analyser på områdesnivåer, det kunde gälla delstater, kommuner, församlingar, städer eller landsbygdsdistrikt, för att nämna några exempel (Tingsten 1937, Lewin 1972). I en känd artikel diskuterade William S. Robinson (1950) bevis för *det ekologiska felslutet*. Detta går ut på att en korrelation mellan andel svarta per delstat och andel icke-läskunniga per delstat, mycket väl kan vara helt missvisande på individnivå. De procentandelar som uppges beskriver grupper och inte individer, och en korrelation mellan delstater tar inte hänsyn till befolkningstätheten i olika delstater och att denna varierar stort. Robinson kunde visa att sambandet mellan icke-läskunnighet och att vara svart var 0,95 på delstatsnivå, medan endast 0,20 på individnivå. Problemet består främst i när slutsatser om individer dras på data som härrör från en aggregerad nivå. Stor försiktighet måste vidtas när data om valdistrikt, församlingar eller kommuner ligger till grund för slutsatser om enskilda individer. Risken är överhängande att sådana slutsatser är felaktiga.

Sedan Robinson publicerade sin artikel har det rått en utbredd rädsla bland samhällsforskare att genomföra sina analyser som tar hänsyn till de sociala kontexter som medborgarna har befunnit sig i. Att genomföra individanalyser som tar hänsyn till kontextuella faktorer har huvudsakligen genomförts med olika slags dummyvariabler⁵⁷, vilket i längden kan leda till förödande autokorrelationer och *atomistiska*

⁵⁷ Dummyvariabler är binära, dvs består av 1 och 0, och de används för att indikera tillhörighet i en tvådelad variabel eller för att indikera tillhörighet till viss kategori i flerdeldad variabel (parti X [ja, nej]). Vid regression med en kategorisk variabel, där antalet kategorier är j, används j-1 dummyvariabler. Vanligen väljs den vanligaste kategorin som referenskategori, och denna associeras då automatiskt med regressionslinjens konstant. Övriga dummyvariabler indikerar avvikelser från normalförhållandet (med utgångspunkt från den vanligaste kategorin), referenskategorin (se vidare Hardy 1993).

felslut.⁵⁸ Efter Robinsons artikel har samhällsforskarna varit allt mer hänvisade till analyser på mikronivå, även om detta också har haft sina begränsningar. Lewin med flera skriver:

"Vast quantities of data were collected by the authorities at each parliamentary election, but political scientists were very ill equipped to analyze them. This was all the more regrettable since even the survey method had its limitations in comparison with aggregate analysis. *Firstly, the survey method lacks the capacity of aggregate analysis for going back in time and studying longtrend, perhaps secular development tendencies. Secondly, it is not possible in practice to observe much of the regional variations in the social structure and political behavior of an entire nation, while ecological data, on the other hand, contain such information.* [...] Thus, with the advent of the computer age came a ray of hope that it might be possible to solve the methodological problems of the complex aggregate analysis with this new, advanced technique. Electoral research had entered a third phase." (Lewin 1972:21, min kursivering)

Fördelar med att genomföra analyser på aggregerad nivå, till exempel kommunnivå, är att dessa analysenheter kan undersökas upprepade gånger av olika forskare vid olika tidpunkter. Kommuner är därmed betydligt mer undersökningsbara än vad vanliga medborgare är. Det är dock mycket viktigt att ta hänsyn till debatten om det ekologiska felslutet, för att inte dra slutsatser på fel nivå på grundval av fel data. Därför har jag konsekvent i detta kapitel talat om kommunbefolkningar och inte om personer eller individer. Idag har också många viktiga verktyg utvecklats för att kunna genomföra flernivåanalyser (multi-level, ML), där hänsyn tas till att mikrodata grupperar sig på olika sätt i olika kommuner, och att regressionslinjer kan se olika ut givet olika kontexter.⁵⁹ I *British Journal of Political Science* publicerades en flernivåanalys som visade att givet hänsyn till klass, anställning, bostadstyp och demografiska förhållanden, fanns ytterligare förklarad varians att hämta genom en kontextuell effekt. Det visade sig nämligen, allt annat lika, att personer ändå röstade olika beroende på om de bodde i södra Wales eller östra Midlands (Jones, Johnston & Pattie 1992). Klassiska ML-analyser lyfter även fram skillnader mellan huspriser i olika geografiska områden i storstäder, eller skillnader mellan skolelevers betyg beroende på vilken skola de går i. Mjukvarorna på detta område är under snabb

⁵⁸ Begreppet *atomistiskt felslut* diskuteras av Alker 1969, och går ut på att man atomiserar individer som egentligen är bundna eller klustrade till en viss kontext. Därmed förbises kravet på *oberoende* mellan individer, som förutsätts vid mikroanalys. Kontexteffekten blir en del av residualen eller det som ibland kallas "background noise".

⁵⁹ Två centrala arbeten här är Alker 1969 och King 1997. Även Jones & Duncan 1998 är en central introduktion till ML-analys.

utveckling, några som kan nämnas är MLwiN⁶⁰, R⁶¹, HLM och Mplus⁶². Jag har själv genomfört analyser i MLwiN, men inte lyckats hitta några signifikanta skillnader. En trolig förklaring är att flera av de data jag har använt, inte minst i Väst-SOM, har mätt "förhållanden i Din kommun", vilket har gjort att frågeställningar redan där har varit kontextspecifik. Hade frågorna i KPF-indexet varit mer generellt formulerade, till exempel frågat om förtroendet för kommunpolitiker (i allmänhet), det sätt som kommunstyrelser (i allmänhet) sköter sin uppgift, eller det sätt som den kommunala demokratin (i allmänhet) fungerar på, då hade troligen signifikanta kontextuella variationer varit möjliga att skatta. Jag nöjer mig dock här med att konstatera att jag känner till denna viktiga aspekt av diskussionen om analyser på kommunnivå, och att jag förespråkar fortsatt forskning på detta område. Sådana studier bör dock göras med en medvetenhet om de tänkbara problem och fallgropar som har dokumenterats av tidigare forskning. Nya viktiga verktyg är under utveckling, där många nya forskningsresultat kommer att komma under de närmaste åren.

5.5 Slutsatser från den aggregerade kommunanalysen

Avhandlingens empiriska resultat vad gäller Putnams hypoteser på mikronivå kan nu inte avfärdas med att jag 'borde ha lyft blicken' och undersökt det sociala kapitalets betydelse 'på rätt nivå'. I detta kapitel har jag prövat effekterna av *föreningsaktivitet, tillit till andra människor, medborgaranda* och *Civic Community index*. Sammantaget erhöles endast ett svagt stöd för föreningsaktivitet (mätt igenomsnittligt antal föreningsmedlemskap i kommunbefolkningen) samt för genomsnittlig tillit hos densamma. Inget stöd kunde fås för medborgaranda eller de olika faktorer som ingick i Civic community index. Förklaringskraften i teorin om det sociala kapitalet får därmed betecknas som mycket svag på makronivå (fält II).

Beträffande Tylers hypoteser som står i relation till Mishler och Roses fält III, har bekräftelse inte nåtts annat än då det gällt kommunbefolkningarnas uppfattningar om möjligheten att påverka politiska beslut i den egna kommunen. Detta resultat kan sägas utgöra en bieffekt av detta avhandlingsarbete, eftersom huvudfokus då det gäller Tylers teori har handlat om uppfattningar om den proceduriella rättvisan. Tylers teori har inte ambitionen att vara generaliserbar på den aggregerade nivån, och

---

⁶⁰ <http://multilevel.ioe.ac.uk>

⁶¹ <http://cran.r-project.org/>

⁶² <http://www.statmodel.com/mplus/index.html>

positivt utfall har därför inte varit väntat. Det är därför överraskande att finna att denna förklaringsfaktor har bäring både på mikro- och på makronivå. Detta kan vara en viktig ledtråd till att förstå varför det politiska förtroendet varierar mellan kommuner eller för att förstå skillnader i olika kommunalpolitiska kulturer.

"Institutioner är mänskliga skapelser. De utvecklas och förändras av människor.
Därför måste vår teori utgå ifrån individen.
Samtidigt präglar de institutionella restriktionerna
alla enskilda valsituationer."

Douglass C. North
Institutionerna, tillväxten och välståndet

VEM ÄR DET SOM HYSER POLITISKT FÖRTROENDE - OCH VARFÖR? En viktig fråga i avhandlingen har varit varför vissa medborgare hyser mer politisk misstro än andra, och vilka faktorer som styr graden av politiskt förtroende bland medborgarna. Ett övergripande syfte har varit att pröva två konkurrerande teorier, som var för sig har försökt besvara ovanstående frågor. Jag har nu börjat närma mig flera av svaren på denna uppgift.

För att besvara frågorna har jag till min hjälp använt mig av Mishler och Roses fyrfältsindelning av de teorier som uttalar sig om varför det politiska förtroendet varierar. Genom denna indelning vägledes jag att söka svar dels på mikronivå (individnivå) och dels på makronivå (kommunnivå). På mikronivå bekräftar mina undersökningar att det i första hand är *tillit till andra människor* som är den Även *uppfattad medborgaranda* har en viss betydelse för att förklara ett högre politiskt förtroende. Dessa två faktorer är i princip de enda komponenterna av betydelse i det sociala kapitalet. Ett av Putnams viktigaste argument avvisas därmed, att föreningslivsaktivitet skulle vara betydelsefullt för att förklara det politiska förtroendet. I stället bekräftas resultaten från Brehm och Rahn 1997, tillit till andra människor är positivt korrelerat med politiskt förtroende, medan medborgarengagemang och politiskt förtroende är *negativt* korrelerade. Med medborgarengagemang menar jag här att delta i namninsamling, demonstration eller annat informellt politiskt deltagande. Inte ens Mark Warrens diskussion att *vissa typer* av föreningar bidrar mer till det politiska förtroendet kunde bekräftas, vilket särskilt redovisades i tabell 3.8 och 4.7 (Warren 1999, 2001). Däremot bekräftas Eric Uslaners argument att medborgerlig tillit är den betydelsefulla faktorn i det sociala kapitalet (Uslaner 2002), men att detta inte specifikt genereras i föreningslivet, utan kan finnas även bland de grupper som inte är engagerade inom föreningar eller studiecirklar.

Mishler och Roses undersökningsresultat bekräftas i denna studie beträffande makronivån: det finns inget stöd alls för Putnams teori på aggregerad kommunnivå (fält II). De skillnader som finns mellan kommunerna i Västra Götaland kan inte förklaras utifrån Putnams makrohypoteser, vilket är ett stöd för att kommande forskning bör koncentrera sig vid mikroanalyser av socialt kapital.

Mina analyser visar också att Tylers teori om rättsstatens betydelse utgör en viktig förklaring till och förståelse av det politiska förtroendet. De hypoteser som utvecklades och prövades i både nationella data och i kommunnivå, visade sig vara giltiga i båda materialen, även om kvalitén på mätinstrumenten var betydligt bättre i materialet på mikronivå bland boende i Västra Götaland. Trots att den beroende variabeln, politiskt förtroende, förflyttades från den nationella nivån till den kommunala, visade sig denna hypotes giltig även i detta material.

Resultaten beträffande teorin om socialt kapital och teorin om rättvisa procedurer har även kontrollerats för viktiga bakgrundsfaktorer och konkurrerande förklaringar. Den viktigaste kontrollfaktorn var *hemmlagshypotesen*, eller att vi tenderar att lita på dem som vi har röstat på (Citrin 1974, Holmberg 1999, Petersson 1977). Effekten av denna halverades visserligen på den kommunala nivån, men den var tydligt signifikant även där. Vad jag lärde mig av detta är att kontroll för partisympati är mycket central vid analys av politiskt förtroende, och bör ingå som en obligatorisk kontroll vid fortsatt forskning inom detta område.

Avhandlingens bidrag

Mishler och Roses undran om hur politiskt förtroende uppstår och ackumuleras kan jag inte säkert svara på, eftersom denna fråga i första hand torde besvaras genom undersökningar över tid. Mishler och Rose har ett intresse att förstå demokratiförutsättningarna i post-kommunistiska länder, och en sådan komparativ ansats har jag inte kunnat genomföra. Analysen i denna avhandling har inriktats på ett enda land, Sverige, därför att förutsättningarna på flera sätt har varit särskilt gynnsamma här för att pröva institutionell teori gentemot kulturteori, eller mer konkret, Tyler gentemot Putnam.

Den fråga som mitt arbete har inriktats på är att förklara varför det politiska förtroendet varierar bland medborgarna. Denna frågeställning har besvarats genom

jämförande analyser på mikro- och makronivå, i tvärsnittsdata från år 2000, eller från 1998-2001. De bidrag som avhandlingen har gett är i första hand följande:

- En prövning av förklaringskraften i Putnams respektive Tylers teorier på flera olika datamängder från samma tidpunkt i Sverige, där jag finner att Tylers teori är mer effektiv, jämfört med Putnams teori, för att förklara vilka som hyser politiskt förtroende. Dock finns det också effekter av det sociala kapitalet, om det mät som tillit till andra människor. I viss mån kan även effekter av medborgaranda noteras, men de är mindre säkra.
- Jag har också visat att detta slutresultat gäller under kontroll för en rad andra centrala alternativa förklaringar och socioekonomiska faktorer som har diskuterats i relation till det politiska förtroendet. Särskilt betydelsefull har 'hemmalagshypotesen' visat sig vara, det vill säga att personer som sympatiserar med regeringsmakten eller regeringspartier (nationellt eller kommunalt) också hyser ett högre politiskt förtroende
- Avhandlingen har även i kvalitativ bemärkelse utrett vad tidigare forskning har menat med begreppet politiskt förtroende, och visat att det är relevant att detta diskuteras med flera olika abstraktionsnivåer (demokrati som system, demokratins institutioner och demokratins aktörer), där det framför allt är demokratins aktörer som tillmäts ett lägre förtroende.
- Dertill har avhandlingen visat att det kan vara relevant att analysera politiskt förtroende på såväl mikro- som makronivå, inte minst vid prövning av Putnams teori. Jag avfärdar dock helt betydelsen av makroeffekter i fallet Sverige då det gäller teorin om socialt kapital. Det är på mikronivå, eller individnivå, som denna teori är tillämplig. Avhandlingen avfärdar även antagandet om 'föreningslivet som demokratins växthus', åtminstone då det gäller att föreningsaktivitet skulle resultera i högre politiskt förtroende.
- Avhandlingen bekräftar Mishler och Roses fyrfältsmodell över de olika förklaringar som förts fram gällande politiskt förtroende. Jag kommer fram till ett likartat resultat, att institutionella förklaringar har företräde framför kulturförklaringar då det gäller att förstå variation i politiskt förtroende. Mishler och Roses resultat kan därmed anses styrkta.

Jag har visat att det politiska förtroendet kan ha olika typer källor. Då jag endast har analyserat politiskt förtroende i en så kallad *gammal demokrati*, har frågan i detta fall i huvudsak handlat om hur demokrati och politiskt förtroende bibehålles (eng. *is*

sustained). Pzeworski med flera ställde frågan *What makes democracy endure?* och frågan är relevant i en tid då nationalstaterna upplever ett legitimitetstryck både från den lokala nivån och från den internationella. Deras viktigaste resultat bestod i att ekonomiska faktorer avgör demokratier fortbestånd, men de nämner också att institutionella faktorer också har betydelse (Pzeworski m fl 1996). Utifrån de resultat som jag har funnit i denna studie vill jag också tillägga, att uppfattade proceduriella avgöranden också är viktiga för det politiska förtroendet och i förlängningen för demokratins fortbestånd. När medborgarna uppfattar att de står jämbördiga inför lagen är sannolikheten också större att deras stöd för de politiska nivåerna bibehålles (eng. *community support*). Om däremot allt fler medborgare uppfattar att rättsväsendets eller byråkratins procedurer kan manipuleras, de litar inte på dess handläggare eller företrädare, och deras röst är betydelselös, då är det också troligt att allt färre vill betala sina kommunala eller statliga skatter, och det politiska förtroendet eroderar.

6.1 Sammanfattande resultat

Avhandlingens empiriska undersökningar har genomförts utifrån Mishler och Roses fyrfältsindelning som presenterades i avhandlingens inledning och som sedan preciserades i kapitel två. Målet har varit att besvara frågan om hur användbara Putnams respektive Tylers teorier är för att förklara vilka medborgare som hyser högre respektive lägre politiskt förtroende. Designen utformades så att teoriprövningarna utfördes på flera olika nivåer och datamaterial, där mikro- såväl som makronivå täcktes in. En sammanhållen analys som redovisar båda dessa analytiska nivåer bedömdes som befogad utifrån de många olika forskningsresultat som har debatterats, men som inte har prövats i samlade analyser. Tidigare undersökningar har antingen grundats på hypoteser utifrån Putnams teori, eller utifrån Tylers teori, och vanligen då endast i ett av Mishler och Roses fält åt gången. Mishler och Roses artikel innebar det första steget mot en mer sammanhållen förståelse av de olika förklaringsfaktorernas relation till begreppet politiskt förtroende. Denna förståelse inkluderar även kontroll för viktiga konkurrerande förklaringar som samvarierar med testhypoteserna.

Ytterligare ett steg i forskningen om politiskt förtroende tas i denna avhandling, där Mishler och Roses forskningsresultat bekräftas även från ett Skandinaviskt perspektiv. Resultaten från de tio post-kommunistiska länderna som redovisades av

Mishler och Rose visade sig även vara giltiga i Sverige. I tabell 6.1 redovisas resultaten av prövningen av Putnams och Tylers teorier på dessa olika material.

Tabell 6.1 Undersökta hypoteser om det politiska förtroendet

Hur förklaras politiskt förtroende? Hypoteser		Putnams teori		Tylers teori		Hypoteser
		Västra Götalands kommuner, aggregerat		Västra Götalands kommuner, aggregerat		
Makro	H 2a=Högre genomsnittligt föreningsengagemang	Falsifierad		Falsifierad		H3a=Rättsväsendets effektivitet per kommun
	H 2b=Högre genomsnittlig tillit till andra människor	Falsifierad		Falsifierad		H3b=Aggregerad proceduriell rättvisa
	H 2c= Högre genomsnittlig medborgaranda	Falsifierad		Bekräftad		H3c=Aggregerad möjlighet att göra sin röst hörd
	H 2d=Civic Community Index	Falsifierad				
Mikro	H 1a=Högre föreningsaktivitet	Sverige, individnivå Falsifierad	Västra Götaland individnivå Falsifierad	Sverige, individnivå Ej testat	Västra Götaland individnivå Bekräftad	4a=Uppfattad proceduriell rättvisa (rättsstatens procedurer)
	H1a=Högre informellt politiskt deltagande	Ej testat	Falsifierad (motsatt riktning)	Bekräftad	Bekräftad	4a=Förtroende för rättsstatens aktörer
	H 1b=Högre tillit till andra människor	Bekräftad	Bekräftad	Ej testat	Bekräftad	4b=Uppfattad möjlighet att göra sin röst hörd
	H 1c=Högre medborgaranda	Bekräftad*	Bekräftad			

Kommentar: Tabellen sammanfattar de resultat som har erhållits i multivariata slutmodeller i kapitel tre, fyra och fem.

(*)=Dessa resultat erhålls gentemot NPF-index när Tylers indikatorer inte tas med (se tabell 3.11).

Den argumentering som har förts, där till och med Putnam själv hävdar att det finns effekter på makronivå som inte går att spåra på mikronivån, visar sig inte på något vis stämma i de undersökningar jag har genomfört på makronivå. Tvärt om, det är på mikronivå som jag finner effekter, och det är då i första hand *tillit till andra människor* och *subjektiv medborgaranda* som är de bärande förklaringarna i Putnams teori. Dessa aspekter är viktiga komponenter i medborgarnas vardag, men de tycks ha lite att göra med vare sig föreningsaktiviteter eller med informellt politiskt engagemang (båda indikatorer för hypotes H1a).

Sammantaget kan här konstateras att det endast är på mikronivå som Putnams hypoteser bekräftas. Den utan tvekan viktigaste komponenten i Putnams teori om socialt kapital är *tillit till andra människor*. Denna förklaring kanske mer bör tillskrivas andra forskare än just Putnam. Putnam har argumenterat för sångkörens, fotbollsklubbarnas och nätverkens betydelse för att samhället (staten) ska fungera effektivt. Uslaner och Newton har däremot sagt att det är svårt att se hur personer ska

kunna börja generera tillit mellan sig då de inträder i föreningslivet om det saknas tillit till andra människor initialt (Newton 1997:577, Uslaner 2002:116). Tilltron till teorin om socialt kapital är i hög grad beroende av hur kommande forskning lyckas hålla isär olika tillitsskapande komponenter, och isolera vad som egentligen påverkar vad. Mina undersökningar har även visat att uppfattad medborgaranda är en faktor som har en liten, men signifikant betydelse. Det återstår dock att vidare undersöka om dessa uppfattningar kan relateras till exempelvis den upplevda tryggheten i olika bostadsområden. Jag lyckades dock inte visa att den genomsnittliga medborgarandan i olika kommuner skulle kunna förklara variationen i kommunalt politiskt förtroende, KPF. En svårighet med materialet i detta avseende på makronivå var att variansen var relativt liten.

Varför bekräftas inte Putnams teori om föreningslivet som 'demokratins växthus' i det svenska materialet, med avseende på politiskt förtroende? Borde inte föreningsaktiva personer också hysa högre politiskt förtroende? Frågan är svår att besvara, men det visar sig att föreningsaktiviteten bland svenska medborgare är mycket hög, kanske alltför hög för att dessa personer signifikant ska skilja sig från befolkningen i övrigt. Kanske har förutsättningarna varit alltför goda för att pröva teorin om socialt kapital, när 90 procent av befolkningen är föreningsmedlemmar och var fjärde har ett uppdrag inom föreningslivet (figur 3.7). Men det är också tänkbart att föreningslivet har tillmätts alltför stor betydelse vad gäller dess roll visavi det politiska förtroendet och den politiska legitimiteten i stort. Varför skulle frågan om medborgarnas politiska förtroende återremitterats tillbaka till medborgarna själva (och deras frivilliga engagemang), som om det vore medborgarna som måste förändras i något avseende för att det politiska förtroendet skulle bli återställt? Tanken här har ju varit, att om föreningsdeltagandet ökar, så ökar det politiska förtroendet och de politiska institutionernas legitimitet. Denna logik är sannolikt feltänkt. Den här avhandlingen visar i stället att det politiska förtroendet snarast bör vinnas genom att fråga sig hur medborgarna uppfattar det rättsliga systemets funktionssätt, och kanske även andra byråkratiska funktioner. Föreningslivet, som uppenbarligen spelade en avgörande roll vid uppbyggnaden av välfärdssamhället, kanske tillskrivits ett samhällsuppdrag som det varken har kunnat, eller haft som ambition, att fylla?

Tylers hypoteser uppvisar mer övertygande förklaringar till det politiska förtroendet. På mikronivå hade det förstås varit önskvärt att pröva indexet för *proceduriell rättvisa* även i nationella data, men det är lätt att vara klok i efterhand. Då jag stod inför att prioritera vilka frågor som skulle ställas i enkäterna nationellt och i Västra

Götaland vid SOM-undersökningarna år 2000, satsade jag mer krut på frågeinstrument relaterade till Putnams teori, jämfört med vad som undersöktes i relation till Tyler. Utifrån vad jag vet nu borde jag ha satsat på att pröva indexet för proceduriell rättvisa även i nationella data. Intressant nog, visade sig detta ha effekt i den multivariata individanalysen i Västra Götalandsmaterialet, trots begränsningarna i procedurindexet (Cronbach's α var inte högre än 0.59). Det kommunala politiska förtroendet är ett oklarare begrepp jämfört med det nationella politiska förtroendet, då det är ett och samma fenomen som evalueras av alla svenskar, medan det är olika fenomen som evalueras av kommuninvånare i olika kommuner. Dessutom är rättsväsendets institutioner en statlig angelägenhet, medan de kommunalpolitiska förhållandena är en lokal angelägenhet. Därför är det extra intressant att signifikanta effekter i detta avseende faktiskt stått att finna, att medborgarnas uppfattning om (nationella) rättsliga procedurer samvarierar med uppfattningen om det kommunalpolitiska förtroendet.

Resultat utifrån Tylers teori är i huvudsak endast giltiga på mikronivå. De empiriska tester som genomförts på aggregerad nivå vad gäller förtroende för rättsväsendets procedurer eller brottnivåer fick inget stöd, men det var heller inte väntat utifrån vad teorin tidigare gjort anspråk på. En något förvånande aspekt som dock visade sig bli bekräftad i analysen på makronivå var möjligheten att påverka politiska beslut. Utgångspunkten i detta avseende är en och samma fråga, *Vilken möjlighet anser Du att Du har att påverka politiska beslut i den kommun där Du bor?* Denna fråga har ställts i Väst-SOM-undersökningarna 1999-2001, och den har här analyserats dels på aggregerad nivå, dels på individnivå.¹ I båda fallen visar sig denna förklaring vara en mycket viktig del för att förstå varför det politiska förtroendet varierar i kommunerna.

Det finns här inte ytterligare utrymme att analysera vad denna skillnad innebär eller hur svarspersonerna (alternativt kommunbefolkningarna) har resonerat då de givit sina svar. Dessa resultat kan vara viktiga utgångspunkter för kommande undersökningar i ämnet. Ur ett deltagardemokratiskt perspektiv kan resultatet tolkas som att det finns en faktisk variation mellan kommunerna i Västra Götaland beträffande möjligheterna att i diskursiv anda delta i beslut. Kanske finns det större möjligheter att ingå i brukarråd och medborgarpaneler i de kommuner vars befolkningar hyser ett högre kommunpolitiskt förtroende? Denna spekulation är dock inte självklar. Det

¹ Minsta värdet=0.27 (Lilla Edet) och högsta värdet var 0.44 (Strömstad), se Appendix E.

skulle kunna räcka som förklaring att fler personer känner en kom-munpolitiker, att transparensen är högre (det vill säga att det är lättare att ta del av dokumentation och underlag rörande kommunala angelägenheter) eller att bemötandet från den kommunala förvaltningens anställda upplevs som bättre. Det kan vara så att kommunens prestation (eng. *performance*) upplevs som bättre i de kommuner där det kommunpolitiska förtroendet är högre. Detta resultat av undersökningen genererar uppenbart flera forskningsbara hypoteser som kommande forskning kan arbeta vidare med.²

Det skall här också understrykas att resultaten ovan gäller under kontroll för relevanta bakgrundsförklaringar. Med andra ord, resultaten i tabell 6.1 håller vid prövning för ett antal andra viktiga bakgrundsfaktorer som har använts eller diskuterats i tidigare forskning om politiskt förtroende. Ett av de mest spännande resultaten av dessa, är att jag nu har visat att Holmbergs *hemmalagshypotes* har bäring i både nationella och kommunala data. På nationell nivå hade *gillande av regeringspartier* en signifikant betydelse i slutmodellerna ($b=0.11$ respektive $b=0.10$). På kommunal nivå hade *sympati med kommunalt hemmalag* en halverad men fortfarande signifikant effekt ($b=0.04$). Ovan rapporterade resultat för Putnams och Tylers del gäller efter att kontroller har gjorts för denna förklaring, och en rad andra.

Hur kommunicerar resultaten med Putnam och Tyler i stort?

För forskare som vill fortsätta att pröva betydelsen av Putnams teori, torde det nu vara klarlagt, åtminstone beträffande den svenska kontexten, att det är helt i sin ordning att fortsätta med analyser på mikronivå, trots att Putnams Italienstudie genomfördes på aggregerad nivå. Sannolikheten att det går att hitta relevanta skillnader utifrån teorin om socialt kapital torde vara mycket liten på kommunnivå. Däremot kan fortsatta länderkomparativa studier pröva vilka effekter som står att finna när institutionella förutsättningarna varierar.

Vi vet nu att det finns en viss effekt av Putnams teori då det gäller att förklara variationen i nationellt politiskt förtroende. Både medborgaranda och tillit till andra människor är signifikanta förklaringar, åtminstone så länge som inte Tylers

² En tänkbar förklaring till Lidköpingsbornas höga KPF står att finna i redovisningar av Brorström och Siverbo. Utifrån intervjumaterial med ledande nyckelpersoner i Lidköping skriver de att: "[h]uvudlinjen bland de intervjuade är emellertid att ett samförstånd över politiska gränser, mellan stad och landsbygd och mellan politiker och tjänstemän, har präglat utvecklingen. En samförståndsanda som enligt en av de intervjuade förklaras av den goda personkemi som funnits mellan nyckelaktörer." (Brorström & Siverbo 2001:50). Författarna redovisar också att det finns en "Li'köpingsanda" som är tydlig för dem som är en del av den men svår att förklara för utomstående (ibid. s. 52).

förklaringar ingår i modellen. När Tylers förklaring tas med försvinner dock effekten av medborgaranda och endast tillit till andra fortsätter att ge en signifikant effekt.

De data som här redovisats har sina begränsningar i och med att de är tvärsnittsdata. Jag har inte haft möjlighet att följa personer över tid, och därmed fastlägga vad som händer med en persons politiska värderingar till exempel när han eller hon blir aktiv i föreningslivet. Det är dock ytterst få samhällsvetenskapliga studier som har möjlighet att göra denna typ av tester. Jag har ändå försökt att pröva betydelsen av 'demokratins växthus' genom att undersöka de personer som har aktiverat sig politiskt under år 2000. Det visar sig här att dessa personer hyser *lägre* politiskt förtroende jämfört med de som inte har varit politiskt aktiva under detta år. Detta är förstås en begränsad analys, men den ifrågasätter giltigheten i vad Putnam och andra har argumenterat för, att föreningslivet 'odlar' demokratiska förmågor och ett (antaget) politiskt förtroende. Ökad aktivitet inom föreningslivet och fler medborgare som uppbär politiska uppdrag behöver inte resultera i ökat politiskt förtroende, även om de får ökade politiska färdigheter. Demokratiutredningen skriver i sitt slutbetänkande:

”I föreningslivet utvecklas demokratiskt tänkande. Man lär sig samarbeta och utveckla ett ömsesidigt förtroende för varandra. Där jämkas medlemmarnas åsikter samman till gemensamma idéer och strävanden. Beslut fattas, för vilka deltagarna tvingas ta ett gemensamt ansvar.” (SOU 2000:1, s. 196)

Detta antagande om ett kausalt samband mellan föreningsaktivism och politiskt deltagande är komplicerat och bör utforskas ytterligare, men så här långt kan jag säga att föreningsaktivitet inte har särskilt mycket att göra med politiskt förtroende. Snarast visar det att politisk misstro motiverar människor till att protestera eller aktivera sina förmågor att delta. Jag ser därför överhängande risker med att välja deltagande som en ny *demokratimodell*, så som Demokratiutredningen argumenterade (SOU 2001:1 s. 23). Däremot kan deltagandet och föreningsaktiviteten vara viktiga för att säkra rekryteringsgrunden för nya generationer politiker. I det rekryterande avseendet kan föreningslivet mycket väl tänkas fungera som det växthus där den representativa demokratin frodas.

Politiskt förtroende och föreningsaktivitet kan tänkas ha en gemensam men ännu okänd gemensam bakomliggande orsak. Betydelsen av *tillit till andra människor* kan vara en sådan (Uslaner 2002:112). Fortsatt forskning på detta område skulle kunna undersöka huruvida personer med erfarenheter av mobbning eller utfrysning hyser lägre politiskt förtroende. Det skulle även kunna tänkas att personer som vuxit upp

under osäkra förhållanden i exempelvis fosterhem eller med ensamstående föräldrar hyser ett lägre politiskt förtroende.³ Vi vet ännu alltför lite om hur tillit till andra människor genereras, och vilken betydelse det har för andra legitimitetsaspekter än just det politiska förtroendet. Låg tillit till andra människor kan vara en viktig indikator på socialt utanförskap, men kunskaperna på området är ännu rudimentära.

En av de mest centrala kritikpunkterna mot Putnams teori har hämtat sina argument från just Tylers tankegångar. Kritiken har gått ut på att det inte är aktiviteten i civilsamhället som skapar ett fungerande samhälle där alla kan lita på varandra och institutionerna fungerar som en följd därav. Kritikerna hävdar i stället är det de fungerande, pålitliga och förutsägbara institutionerna som levererar sådan trygghet och möjlighet för medborgarna att i lugn och ro kan ägna sig åt föreningsaktiviteter och utveckla tillit till varandra (se diskussion i kapitel två).

För att bevisa vem som har 'rätt' i denna svåra diskussion om kausal ordning krävs sannolikt fullskaleexperiment där dessa fenomen undersöks före och efter, kanske helst där nya demokratiska styren etableras. Sanningen ligger troligen på båda sidor i diskussionen, för att åstadkomma ett fungerande samhälle krävs det både fungerande institutioner och ett fungerande civilsamhälle. Visst hade civilsamhället en betydande roll under den amerikanska demokratis barndom, då ingen välfärdsstat hade etablerats och de nya medborgarna var beroende av vänners hjälp för att organisera barnens skolgång och lokala vårdinstitutioner. Samtidigt har statens roll i USA ofta haft en undanskymd roll i debatten, men utan en stark stat som aktivt motarbetat maffiaverksamhetens utbredning hade de amerikanska medborgarna inte fått den levnadsnivå man har idag. Den normgivande betydelsen i att de offentliga institutionerna tillämpar uppfattade rättvisa procedurer bör inte underskattas.

Det finns många exempel på samhällen utan en fungerande rättsstat, Sicilien är kanske det mest extrema (se kapitel ett). Vi finner även exempel i Ryssland, Östeuropa och i många utvecklingsländer. När nationalstatens trygghetsförsörjning av någon anledning inte fungerar, uppstår olika privata beskyddarsystem (Jacobs 1999, Lappalainen 1993, Webster 2003). I ett sådant system blir dock kostnaderna för beskydd mycket höga. Transaktionskostnaderna i samhället berör i hög grad medborgarnas upplevda trygghet, och det är högst troligt att utrymmet för föreningsaktiviteter och demokratiskolning krymper avsevärt då en relativt större del av

---

³ Det kan givetvis uppstå forskningsetiska problem kring dessa frågeställningar, varför det inte är helt enkelt att söka svar på dessa för samhällsvetenskapen viktiga frågor.

medborgarnas tid och tankemöda kretsar kring rädsla, att säkra sin och familjens trygghet och att finna de bästa trygghetsleverantörerna.

I ett samhälle där människor slutat lita på rättsstaten finns grogrunden för en växande korruption och verksamheter av maffialiknande karaktär. En gemensam rättsstat är trots allt den mest lämpliga trygghetsförsörjaren för de enskilda medborgarna, det insåg redan Thomas Hobbes när han skrev *Leviathan*, liksom John Locke resonerade längs samma tankegångar då han nedtecknade *Two treatises of government* (Hobbes 1651 och Locke 1690 i original). Dessa klassiker står sig fortfarande, trots att samhällskontraktet befinner sig under ständig omförhandling. De maffialiknande verksamheterna föds av en speciell kraft, nämligen rädsla. Rädsla och otrygghet är i det långa loppet resultatet av ett bristande förtroende för samhällets institutioner.

Upplevd rädsla är också en av de drivande komponenterna bakom de framgångar som lås- och säkerhetssystem haft på senare år. Larm, bevakningskameror och övervakningssystem är exempel på privata trygghetslösningar som är tänkta att avhjälpa vår faktiska eller upplevda otrygghet. Är detta tecken på att vi faktiskt lever i ett mer osäkert samhälle jämfört med tidigare, eller är det vår upplevda känsla som får oss att misstro att samhället eller staten kan fylla sin roll som trygghetsförmedlare? Globaliseringen för med sig risker och osäkerheter som dessa system kan bidra till att minska, och det är möjligt att den utökade säkerhetsutrustningen väger upp de ökade risker som globaliseringen medfört. Om det skulle vara så, att allt fler medborgare söker sig till privata trygghetssystem och överger sitt förtroende för att staten kan fylla detta, desto mer ökar den politiska osäkerheten och den politiska misstron. Detta är en svår balansgång, en sådan förändring kan orsakas av faktisk kapacitetsminskning hos det svenska rättsväsendet, eller en subjektiv, upplevd sådan minskning hos medborgarna. Oavsett vilket, är det mycket problematiskt för demokratins fortbestånd om denna förtroendeklyfta tillåts växa ytterligare. Troligen hotar det i så fall också ekonomins stabilitet och möjlighet att på längre sikt kunna växa, eftersom allt högre andel av transaktionskostnaderna i ekonomin skulle ägnas åt privata trygghetslösningar.

Två teorier gör upp – teorin om rättsstaten vinner

Undersökningens resultat visar att de som uppfattar rättsväsendets procedurer som rättvisa och de som har högre förtroende för rättsväsendets aktörer, de hyser också ett betydligt högre politiskt förtroende.

Tylers teori är mycket bättre på att förklara politiskt förtroende, jämfört med Putnams teori. Detta grundas på att b-värdena är större för Tylers indikatorer, och att flera av indikatorerna för Tylers teori är signifikanta, till skillnad från indikatorerna för Putnams teori. Resultaten innebär bland annat att personer som är av uppfattningen att människor får samma slags straff för samma slags brott, oavsett var i landet man befinner sig eller oavsett social status, dessa personer har med högre sannolikhet ett högre politiskt förtroende.

Argumentet om proceduriell rättvisa har framförts av Tom R. Tyler i upprepade studier som på olika sätt behandlat det politiska förtroendet. En av dessa var kapitlet *The Psychology of Public Dissatisfaction* i Hibbing och Theiss-Morse bok *What is it about government that Americans dislike?* (Hibbing och Theiss-Morse m fl 2001). Ett annat bidrag är kapitlet *A psychological perspective on the legitimacy of institutions* (Tyler 2001a). Tylers forskning ligger också till grund för argument som framförs i Hibbing och Theiss-Morses bok, *Stealth democracy*, där hela huvudtemat går ut på att formen för hur politiken kommer till stånd har en avgörande betydelse för medborgarnas politiska förtroende (Hibbing & Theiss-Morse 2002). Författarna argumenterar för att medborgarna för det mesta inte är så intresserade av (den amerikanska) politiken, men att medborgarna anser det vara viktigt att kunna sätta sig in i politiken, och till och med delta, om en akut situation uppstår. För det mesta bryr sig medborgarna inte så särskilt mycket om vad politikerna gör, man överlåter till politikerna att sköta det de är satta att sköta. Medborgarna förutsätter dock att politikerna inte agerar egennyttigt, utan agerar utifrån sitt allmänna mandat för samhällets gemensamma bästa. Författarna beskriver detta som 'den sovande demokratin' (fri översättning av *stealth democracy*), där politikerna fungerar som nattvaktare. Tanken om den proceduriella rättssäkerhetens betydelse är central för att förstå varför medborgarna har eller inte har förtroende för demokratin.

Rättssäkerhet och den symboliska betydelsen av procedurer

För den som är intresserad av frågan om det politiska förtroendets orsaker i Sverige, blir det problematiskt om det finns en stor tvekan hos befolkningen huruvida de juridiska institutionerna verkligen lever upp till idealet om rättssäkerhet. I en undersökning som genomfördes av Sveriges Radio i april 2004, undersöktes 700 tingsrättsdomar för grovt rattfylleri i Stockholm, Göteborg och Malmö. Resultatet visade att 34 procent av de svenska lagöverträdarna hade fått fängelsestraff, medan

53 procent av dem med utländsk bakgrund hade fått det (GP 2004-04-23, SvD 2004-04-23). SVT:s Rapport granskade rattfylleridomar från tingsrätter över hela landet för år 2002, och kunde då visa att inkomst och utbildning spelar roll vid utdömning av straff (Rapport 2004-04-25). En professor i processrätt vid Stockholms universitet, Christian Diesen, utkom tidigare i år med en antologi *Likhet inför lagen*. Författarna diskuterade olika utgångspunkter för hur invandrare särbehandlas i det svenska rättsväsendet (Diesen 2005). Denna typ av undersökningar är oerhört viktiga för att kartlägga huruvida det finns en överensstämmelse mellan faktiska skillnader i proceduriell rättvisa, och den upplevda orättvisan som delar av allmänheten rapporterar.

Det finns fler fall av förtroendeproblem för svensk polis och rättsväsende. I augusti 2002 avslöjade Göteborgs-Posten att flera polismän som själva hade dömts för hustrumisshandel hade förflyttats till att utreda just fall om våld mot kvinnor. Bo Hägglund vid Rikspolisstyrelsen kommenterade nogsamt händelsen med att ”Jag ser det dessutom som ett akut trovärdighetsproblem för polisen. Utsatta kvinnor känner att de inte blir tagna på allvar. Då har de ingenstans att ta vägen” (GP 2002-08-12, Aftonbladet 2002-08-12). En annan händelse inträffade i Karlstad i maj 1995 då missbrukaren Osmo Vallo dog under ett polisomhändertagande. Detta föranledde kritik från såväl JO som regeringens särskilde utredare Mats Svegfors. Trots att ingen enskild ansvarig kunde pekas ut, påtalade Svegfors flera brister vid myndighetsutövningen (SvD 2002-04-30). Enligt Svegfors tyder fallet på att en missbrukare står längst ner på samhällsstegen. Frågan är om det kan misstänkas att rättssäkerheten inte är lika självskriven för en missbrukare jämfört med andra medborgare, och om detta påverkar allmänhetens uppfattning om rättssäkerheten i landet.

Frågan om brottsoffrens situation har också kommit att uppmärksammas allt mer de senaste åren. Brottsoffermyndigheten bildades 1994 och placerades i Umeå. Ännu vet vi lite om hur personer som utsatts för brott uppfattar såväl polis som rättsväsende och det politiska systemet i stort. Brottsoffer behöver heller inte endast bestå av utsatta kvinnor eller barn. Många gånger blir även företagare offer för brott. De arbetar sent, låser och åker hem från mörka industriområden. Kanske blir de överfallna på vägen till sin bil, kanske har det skett ett inbrott under natten som uppdagas när företagaren återvänder nästa morgon. Företagarnas Riksorganisation ställde genom SIFO i mars 2001 frågor om brott till 4 869 företagare.⁴ Det visade sig

---

⁴ Soloföretagen (enmansföretagarna) avgränsades bort i undersökningen. Enligt SCB fanns det år 2001 195 831 företag med 1-49 anställda.

att 31 procent av företagen med 1-49 anställda (småföretag) hade utsatts för brott under det senaste året, eller motsvarande 60 707 företag. 56 procent av småföretagen ansåg enligt denna undersökning att staten ger ett dåligt eller mycket dåligt skydd mot brott. 36 procent av småföretagen har anlitat bevakningsföretag eller har egen bevakning. När företagare väl har fått hjälp av polisen är det ändå svårt att uppväga den goda hjälp som ibland ändå ges, endast 18 procent ansåg att de hade fått mycket bra eller bra hjälp (Holm & Lönnberg 2002). Dessa siffror kan man inte rycka på axlarna åt. Det är den vardag som många företagare uppfattar sig fungera i, och dessa gruppers politiska förtroende är i många avseenden helt avgörande för att den politiska verksamheten i landet skall kunna fungera, för att skattepengar skall komma in och betala vår gemensamma välfärd och för att nya arbetstillfällen ska skapas. Att lösa dessa frågor är förstås inte endast en fråga för polisen, många grupper måste utveckla bättre samarbetsmetoder för att kunna möta de nya utmaningar som samhället nu står inför (jfr Ds 1996:59).

Resursmässigt blir det allt svårare att tillhandahålla kvarterspoliser och att låta polisen skydda områden, fabriker och byggnader som är attraktiva för inbrott. Polisen måste i allt större grad agera på en internationell och en europeisk nivå för att stävja den gränsöverskridande kriminaliteten. Därmed kan medborgarna inte längre förvänta sig samma lokala kontakter med polismakten som rådde för 50 år sedan. De lokala trygghetsuppgifterna lämnas i allt större grad över till privata bevakningsföretag. Detta kan vara både bra och dåligt i relation till det politiska förtroendet. Om den polisiära verksamheten sköts effektivt på en högre nivå, och den lokala nivåns arbetsuppgifter omhändertas av den privata marknaden, kan legitimiteten bibehållas konstant. Förändrade omvärldsvillkor kräver ett annat slags agerande av polismakten. Om däremot uppfattningar börjar växa om att polisen inte längre klarar av de lokala uppgifterna, kan bevakningsföretagens närvaro bidra till att allmänheten tappar i förtroende för polisen. En lokal företagare som tycker att han först skall betala skatt till samhället och därutöver sedan skall betala en bevakningsfirma för att skydda sina affärslokaler, hans förtroende för polisen och i förlängningen för politiken, minskar troligtvis. Likaså, om det uppkommer uppfattningar om att det är bättre för den enskilde polismannen att arbeta för bevakningsföretaget än för polismyndigheten, och dessa uppfattningar tar fäste och sprids, så kan det polisiära arbetet få stora problem. Svårigheten blir då att bibehålla duktig och kompetent personal, ett annat problem blir att rekrytera de bäst lämpade poliserna, och ett tredje problem blir allmänhetens förtroende och samarbetsvilja med polisen. Under sådana förhållanden hotas den polisiära verksamheten av en fragmentering och en privat

marknad kan uppkomma som ersätter den offentliga polismakten. Ett privatiserat beskyddarväsende är i sin enkla form ett vanligt vaktbolag, men kan i värsta fall degenerera till maffialiknande skyddsorganisationer av den typ som fanns på Nordirland, i New York och Chicago, och som fortfarande finns i Ryssland och på Sicilien.

Sverige tillhör ett av de minst korrupta länderna i världen, enligt Internet Center for Corruption Research vid Universitetet i Göttingen.⁵ På en skala mellan 0 (eng. *highly corrupt*) och 10 (eng. *highly clean*), hamnar Sverige i 2004 års undersökning på en sjuätteplats med (9.2), efter Finland (9.7), Nya Zeeland (9.6), Danmark (9.5), Island (9.5), och Singapore (9.3). Storbritannien kommer på 11:e plats, USA på 17:e, Frankrike på 21:a, Italien på 42:a och Ryssland på 90:e plats. Någon överhängande fara råder alltså inte vad gäller uppfattningen om korruptionen i Sverige – men det finns ändå anledning att hålla dessa frågor under uppsikt.

6.2 Alternativa förhållningssätt till teorierna om politiskt förtroende

En tänkbar förklaring till att förhållandevis begränsade effekter kunde fastställas utifrån Putnams teori är att socialt kapital så som det har mätts i den här avhandlingen har en begränsad validitet, det vill säga att det inte har mätts på rätt sätt. Putnam var inte den förste som diskuterade begreppet *socialt kapital* – två viktiga föregångare var sociologerna James S. Coleman från USA och Pierre Bourdieu från Frankrike. Coleman talar om förtroende (eng. *trust*) som bildas i bland annat föreningslivet (Coleman 1990:310f), men han talar också om att förtroende uppstår under sådana förhållanden som beskrevs på s. 18f. A litar på B därför att B lever upp till A:s förväntan. Det kan också vara så att C känner B men inte A, men A kan lita på C trots att de aldrig har träffats, därför att A känner B som rekommenderat C. Coleman benämner tillgången på sådana här kontakter för *socialt kapital*, som kan likställas med ekonomiskt eller fysiskt kapital.⁶

---

⁵ Se vidare: <http://www.icgg.org/corruption.index.html>. Göttingen ligger i Niedersachsen, Tyskland, söder om Hannover. Se även <http://www.transparency.org/>

⁶ Denna form av kapital kan ses som en *produktionsfaktor*. Genom att inneha eller besitta *fysiskt kapital* (maskiner), eller *ekonomiskt kapital* (som man kan köpa andra produktionsfaktorer med), *humankapital* (hit brukar till exempel utbildning räknas) eller *socialt kapital* (en stor krets av kontakter), kan dessa kapitalformer aktiveras på sådant sätt att det ger avkastning och kapitalstocken tillväxer (Ostrom & Ahn 2001, Bourdieu 1986, 1997).

Colemans distinktion påminner om Granovetters diskussion kring *the strength of weak ties*, eller styrkan i att ha många ytliga bekantskaper (Granovetter 1973). Den franske sociologen Pierre Bourdieu är också en av föreläsarna för tankegången att vissa grupper i samhället har en högre grad av socialt kapital som de kan tillgodogöra sig, inte minst för att få tillgång till arbete, bostad eller ett kulturellt kapital (Bourdieu 1986, jfr Carle 1998). I Bourdieus mening är begreppet socialt kapital sammanbundet med klassbegreppet. Det är tänkbart att Robert Putnams sätt att mäta socialt kapital helt enkelt missar målet när han begränsar analysen till föreningslivet. Civilsamhället⁷ begränsas till föreningslivet, men kanske bör det sociala kapitalet undersökas på helt andra sätt. Tillgången på svaga kontakter hos olika grupper av människor kanske är ett bättre sätt att mäta det som egentligen menas med socialt kapital? Denna tanke har slagit mig under arbetets gång, och det finns uppslag att hämta här för kommande forskare. Avsikten med denna bok var att undersöka det politiska förtroendets statistiska landskap utifrån i första hand två teorier, och kommande forskningsuppgifter kan komma att använda andra definitioner av det sociala kapitalet.

Jag är inte ensam om dessa funderingar. Marti Siisiäinen har noterat två viktiga aspekter av denna konflikt mellan Putnam och Bourdieu. Han skriver:

"A severe problem with Putnam's theory is that it excludes conflicts and conflicting associations from its conceptual apparatus and from the list of preconditions of consensus (c.f. Warren 1999); and thus ignores a central element that has to be dealt with if we want to understand the birth of a trusting society based on compromises of interest." (Siisiäinen 2000)

Han fortsätter vidare:

"Putnam refuses to deal with interest organizations (as representatives of amoral familism), Bourdieu doubts the possibility of disinterestedness and thus of generalized trust as general value." (Siisiäinen 2000)

Ett av de viktigaste problemen när det handlar om att mäta det sociala kapitalet kan ligga begravt i detta: att från idrottsorganisationer och kulturföreningar dra slutsatser om det förtroendefyllda samhället, utan att adressera intresseproblematiken, är i sig ett problem för hela forskningen om förtroende – oavsett om vi talar om vertikalt eller horisontellt förtroende. Att skilja intresseorganisationer från vanliga föreningar

---

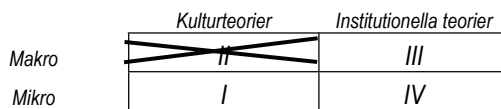
⁷ Civilsamhället brukar också kallas för *den tredje sektorn*, det vill säga den del av samhället som ligger utanför staten och näringslivet. Civilsamhället likställs ofta med familjen, föreningslivet och övrigt privatliv (jfr Norén Bretzer 2005, Rothstein 1992, Trädgårdh 1995).

är ingen lätt forskningsuppgift, men mer kvalitativa analyser av föreningslivets karaktär kanske kan bidra till fördjupad förståelse för om och i så fall hur föreningslivet och intresseorganisationerna kan bidra till ett generaliserat politiskt förtroende hos allmänheten.

Avhandlingens resultat i relation till Mishler och Rose

Mishler och Rose diskuterar i sin artikel hur kulturteorier konkurrerar med institutionella teorier som förklaringar till varför det politiska förtroendet varierar.⁸ I figuren nedan har fält II kryssats över, för att understryka avhandlingens resultat att inga effekter av kulturteorier (socialt kapital) har stått att finna på den aggregerade nivån i det svenska materialet.

Figur 6.1 Mishler och Roses fyrfältsindelning över förklaringar till politiskt förtroende

Kommentar: I denna avhandling har Putnams teori om socialt kapital prövats som representant för kulturteorier, medan Tylers teori om rättssäkra procedurer har prövats som representant för institutionella teorier.

Mishler och Rose ställde sig frågan *hur uppstår politiskt förtroende?*⁹ De hävdar att två huvudsakliga skolor står mot varandra. Enligt kulturteorierna tillskapas politiskt förtroende genom trögrörliga kulturella normer som kommuniceras genom tidig insocialisering. Från ett kulturteoretiskt perspektiv, är mellanmänsklig tillit endast en spegling av den tillit som överförs via kulturen från generation till generation (Mishler & Rose 2001:31).

Institutionella teorier å den andra sidan utgår från att politiskt förtroende är endogen. Det politiska förtroendet uppstår som ett resultat av vad de politiska institutionerna levererar i olika avseenden. Institutionernas leveransförmåga kan både betraktas ur

⁸ En fråga som inte har behandlats i avhandlingen, är betydelsen av politiskt förtroende som oberoende variabel. Marc J. Hetherington har argumenterat att man närmare bör utforska på vilka sätt politiskt förtroende kan användas som förklaringsfaktor för till exempel valbeteende (Hetherington 1998, 1999). Detta är även temat på hans senaste bok, *Why trust matters* (Hetherington 2004). Även här återfinns en viktig inspirationskälla för fortsatt forskning.

⁹ På s. 31 talar Mishler och Rose endast om förtroende (eng. *trust*), men då hela artikeln behandlar politiskt förtroende (eng. *political trust*) utgår jag i min tolkning här att det är politiskt förtroende som specifikt avses (Mishler & Rose 2001).

ett substantiellt perspektiv (till exempel lägre kommunalskatt) och ur ett proceduriellt perspektiv (principen om förutsägbarhet och att lika fall behandlas lika). Båda dessa typer av institutionella förklaringar kan behandlas på såväl mikro- som makronivå, och dessa forskare konstaterade efter undersökningar i data från 10 post-kommunistiska länder att "[t]he results strongly support institutional explanations of trust while largely contradicting cultural theories." (ibid, s. 55). Detta är också ett resultat som kan bekräftas i min undersökning.

Betydelsen av kulturteori i Putnams bemärkelse på makronivå är helt obefintlig. Detta gäller åtminstone då jag har jämfört de potentiella kulturskillnaderna mellan kommunerna i Västra Götaland. Om man ska gå kulturteorierna helt till mötes, bör sådana jämförelser förstås göras mellan länder (Jackman & Miller 1998), som till exempel i Civic Culturestudien, där ett resultat var att medborgarna hade mest mellanmänniskt förtroende i länder med de äldsta demokratierna (USA och Storbritannien) (Almond & Verba 1963). Denna teori innebär då att det inte finns något hopp för poliser och domare i Syditalien, annat än att vänta ut att demokratin ska få tillräckligt lång tid på sig att verka. En regional president från Syditalien sa: "This is a counsel of despair! You're telling me that nothing I can do will improve our prospects for success. The fate of reform was sealed centuries ago" (Putnam 1993:183). Kulturteorins innebörd är att reformer ämnade att åstadkomma ett ökat politiskt förtroende är meningslösa, särskilt på makronivå. I de begränsade prövningar som här gjorts i Västra Götalands kommuner finns dock inget stöd för denna typ av teoretisk tolkning. Det politiska förtroendet varierar visserligen mellan kommunerna, men detta kan inte förklaras av Putnams teori.

En fråga som sysselsatte de Tocqueville när han reste runt i Amerika var dock föreningarnas roll vid uppbyggnaden av demokrati. Teorin om det sociala kapitalet har även stått i fokus för såväl Världsbanken som Sida när man har utarbetat policys för bidragsgivning till demokratiuppbyggande verksamhet.¹⁰ Föreningslivet kommer säkert att ha en fortsatt betydelsefull roll i dessa processer och vid biståndsgivningen, men vad jag särskilt vill göra givarna uppmärksamma på är att inte glömma bort hur medborgarnas trygghetssituation ser ut i respektive land.

Att enbart ge bistånd till föreningar och organisationer som utlovar demokratispridande projekt är antagligen inte tillräckligt, utan det är minst lika viktigt – om

¹⁰ Se till exempel <http://www1.worldbank.org/prem/poverty/scapital/index.htm>

inte viktigare – är att se om man kan utbilda polisgrupper och rättsväsendets aktörer i frågor kring etik, rättsmedvetande, rättssäkerhet och likhet inför lagen. De givare som förbiser dessa aspekter kan riskera att inte få så mycket tillbaka för sina insatser. Det privatiserade våldet i ett samhälle kan på längre sikt komma att bli förödande. Enligt grundläggande politisk-filosofisk teori bör staten ha det offentliga våldsmonopolet, och detta bör tillämpas enligt rättssäkerhetens princip, förutsägbart och lika för lika (Blomqvist & Rothstein 2000, Lundquist 1992, Macchiavelli 1996, Nozick 1974, Rothstein m fl 2001).

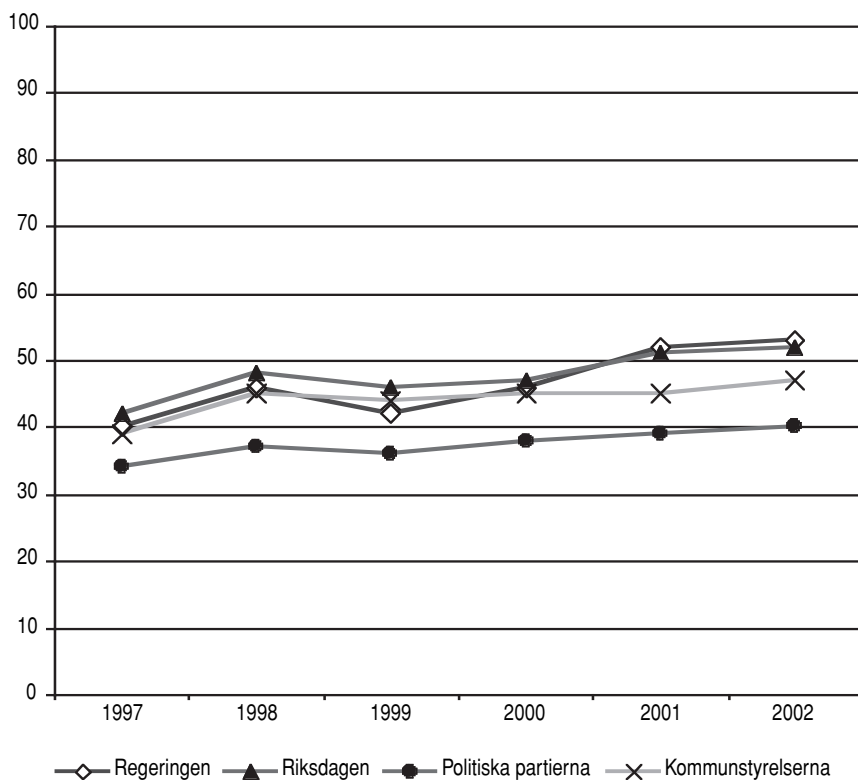

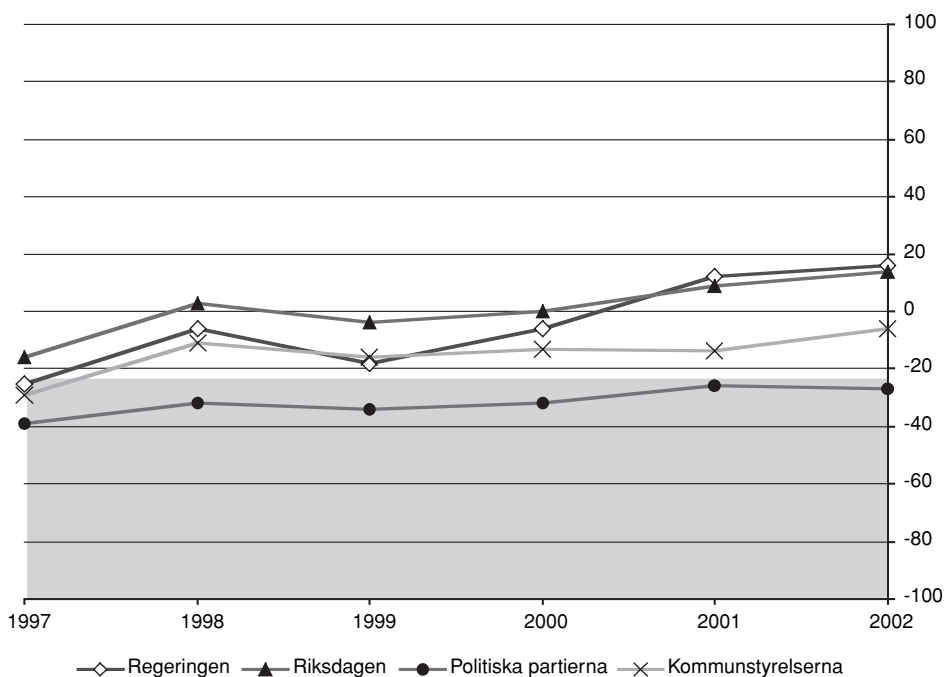
APPENDIX

A. Redovisningsskillnader mellan balansmått och medelvärdesmått

Förtroende för politiska institutioner i Sverige 1997-2002 (medelvärdesmått)

	Medelvärdesmått					
	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Regeringen	40	46	42	46	52	53
Riksdagen	42	48	46	47	51	52
Politiska partierna	34	37	36	38	39	40
Kommunstyrelserna	39	45	44	45	45	47

Förtroende för politiska institutioner i Sverige 1997-2002 (balansmått)¹

	Balansmått					
	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Regeringen	-25	-6	-18	-6	12	16
Riksdagen	-16	3	-4	0	9	14
Politiska partierna	-39	-32	-34	-32	-26	-27
Kommunstyrelserna	-29	-11	-16	-13	-14	-6

¹ Vid en jämförelse mellan de två olika redovisningssätten visar det sig att jämförbara resultat erhålls.

B. Bivariata korrelationer mellan förklaringsfaktorer i kapitel tre

	Kön	Ålder	Utbildning	Inkomst	Facklig tillhörighet	Sysselsättning	Politiskt intresse	Partisympati	Gillande av regeringspartier	Föreningsaktivitet
Kön	1.0									
Ålder	.013	1.0								
Utbildning	-.053**	-.259**	1.0							
Inkomst	.099**	-.093**	.243**	1.0						
Facklig tillhörighet	-.079**	.039	.620**	.360**	1.0					
Sysselsättning	.047*	.077**	.099**	.222**	.096**	1.0				
Politiskt intresse	.124**	.209**	.167**	.109**	.219**	.023	1.0			
Partisympati								1.0		
Gillande av regeringspartier	.041*	.082**	-.175**	-.073**	-.192**	-.025	-.011		1.0	
Föreningsaktivitet	.071**	.049**	.118**	.082**	.125**	.146**	.197**		.001	1.0
Antal föreningsmedlemskap	.052**	.087**	.147**	.113**	.195**	.133**	.243**		.022	.616**
Tillit till andra människor	.002	.074**	.137**	.144**	.176**	.152**	.128**		.033	.156**
Medborgaranda	-.129**	.310**	-.083**	-.040	-.018	.010	.095**		.059*	.034
Förtroende för polisen	-.104**	.028	.032	.017	.079**	.068**	.024		.086**	.084**
Förtroende för domstolarna	.009	-.118**	.198**	.120**	.222**	.062**	.106**		.029	.089**
Förtroende för advokater	-.075**	-.154**	.057*	.080**	.037	.005	-.019		.007	-.018
Förtroende för domare	-.011	-.108**	.134**	.144**	.160**	.066*	.055*		.001	.025

Kommentar: I tabellen har hela intervallskalor använts, omkodade mellan 0 och 1. Partisympati har inte kunnat redovisas på detta sätt, eftersom dessa kodas med dummyvariabler. Korrelationskoefficient är Pearsons r . (**) motsvarar signifikans på .99-procentsnivån, (*) motsvarar signifikans på .95-procentsnivån.

	Antal föreningsmedlemskap	Tillit till andra människor	Medborgaranda	Förtroende för polisen	Förtroende för domstolarna	Förtroende för advokater	Förtroende för domare
Kön							
Ålder							
Utbildning							
Inkomst							
Facklig tillhörighet							
Syssetsättning							
Politiskt intresse							
Partisympati							
Gillande av regeringspartier							
Föreningsaktivitet							
Antal förenings-medlemskap	1.0						
Tillit till andra människor	.164**	1.0					
Medborgaranda	.034	.220**	1.0				
Förtroende för polisen	.098**	.193**	.098**	1.0			
Förtroende för domstolarna	.099**	.257**	.051*	.376**	1.0		
Förtroende för advokater	-.003	.121**	.028	.193**	.413**	1.0	
Förtroende för domare	.026	.176**	.058*	.286**	.623**	.654**	1.0

C. Kodning av variabeln "Kommunalt hemmalag" (kapitel fyra och fem)

[Kommunalt hemmalag] är kodord för huruvida det parti som NN har röstat på representeras i den politiska majoriteten i kommunen, eller ej. Om NN har röstat på, eller sympatiserar med, parti (-er) som innehar den kommunala majoriteten, kodas detta (1). Om NN har röstat på eller sympatiserar med parti utanför majoritetskoalitionen, kodas detta (0). För ytterligare detaljer, se diskussion av *Hemmalagshypotesen* i kapitel två, s. 49f.

Koder som används för olika partier:

1=Vänsterpartiet	6=Kristdemokraterna
2=Socialdemokraterna	7=Miljöpartiet
3=Centern	8=Övriga partier
4=Folkpartiet	SPI=Sveriges pensionärs intresseparti (8)
5=Moderaterna	

För att konstruera variabeln [kommunalt hemmalag] har olika strategier använts olika år. I dataängden 1998 användes två olika frågor. Den ena frågar om *Vilket parti NN röstade på i kommunvalet 1998*. Den andra frågan frågar om *Vilket parti tycker Du bäst om idag?*. Om båda frågorna har besvarats, men i i ena fallet för majoriteten och i andra fallet emot majoriteten, ges det parti NN tycker bäst om *idag* prioritet. År 1999 har endast den generella frågan [partisympati idag] funnits tillgänglig. År 2000 baseras kodningen på [bästa parti i den kommun där Du bor]. I kommuner med ett vågmästarparti (till exempel Mp eller SPI) kodas alla partier med (0) om ingen särskild orsak finns till annan kodning.

Kommnr	Kommun	Politiskt samarbete	Kodning	Uppfattas	Majoritetsförhållande
1384	Kungsbacka	C+Fp+M+Kd	1=3,4,5,6 0=1,2,7,8	Borgligt	tydligt
1401	Härreda	SPI vågmästare mellan de två blocken	0= 1,2,3,4,5,6,7, 8 1= -	Oklart	oklart
1402	Partille	M+C+Fp+Kd+SPI	1=3,4,5,6,8 0=1,2,7	Borgligt	tydligt
1407	Öckerö	Kd+S	1=2, 6 0=1,3,4,5,7,8	Kd/S	tydligt
1415	Stenungsund	S+C+V+M	1=1,2,3,5 0=4,6,7,8	Socialdem	tydligt
1419	Tjörn	M+Kd+Fp+C+Övr	1=3,4,5,6,8 0=1,2,7	Borgligt	tydligt
1421	Orust	S+V+Mp+Övr Ändras 010601 till S+M+C+Fp+Kd+FPO	1=1,2,7,8 0=3,4,5,6	Socialdem	Tydligt t o m 010601, därefter otydligt
1427	Sotenäs	S+C+V+Mp, Särskild överenskommelse mellan S+C Sotenäspartiet hoppar mellan blocken	1=1,2,3,7 0=4+5+6+8	S+C	Otydligt
1430	Munkedal	M+C+Fp+Kd+Mp Mp till och med 2001	1=3,4,5,6, 7 0=1,2,8	Borgligt	tydligt
1435	Tanum	Valsamverkan M+C+Fp+Kd	1=3, 4, 5, 6 0=1, 2, 7, 8	Borgligt	tydligt

Appendix C

Kommnr	Kommun	Politiskt samarbete	Kodning	Uppfattas	Majoritetsförhållande
1438	Dals-Ed	Borglig valsamverkan, samarbete med S som även har ordf i KF	1=2, 3, 4, 5, 6, 0=1, 7, 8	Borglig/ oklar	oklar
1439	Färgelanda	Borglig samverkan med S	1=2, 3, 4, 5, 6 0=1, 7, 8	Borglig/S	oklar
1440	Ale	S+V+Mp	1=1, 2, 7 0=3, 4, 5, 6, 8	Socialdem	tydlig
1441	Lerum	M+C+Fp+Kd	1=3, 4, 5, 6 0=1, 2, 7, 8	Borglig	tydlig
1442	Vårgårda	S+C med hoppande majoriteter	1=2, 3 0=1, 4, 5, 6, 7, 8	S+C	otydlig
1443	Bollebygd	Borgligt samarbete M+C+Kd+Mp+Övr	1=3, 5, 6, 7, 8 0=1, 2, 4	Borglig	Tydlig
1444	Gråstorp	Oklar, vanligen borgliga koalitioner	1=3, 4, 5, 6 0=1, 2, 7, 8	Borglig	Tydlig
1445	Essunga	M+C+Fp+Kd vanligaste samarbetet, ingen ö.k.	1=3, 4, 5, 6 0=1, 2, 7, 8	Borglig	Tydlig
1446	Karlsborg	Hoppande majoriteter, Mp vägmästare men kommunen uppfattas mest socialdemokratisk	1=2 0=1, 3, 4, 5, 6, 7, 8	Socialdem.	Otydlig (?)
1447	Gullspång	M+Kd+C+Fp+Övr (KVF, borgligt parti)	1=3, 4, 5, 6, 8 0=1, 2, 7	Borglig	Tydlig
1452	Tranemo	M+C+Fp+Kd	1=3, 4, 5, 6 0=1, 2, 7, 8	Borglig	Tydlig
1460	Bengtstors	C+Fp+Kd+M+Kommunpartiet (8)	1=3, 4, 5, 6, 8 0=1, 2, 7	Borgligt	Tydligt
1461	Mellerud	C+Fp+S hoppande majoriteter	1=2, 3, 4 1=1, 5, 6, 7, 8	Fp+C/ S	Otydligt
1462	Lilla Edet	S+V+Mp	1=1, 2, 7 0=3, 4, 5, 6, 8	Socialdem.	Tydlig
1463	Mark	S+V+Mp	1=1, 2, 7 0=3, 4, 5, 6, 8	Socialdem	Tydlig
1465	Svenljunga	SNK i hoppande majoritet mellan blocken (C+Fp+Kd+M) och (S+V)	0=1,2,3, 4, 5, 6, 8 (7=inget mandat)	?	Oklart
1466	Herrljunga	Samverkan mellan båda block, S=KR, KS M=KF	1=2, 5 0=1, 3, 4, 6, 7, 8	Socialdem	Oklart
1470	Vara	M+Kd+C+Fp	1=3, 4, 5, 6 0=1, 2, 7, 8	Borglig	Tydlig

Appendix C

Kommnr	Kommun	Politiskt samarbete	Kodning	Uppfattas	Majoritetsförhållande
1471	Götene	M+C+Fp+Kd+Övr	1=3, 4, 5, 6, 8 0=1, 2, 7	Borglig	Tydlig
1472	Tibro	Fp+C+Kd+M	1=3, 4, 5, 6 0=1, 2, 7, 8	Borglig	Tydlig
1473	Töreboda	M+C+Fp+Kd	1=3, 4, 5, 6 0=1, 2, 7, 8	Borglig	Tydlig
1480	Göteborg	S+V+Mp	1=1, 2, 7 0=3, 4, 5, 6, 8	Socialdem	Tydlig
1481	Möndal	S+V+Mp	1=1, 2, 7 0=3, 4, 5, 6, 8	Socialdem	Tydlig
1482	Kungälv	M+Kd+Fp+C+Mp	1=3, 4, 5, 6, 7 0=1, 2, 8	Borgligt	Tydlig
1484	Lysekil	S samarbetar med flera partier	1=2 0=1, 3, 4, 5, 6, 7, 8	Socialdem.	Otydlig
1485	Uddevalla	S+V	1=1, 2 0=3, 4, 5, 6, 7, 8	Socialdem.	Tydlig
1486	Strömstad	M+C+Fp	1=3, 4, 5 0=1, 2, 6, 7, 8	Borglig	Tydlig
1487	Vänersborg	Valsamverkan M+C+Fp+Mp+Övr	1=3, 4, 5, 7, 8 0=1, 2, 6	Borglig	Tydlig
1488	Trollhättan	S+V	1=1, 2 0=3, 4, 5, 6, 7, 8	Socialdem.	Tydlig
1489	Alingsås	S+V+C	1=1, 2, 3 0=4, 5, 6, 7, 8	Socialdem.	Tydlig
1490	Borås	Samarbete M+Kd+C+Fp+Övriga	1=3, 4, 5, 6, 8 0=1, 2, 7	Borglig	Tydlig
1491	Ulricehamn	M+C+Fp+Kd	1=3, 4, 5, 6 0=1, 2, 7, 8	Borglig	Tydlig
1492	Åmål	M+C+Fp+Kd+Övr	1=3, 4, 5, 6, 8 0=1, 2, 7	Borglig	Tydlig
1493	Mariestad	S+V	1=1, 2 0=3, 4, 5, 6, 7, 8	Socialdem.	Tydlig
1494	Lidköping	S+V	1=1, 2 0=3, 4, 5, 6, 7, 8	Socialdem.	Tydlig

Kommnr	Kommun	Politiskt samarbete	Kodning	Uppfattas	Majoritetsförhållande
1495	Skara	S+V+C+Mp	1=1, 2, 3, 7 0=4, 5, 6, 8	Socialdem.	Otydlig
1496	Skövde	C+Fp+Kd+M	1=3, 4, 5, 6 0=1, 2, 7, 8	Borglig	Tydlig
1497	Hjo	C+Fp+M+Kd	1=3, 4, 5, 6 0=1, 2, 7, 8	Borglig	Tydlig
1498	Tidaholm	S+V+Mp	1=1, 2, 7 0=3, 4, 5, 6, 8	Socialdem.	Otydlig
1499	Falköping	C+Fp+M+Kd	1=3, 4, 5, 6 0=1, 2, 7, 8	Borglig	Tydlig

D. Bivariata korrelationer mellan förklaringsfaktorer i kapitel fyra

	Kön	Ålder	Utbildning	Inkomst	Facklig tillhörighet	Sysselsättning	Politiskt intresse	Sympati med kommunalt hemmalag år 2000	Föreningsaktivitet	Aktivitetsnivå
Kön	1.0									
Ålder	.019	1.0								
Utbildning	-.040*	-.294**	1.0							
Inkomst	.087**	-.198**	.290**	1.0						
Facklig tillhörighet	-.062*	-.004	.660**	.422**	1.0					
Sysselsättning (förvärvsarbete/arbetslös)	.032	.033	.079**	.256**	.106**	1.0				
Politiskt intresse	.148**	.210**	.167**	.094**	.251**	.048*	1.0			
Sympati med kommunalt hemmalag år 2000	-.063**	.031	-.020	-.029	-.007	.009	-.010	1.0		
Föreningsaktivitet	.074**	.058**	.090**	.141**	.135**	.146**	.200**	.025	1.0	
Aktivitetsnivå	.064**	.126**	.103**	.120**	.161**	.091**	.265**	.021	.774**	1.0
Politiskt deltagande	-.049**	-.177**	.185**	.104**	.116**	.018	.261**	.014	.242**	.342**
Tillit till andra människor	-.026	.041*	.127**	.136**	.230**	.060**	.071**	.012	.151**	.136**
Medborgaranda	-.084**	.198**	-.099**	-.045**	-.054*	.016	.025	.058**	.064**	.083**
Förtroende för rättsstatens procedurer	-.042*	.078**	.167**	.110**	.263**	.045*	.085**	.008	.063**	.060**
Förtroende för rättsstatens aktörer	-.122**	-.116**	.073**	.122**	.092**	.059*	-.037	.043*	.007	-.001
Uppfattad möjlighet att kunna påverka i den egna kommunen	.036	-.110**	.190**	.097**	.179**	-.003	.203**	.075**	.197**	.234**

Kommentar: I tabellen har hela intervallskalor använts, omkodade mellan 0 och 1. Partisympati har inte kunnat redovisas på detta sätt, eftersom dessa kodas med dummyvariabler. Korrelationskoefficient är Pearsons r . (**) motsvarar signifikans på .99-procentsnivån, (*) motsvarar signifikans på .95-procentsnivån.

	Politiskt deltagande	Tillit till andra människor	Medborgaranda	Förtroende för rättsstatens procedurer	Förtroende för rättsstatens aktörer	Uppfattad möjlighet att kunna påverka i den egna kommunen
Kön						
Ålder						
Utbildning						
Inkomst						
Facklig tillhörighet						
Sysselsättning (förvärvsarbete/arbetslös)						
Politiskt intresse						
Syptati med kommunalt hemmalag år 2000						
Föreningsaktivitet						
Aktivitetsnivå						
Politiskt deltagande	1.0					
Tillit till andra människor	.037*	1.0				
Medborgaranda	-.022	.175**	1.0			
Förtroende för rättsstatens procedurer	-.035*	.229**	-.046**	1.0		
Förtroende för rättsstatens aktörer	-.025	.221**	.074**	.387**	1.0	
Uppfattad möjlighet att kunna påverka i den egna kommunen	.193**	.184**	-.001	.195**	.214**	1.0

E. Dataset för multivariat modell i kapitel fem (tabell 5.9)

Kod	Kommun	K-grupp	Befolkning		Befolkning 65+		Andel eftergymn utbildning	
			19-64 år (procent)	Ctr_1964	(procent)	Ctr_65+		Ctr_utb
1440	Ale	2	0.61	0.04	0.13	-0.06	0.1	-0.01
1489	Alingsås	4	0.57	0	0.18	-0.01	0.16	0.05
1460	Bengtsfors	5	0.54	-0.03	0.24	0.05	0.07	-0.04
1443	Bollebygd	2	0.59	0.02	0.14	-0.05	0.12	0.01
1490	Borås	3	0.59	0.02	0.19	0	0.13	0.02
1438	Dals-Ed	9	0.57	0	0.2	0.01	0.07	-0.04
1445	Essunga	6	0.56	-0.01	0.2	0.01	0.07	-0.04
1499	Falköping	4	0.55	-0.02	0.21	0.03	0.1	-0.01
1439	Färgelanda	6	0.55	-0.02	0.2	0.01	0.07	-0.04
1444	Grästorp	6	0.56	-0.01	0.19	0.01	0.09	-0.02
1447	Gullspång	5	0.55	-0.02	0.21	0.03	0.06	-0.05
1480	Göteborg	1	0.64	0.07	0.16	-0.02	0.24	0.13
1471	Götene	5	0.57	0	0.18	-0.01	0.09	-0.02
1466	Herrljunga	5	0.56	-0.01	0.19	0	0.07	-0.04
1497	Hjo	9	0.57	0	0.19	0.01	0.12	0.01
1401	Härryda	2	0.6	0.03	0.12	-0.07	0.2	0.09
1446	Karlsborg	9	0.55	-0.02	0.23	0.05	0.12	0.01
1384	Kungsbacka	2	0.59	0.02	0.14	-0.05	0.19	0.08
1482	Kungälv	2	0.59	0.02	0.15	-0.03	0.14	0.03
1441	Lerum	2	0.59	0.02	0.13	-0.06	0.18	0.07
1494	Lidköping	4	0.57	0	0.19	0	0.12	0.01
1462	Lilla Edet	5	0.59	0.02	0.15	-0.03	0.07	-0.04
1484	Lysekil	8	0.56	-0.01	0.21	0.03	0.12	0.01
1493	Mariestad	4	0.58	0.01	0.19	0.01	0.11	0
1463	Mark	8	0.56	-0.01	0.19	0.01	0.09	-0.02
1461	Mellerud	6	0.54	-0.03	0.23	0.04	0.07	-0.04
1430	Munkedal	9	0.55	-0.02	0.2	0.02	0.07	-0.04
1481	Mölndal	2	0.6	0.03	0.15	-0.04	0.23	0.12
1421	Orust	8	0.57	0	0.19	0	0.11	0
1402	Partille	2	0.59	0.01	0.14	-0.05	0.21	0.1
1495	Skara	8	0.57	0	0.18	0	0.11	0
1496	Skövde	4	0.61	0.04	0.16	-0.02	0.14	0.03
1427	Sotenäs	9	0.54	-0.03	0.25	0.06	0.11	0
1415	Stenungsun	8	0.6	0.03	0.14	-0.05	0.13	0.02
1486	Strömstad	9	0.58	0.01	0.2	0.02	0.12	0.01
1465	Svenljunga	9	0.56	-0.02	0.2	0.01	0.07	-0.04
1435	Tanum	6	0.55	-0.02	0.22	0.04	0.1	-0.01
1472	Tibro	5	0.57	0	0.19	0	0.08	-0.03
1498	Tidaholm	5	0.56	-0.01	0.2	0.01	0.08	-0.03
1419	Tjörn	9	0.57	0	0.17	-0.01	0.14	0.03
1452	Tranemo	5	0.56	-0.01	0.19	0	0.07	-0.04
1488	Trollhätta	5	0.59	0.02	0.17	-0.01	0.13	0.02
1473	Töreboda	6	0.55	-0.02	0.2	0.01	0.07	-0.04
1485	Uldevalle	4	0.57	0	0.2	0.01	0.14	0.03
1491	Ulricehamn	8	0.56	-0.01	0.2	0.02	0.1	-0.01
1470	Vara	6	0.56	-0.01	0.21	0.02	0.06	-0.05
1442	Värgårda	9	0.58	0.01	0.16	-0.03	0.09	-0.02
1487	Vänersborg	4	0.58	0.01	0.18	-0.01	0.14	0.03
1492	Åmål	9	0.55	-0.02	0.22	0.04	0.1	-0.01
1407	Öckerö	2	0.57	0	0.16	-0.02	0.13	0.02

Appendix E

Kommun	Andel S-mandat 1998	Ctr_andel S	Utdeb 2000	Ctr_utdebitering	Resultat per inv 2000	Ctr_resultat
Ale	0.39	0.06	22	0.79	-401	-309.2
Alingsås	0.31	-0.01	21.79	0.58	-110	-18.2
Bengtstors	0.34	0.02	21.99	0.78	-468	-376.2
Bollebygd	0.32	0	21.49	0.28	-85	6.8
Borås	0.34	0.02	21.49	0.28	-8	83.8
Dals-Ed	0.29	-0.03	22.29	1.08	-438	-346.2
Essunga	0.27	-0.06	20.29	-0.92	-322	-230.2
Falköping	0.33	0.01	20.79	-0.42	-318	-226.2
Färgelanda	0.34	0.02	21.69	0.48	-214	-122.2
Grästorps	0.29	-0.04	21.04	-0.17	-592	-500.2
Gullspång	0.29	-0.03	22.97	1.76	.	.
Göteborg	0.35	0.02	21.8	0.59	-561	-469.2
Götene	0.32	-0.01	21.04	-0.17	-456	-364.2
Herrljunga	0.24	-0.08	21.14	-0.07	-393	-301.2
Hjo	0.24	-0.08	21.34	0.13	-31	60.8
Härreda	0.33	0	21.15	-0.06	-413	-321.2
Karlsborg	0.45	0.12	20.94	-0.27	-453	-361.2
Kungsbacka	0.23	-0.1	19.83	-1.38	329	420.8
Kungälv	0.36	0.03	20.89	-0.32	387	478.8
Lerum	0.27	-0.05	20.89	-0.32	102	193.8
Lidköping	0.37	0.05	20.69	-0.52	3437	3528.8
Lilla Edet	0.32	-0.01	22.18	0.97	-93	-1.2
Lysekil	0.51	0.19	22.49	1.28	-1010	-918.2
Mariestad	0.39	0.06	21.19	-0.02	-593	-501.2
Mark	0.35	0.03	21.64	0.43	261	352.8
Mellerud	0.29	-0.03	21.99	0.78	-379	-287.2
Munkedal	0.31	-0.01	22.76	1.55	-1204	-1112.2
Mölnådal	0.31	-0.02	20.84	-0.37	369	460.8
Orust	0.29	-0.03	21.39	0.18	-227	-135.2
Partille	0.29	-0.03	20.74	-0.47	169	260.8
Skara	0.16	-0.17	21.5	0.29	250	341.8
Skövde	0.34	0.02	20.24	-0.97	22	113.8
Sotenäs	0.39	0.06	20.74	-0.47	136	227.8
Stenungsun	0.34	0.01	21.62	0.41	-1262	-1170.2
Strömstad	0.31	-0.02	21.34	0.13	120	211.8
Svenljunga	0.33	0.01	20.88	-0.33	536	627.8
Tanum	0.24	-0.08	21.62	0.41	-1173	-1081.2
Tibro	0.37	0.04	20.34	-0.87	1103	1194.8
Tidaholm	0.39	0.06	20.54	-0.67	-68	23.8
Tjörn	0.34	0.01	20.39	-0.82	-602	-510.2
Tranemo	0.41	0.08	20.23	-0.98	148	239.8
Trollhätta	0.44	0.12	21.39	0.18	185	276.8
Töreboda	0.32	-0.01	20.94	-0.27	-302	-210.2
Uddevalla	0.36	0.03	22.14	0.93	-350	-258.2
Ulricehamn	0.27	-0.06	20.98	-0.23	74	165.8
Vara	0.24	-0.08	20.29	-0.92	-270	-178.2
Värgårda	0.24	-0.08	21.14	-0.07	-392	-300.2
Vänersborg	0.31	-0.01	22.14	0.93	-194	-102.2
Ämål	0.42	0.09	22.19	0.98	198	289.8
Öckerö	0.27	-0.06	20.19	-1.02	-258	-166.2

Appendix E

<i>Kommun</i>	<i>Utbudsnivå 2000</i>	<i>Ctr_utbud</i>	<i>Förenings- engagemangs- nivå</i>	<i>Ctr_eng</i>	<i>Tillit till andra 1998-2001</i>	<i>Ctr_tillit</i>	<i>Andel person- röster</i>	<i>Ctr_persröst</i>
Ale	104	6.21	2.69	-0.02	0.65	0	34.1	-10
Alingsås	102	4.21	2.72	0.01	0.68	0.03	38.7	-5.4
Bengtstors	97	-0.79	2.62	-0.09	0.66	0.01	45.5	1.4
Bollebygd	100	2.21	2.61	-0.1	0.63	-0.02	45.6	1.5
Borås	105	7.21	2.67	-0.04	0.64	-0.01	35.7	-8.4
Dals-Ed	102	4.21	.	.	.	.	46.8	2.7
Essunga	101	3.21	2.65	-0.06	0.62	-0.03	45.4	1.3
Falköping	99	1.21	2.76	0.05	0.63	-0.02	48.1	4
Färgelanda	103	5.21	2.49	-0.22	0.66	0.01	45.7	1.6
Grästorps	93	-4.79	.	.	.	.	47.9	3.8
Gullspång	.	.	.	.	.	.	49.3	5.2
Göteborg	.	.	2.61	-0.1	0.64	-0.01	35	-9.1
Göteborg	93	-4.79	2.76	0.05	0.65	0	47	2.9
Herrljunga	84	-13.79	2.78	0.07	0.63	-0.02	53.1	9
Hjo	98	0.21	2.75	0.04	0.66	0.01	62	17.9
Härjedalen	95	-2.79	2.76	0.05	0.68	0.03	32.8	-11.3
Karlsborg	.	.	2.85	0.14	0.65	0	57.4	13.3
Kungsbacka	101	3.21	2.68	-0.03	0.66	0.01	36.8	-7.3
Kungälv	105	7.21	2.7	-0.01	0.68	0.03	38.9	-5.2
Lerum	98	0.21	2.71	0	0.67	0.02	35	-9.1
Lidköping	109	11.21	2.84	0.13	0.67	0.02	43.9	-0.2
Lilla Edet	94	-3.79	2.65	-0.06	0.66	0.01	40.1	-4
Lysekil	104	6.21	2.7	-0.01	0.67	0.01	44.8	0.7
Mariefors	106	8.21	2.73	0.02	0.65	0	42.5	-1.6
Mark	98	0.21	2.74	0.03	0.66	0.01	36.6	-7.5
Mellerud	95	-2.79	2.72	0.01	0.61	-0.04	44.7	0.6
Munkedal	91	-6.79	2.57	-0.14	0.62	-0.03	47.9	3.8
Mölndal	104	6.21	2.71	0	0.66	0.01	33	-11.1
Orust	88	-9.79	2.72	0.01	0.69	0.04	45.3	1.2
Partille	100	2.21	2.71	0	0.66	0	34.6	-9.5
Skara	104	6.21	2.68	-0.03	0.62	-0.03	47.9	3.8
Skövde	.	.	2.72	0.01	0.63	-0.02	46.6	2.5
Sotenäs	93	-4.79	2.64	-0.07	0.66	0.01	51.9	7.8
Stenungsund	91	-6.79	2.75	0.04	0.67	0.02	42.1	-2
Strömstad	.	.	2.75	0.04	0.67	0.02	43.6	-0.5
Svenljunga	88	-9.79	2.59	-0.12	0.65	0	42.3	-1.8
Tanum	90	-7.79	2.67	-0.04	0.63	-0.02	48.3	4.2
Tibro	.	.	2.68	-0.03	0.65	0	52.7	8.6
Tidaholm	86	-11.79	2.81	0.1	0.61	-0.04	49.6	5.5
Tjörn	92	-5.79	2.68	-0.03	0.66	0.01	54.1	10
Tranemo	101	3.21	2.69	-0.02	0.6	-0.05	42.9	-1.2
Trollhättan	107	9.21	2.69	-0.02	0.62	-0.04	35.5	-8.6
Töreboda	93	-4.79	2.86	0.15	0.67	0.02	44.3	0.2
Uddevalla	101	3.21	2.73	0.02	0.66	0.01	39.7	-4.4
Ulricehamn	93	-4.79	2.79	0.08	0.66	0.01	45.5	1.4
Vara	101	3.21	2.52	-0.19	0.62	-0.03	47	2.9
Värgårda	98	0.21	2.85	0.14	0.63	-0.02	44.7	0.6
Vänersborg	104	6.21	2.76	0.05	0.67	0.02	42.5	-1.6
Åmål	101	3.21	2.77	0.06	0.66	0.01	46.3	2.2
Öckerö	90	-7.79	2.81	0.1	0.72	0.07	47.4	3.3

Appendix E

Kommun	Boklån per kommun vägt för befolkningen	Ctr_boklån	Anmälda brott per kommun i förhållande till befolkningen	Ctr_brott	Möjlighet att påverka politiska beslut	Ctr_påverka	KPF
Ale	7.47	-0.97	8946	-67	0.38	0.03	49.3
Alingsås	9.44	1	10620	1607	0.37	0.02	50
Bengtsfors	7.67	-0.77	7862	-1151	0.33	-0.02	44.7
Bollebygd	10.82	2.38	6934	-2079	0.41	0.06	46.6
Borås	11.76	3.32	11050	2037	0.33	-0.02	48.6
Dals-Ed	7.24	-1.2	6207	-2806	0.32	-0.03	.
Essunga	12.5	4.06	8423	-590	.	.	61.1
Falköping	6.63	-1.81	8884	-129	0.32	-0.03	50.1
Färgelanda	6.14	-2.3	5374	-3639	.	.	48.4
Grästorps	7.14	-1.29	6978	-2035	.	.	.
Gullspång	6.65	-1.79	8330	-683	.	.	.
Göteborg	6.56	-1.88	19037	10024	0.33	-0.02	49.6
Götene	5.68	-2.75	5339	-3674	0.34	-0.01	54
Herrljunga	8.26	-0.18	6041	-2972	.	.	41
Hjo	5.03	-3.41	7266	-1747	.	.	39.2
Härneda	12.03	3.59	8327	-686	0.35	0	49
Karlsborg	5.15	-3.29	9246	233	0.29	-0.06	40.9
Kungsbacka	13.92	5.48	8275	-738	0.38	0.03	51.2
Kungälv	9.23	0.79	9440	427	0.36	0.01	53.4
Lerum	10.35	1.91	9930	917	0.37	0.02	52.3
Lidköping	8.87	0.43	9819	806	0.39	0.04	61.9
Lilla Edet	6.95	-1.49	10270	1257	0.27	-0.08	37.8
Lysekil	8.37	-0.07	8009	-1004	0.38	0.03	58.6
Mariestad	9.95	1.51	10342	1329	0.3	-0.05	41.5
Mark	10.93	2.49	9679	666	0.38	0.03	54.3
Mellerud	6.9	-1.54	9638	625	0.31	-0.04	41.2
Munkedal	6.17	-2.27	8512	-501	0.34	-0.01	44.3
Mölnådal	8.45	0.01	11696	2683	0.36	0.01	51
Orust	8.13	-0.31	5120	-3893	0.37	0.02	51.3
Partille	7.04	-1.4	10511	1498	0.36	0.01	48.5
Skara	10.47	2.04	10631	1618	0.36	0.01	47.1
Skövde	6.92	-1.51	10665	1652	0.34	-0.01	53.5
Sotenäs	7.52	-0.92	7112	-1901	.	.	52.9
Stenungsund	12.39	3.96	10328	1315	0.4	0.05	50.3
Strömstad	7.14	-1.3	13241	4228	0.44	0.09	61.1
Svenljunga	10.61	2.17	9640	627	0.31	-0.04	48.9
Tanum	5.41	-3.03	10424	1411	0.35	0	50.3
Tibro	7.23	-1.21	7918	-1095	0.42	0.07	60.5
Tidaholm	5.94	-2.5	9151	138	0.36	0.01	52.2
Tjörn	8.52	0.09	5233	-3780	0.41	0.06	52.7
Tranemo	9.56	1.12	8046	-967	0.33	-0.02	58.3
Trollhättan	8.79	0.36	10797	1784	0.37	0.02	55.1
Töreboda	10.52	2.08	9716	703	0.38	0.03	51.3
Uddevalla	10.19	1.76	11756	2743	0.35	0	47.3
Ulricehamn	6.85	-1.58	11317	2304	0.38	0.03	51.7
Vara	5.82	-2.61	7697	-1316	0.32	-0.03	51.6
Värgårda	6.45	-1.99	10471	1458	0.31	-0.04	51.9
Vänersborg	6.3	-2.14	10025	1012	0.3	-0.05	43.6
Ämål	9.21	0.77	11193	2180	0.36	0.01	47.4
Öckerö	8.45	0.01	3668	-5345	0.42	0.07	52.9

The research problem

A central component in the organization of states is political legitimacy or trust. Already the earliest theorists in the field were aware of this; philosophers like John Locke, Thomas Hobbes and Jean Jacques Rousseau discussed the role of the trust that was the foundation for these pre-democratic organizations they had in mind. Political trust has been the object of study for many political scientists. Yet, the research field offers a multitude of explanations to why political trust is high or low, or why it varies over time. One important reason to the large number of hypotheses that are supposed to explain political trust is that the concept is defined in various ways in different analyses. Therefore, the concept is difficult to deal with. It may be related to nation-states and the ideas connected to democratic rule, or it may be connected to government and its various institutions. A third alternative is that it may be connected to the political actors themselves, the politicians, and various scandals or news that could be connected to those. As the definition of political trust has been evolving across previous studies, I elaborate the working definition that is to be used in the dissertation, where I choose to continue the works of Easton (Easton 1965a, b, 1975) and Norris and her colleagues (Norris ed. 1999).

The overall objective of the dissertation is to test two theories that have been at the centre of the political discourse during the 1990s concerning political trust. The choice of theories is Robert Putnam's theory on the role of social capital, and Tom Tyler's argument concerning the role of procedural fairness (Putnam 1993, Tyler 1990, cf Hibbing & Theiss-Morse 2001, 2002). The motives for selecting these are several. One important argument was that the choice of these theories fitted well into the 2x2 matrix developed by Mishler and Rose, where they argue that the multitude of hypotheses aiming to explain political trust could be sorted along two different dimensions (Mishler & Rose 2001). The first dimension was the micro-macro levels, where especially Putnam's theory has been discussed both in relation to individuals and in relation to nations. The second dimension was cultural theories or institutional theories, where social capital theory could be related to the first, and Tyler's theory on the role of procedural fairness could be related to the latter. Because of this nice fit between Mishler and Rose's matrix and the two theories I wanted to test, I chose their matrix as an organizing tool for the analyses throughout the book. A second motive for selecting these two theories were the wide perception in the Swedish discourse that associations are working as 'greenhouses for democracy', a belief that has been widely accepted by scholars for generations. As associational life plays a

vital role for Putnam's social capital argument, I decided that the theory was a plausible choice to continue with. One of Putnam's main contender was Margaret Levi, who debated that political trust is generated from institutions, not from civil society (Levi 1996). Only when people are feeling secure and confident with their living conditions, i. e. when they do not need to seek protection from day to day, they can develop civil society activism, she argued. This argument drew directly on results from Tom Tyler, and therefore I decided that his work could be used as a relevant contrasting hypothesis.

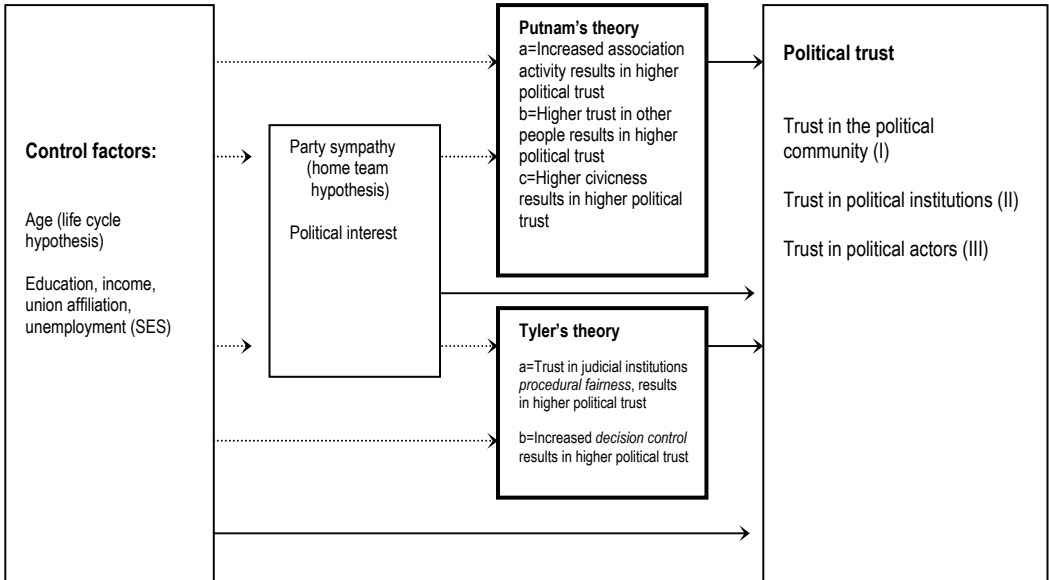
The design of the study

The discussion in chapter one lands on a multilevel understanding of the concept of political trust. The definition of political trust consists of three layers: satisfaction with democracy, trust in political institutions and trust in political actors. Hereby, both specific and abstract understandings of political trust are taken into consideration, which are carried on to the empirical analysis. The datasets are entirely cross-sectional, which means that no time-series analyses have been possible. The multilevel understanding of the concept is also mirrored in the selection of data, where the author uses national data from 2000, municipal data from 2000 and in addition municipal specific data from 1998-2001. The first two datasets imply analyses on micro-level, while the third is a macro-level analysis. The micro-data were collected by the SOM-institute at Göteborg university, and the macro-data consist of a combination of public statistics and aggregated survey data. In chapter three the national level analyses of political trust is carried out, while the author discusses municipal political trust in chapter four. Chapter five is devoted to the micro-level analyses of municipalities in West Sweden. The primary conclusions and their policy relevance are discussed in the closing chapter six.

The empirical analyses follow a preliminary model that includes relevant control factors such as age, education, income and unemployment (socio economic status factors, SES). Thereafter follow controls for political interest and party sympathy, or what Holmberg has discussed as *the home team hypothesis* (Holmberg 1999). This means that we tend to trust those we voted for. The latter factor has been assumed to play a vital role in political trust reports, but few have estimated the actual effects of this, or used it as a control variable when important explanatory theories has been up for trial. It is of great importance to investigate whether we still can find any social capital effects, after these controls have been taken into consideration. In addition,

the institutional arguments that Tyler represents also need to undergo similar control tests.

Figure 1. The preliminary model explaining political trust (micro-level)

Comment: The preliminary model is primarily relevant for the analyses on micro-level in chapter three and four, while a simplified version is used in chapter five on macro-level. Dotted arrows correspond with indirect relations, while line arrows correspond to direct relationships. My analyses in the dissertation elaborate almost exclusively the direct effects.

The findings

The two different studies on micro level reach the conclusions that a) *the home team hypothesis* has a significant effect, b) the largest effect of the social capital indicators come from *general trust in other people*, c) *the civicness-hypothesis* is being confirmed but with marginal effect, d) *the Tyler indicators* are significant at both national and municipal levels, and e) *the working definition of political trust* has successfully been transferred from national to municipal levels with corresponding results achieved.

The *home-team hypothesis* received a b-value of 0.11 against National Political Trust (NPT-index) and b was 0.10 when a single item was used, satisfaction with the way democracy is working in Sweden. All measures relate to non-standardized b-values,

where all variables are coded between 0 and 1. In the municipal final model, the b-value reached only 0.04. The lower value was expected as the trust measures are blurred across the municipalities due to various visibility of the local governments in relation to the constituents. The effect was still judged to be an important control that needed to be filtered out from reported social capital effects or from any judicial trust effects. My conclusion is that continued political trust studies should include home-team-controls as a standard, before continuing tests.

The largest social capital effect that could be found was from *generalized trust in other people*. In the NPT-data, the b-effect was 0.17 and with the single item data the b-value was still 0.12. The latter effect was valid even under control for Tyler's indicators. In municipal political trust data (MPT-index), the b-value reached 0.11 under control for three different indicators of procedural fairness. In all analyses the home team control was included along several other background factors stated by the preliminary model. Generalized trust is therefore concluded to be the most vital social capital component. However, my tests for associational activity (against NPT or MPT respectively) prove no significant effects at all. Therefore, I conclude that generalized trust often occurs independently of associational activities, a claim that is contradictory to the relationship as discussed by Putnam. My conclusion here rather supports the claim made by Uslaner, who has stated that generalized trust is defined before the individual enter association memberships (Uslaner 2002). However, this relationship needs further elaboration. Associational activity has also been assumed to generate civic competence and higher political trust. The results from this study rather suggest that those who were informally politically active (i. e. signed petitions, demonstrated etc) were persons who were the most politically distrusting. This result runs in direct contradiction to social capital theory.

The civicness hypothesis states that: persons living in neighbourhoods with higher potential to lend a helping hand in times of trouble, these persons are more likely to carry higher political trust. I have tried to measure this with an index of civicness. It was confirmed against NPT when no Tyler hypotheses were included ($b=0.06$) and also against MPT when also Tyler indicators were present. Both analyses also controlled for the background variables of the preliminary model. The significance is weak; I would not draw any strong conclusions from this finding. However, it is notoriously difficult to measure these aspects and it is of value to know that the subjective feeling of 'civic sprits' in a person's neighbourhood contributes to the political trust levels, at least on the margin.

The Tyler indicators used in this study were several. In the national political trust data, my indicators were weaker, and they were only tested against “satisfaction with the way democracy is working in Sweden”. A positive confirmation was reached, where trust in judicial institutions received $b=0.28$. In the municipal data I had a better chance to elaborate the indicators, where procedural trust reached $b=0.13$, trust in judicial actors reached $b=0.31$ and perceived possibility to affect political decisions registered a $b=0.24$. Especially trust in judicial actors is surprisingly high, as I measure national actors, at the same time as municipal political trust is used as the dependent variable. Judicial actors are here within the state jurisdiction, while the MPT aspects are local matters. My overall conclusion is that Tyler’s various arguments concerning judicial trust should be considered as an important political trust source, if we have an interest in understanding what determine political trust levels. An important finding is that some social capital hypotheses are valid besides of procedural justice hypotheses, which on a macro level imply that they both have important roles to play in relation to political trust.

Another interesting finding was that *the working definition of political trust* was useful both on a national level as well as local. The definition used both diffuse, semi-diffuse and specific trust measures, as discussed earlier, and this treatment of the concept of political trust proved to be useful in parallel studies at these two governing levels. The multi-level study that I set up did successfully move beyond zero results.

The present multi-level study was also examining the macro level, aggregate municipal data from the 47 municipalities in West Sweden. At aggregate level I tested whether any effects could be found regarding a) average associational activity per municipality, b) average trust in other people per municipality, c) average civicness per municipality, and d) Putnam’s civic community index. The dependent factor was average political trust per municipality across 1998-2001 (four years), but no significant results could be reached for any of the hypotheses. Therefore, the argument that social capital should preferably be measured on aggregate levels could be declined, at least when the comparison is made within a country.

Macro-hypotheses originating from Tyler’s theory were also tested, to cover all four squares in Michler and Rose’s 2x2 matrix. The hypotheses were: a) higher average political trust is found in municipalities with lower crime rates, b) higher average

political trust is found in municipalities with higher trust in procedural fairness, c) higher average political trust is found in municipalities with higher average beliefs that political decisions can be affected. Only the last hypothesis was confirmed. This result is of interest, even though it was reached more accidentally. Tyler has been discussing the role of ‘having a voice’ in judicial decision situations, but this discussion does not lie at the heart of his discussion. This result, that also proved valid at micro-level, opens up a discussion of what makes the constituents believe they have a relatively larger possibility to affect municipal political decisions.

Table 1. Investigated hypotheses on political trust

		<i>Putnam's theory</i>		<i>Tyler's theory</i>		
How is political trust explained?		West Sweden's municipalities, aggregate		West Sweden's municipalities, aggregate		<i>Hypotheses</i>
<i>Hypotheses</i>						
<i>Macro</i>	H 2a=Higher average associational activity	Falsified		Falsified		H3a=The efficiency of the judiciary per municipality
	H 2b= Higher average trust in other people	Falsified		Falsified		H3b=Average aggregate trust in procedural fairness
	H 2c= Higher average civiness	Falsified		Confirmed		H3c=Average aggregate perceived possibility to affect political decisions
	H 2d=Civic Community Index	Falsified				
<i>Micro</i>	H 1a=Higher activity in associations	Sweden, micro-level	West Sweden micro-level	Sweden, micro-level	West Sweden micro-level	4a=Perceived procedural trust (procedural fairness)
	H1a=Higher informal political participation	Not tested	Falsified (direction reversed)	Confirmed	Confirmed	4a=Trust in judicial actors
	H 1b=Higher trust in other people	Confirmed	Confirmed	Not tested	Confirmed	4b=Perceived possibility to affect political decisions
	H 1c=Higher civiness	Confirmed*	Confirmed			

Comments: Table 1 summarizes the received results from multivariate finished models in chapter three, four and five. (*)=This result is verified when National Political Trust is the dependent variable and Tyler's hypotheses are excluded. Hypothesis H1c is not confirmed when the dependent variable is a single question, 'How satisfied are you with the way democracy is working in Sweden today?' and the Tyler hypotheses are included in the analysis.

Table 1 summarizes the conclusions that have been discussed above, and the various hypotheses that have been up for trial in the dissertation. Overall, Mishler and Roses conclusions were confirmed, that institutional arguments are superior to cultural, or social capital arguments, when it comes to explain political trust. This conclusion is predominantly valid on micro-level (Mishler & Rose 2001:30).

Offentligt tryck

- BRÅ. 2002:4. "Varför har brottsupplärningen minskat? En analys av orsakerna." Brottsförebyggande Rådet, Stockholm.
- Ds. 1996: 59. "Allas vårt ansvar: ett nationellt brottsförebyggande program." Justitiedepartementet, Fritzes: Stockholm.
- . Kn 1981. "Medborgarna och Kommunen - Studier av medborgerlig aktivitet och representativ folkstyrelse." Kommunaldemokratiska kommittén.
- Hadenius, Axel. 1999. "Medborgarskap, social kontext och institutioner. Perspektiv på svensk demokrati." s. 61-80 i *Civilsamhället*, SOU 1999: 84, redigerad av E. Amnå. Stockholm: Statens Offentliga Utredningar.
- Holmberg, Sören i samarbete med SCB. 1999. "Allmänna valen 1998. Del 4 Specialundersökningar." Örebro.
- Lindgren, Lena. 1999. "Det idealiserade föreningslivet." s. 213-241 i *Civilsamhället*, vol. SOU 1999: 84, redigerad av E. Amnå. Stockholm: Demokratiutredningen.
- Ruin, Olof. 2002. "The development of Swedish political science." s. 27-44 i *Swedish Research in Political Science-an evaluation*, första volymen, redigerad av G. Hydén, E. Immergut, och A. Underdal. Stockholm: Vetenskapsrådets rapportserie.
- SCB. 1996. *Politiska resurser och aktiviteter 1978-1994*, vol. Rapport nr. 90. Örebro.
- . 1998. "Allmänna valen 1998." Statistiska Centralbyrån.
- . 1999a. "Allmänna valen 1998, Del 3 Kommunfullmäktige den 20 september 1998." Sveriges officiella statistik, Statistiska Centralbyrån, Örebro.
- . 1999b. "Studieförbund 1998 - Studiecirklar och kulturprogram." Statistiska Centralbyrån, Statens kulturråd, Stockholm/ Örebro.
- . 2000. *Årsbok för Sveriges kommuner 2000*: Statistiska Centralbyrån.
- . 2001. *Vad kostar verksamheten i Din kommun?*: Statistiska centralbyrån, Svenska Kommunförbundet.
- . 2003. "Föreningslivet i Sverige." i *Levnadsförhållanden i Sverige (ULF)*, vol. Rapport 98, redigerad av J. Vogel, E. Amnå, I. Munch, och L. Häll. Örebro: SCB-Tryck.
- . 9901. "SM: Statistiska Meddelanden KU 10."
- SOU. 1990: 44. "Demokrati och makt i Sverige: Maktutredningens huvudrapport." Stockholm.
- . 1996: 84. "Ekobrottsforskning." Fritzes, Stockholm.
- . 1999:121. *Avkorporatisering och lobbyism*, Demokratiutredningens forskarvolym 7. Stockholm: Statens Offentliga Utredningar.
- . 1999:132. *Valdeltagande i förändring*, Demokratiutredningens forskarvolym, vol.12.
- . 2000: 1. *En uthållig demokrati*. Stockholm.
- SvenskaKommunförbundet. 2004. "Ett hot mot demokratin: en skrift om våld mot förtroendevalda." Stockholm.
- ULF. 2003. "Se SCB 2003, Undersökningen om Levnadsförhållanden i Sverige."
- UNDP. 2002. "Working with partners in more than 160 countries, UNDP is the UN's global development network to help people build a better life." *Annual report*.

Litteratur och tidskriftsartiklar

- Aberbach, Joel D. & Jack L. Walker. 1972. "Political Trust and Racial Ideology." s. 226-253 i *Alienation and the Social System*, redigerad av A. W. Finifter. New York, London: John Wiley & Sons, Inc.
- Abramson, Paul R. 1983. *Political Attitudes in America*. San Fransisco: W. H. Freeman and company.
- Alberoni, Francesco. 1984. *Movement and Institution*. New York: Columbia university press.
- Alker, Hayward R. (jr.). 1969. "A Typology of Ecological Fallacies." s. 69-86 i *Quantitative Ecological Analysis in the Social Sciences*, redigerad av M. Dogan och S. Rokkan. Massachusetts, London: The M.I.T. Press.
- Almond, Gabriel A. & Sidney Verba. 1963. *The Civic Culture*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Amná, Erik & Ingrid Munch. 2002. "Forskningsprogrammet "Unga och demokrati". Örebro/ Göteborg.
- Anderson, Christopher J. 2000. "Critical Citizens: Global Support for Democratic Governance." *American Political Science Review* 94:748-50.
- Anderson, Christopher J. & Christine A. Guillory. 1997. "Political Institutions and Satisfaction with Democracy: A Cross-national Analysis of Consensus and Majoritarian Systems." *American Political Science Review* 91:66-81.
- Anderson, Perry. 1994. *Den absoluta statens utveckling*. Lund: Arkiv/Zenit.
- Andrén, Nils & Harriet Lundblad. 1972. *Svensk statskunskap*, Femte omarbetade upplagan. Stockholm: Utbildningsförlaget.
- Anthonsen, Mette. 2003. *Decisions on Participation in UN Operations: Do Media Matter? Danish and Swedish Response to Intra State Conflicts in the 1990s*. Göteborgs universitet: Göteborg studies in Politics no. 80, Statsvetenskapliga institutionen.
- Asp, Kent, Bengt Johansson, & Larsåke Larsson. 1997. *Nära nyheter - Studier om kommunaljournalistik*. Göteborg: CEFOS: Göteborgs universitet.
- Assarson, Jan. 1995. "Systemtilltro och brukarmissnöje - En reanalys av maktutredningens medborgarundersökning." *Statsvetenskaplig Tidskrift* 98:157-184.
- Axelrod, Robert. 1984. *The Evolution of Cooperation*. New York: Basic Books.
- Baier, Anette. 1986. "Trust and Anti-Trust." *Ethics* 96:231-60.
- Barber, Bernard. 1983. *The logic and limits of Trust*. New Jersey: Rutgers University Press.
- Barker, Rodney. 1990. *Political legitimacy and the state*. Oxford: Clarendon Press.
- Becker, Gary S. 1976. *The economic approach to human behavior*. Chicago: University of Chicago Press.
- Beetham, David. 1991. *The Legitimation of Power*. London: The Macmillan Press Ltd.
- Berelson, Bernard B., Paul F. Lazarsfeld, & William N. McPhee. 1954. *Voting - A study of Opinion Formation in a Presidential Campaign*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Berman, Sheri. 1997a. "Civil Society and Political Institutionalization." *American Behavioral Scientist* 40:562-574.
- . 1997b. "Civil Society and the Collapse of the Weimar Republic." *World Politics* 49:401-429.
- Blader, Steven L. & Rom R. Tyler. 2003. "A four-component Model of Procedural Justice: Defining the Meaning of a "Fair" Process." *Personality and Social Psychology Bulletin* 29:747-758.
- Blalock, Hubert M. (Jr) och Ann B. Blalock. 1968. *Methodology in Social Research*. New York, London: McGraw-Hill Book Company.
- Blau, Peter M. 1967. *Exchange and Power in Social Life*. New York, London, Sydney: John Wiley & Sons, inc.
- Blomqvist, Kirsimarja. 1997. "The Many Faces of Trust." *Scandinavian journal of Management* 13: s. 271-286.
- Blomqvist, Paula & Bo Rothstein. 2001. *Välfärdsstatens nya ansikte : demokrati och marknadsreformer inom den offentliga sektorn*. Stockholm: Agora.
- Boholm, Åsa. 2003. "The Cultural Nature of Risk: Can there be an Anthropology of Uncertainty?" *Ethnos* 68:159-178.

- Booth, John A. & Patricia Bayer Richard. 1998. "Civil society, Political Capital, and Democratization in Central America." *The Journal of Politics* 60:780-800.
- Borre, Ole. 1995. "Scope-of-Government Beliefs and Political Support." i *The Scope of Government*, redigerad av O. Borre och E. Scarbrough. Oxford: Oxford University Press.
- . 2000. "Critical issues and Political Alienation in Denmark." *Scandinavian Political Studies* 23:285-309.
- Boström, Magnus & Mikael Klintman. 2003:3. "Framing, Debating, and Standardising "Natural Food" i Two Different Political Contexts: Sweden and the U.S." SCORE, Stockholm.
- Bourdieu, Pierre. 1986. "The forms of capital." s. 241-258 i *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, redigerad av J. G. Richardson. New York: Greenwood Press.
- . 1997. *Kultur och kritik: anföranden*. Göteborg: Daidalos.
- Brady, Henry E., Sidney Verba, & Kay Lehman Schlozman. 1995. "Beyond SES: A resource model of political participation." *American Political Science Review* 89:271-294.
- Brehm, John & Wendy Rahn. 1997. "Individual-Level Evidence for the Causes and Consequences of Social Capital." *American Journal of Political Science* 41:999-1023.
- Brorström, Björn & Sven Siverbo. 2001. *Institutioner och individer: om utveckling i framgångsrika kommuner*. Lund: Studentlitteratur.
- Brothén, Martin. 1999. "Stigande förtroende för riksdagen under valår." s. 249-272 i *Ljusnande framtid*, vol. 22, redigerad av S. Holmberg och L. Weibull. Göteborg: SOM-institutet.
- Buchanan, James M. 1975. "The Samaritan's Dilemma." i *Altruism, Morality and Economic Theory*, redigerad av E. S. Phelps. New Ylrk: Russell Sage Foundation.
- Burns, Nancy, Kay Lehman Schlozman, & Sidney Verba. 2001. *Private Roots of Public Action*. Cambridge, Mass.: Harvard Common Press.
- Campbell, Angus, Philip E. Converse, Warren E. Miller, & Donald E. Stokes. 1960. *The American voter*. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Cappella, Joseph N. & Kathleen Hall Jamieson. 1996. "New Frames, Political Cynicism, and Media Cynicism." *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 546:71-84.
- . 1997. *Spiral of Cynicism – The Press and the Public Good*. New York, Oxford: Oxford University Press.
- Carle, Jan. 1998. "Pierre Bourdieu och klassamhällets reproduktion." s. 371-412 i *Moderna samhällsteorier. Traditioner, riktningar, teoretiker*, redigerad av P. Månson. Stockholm: Bokförlaget Rabén Prisma.
- Carmines, Edward G. & Richard A. Zeller. 1979. *Reliability and Validity Assessment*. Beverly Hills - London: SAGE University Papers No. 17.
- Chambers, William N. & Walter Dean Burnham. 1967. "The American Party Systems: Stages of Political Development." New York: Oxford University Press.
- Citrin, Jack. 1974. "Comment: The Political Relevance of Trust in Government." *The American Political Science Review* 68:973-988.
- Clarke, Harold D., Nitish Dutt, & Allan Kornberg. 1993. "The Political Economy of Attitudes toward Polity and Society in Western European Democracies." *The Journal of Politics* 55:998-1021.
- Coase, Ronald H. 1937. "The Nature of the Firm." *Economica N.S.* 4:386-405.
- Cohen, Jean. 1999. "Trust, voluntary association and workable democracy: the contemporary American discourse of civil society." s. 208-248 i *Democracy & Trust*, redigerad av M. E. Warren. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cohen, Joshua & Joel Rogers. 1995. *Associations and Democracy*. London: Verso.
- Coleman, James S. 1990. *Foundations of Social Theory*. Cambridge, Massachusetts and London, England: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Crawford, Adam. 2002. "The growth of crime prevention in France as contrasted with the English experience: some thoughts on the politics of insecurity." i *Crime Prevention and Community Safety*, redigerad av G. Hughes, E. McLaughlin, och J. Muncie. London: The Open University.

- Cvetkovich, George & Ragnar Löfstedt. 1999. *Social Trust and the Management of Risk*. London: Earthscan Publications Ltd.
- Dahlerup, Drude. 1986. *The New Women's Movement*. London, Beverly Hills & Newbury Park, New Delhi: SAGE Modern Politics.
- Dahrendorf, Ralf. 2000. "Afterword." s. 311-314 i *Disaffected Democracies - What's troubling the trilateral countries?*, redigerad av S. Pharr och R. D. Putnam. Princeton: Princeton University Press.
- Dalton, Russell J. 1999. "Political Support in Advanced Industrial Democracies." s. 57-77 i *Critical Citizens*, redigerad av P. Norris. Oxford: Oxford University Press.
- Dasgupta, Partha. 1988. "Trust as Commodity." s. 240 i *Trust: making and Breaking Cooperative Relations*, redigerad av D. Gambetta. New York, Oxford: Basil Blackwell.
- Davis, James A. 1990. "The Logic of Causal Order." SAGE Publications, Newbury Park.
- de Tocqueville, Alexis. 1981/1830 *Democracy in America*. New York: Modern Library College Editions.
- della Porta, Donatella. 2000. "Social Capital, Beliefs in Government, and Political Corruption." s. 202-230 i *Disaffected Democracies - What's troubling the trilateral countries?*, redigerad av S. J. Pharr & R. D. Putnam. Princeton: Princeton University Press.
- Diesen, Christian. 2005. *Likhet inför lagen*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Dobson, Andrew. 2000. *Green political thought*. London och New York: Routledge.
- Douglas, Mary. 1987. *How Institutions Think*. London: Routledge & Kegan Paul Ltd.
- Downs, Anthony. 1957. *An Economic Theory of Democracy*. New York: Harper Collins Publishers.
- Dryzek, John S. 1990. *Discursive Democracy - Politics, Policy, and Political Science*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Eagly, Alice H. & Shelly Chaiken. 1993. *The psychology of attitudes*. Orlando: Harcourt Brace Jovanovich College Publishers.
- Easton, David. 1965a. *A Framework for Political Analysis*. Englewood Cliffs N.J.: Prentice-Hall.
- . 1965b. *A Systems Analysis of Political Life*. London: John Wiley & Sons.
- . 1975. "A Re-Assessment of the Concept of Political Support." *British Journal of Political Science* 5:435-457.
- Edling, Christofer & Peter Hedström. 2003. *Kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.
- Eisenstadt, Schmuël Noah & Luis Roniger. 1984. *Patrons, clients and friends : interpersonal relations and the structure of trust in society*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ejvegård, Rolf. 2003. *Vetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Elliot, Maria. 1997. *Förtroendet för medierna*. Göteborg: JMG vid Göteborgs universitet.
- Elster, Jon. 1979. *Ulysses and the Sirens : studies in rationality and irrationality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 1989. *Nuts and Bolts for the Social Sciences*. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 1998. "A plea for mechanisms." i *Social Mechanisms*, redigerad av P. Hedström och R. Swedberg. Cambridge: Cambridge University Press.
- Erikson, Robert S., Gerald C. Wright, & John P. McIver. 1993. *Statehouse Democracy - Public opinion and policy in the American states*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Eriksson, Lina. 2005. *Economic Man - The last man standing*. Göteborg studies in politics no. 93: Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen.
- Esaïasson, Peter, Mikael Gilljam, Henrik Oscarsson, & Lena Wängnerud. 2002. *Metodpraktikan*. Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Falkemark, Gunnar. 1999. *Politik, lobbyism och manipulation - Svensk trafikpolitik i verkligheten*. Nora: Nya Doxa.
- Field, Andy. 2000. *Discovering Statistics: using SPSS for Windows*. London, Thousand Oaks, New Dehli: SAGE Publications.
- Fuchs, Dieter, Giovanna Guidorossi, & Palle Svensson. 1995. "Support for the democratic system." s. 323-353 i *Citizens and the State*, volym ett, redigerad av H.-D. Klingemann & D. Fuchs. Oxford: Oxford University Press.

- Fuchs, Dieter & Hans-Dieter Klingemann. 1995. "Citizens and the State: A Relationship Transformed." s. 419-443 i *Citizens and the State*, första volymen, redigerad av H.-D. Klingemann & D. Fuchs. Oxford: Oxford University Press.
- Fukuyama, Francis. 1992. *The end of history and the last man*. Toronto, New York: New York Free Press Toronto Maxwell Macmillan Canada.
- Funk, Carolyn L. 2001. "Process Performance: Public reaction to Legislative Policy Debate." i *What is it about Government that Americans dislike?*, redigerad av J. R. Hibbing & E. Theiss-Morse. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gabriel, Oscar W. 1996 (november). "The Confidence Crisis in Germany." konferenspaper presenterat vid *Crisis of Confidence in Western Democracies*. Bruxelles: Society for Comparative Research.
- Gambetta, Diego. 1988. "Trust: Making and Breaking Cooperative Relations." s. 240. New York, Oxford: Basil Blackwell.
- Gamson, William, A. 1968. *Power and discontent*. Georgetown, Homewood, London: The Dorsey Press.
- Gerbner, George, Larry Gross, Morgan, Michael & Nancy Signorielli. 1994. "Growing up with Television: The Cultivation Perspective." i *Media Effects*, redigerad av J. Bryant & D. Zillmann. Hillsdale, N. J.: Lawrence Erlbaum.
- Giddens, Anthony. 1990. *The consequences of modernity*. Cambridge: Polity in association with Blackwell.
- Gilljam, Mikael & Jörgen Hermansson. 2003. "Demokratis mekanismer." Malmö: Liber.
- Gilljam, Mikael & Sören Holmberg. 1990. *Rött, Blått, Grönt*. Stockholm: Bonniers.
- . 1995. *Väljarnas val*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Gittell, R & A. Vidal. 1998. *Community Organization: Building Social Capital as a Development Strategy*. Thousand Oaks, California: SAGE.
- Goldstein, H. & Rasbash J. 1992. "Efficient computational procedures for the estimation of parameters in multilevel models based on iterative generalized least squares." *Computational Statistics and Data Analysis* 13:63-71.
- Goldstein, H., J. Rasbash, M. Yang, G. Woodhouse, H. Pan, D. Nuttall, & S. Thomas. 1993. "A multilevel analysis of school examination results." *Oxford Review of Education* 19: 425-33.
- Goldstein, Harvey & Michael J. R. Healy. 1995. "The Graphical Presentation of a Collection of Means." *Journal of the Royal Statistical Society* 158: 175-177.
- Goodman, Leo A. 1953. "Ecological Regression and behaviour of individuals." *American Sociological Review* XVIII: 663-664.
- . 1959. "Some Alternatives to ecological Correlation." *American Journal of Sociology* 64: 610-625.
- Goto, Sharon G. 1996. "To Trust or Not to Trust: Situational and Dispositional Determinants." *Social Behaviour and Personality* 24: 119-132.
- Granberg, Donald och Sören Holmberg. 1988. *The Political System Matters*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Granovetter, Mark. 1973. "The Strength of Weak Ties." *American Journal of Sociology* 78:1360-1380.
- . 1974. *Getting A Job*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- . 1985. "Economic Action and Social Structure: The Problem of Embeddedness." *American Journal of Sociology* 91: 481-510.
- Gundelach, Peter & Lars Torpe. 1997. "Social kapital og foreningernes demokratiske rolle." *Politica* 29:16-30.
- Habermas, Jürgen. 1984. *The Theory of Communicative Action – Reason and the Rationalization of Society*, vol. (I:II). Cambridge: Polity Press.
- Hague, Rod och Martin Harrop. 2001. *Comparative Government and Politics – An Introduction*. Chippenham, Wiltshire: Palgrave.
- Hardin, Garrett. 1968. "The Tragedy of the Commons." *Science*: 1243-1248.
- Hardin, Russell. 1993. "The Street-Level Epistemology of Trust." *Politics & Society* 21: 505-529.
- . 1998. "Trust in Government." s. 9-27 i *Trust & Governance*, redigerad av V. Braithwaite & M. Levi. New York: Russell Sage Foundation.

- . 1999. "Do we want trust in government?" s. 22-41 i *Democracy & Trust*, redigerad av W. E. Miller. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 2000. "The Public Trust." s. 31-51 i *Disaffected Democracies: What's troubling the trilateral countries?*, redigerad av S. S. Pharr & R. D. Putnam. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Hardy, Melissa A. 1993. "Regression with dummy variables." Newbury Park, London, New Delhi.
- Hastrup, Kirsten & Jan Ovesen. 1982. *Främmande kulturer – Den moderna etnografins grunder*. Södertälje: Gidlunds.
- Hedström, Peter & Richard Swedberg. 1998. *Social Mechanisms – An analytical Approach to Social Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hellevik, Ottar. 1993. *Forskningsmetode i sociologi og statsvitenskap*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Helliwell, John F. 1994. "Empirical linkages between democracy and economic growth." *British Journal of Political Science* 24: 225-48.
- Hernes, Gudmund. 1979. "Om bruk av økonomiske modeller i sosiologien." *Sosiologi i dag*: 19-39.
- Hetherington, Marc J. 1998. "The Political Relevance of Political Trust." *American Political Science Review* 4: 791-808.
- . 1999. "The Effect of Political Trust on the Presidential Vote 1968-96." *American Political Science Review* 93: 311-326.
- . 2004. *Why trust matters*. Mass.: Princeton University Press.
- Hibbing, John R. & Elizabeth Theiss-Morse. 1995. *Congress as Public Enemy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 2001. *What is it about government that Americans dislike?* Cambridge: Cambridge University Press.
- . 2002. *Stealth Democracy: Americans' Beliefs about How Government Should Work*. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 2002 (August). "The perils of voice: political involvement's potential to delegitimate." in *American political Science Association (APSA)*. Boston, Mass.
- Hildesson, Claes. 1994. *Databaser för geografiska informationssystem – Problem vid konstruktion av tematiska kartoer*, vol. 1994: 2. Kulturgeografiska institutionen: Handelshögskolan vid Göteborgs universitet.
- Hobbes, Thomas. 1962 (org. 1651). *Leviathan*, redigerad av M. Oakeshott & R. S. Peters. New York: Collier Books, Macmillan.
- Holm, Lars & Ulf Lönnberg. 2002. "Rättsstaten: en förutsättning för livskraftiga företag." Företagarnas Riksorganisation, Stockholm.
- Holmberg, Sören. 1981. *Svenska väljare*. Vällingby: Publica.
- . 1993. "Kommunala väljare – finns dom?" s. 11-17 i *Västsvensk opinion*, redigerad av L. Nilsson. Göteborgs universitet: SOM-institutets rapport nr. 10.
- . 1994. "Partierna tycker vi bäst om i valtider." in *Vägval*, edited by S. Holmberg and L. Weibull. Göteborgs universitet: SOM-institutet, rapport nr. 11.
- . 1996. "Medborgerlig tillit i det civila samhället." s. 281-289 i *Mitt i Nittioalet*, redigerad av S. Holmberg och L. Weibull. Göteborg: SOM-institutets rapport nr. 16.
- . 1997. "Svenska folket är si så där nöjda med hur demokratin fungerar i Sverige." s. 335-351 i *Ett missnöjt folk?*, redigerad av S. Holmberg och L. Weibull. Göteborgs universitet: SOM-institutets rapport nr. 18.
- . 1999. "Down and Down We Go: Political Trust in Sweden." i *Critical Citizens*, redigerad av P. Norris. Oxford: Oxford University Press.
- . 2000. *Välja parti*, Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Holmberg, Sören & Henrik Oscarsson. 2004. *Väljare: svenskt väljarbeteende under 50 år*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Holmberg, Sören & Lennart Weibull. 1997. "Förtroendets fall." s. 79-102 i *Ett missnöjt folk*, redigerad av S. Holmberg & L. Weibull. Göteborgs universitet: SOM-institutets rapport nr. 18.

- . 1998. "Förskingrat förtroende." s. 33-48 i *Opinionssamhället*, redigerad av S. Holmberg & L. Weibull. Göteborgs universitet: SOM-institutets rapport nr. 20.
- . 1999. "Förnyat förtroende?" s. 33-51 i *Ljusnande Framtid*, redigerad av S. W. Holmberg & Lennart. Göteborg: SOM-institutets rapport nr. 22.
- . 2000. "Förtroendet faller." s. 27-43 i *Det Nya Samhället*, redigerad av S. Holmberg & L. Weibull. Göteborg: SOM-institutets rapport nr. 24.
- . 2001. "Förtroendefall?" s. 27-48 i *Land, Du välsignade?*, redigerad av S. Holmberg & L. Weibull. Göteborgs Universitet: SOM-institutets rapport nr. 26.
- . 2002. "Institutionsförtroende." s. 35-57 i *Det våras för politiken*, redigerad av S. Holmberg & L. Weibull. Göteborg: SOM-institutets rapport nr. 30.
- . 2003. "Förgängligt förtroende." s. 43-58 i *Fåfångans marknad*, redigerad av S. Holmberg & L. Weibull. Göteborgs universitet: SOM-institutets rapport nr. 33.
- . 2004. "Samlade institutionsförtroende." s. 51-73 i *Holmberg, Sören Weibull, Lennart*, redigerad av S. Holmberg & L. Weibull. Göteborgs universitet: SOM-institutets rapport nr. 34.
- Holmström, Barry. 1998. *Domstolar och demokrati*. Uppsala: Statsvetenskapliga institutionen, Uppsala universitet.
- Hooghe, Marc & Dietlind Stolle. 2003. "Generating Social Capital: Civil society and institutions in comparative perspective." United States, United Kingdom: Palgrave, Macmillan.
- Hox, Joop J. & Ita G. G. Kreft. 1994. "Multilevel Analysis Methods." *Sociological Methods & Research* 22: 283-299.
- Huntington, Samuel P. 1991a. "Democracy's Third Wave." *Journal of Democracy* 2: 12-34.
- . 1991b. *The Third Wave*: University of Oklahoma Press.
- . 1996. *The clash of civilizations and the remaking of world order*. New York, N.Y.: Simon & Schuster cop.
- Huseby, Beate. 2000. *Government Performance and Political Support*. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, NTNU.
- Hvitfeldt, Håkan & Karvonen, Lauri (red). 1999. "Den svala demokratin." redigerad av Demokratiinstitutet.
- Hydén, Håkan. 1997. "Rättssociologi—då och nu." i *Lund Studies in Sociology of Law 1*. Lund: Lund Studies in Sociology of Law 1.
- Inglehart, Ronald. 1977. *The silent revolution : changing values and political*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- . 1990. *Culture Shift in advanced industrial society*. Princeton: Princeton University Press.
- . 1997a. *Modernization and postmodernization*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- . 1997b. "Postmaterialist Values and the Erosion of Institutional Authority." s. 217-236 i *Why people Don't Trust Government*, redigerad av J. S. Nye, P. D. Zelikow, och D. C. King. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- . 1999a. "Postmodernization erodes Respect for Authority, but Increases Support for Democracy." i *Critical Citizens*, redigerad av P. Norris. Oxford: Oxford University Press.
- . 1999b. "Trust, well-being and democracy." s. 88-120 i *Democracy & Trust*, redigerad av M. E. Warren. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jackman, Robert W. & Ross A. Miller. 1998. "Social capital and politics." *Annual Review of Political Science*: 47-73.
- Jacobs, James B. 1999. *Gotham unbound*: New York university press.
- Johansson, Folke, Lennart Nilsson, & Lars Strömberg. 2001. *Kommunal demokrati under fyra decennier*. Malmö: Liber Förlag.
- Johansson, Patrik. 2004. *I skandalernas spår: Minskad legitimitet i svensk offentlig sektor*. Göteborgs universitet: Förvaltningshögskolan.

- Johansson, Staffan. 2001. *Självständiga rörelser eller kommunala underleverantörer? Ideella organisationers roll i välfärdssystemet*. Göteborgs universitet: Centrum för forskning om offentlig sektor (CEFOS).
- Jones, Bryan D. 1999. "Bounded Rationality." *Annual Review of Political Science*: 297-321.
- Jones, K., J. Johnston, & J. Pattie. 1992. "People, Places and Regions: Exploring the Use of Multi-Level Modelling in the Analysis of Electoral Data." *British Journal of Political Science* 22: 343-380.
- Jones, Kelvyn & Craig Duncan. 1998. "Modelling Context and Heterogeneity: Applying multilevel Models." s. 95-123 i *Research Strategies in the Social Sciences*, redigerad av E. Scarbrough och E. Tanenbaum. Oxford: Oxford University Press.
- Kaase, Max & Kenneth Newton. 1995. *Beliefs in Government*, femte volymen. Oxford: Oxford University Press.
- Katz, Richard S. & Peter Mair. 1995. "Changing models of Party organization and Party democracy." *Party Politics* 1: 5-28.
- Kim, Jae-On & Charles W. Mueller. 1978a. "Factor Analysis: Statistical Methods and Practical Issues." Newbury Park.
- . 1978b. "Introduction to Factor Analysis: What it is and How to do it." Newbury Park.
- King, A. 1975. "Overload: Problems of Governing in the 1970s." *Political Studies* 23: 284-96.
- King, Gary. 1990. "Electoral Responsiveness And Partisan Bias In Multiparty Democracies." *Legislative Studies Quarterly* XV:159-181.
- . 1997. *A Solution to the Ecological Inference problem – reconstructing individual behaviour from aggregate data*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- King, Gary, Robert O. Keohane, & Sidney Verba. 1994. *Designing social inquiry: scientific inference in qualitative research*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Kingdon, John W. 1984. *Agendas, Alternatives and Public Policies*. Boston, Toronto: Little, Brown and Company.
- Kjær, Ulrik & Poul Erik Mouritzen. 2003. "Kommunestørrelse og lokalt demokrati." Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Klausen, Kurt Klaudi & Per Selle. 1995. "Frivillig Organisering i Norden." TANO A/S och Jurist og Økonomiforbundets Forlag.
- Klingemann, Hans-Dieter. 1999. "Mapping Political Support in the 1990s: A Global Analysis." i *Critical Citizens*, redigerad av P. Norris. Oxford: Oxford University Press.
- Knack, Stephen & Philip Keefer. 1997. "Does Social Capital have an Economic Payoff? A cross-country investigation." *The Quarterly Journal of Economics* 112: 1251-1288.
- Krantz Lindgren, Petra. 2001. *Att färdas som man lär?* Göteborg: Gidlunds förlag.
- Kumlin, Staffan. 2002. *The Personal and the Political*. Göteborg: Göteborg studies in Politics 78 (Statsvetenskapliga institutionen).
- Kumlin, Staffan & Maria Oskarsson. 2000. "Opinionsbildning som dragkamp: företaget Sverige möter den svenska välfärdsstaten." s. 73-86 i *Den nya regionen*, redigerad av L. Nilsson. Göteborgs universitet: SOM-institutets rapport nr 25.
- Kumlin, Staffan & Bo Rothstein. 2005. "Making and breaking social capital: The impact of welfare institutions." *Comparative political studies* 38: 339-365.
- La Porta, Rafael, Florencio Lopez-de-Silanes, Andrei Shleifer, och Robert Vishny. 1999. "The Quality of Government." *The Journal of Law, Economics, & Organization* 15: 222-279.
- LaFree, Gary. 1998. *Losing legitimacy : street crime and the decline of social institutions in America, 1946-1996*. Boulder, Colorado, Oxford: Westview Press.
- Lagergren, Håkan. 1998. *Varumärkets inre värden*. Göteborg: ICT Education.
- Laitin, David. 1995. "The Civic Culture at 30." *American Political Science Review* 89: 168-173.
- Lane, Robert E. 1962. *Political Ideology*. New York and London: The Free Press of Glencoe.
- Lappalainen, Tomas. 1993. *Maffia*. Solna: Monilar AB.
- Laurin, Urban. 1986. *På heder och samvete*. Uppsala universitet: Norstedts.

- Lawrence, Robert, Z. 1997. "Is it really the economy, stupid?" s. 111-132 i *Why People Don't Trust Government*, redigerad av J. S. Nye, P. D. Zelikow, & D. C. King. Cambridge, Massachusetts, London: Harvard University Press.
- Lazarsfeld, Paul, Hazel F. Gaudet, & Bernard Berelson. 1944. *The People's Choice – How the voter makes up his mind in a presidential campaign*. New York: Columbia University Press.
- Levi, Margaret. 1996. "Social and Unsocial Capital. A Review Essay of Robert Putnam's *Making Democracy Work*." *Politics & Society* 24: 45-55.
- . 1997. *Consent, dissent, and patriotism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 1998. "A state of trust." i *Trust and Governance*. New York: Russell Sage Foundation.
- Lewin, Leif. 1988. *Det gemensamma bästa: Om egenintresset och allmänintresset i västerländsk politik*. Borås: Carlssons.
- . 1992. *Samhället och de organiserade intressena*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Lewin, Leif, Bo Jansson, & Dag Sörbom. 1972. *The Swedish Electorate 1887-1968*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Lijphart, Arend. 1977. *Democracy in plural societies: a comparative exploration*. New Haven: Yale Univ. Press.
- Lind, Allan E. & Tom R. Tyler. 1988. *The Social Psychology of Procedural Justice*. New York: Plenum Press.
- Lipset, Seymour Martin. 1998. *Democracy in Europe and the Americas*, redigerad av S. M. Lipset. Washington, DC: Congressional Quarterly Inc.
- Lipset, Seymour Martin & Schneider, William. 1987. *The Confidence Gap – Revised edition*. New York, London: The Free Press.
- Lipset, Seymour Martin & William Schneider. 1983. *The confidence gap: business, labour, and government in the public mind*. New York: Free Press, Trustees of Columbia University.
- Listhaug, Ola. 1995. "The Dynamics of Trust in Politicians." s. 261-297 i *Citizens and the State*, första volymen, redigerad av H.-D. Klingemann & D. Fuchs. Oxford: Oxford University Press.
- Listhaug, Ola & Matti Wiberg. 1995. "Confidence in Political and Private Institutions." s. 298-322 i *Citizens and the State*, första volymen, redigerad av H.-D. Klingemann & D. Fuchs. Oxford: Oxford University Press.
- Lithner, Anders. 2001. "SOM-undersökningen 2000." s. 409-415 i *Land, Du välsignade?*, redigerad av S. Holmberg & L. Weibull. Göteborgs universitet: SOM-institutets rapport nr. 26.
- Locke, John. 1960. *Social contract: essays by Locke, Hume and Rousseau*. London: Oxford Univ. Press.
- . 1998 (org. 1690). *Andra avhandlingen om styrelseskicket : en essä angående den civila styrelsens sanna ursprung, räckvidd och mål*. Göteborg: Daidalos.
- Luhmann, Niklas. 1979. *Trust and power*. Cichester, New York, Brisbane, Toronto: John Wiley & Sons.
- Lundquist, Lennart. 1992. *Förvaltning, stat och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.
- . 1998. *Demokratins väktare*. Lund: Studentlitteratur.
- Lundqvist, Lennart J. 2001. "Games Real Farmers Play: knowledge, memory and the fate of collective action to prevent eutrophication of water catchments." *Local Environments* 6: 407-419.
- Macchiavelli, Nicholò (1469–1527). 1996. *Fursten*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Manheim, Jarol B. & Richard C. Rich. 1995. *Empirical political analysis: research methods in political science*. New York, London: Longman.
- Mansbridge, Jane. 1990. "Beyond Self-Interest." London: The University of Chicago Press.
- March, James G. & Johan P. Olsen. 1989. *Rediscovering Institutions – The Organizational Basis of Politics*. New York, Toronto: The Free Press.
- Markoff, John. 1996. *Waves of democracy: social movements and political change*. Thousand Oaks, California: Pine Forge Press.
- Marsh, David & Gerry Stoker. 1995. "Theory and Methods in Political Science." 1995: MacMillan Press Ltd.
- Marsh, Michael. 1998. "Testing the Second-Order Election Model after Four European Elections." *British Journal of Political Science* 28:591-607.

- Mauss, Marcel. 1972. *Gåvan*. Uppsala: Argos Förlag AB.
- Mazey, Sonia & Jeremy Richardson. 1993. *Lobbying in the European Community*. Oxford University Press.
- McAllister, Ian. 1999. "The Economic Performance of Government." i *Critical Citizens*, redigerad av P. Norris. Oxford: Oxford University Press.
- Micheletti, Michele. 1994. *Det civila samhället och staten. Medborgarsammanslutningarnas roll i svensk politik*. Stockholm: Publica.
- . 2003. *Political virtue and shopping: individuals, consumerism and collective action*. New York: Palgrave.
- Micheletti, Michele & Stolle, Dietlind. 2004. "Politiska konsumenter: marknaden som arena för politiska val" i Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red.) *Ju mer vi är tillsammans*. Göteborgs universitet: SOM-institutets rapport nr. 34, s. 103-116.
- Miller, Arthur H. 1974. "Political Issues and Trust in Government: 1964-1970." *American Political Science Review* 68:951-72.
- Miller, Arthur H. & Ola Listhaug. 1990. "Political parties and Confidence in Government: A Comparison of Norway, Sweden and the United States." *British Journal of Political Science* 29: 357-386.
- . 1993. "Ideology and political Alienation." *Scandinavian Political Studies* 16: 167-192.
- . 1998. "Policy Preferences and Political Distrust: A Comparison of Norway, Sweden and the United States." *Scandinavian Political Studies* 21: 161-187.
- Miller, Arthur och Ola Listhaug. 1999. "Political Performance and Institutional Trust." s. 204-216 i *Critical Citizens*, redigerad av P. Norris: Oxford University Press.
- Miller, Gary J. 1996. *Hierarkins ekonomi : att styra effektiva organisationer*. Översättning S. Karlsson. Stockholm: SNS.
- Mishler, William & Richard Rose. 2001. "What are the origins of political trust?" *Comparative political studies* 34: 30-62.
- Misztal, Barbara A. 1998. *Trust in Modern Societies*. Cambridge: Polity Press.
- Monroe, Kristen F. 1984. *Presidential Popularity and the Economy*. New York, Philadelphia, Eastbourne UK: Praeger Special Studies.
- Monroe, Kristen R. 1978. "Economic Influences on Presidential Popularity." *Public Opinion Quarterly* 42: 360-369.
- Möller, Tommy. 1998. "Politikerföräkt eller mogen misstro?" Svenska Kommunförbundet, Stockholm.
- . 2000. *Politikens meningslöshet*. Malmö: Liber.
- Narayan, D. 1999. "Bonds and bridges: Social capital and poverty." World Bank, Poverty Reduction and Economic Management Network, Washington D. C.
- Naurin, Daniel. 2001. *Den demokratiska lobbyisten*. Umeå: Boréa Förlag.
- Naurin, Elin. 2003. "Mandatmodellen: Om löften och förhoppningar bland partier och väljare." i *Demokratins mekanismer*, redigerad av M. Gilljam och J. Hermansson. Malmö: Liber.
- Nergelius, Joakim. 2001. *Komparativ statsrätt*. Lund: Juristförlaget, Studentlitteratur.
- Newbold, Paul. 1991. *Statistics for business and economics*: Printice-Hall International Editions.
- Newton, Kenneth. 1997. "Social Capital and Democracy." *American Behavioural Scientist* 40: 575-586.
- . 1999. "Social and Political Trust in Established Democracies." i *Critical Citizens*, redigerad av P. Norris. Oxford: Oxford University Press.
- Newton, Kenneth & Pippa Norris. 2000. "Confidence in Public Institutions: Faith, Culture, or Performance?" s. 52-73 i *Disaffected Democracies – What's troubling the trilateral countries?*, redigerad av S. J. a. Pharr & R. D. Putnam. Princeton: Princeton University Press.
- Nielsen, Peder. 2003. *Kommunindelning och demokrati*. Uppsala universitet: Statsvetenskapliga institutionen, AUU 157.
- Nilsson, Lennart. 1996. "Medborgarna och den lokala välfärdsstaten." i *Västsvenska perspektiv*, redigerad av L. Nilsson. Göteborg: SOM-institutets rapport nr. 17.
- . 1997. "Välfärd och lycka i Västsverige." s. 131-151 i *Nya landskap*, redigerad av L. Nilsson. Göteborg: SOM-institutets rapport nr. 19.

- . 2000. "Den nya regionen." Göteborgs universitet: SOM-institutets rapport nr. 25.
- . 2002a. "Flernivådemokrati i förändring." Göteborgs Universitet: SOM-institutets rapport nr. 27.
- . 2003. "Perspektiv på Västsverige." Göteborgsuniversitet: SOM-institutet, rapport nr. 31.
- . 2005. "Svensk samhällsorganisation i förändring, Västsverige vid millennieskiftet." Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Nilsson, Åsa. 2002b. "Samhälle Opinion Massmedia Västra Götaland 2000." s. 291-304 i *Flernivådemokrati i förändring*. Göteborgs universitet: SOM-institutets rapport nr. 27.
- Nordquist, Jonas. 2001. *Domstolar i det svenska politiska systemet*. Stockholm: Statsvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet.
- Norén Bretzer, Ylva. 2002. "Kommunalt förtroende-inte alltid stigberoende." s. 20-37 i *Flernivådemokrati i förändring*, redigerad av L. Nilsson. Göteborgs universitet: SOM-institutets rapport nr. 27.
- . 2003. "Tillämpningen av möjligheten att återkalla förtroendevaldas uppdrag: en statsvetenskaplig utvärdering av 4 kap 10a §1 kommunallagen." Centrum för forskning om offentlig sektor (CEFOS), Göteborgs universitet.
- . 2004. "Brottsförebyggande och Trygghetsarbete i Göteborg: samt en utvärdering av Tryggare och Mänskligare Göteborg." CEFOS, Göteborgs kommun och Göteborgs universitet.
- . 2005. "Politiskt deltagande och styrning." i *Hållbar utveckling som politik*, redigerad av S. C. Jagers. Malmö: Liber Förlag.
- Norris, Pippa. 1996. "Does Television Erode Social Capital? A Reply to Putnam." *PS: Political Science & Politics*: 474-480.
- . 1997. "Second-order elections revisited." *European Journal of Political Research* 31: 109-124.
- . 1999. *Critical Citizens*. Oxford: Oxford University Press.
- . 2000. "The Impact of Television on Civic Malaise." s. 231-251 i *Disaffected Democracies? What's Troubling the trilateral countries?*, redigerad av S. J. a. Pharr och R. D. Putnam. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- North, Douglas C. 1990. "Institutions and a transaction-cost theory of exchange." i *Perspectives on Positive Political Economy*, redigerad av J. E. Alt och K. A. Shepsle. Cambridge: Cambridge University Press.
- North, Douglass C. 1993. *Institutionerna, tillväxten och välståndet*. Stockholm: SNS Förlag.
- Nozick, Robert. 1974. *Anarchy, state, and utopia*. Oxford: Blackwell.
- Nye, Joseph S., Philip D. Zelikow, & David C. King. 1997. *Why People Don't Trust Government*. Cambridge, Massachusetts, London, England: Harvard University Press.
- Offe, Claus. 1999. "How can we trust our fellow citizens?" s. 42-87 i *Democracy & Trust*, redigerad av M. E. Warren. Cambridge: Cambridge University Press.
- Olson, Mancur. 1965. *The Logic of Collective Action*. Cambridge, Massachusetts, London: Harvard University Press.
- Orren, Gary. 1997. "Fall from Grace: The Public's loss of Faith in Government." i *Why People Don't Trust Government*, redigerad av J. S. J. Nye, P. D. Zelikow, & D. C. King. Cambridge, London: Harvard University Press.
- Oscarsson, Henrik. 1998. *Den svenska partirymden – Väljarnas uppfattningar av konfliktstrukturen i partisystemet 1956-1996*. Statsvetenskapliga Institutionen i Göteborg: Grafikerna i Kungälv.
- Oscarsson, Henrik och Sören Holmberg. 2004. *Kampen om Euron*. Kungälv: Livréna och Statsvetenskapliga institutionen.
- Oscarsson, Vilgot. 1974. *Politiskt deltagande : en jämförande studie av politisk participation i Sverige, USA, Storbritannien och Västtyskland*. Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen: Representationsundersökningen.
- Ostrom, Elinor. 1990. *Governing the Commons*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- . 1998. "A behavioral Approach to the Rational Choice Theory of Collective Action Presidential Address, American Political Science Association, 1997." *American Political Science Review* 92:1-22.

- Ostrom, Elinor & T. K. Ahn. 2001. "A Social Science Perspective on Social Capital: Social Capital and Collective Action." i *Workshop in Political Theory and Policy Analysis*, <http://www.indiana.edu/~workshop>. Indiana University.
- Parry, Geraint, George Moyser, & Neil Day. 1992. *Political Participation and Democracy in Britain*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Petersson, Olof. 1977. *Valundersökningar, Rapport 2, Väljarna och valet 1976*. Stockholm: SCB.
- . 1994. *Kommunalpolitik*. Stockholm, Helsingborg: Fritzes, Publica.
- Petersson, Olof, Jörgen Hermansson, Michele Micheletti, Jan Teorell, & Anders Westholm. 1998. *Demokrati och medborgarskap*. Stockholm: SNS Förlag.
- Petersson, Olof, Gudmund Hernes, Sören Holmberg, Lise Togeby, & Lena Wängnerud. 2000. *Demokrati utan partier?*, (red.) SNS Demokratiråd. Stockholm: SNS Förlag.
- Petersson, Maria. 2001. "Politiska resultat, politiskt förtroende och möjligheter till ansvarsutkrävande." Statsvetenskapliga institutionen (D-uppsats), Göteborg.
- . 2002. "Politiska resultat, politiskt förtroende och möjligheter till ansvarsutkrävande." i *Flernivådemokrati i förändring*, redigerad av L. Nilsson. Göteborgs universitet: SOM-institutets rapport nr. 27.
- Pharr, Susan J. 1997. "Public Trust and Democracy in Japan." i *Why People Don't Trust Government*, redigerad av J. S. Nye, P. D. Zelikow, & D. C. King. Cambridge, Massachusetts, London, England: Harvard University Press.
- . 2000. "Official's Misconduct and Public Distrust: Japan and the Trilateral Democracies." s. 173-201 i *Disaffected Democracies – What's troubling the trilateral countries?*, redigerad av S. J. Pharr & R. D. Putnam. Princeton: Princeton University Press.
- Pharr, Susan & Robert D. Putnam. 2000. "Disaffected Democracies – What's troubling the trilateral countries?" Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Popkin, Samuel. 1991. *The Reasoning Voter*. Chicago: University of Chicago Press.
- Portes, Alejandro. 2000. "The Two meanings of Social Capital." *Sociological Forum* 15: 1-12.
- Portes, Alejandro & Patricia Landolt. 1996. "The Downside of Social Capital." *The American Prospect*: 18-94.
- Przeworski, Adam. 1995. "Sustainable Democracy." Cambridge: Cambridge University Press.
- Przeworski, Adam, Michael Alvarez, José Antonio Cheibub, & Fernando Limongi. 1996. "What Makes Democracies Endure?" *Journal of Democracy*: s. 39-55.
- Przeworski, Adam & Henry Teune. 1970. *The Logic of Comparative Social Inquiry*. New York.
- Putnam, Robert. 1995. "Tuning In, Tuning Out: The Strange Disappearance of Social Capital in America." *PS: Political Science & politics* 28: 664-683.
- Putnam, Robert D. 1993. *Making Democracy Work*. Princeton: Princeton University Press.
- . 1996. "The Strange Disappearance of Civic America." *The American Prospect*: 34-48.
- . 2000. *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York, London, Toronto, Sydney, Singapore: Simon & Schuster.
- Putnam, Robert, Lewis M. tillsammans med Feldstein, & Don Cohen. 2003. *Better Together: Restoring the American Community*. New York, London: Simon & Schuster Paperbacks.
- Rawls, John. 1971, 1999. *A Theory of Justice – Revised Edition*. Cambridge, Mass.: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Reif, Karlheinz. 1984. "National Electoral Cycles and European Elections 1979 and 1984." *Electoral studies* 3: 244-255.
- Reif, Karlheinz & Hermann Schmitt. 1980. "Nine second-order national elections – a conceptual framework for the analysis of european election results." *European Journal of Political Research* 8: 3-44.
- Ring, Peter Smith & Andrew Van de Ven. 1990. "Structuring Cooperative Relations Between Organizations." *Strategic Management Journal* 13: 483-498.
- Robinson, W. S. 1950. "Ecological Correlations and the Behaviour of Individuals." *American Sociological Review* 15.

- Rokkan, Stein & Angus Campbell. 1960. "Norway and the United States of America." *International Social Science Journal* 12: 69-99.
- Rose, Lawrence E. & Per Arnt Pettersen. 1999. "Confidence in Politicians and Institutions: Comparing National and Local Levels." s. 93-151 i *Challenges to Representative Democracy: Parties, Voters and Public Opinion*, redigerad av H. M. Narud & T. Aalberg. Bergen: Fagbokforlaget.
- Rose, Richard. 1980. "Challenge to Governance." Beverly Hills, California: SAGE Publications.
- . 1994. "Postcommunism and the Problem of Trust." *Journal of Democracy* 5: 18-30.
- Rose, Richard & William Mishler. 1996. "Testing the Churchill Hypothesis: popular Support for Democracy and its Alternatives." *Journal of Democracy* 16: 29-58.
- Rose, Richard & B. Guy Peters. 1978. *Can government go bankrupt?* New York: Basic Books.
- Rose-Ackerman, Susan. 1999. *Corruption and Government*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rosenstone, Steven J. & John Mark Hansen. 1993. *Mobilization, participation and Democracy in America*. New York, Toronto: Macmillan Publishing Company.
- Ross, Alf. 1948. *Varför demokrati?* Stockholm: Tidens förlag.
- . 1963. *Varför demokrati?* Översatt av A. Dagerman. Stockholm: Tidens Förlag.
- Rousseau, Jean Jaques. cop. 1994. *Om samhällsfördraget eller Statsrättens grunder*. Stockholm: Natur och kultur.
- Rothstein, Bo. 1992. *Den korporativa staten*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- . 1994. *Vad bör staten göra? Om välfärdsstatens moraliska och politiska logik*. Stockholm: SNS Förlag.
- . 1996. "Political Institutions: An overview." s. 133-166 i *A New handbook of Political Science*, redigerad av R. E. Goodin, och Klingemann, Hans-Dieter: Oxford University Press.
- . 1998. "Varifrån kommer det sociala kapitalet?" *Socialvetenskaplig Tidskrift* nr.2-3:164-171.
- . 2000a. "Remissutlåtande över Demokratiutredningens slutbetänkande "En uthållig demokrati" SOU 2000:1." Göteborg.
- . 2000b. "Social Capital and Institutional Legitimacy." *Paper presented at the 2000 Annual Meeting of the APSA*.
- . 2000c. "Trust, Social Dilemmas and Collective Memories." *Journal of Theoretical Politics* 12: 477-501.
- . 2001. "Politik som organisation – Förvaltningspolitikens grundproblem." Stockholm: SNS Förlag.
- . 2002. "Socialt kapital – ett genombrott för en ny samhällsvetenskaplig teori." s. 309-315 i *Det våras för politiken*, redigerad av S. Holmberg och L. Weibull. Göteborgs universitet: SOM-institutets rapport nr. 30.
- . 2003a. *Sociala fällor och tillitens problem*. Stockholm: SNS Förlag.
- . 2003b. "Socialt kapital och Sierra Madres katt." s. 227-243 i *Fåfångans marknad*, redigerad av S. Holmberg och L. Weibull. Göteborgs universitet: SOM-institutets rapport nr. 33.
- . 2004. "Förtroende i det multikulturella samhället." s. 75-80 i *Ju mer vi är tillsammans*, redigerad av S. Holmberg och L. Weibull. Göteborgs universitet: SOM-institutets rapport nr. 34.
- Rothstein, Bo & Staffan Kumlin. 2001. "Demokrati, socialt kapital och förtroende." i *Land, Du välsignade?*, redigerad av S. Holmberg och L. Weibull. Göteborgs universitet: SOM-institutets rapport nr. 26.
- Rothstein, Bo & Dietlind Stolle. 2003a. "Introduction: Social capital in Scandinavia." *Scandinavian Political Studies* 26:1-26.
- . 2003b. "Social Capital, Impartiality and the Welfare State: An Institutional Approach." i *Generating Social Capital: Civil Society and Institutions in Comparative Perspective*, redigerad av M. Hooghe och D. Stolle. New York: Palgrave.
- Rotter, J. B. 1967. "A new scale for the measurement of interpersonal trust." *Journal of Personality* 35:651-665.
- . 1971. "Generalized expectancies for interpersonal trust." *American Psychologist* 26: 443-452.
- Sahlins, Marshall. 1988. *Stone age economics*. London: Routledge.
- Salamond, D. 1994. "Refining the concept of trust in business-to-business relationship theory in research & management." Paper presented at the AMA conference.

- Sartori, Giovanni. 1989. "Video-Power." *Government and Opposition* 24: 39-53.
- Schmitt, Hermann & Sören Holmberg. 1995. "Political Parties in Decline." i *Citizens and the State*, redigerad av H.-D. Klingemann & D. Fuchs. Oxford: Oxford University Press.
- Scholz, John T. 1998a. "Trust and Taxpaying: Testing the Heuristic Approach to Collective Action." *American Journal of Political Science* 42: 398-417.
- Scholz, John T. & Lubell, Mark. 1998b. "Trust and Taxpaying: Testing the Heuristic Approach to Collective Action." *American Journal of Political Science* Vol. 42: 398-417.
- Schrift, Alan D. 1997. "The logic of the gift." Now York, London: Routledge.
- Schuman, H. & S. Presser. 1981. *Questions and Answers in Attitude Surveys. Experiments on Question Form, Wording, and Context*. New York: Academic Press.
- Siisiäinen, Martti. 2000. "Two Concepts of Social Capital: Bordieu vs. Putnam." <http://www.jhu.edu/~istr/conferences/dublin/workingpapers/siisiainen.pdf>. *ISTR Fourth International Conference "The Third Sector: For What and for Whom?"* Trinity College, Dublin, Ireland.
- Simmel, Georg. 1990. *The philosophy of money*, redigerad av D. Frisby. Mengelberg: London Routledge 1990.
- Sjöblom, Gunnar. 1968. *Party Strategies in a Multiparty System*. Lund: Studentlitteratur.
- Spector, Paul E. 1992. *Summated rating scale construction – An introduction*, vol. 82. Newsbury Park: Sage Publications.
- Stokes, Donald H. 1962. "Popular Evaluations of Government: An Empirical Assessment." s. 61-72 i *Ethics and Bigness*, redigerad av H. Cleveland och H. D. Lasswell. New York: Harper & Brothers.
- Stolle, Dietlind. 1998. "Bowling Together, Bowling Alone: The Development of Generalized Trust in Voluntary Associations." *Political Psychology* 19: 497-525.
- Strömberg, Håkan & Bengt Lundell. 2004. *Sveriges författning*. Lund: Studentlitteratur.
- Strömberg, Lars & Jörgen Westerståhl. 1984. "The New Swedish Communes." Department of Political Science, Göteborg.
- Strömberg, Lars & Jörgen (red.) Westerståhl. 1983. *De nya kommunerna – En sammanfattning av kommunaldemokratiska forskningsgruppens undersökningar*. Stockholm: Publica, Liber Förlag.
- Strömblad, Per. 2003. *Politik på stadens skuggsida*. Uppsala: Statsvetenskapliga föreningen, AAU 152.
- Strömbäck, Jesper. 2000. *Makt och medier: samspelet mellan medborgarna, medierna och de politiska maktbärande*. Lund: Studentlitteratur.
- . 2001. *Titel Gäster hos verkligheten: en studie av journalistik, demokrati och politisk misstro*, Doktorsavhandlingar från JMK, 20. Eslöv: Brutus Östlings bokförlag, Symposion.
- Sunshine, Jonathan. 1972. *A Study in Historical Statistics of the European and European-Populated English-Speaking Countries*. Columbia: Columbia University.
- Sztompka, Piotr. 1996. "Trust and emerging democracy." *International Sociology* 11: 37-62.
- . 1998. "Trust, Distrust and Two Paradoxes of Democracy." *European Journal of Social Theory* 1: 19-32.
- Tarrow, Sidney. 1995. "Bridging the Quantitative-Qualitative divide in Political Science." *American Political Science Review* 89: 471-481.
- . 1998. *Power in movement : social movements and contentious politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tarrow, Sidney G. 1994. *Power in movement : social movements, collective action and politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Taylor, Michael A. 2000. "Channelling frustrations: Institutions, economic fluctuations, and political behavior." *European Journal of Political Research* 38.
- Thelin, Krister. 2004-02-20. "Domstolsverket är en varböld i rättsstaten."
- Thibaut, John & Laurens Walker. 1975. *Procedural justice – A Psychological Analysis*. New York, Toronto, London, Sydney: Lawrence Erlbaum Associates, John Wiley & Sons.
- Tingsten, Herbert. 1937. *Political Behavior: studies in elections statistics*. London/ Stockholm: P.S. KingStockholm: Norstedt ([distr.]).

- Topf, Richard. 1995. "Beyond Electoral Participation." s. 52-91 i *Citizens and the State*, vol. 1 (5), redigerad av H.-D. Klingemann & D. Fuchs. Oxford: Oxford University Press.
- Torpe, Lars. 1998. "Lokal organisationsdeltagelse og demokrati. Mellem individ og faelleskab samt borger og styre." LOS-senteret, Bergen.
- Trädgårdh, Lars. 1995. "Civilt samhälle kontra offentlig sektor." Stockholm: SNS Förlag i samarbete med CEFOS.
- Tyler, Tom R. 2001a. "A Psychological Perspective on the Legitimacy of Institutions and Authorities." i *The Psychology of Legitimacy*, redigerad av J. T. Jost och B. Major: Cambridge University Press.
- . 2001b. "The Psychology of Public Dissatisfaction with Government." s. 227-242 i *What is it about Government that Americans Dislike?*, Cambridge Studies in Political Psychology and Public Opinion, redigerad av J. R. Hibbing and E. Theiss-Morse. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 2002. *Trust in the Law: Encouraging Public Cooperation with the Police and the Courts*. New York: Russell Sage Foundation.
- Tyler, Tom. 1996. "Understanding Why the Justice of Group procedures Matters: A Test of the Psychological Dynamics of the Group-Value Model." *Journal of Personality and Social Psychology* 70: 913-930.
- . 1998. "Trust and Democratic Governance." i *Trust & Governance*, vol. 1, redigerad av V. Braithwaite och M. Levi. New York: Russell Sage Foundation.
- Tyler, Tom R. 1985. "Influence of Voice on Satisfaction With Leaders: Exploring the Meaning of Process Control." *Journal of Personality and Psychology* 48: 72-81.
- . 1988. "What is Procedural Justice?: Criteria used by Citizens to Assess the Fairness of Legal Procedures." *Law & Society Review* 22: 103-135.
- . 1989. "Maintaining Allegiance toward Political Authorities: The Role of Prior Attitudes and the Use of Fair Procedures." *American Journal of Political Science* 33: 629-52.
- . 1990. "Justice, Self-Interest, and the legitimacy of Legal and Political Authority." s. 171-179 i *Beyond Self-Interest*, redigerad av J. Mansbridge. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Tyler, Tom R. & Andrew Caine. 1981. "The Influence of Outcomes and Procedures on Satisfaction With Formal Leaders." *Journal of personality and Social Psychology* 41: 642-655.
- Tyler, Tom R. & Peter DeGoey. 1995. "Collective Restraint in Social Dilemmas: Procedural justice and Social Identification effects on Support for Authorities." *Journal of Personality and Psychology* 69: 482-497.
- Uhrwing, Marie. 1997. "Politisk anda i stadsdelarna?" Statsvetenskapliga institutionen, Göteborg.
- . 2001. *Tillträde till maktens rum – Om intresseorganisationer och miljöpolitiskt beslutsfattande*. Hedemora: Gidlunds Förlag.
- Uslaner, Eric. 2001. "Is Washington really the problem?" s. 118-133 i *What is it About Government that Americans Dislike?*, redigerad av J. R. Hibbing och E. Theiss-Morse. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 2002. *The Moral Foundations of Trust*, Cambridge University Press.
- Uslaner, Eric M. 1999. "Democracy and social capital." s. 121-150 i *Democracy & Trust*, redigerad av M. E. Warren. Cambridge: Cambridge University Press.
- van Deth, Jan. 2000. "Interesting but irrelevant: Social capital and the saliency of politics in Western Europe." *European Journal of Political Research* 37: 115-147.
- Warren, Mark E. 1999. "Democracy & Trust." Cambridge: Cambridge University Press.
- . 2001. *Democracy and Association*. Princeton och Oxford: Princeton University Press.
- Wattenberg, Martin. 2002. *Where have all the voters gone?* Cambridge: Harvard University Press.
- Wattenberg, Martin P. 1998. *The decline of American political parties, 1952-1996*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Weatherford, M. Stephen. 1992. "Measuring Political Legitimacy." *American Political Science Review* 86: 149-166.
- Weber, Max. I översättning 1978. *Den protestantiska etiken och kapitalismens anda*. Lund: Argos.
- Webster, Maud. 2003. *Maffians värld : historien om Cosa Nostra*. Lund: Historiska media.

- Vedung, Evert. 1991. *Utvärdering i politik och förvaltning*. Lund: Studentlitteratur.
- Verba, Sidney & Norman H. Nie. 1972. *Participation in America : political democracy and social equality*. New York: Harper & Row cop.
- Verba, Sidney, Kay Lehman Schlozman, & Henry E. Brady. 1995. *Voice and equality : civic voluntarism in American politics*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Westholm, Anders. 1991. *The political heritage: testing theories of family socialization and generational change*. Uppsala: Avhandling, statsvetenskapliga institutionen.
- Whiteley, Paul. 1986. *Political Control of the Macroeconomy: The political economy of public policy making*. London, Beverly Hills, New Delhi: SAGE.
- Widfeldt, Anders. 1997. *Linking Parties with People? Party membership in Sweden 1960-1994*: Göteborg studies in politics, ISSN 0346-5942 ; 46.
- Wijkström, Filip. 1998. *Different Faces of Civil Society (diss.)*. Stockholm: Stockholm School of Economics.
- Williams, Bernard. 1988. "Formal Structures and Social Reality." s. 3-13 i *Trust: Making and Breaking cooperative relations*, redigerad av D. Gambetta. New York, Oxford: Basil Blackwell Ltd.
- Williams, John T. 1985. "Systemic Influences on Political Trust: The Importance of Perceived Institutional Performance." *Political Methodology* 11: 125-142.
- Williamson, Oliver E. 1993. "Calculativeness, Trust, and Economic Organization." *Journal of Law & Economics* Vol. 36: 453-488.
- . 1996. *The Mechanisms of Governance*. New York, Oxford: Oxford University Press.
- Wilson, Graham K. 1981. *Interest Groups in the United States*. Oxford: Clarendon Press.
- Wilson, Richard W. 1992. *Compliance ideologies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Woolcock, Michael. 1998. "Social capital and economic development: Toward a theoretical synthesis and policy framework." *Theory and Society* 27:151-208.
- Woolcock, Michael & Deepa Narayan. 2000. "Social Capital: Implications for Development Theory, Research, and Policy." *The World Bank Research Observer* 15: 225-49.
- Yamagishi, Toshio & Midori Yamagishi. 1994. "Trust and Commitment in the United States and Japan." *Motivation and Emotion* 18: 129-166.
- Ziegler, Rolf. 1998. "Trust and the reliability of expectations." *Rationality and Society* 10: 427-450.
- Zmerli, Sonja. 2003. "Applying the concepts of bonding and bridging social capital to empirical research." *European Political Science*: 68-75.
- Zucker, Lyanne. 1986. "Production of Trust: Institutional Sources of Economic Structure, 1840-1920." *Research in Organizational Behaviour* Vol. 8: 53-111.
- Öberg, PerOla. 1994. *Särintresse och allmänintresse: Korporatismens ansikten*. Uppsala: Avhandling i Statsvetenskap, Almqvist och Wiksell.

Dagstidningar

- Aftonbladet. 2002-08-12. "Poliser som slår kvinnor får jobba kvar." s. 17. Stockholm.
- Esaiasson, Peter och Mikael Gilljam. 2000-02-27. "Mästrande om demokratin." i *Dagens Nyheter*. Stockholm.
- GP. 2002-01-21. "Ett rättsväsende dominerat av män." s. 26 i *Göteborgs-Posten*. Göteborg.
- . 2002-08-12. "Våld mot kvinnor inget hinder - sju av elva poliser som slagit sina partners fick behålla jobbet." s. 6 i *Göteborgs-Posten*. Göteborg.
- . 2004-04-23. "Invandrare döms hårdare: Svenska rattfyllon klarar sig oftare och får kortare straff." i *Göteborgsposten*. Göteborg.
- Holmberg, S. 2002-09-27. "Rösträtt – något bara för de välbeställda?" s. B5 i *Dagens Nyheter*. Stockholm.
- Rothstein, Bo. 2001-12-12. "Rishögar och människor." s. B05, kultur i *Dagens Nyheter (debatt)*.
- SvD. 2002-04-30. "Polis, rättsläkare och åklagare gjorde fel visar granskning." s. 6 i *Svenska Dagbladet*. Stockholm.

—. 2004-04-23. "Invandrare får hårdare straff." s. 6 i *Svenska Dagbladet*. Stockholm.

Elektroniska källor, www

<http://cran.r-project.org/> – R-project

<http://multilevel.ioe.ac.uk> – MLwiN

<http://www.gwdg.de/~uwvw/icr.htm>

<http://www.indiana.edu/~workshop>

<http://www.jhu.edu/~istr/conferences/dublin/workingpapers/siisiainen.pdf>

<http://www.kommundatabas.se> – Nyckeltal för kommuner och landsting

<http://www.lf.svekom.se/artikeldokument.asp?C=2124&A=4907&FileID=22067&NAME=presskonferensversion.pdf>

<http://www.scb.se/statistik/uf0506/KommunTot.xls> – Statistiska Centralbyrån

<http://www.som.gu.se> – SOM-institutet, Göteborgs universitet

<http://www.statmodel.com/mplus/index.html> – Mplus

<http://www.transparency.org/>

<http://www1.worldbank.org/prem/poverty/scapital/index.htm>

GÖTEBORG STUDIES IN POLITICS

Utgivare: Jörgen Westerståhl

1. Westerståhl, Jörgen och Jansson, Carl Gunnar. Politisk press. Studier till belysning av dagspressens roll i Sverige. (Scandinavian University Books). Stockholm 1958.
2. Molin, Björn. *Tjänstepensionsfrågan. En studie i svensk partipolitik.* (Scandinavian University Books) Göteborg 1965.
3. Berg, Elias. *Democracy and the Majority Principle. A study in twelve contemporary political theories.* (Scandinavian University Books) Göteborg 1965.
4. Brantgårde, Lennart. *Kommunerna och kommunblocksbildningen.* (Gleerup) Göteborg/Lund 1974.
5. Petersson, Olof. *Change in Swedish Political Behavior.* (Gleerup) Göteborg/Lund 1974
6. Hjern, Benny. *Statsbidrag som styrmetod. Problem vid implementeringen av bostads-social policy.* (Gleerup) Lund 1977.
7. Johansson, Folke. *Sverige partipolitiseras. Dagspressen som en spegel av politisk utveckling 1896-1908.* (Gleerup) Lund 1977.
8. Lindahl, Rutger. *Broadcasting Across Borders. A study on the role of propaganda in external broadcasts.* (Gleerup) Lund 1978.
9. Loftsson, Elfar. *Island i NATO. Partierna och försvarsfrågan.*(Författarens Bokmaskin) Göteborg 1981.
10. Falkemark, Gunnar. *Power, Theory & Value.* (Gleerup) Göteborg 1982.

Redaktörer: Bo Särilvik och Lars Strömberg

11. Jonson, Lena. Sovjetisk utrikesdebatt. Politiken mot Västtyskland – grupperingar i sovjetisk press 1975-1981. (Dialogos) Lund 1985.
12. Asp, Kent., Hadenius, Stig., Holmberg, Sören., Lindahl, Rutger., Molin, Björn., Pettersson, Olof., Weibull, Lennart. *Väljare, Partier, Massmedia. Empiriska studier i svensk demokrati. (En vänbok till Jörgen Westerståhl, professor i statskunskap vid Göteborgs universitet 1952-1982).* (Publica) Stockholm 1982.
13. Asp, Kent. *Mäktiga massmedier. Studier i politisk opinionsbildning.* (Förlaget Akademi-litteratur) Stockholm 1986.
14. Boström, Bengt-Ove. *Samtal om demokrati.* (Doxa) Lund 1988.
15. Gilljam, Mikael. Svenska folket och löntagarfonderna. En studie i politisk åsiktsbildning. (Studentlitteratur) Lund 1988.
16. Holmberg, Sören och Esaiasson, Peter. De folkvalda. En bok om riksdagsledamöterna och den representativa demokratin i Sverige. (Bonniers) Stockholm 1988.
17. Nilsson, Iréne. Rumäniens utrikespolitik i modern tid. (Dialogos) Lund 1988.
18. Bjereld, Ulf. Svensk Mellanösterpolitik. En studie av Sveriges agerande gentemot konflikterna i Mellanöstern 1947-1985. (Carlssons) Stockholm 1989.
19. Ohlsson, Anders. Politiska nyheter till nytta och nöje. En studie av varför vi tar del av nyheter om politik i press, radio och TV. (Almqvist & Wiksell International) Stockholm 1989.
20. Sandberg, Mikael. Learning from Capitalists: A Study of Soviet Assimilation of Western Technology. (Almqvist & Wiksell International) Stockholm 1989.

21. Norell, Per-Owe. De kommunala administratörerna. En studie av politiska aktörer och byråkratiproblematik. (Studentlitteratur) Lund 1989.
22. Esaiasson, Peter. Svenska valkampanjer 1866-1988. (Allmänna förlaget) Stockholm 1990.
23. Falkemark, Gunnar och Westdahl, Peter. Att offra Västkusten. Det politiska och rättsliga spelet kring ScanLink och motorvägsbygget i Bohuslän. (Rabén & Sjögren) Stockholm 1991.
24. Lindgren, Lena. Local Government Goes South: A Study of Swedish Development Assistance in the Field of Public Administration. Department of Political Science, Gothenburg University 1991.
25. Jónasdóttir, Anna G. Love Power and Political Interests. Towards a Theory of Patriarchy in Contemporary Western Societies. Örebro Studies 7, Högskolan i Örebro 1991.
26. Hinnfors, Jonas. Familjepolitik. Samhällsförändringar och partistrategier 1960-1990. (Almqvist & Wiksell International) Stockholm 1992.
27. Demker, Marie. I nationens intresse? Gaullismens partiideologi 1947-1990. (Nerenius & Santérus) Stockholm 1993.
28. Montin, Stig. *Swedish Local Government in Transition. A Matter of Rationality and Legitimacy*. Örebro Studies 8, Högskolan i Örebro 1993.
29. Westerståhl, Jörgen (red). *Person och parti. Studier i anslutning till personalvalskommitténs betänkande Ökat personval*. SOU 1993:63.
30. Bennulf, Martin. *Miljöopinionen i Sverige*. (Dialogos) Lund 1994.
31. Oskarson, Maria. *Klassröstning i Sverige – Rationalitet, lojalitet eller bara slentrian*. (Nerenius & Santérus) Stockholm 1994.
32. Olsson, Jan. Den lokala näringspolitikens politiska ekonomi. En jämförande kommuntypsstudie. Örebro Studies 12, Högskolan i Örebro 1995.

Redaktör: Bo Rothstein

33. Bjereld, Ulf och Demker, Marie. Utrikespolitiken som slagfält. De svenska partierna och utrikesfrågorna. (Nerenius & Santérus) Stockholm 1995.
34. Demker, Marie. Sverige och Algeriets frigörelse 1954-1962. Kriget som förändrade svensk utrikespolitik. (Nerenius & Santérus) Stockholm 1996.
35. Hedlund, Gun*. "Det handlar om prioriteringar". Kvinnors villkor och intressen i lokal politik. (Högskolan i Örebro) Örebro 1996.
36. Roth, Per-Anders*. Riket, valkretsen och hemkommunen. Lokal och regional representation i den svenska riksdagens sista andra kammare 1969. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 1996.
37. Boström, Bengt-Ove. Homo Spiritus. Två berättelser om människan, politiken och vetenskapen. (Nerenius & Santérus) Stockholm 1996.
38. Nilsson, Irené. Vägen mot EU. Europarörelsen 1923-1950. (SNS Förslag) Stockholm 1996.
39. Hansson, Gunnar*. Dogm eller arbetshypotes? Den unge Wigforss och det socialistiska samhällsprojektet. (Brutus Östlings Bokförlag Symposium), Stockholm/Stehag 1997
40. Johansson, Vicki*. Vem gör vad, när och var? Omsorgens organiseringsformer i kommunerna och kvinnors och mäns omsorgsarbetsdelning. (Publica), Stockholm 1997.

41. Salih, Khaled*. *State-Making, Nation-building and the Military. Iraq, 1941-58.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 1996
42. Blomgren, Anna-Maria*. *Nyliberal politisk filosofi - En kritisk analys av Milton Friedman, Robert Nozick och F.A. Hayek, (Nya Doxa)* 1997
43. Sundin, Alf*. *Självstyrelsens paradoxer. En studie av den kommunala självstyrelsens förutsättningar och restriktioner inom plan- och byggsektorn.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 1997
44. Choe, Yonhyok*. *How to Manage Free and Fair Elections – A Comparison of Korea, Sweden and the United Kingdom.* Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen 1997
45. Darnolf, Staffan*. *Democratic Electioneering in Southern Africa– The Contrasting Cases of Botswana and Zimbabwe, (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen)* 1997
46. Widfeldt, Anders*. *Linking Parties with People? Party Membership in Sweden 1960-1994.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 1997
47. Bjereld, Ulf. ”Hjalmarsonaffären. Ett politiskt drama i tre akter”, (Nerenius & Santerus), Stockholm 1997
48. Demker, Marie. *Religion och politik, SNS-förlag, Stockholm* 1998
49. Räftegård, Curt*. *Pratet som demokratiskt verktyg. Om möjligheten till en kommunikativ demokrati.* (Gidlunds) Hedemora 1998
50. Malmström, Cecilia*. *Regionen makten och härligheten - Regionala partier i västeuropa, (SNS förlag) Stockholm* 1998
51. Strandberg, Urban*. *Debatten om den kommunala självstyrelsen 1962-1994, (Gidlunds) Hedemora* 1998
52. Szücs, Stefan*. *Democracy in the Head: A Comparative Analysis of Democratic Leadership – Orientations Among Local Elites in Three Phases of Democratization, (Livréna AB) Kungälv* 1998
53. Wängnerud, Lena*. *Politikens andra sida. Om kvinnorepresentation i Sveriges riksdag.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 1998.
54. Oscarsson, Henrik*. *Den svenska partirynden. Väljarnas uppfattningar av konfliktstrukturen i partisystemet 1956-1996.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 1998.
55. Hagevi, Magnus*. *Bakom riksdagens fasad, (Akademiförlaget Corona), Göteborg* 1998.
56. Blomgren, Roger*. *Staten och filmen. Svensk filmpolitik 1909-1993.* (Gidlunds förlag), Hedemora 1998.
57. Rundqvist, Mikael*. *Samhällets tvåsidighet. Aktör-struktur i tre forskningsansatsers program och tillämpningar.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 1998
58. Bjereld, Ulf. *Kön och politiskt våld. Svenska attityder under efterkrigstiden.* (Gidlunds förlag), Hedemora 1998
59. Eythórsson, Grétar*. *Kommunindelningspolitik i Island. Staten, kommunerna och folket om kommunsammanslagningar.* (Göteborgs universitet: CEFOS) 1999
60. Demker, Marie och Malmström, Cecilia. *Ingenmansland? Svensk immigrationspolitik i utrikespolitisk belysning.* (Studentlitteratur) Lund 1999

61. Lödén, Hans*. För säkerhets skull. Ideologi och säkerhet i svensk utrikespolitik 1950-1975. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 1999
62. Bjereld, Ulf., Demker, Marie och Hinnfors, Jonas. Varför vetenskap? Om vikten av problem och teori i forskningsprocessen. (Studentlitteratur) Lund 1999
63. Ekengren, Ann-Marie*. Av hänsyn till folkrätten? Svensk erkännandepolitik 1945-1995. (Nerenius & Santerus) Stockholm 1999.
64. Lagergren, Fredrika*. På andra sidan välfärdsstaten. En studie i politiska idéers betydelse. (Brutus Östlings Bokförlag Symposion) Stockholm/Stehag 1999
65. Håkansson, Nicklas*. Valretorik: Om politiskt språk i partipropagandan. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 1999.
66. Bokenstrand, Cecilia*. Den politiska budgeten. Om nya kommunala budgetprinciper och budgeten som process för dialog, (Göteborgs universitet: CEFOS) 2000.
67. Marton, Susan*. The Mind of the State: The Politics of University Autonomy in Sweden, 1968-1998. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) Göteborg 2000.
68. Brodin, Anna*. Getting politics right – Democracy promotion as the new conflict issue in foreign aid policy. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2000.
69. Bjereld, Ulf. Staten och det goda livet. En bok om moral och politik, (Santérus förlag) Stockholm 2000.
70. Uhrwing, Marie*. Tillträde till maktens rum: Om intresseorganisationer och miljöpolitiskt beslutsfattande, (Gidlunds förlag) Göteborg 2001.
71. Holmberg, Sören; Hedberg, Per; Oscarsson, Henrik; Bennulf, Martin; Kumlin, Staffan; Oskarson, Maria; Lindahl, Rutger; Brothén, Martin. EuropaOpinionen, (rapport nr 19 i Statistiska centralbyråns skriftserie Valundersökningar.) (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2001.
72. Andersson, Hans*. Homo Nordicus? Om danska, norska och svenska tjänstemäns och förtroendevaldas identiteter, (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2001.
73. Krantz, Petra*. Att färdas som man lär? Om miljömedvetenhet och bilåkande, (Gidlunds förlag) Hedemora 2001
74. Lindvert, Jessica*. Feminism som politik. Sverige och Australien 1960-1990. (Boréa Bokförlag) Umeå 2002
75. Brothén, Martin*. I kontakt med omvärlden. Riksdagsledamöterna och internationaliseringen. (SNS förlag) Stockholm 2002
76. Nilsson, Iréne. Rumänien och demokratin förutsättningar. (Carlssons) Stockholm 2002
77. Kjellgren Hanna*. Staten som informatör eller propagandist? Om statssyners betydelse i svensk informationspolitik. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2002
78. Kumlin, Staffan*. The Personal and the Political. How Personal Welfare State Experiences Affect Political Trust and Ideology. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2002
79. Carlsson Jagers, Sverker *. Justice, Liberty and Bread – For All? On the Compatibility between Sustainable Development and Liberal Democracy. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2003

80. Anthonsen, Mette*. Decisions on Participation in UN Operations: Do Media Matter? - Danish and Swedish Response to Intra State Conflicts in the 1990s. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2003
81. Karlsson, Lars*. Konflikt eller harmoni? Individuella rättigheter och ansvarsutkrävande i svensk och brittisk sjukvård. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2003
82. Schierenbeck, Isabell*. Bakom välfärdsstatens dörrar. (Boréa bokförlag). Umeå: 2003
83. Brothén, Martin (red). Svenska poströstare. (Rapport nr 20 i Statistiska centralbyråns skriftserie Valundersökningar; Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2003
84. Johannes Lindvall*. "THE POLITICS OF PURPOSE: Swedish Economic Policy After the Golden Age". (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2004
85. Stensöta, Helena*. En omsorgsorienterad statskaraktär? Förändrade levnadsmönster och policyintentioner inom barnomsorg och polis. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2004
86. Jarl, Maria*. En skola i demokrati? Föräldrarna, kommunen och dialogen. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2004
87. Carl Dahlström*. Nästan välkomna. Invandrapolitikens retorik och praktik. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2004 (Disputation 040924)
88. Anna Bendz*. I välfärdsstatens hägn. Autonomi inom arbetslöshetsförsäkringen. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2004 (Disputation 041015)
89. Ann-Kristin Jonasson*. At the Command of God? On the Political Linkage of Islamist Parties. (Disputation 041126)
90. Daniel Naurin*. Dressed for Politics. Why increasing transparency in the European Union will not make lobbyists behave any better than they already do. (Disputation 041210)
91. Ulf Bjereld och Marie Demker, I Vattumannens tid? En bok om 1968 års auktoritetsuppror och dess betydelse i dag. Stockholm: Hjalmarson & Högberg Förlag, 2005.
92. Ulf Bjereld, Marie Demker, Ann-Marie Ekengren och Jan Ekecrantz (red), Det hyperindividualiserade samhället? Umeå: Boréa Förlag, 2005.
93. Lina Eriksson*. Economic Man – The Last Man Standing. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2004 (Disputation 050211)
94. Ylva Norén Bretzer*. Att förklara POLITISKT FÖRTROENDE: Betydelsen av socialt kapital och rättvisa procedurer. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2005 (Disputation 050916).

(*)= avhandlingar

Ylva Norén Bretzer

Vad förklarar politiskt förtroende?

I denna avhandling undersöks två av de teorier som har ansetts ge viktiga svar. Dels prövas huruvida teorin om socialt kapital kan förklara det politiska förtroendet i Sverige, dels prövas betydelsen av uppfattad proceduriell rättvisa.

Analyserna visar att det saknas belägg för att föreningsaktivitet skulle öka det politiska förtroendet. Snarare är det de politiska misstroende som skriver under namnsamlingar eller demonstrerar.

Kärnan i teorin om det sociala kapitalet visar sig vara tillit till andra människor, då det visar sig att personer med högre tillit oftare har ett högre politiskt förtroende. Ett ännu mer betydelsefullt resultat är att de som hyser störst politisk misstro inte heller litar på rättsväsendets institutioner eller aktörer, och de tror inte att likabehandling tillämpas.

Ylva Norén Bretzer är forskare och lärare på Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs Universitet

Att förklara
POLITISKT FÖRTROENDE

Ylva Norén Bretzer

Att förklara
POLITISKT FÖRTROENDE

Betydelsen av socialt kapital och rättvisa procedurer

